



A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2016. március 15.

XVI. évfolyam, 1. sz.



ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utsi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utsi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: folyoirat@aracs.org.rs

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Petrás Mária kerámiai láthatók, amelyekről a fotókat Legeza László, Thaler Tamás és Török Máté készítette.

A címlapon: Napba öltözött Babba Mária

A hátlapon: Csángó asszonyok a feszület alatt

Támogatók:



CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Radnai István	Versek	5
Juhász Judit	Utasi Jenő atya laudációja	7
Utasi Jenő	Kivinni keresztény értékeinket a templomon túlra – Mihályi Katalin interjúja	9
Czakó Gábor	Salamon és Piroska – elbeszélés	12
Apró István	Új és régi világok	15
Hódi Éva	Adjátok vissza a szavaimat!	24
Hódi Sándor	A szörnyek köztünk vannak	27
Csapó Endre	Év eleji látóhatár	34
Mirnics Károly	A politikai önkény és erőszak mai formái	38
Milován Sándor	Színjáték a felgördült vasfüggöny mögött	45
Szabó Ferenc SJ	Emberi jövő és keresztény reménység	49
Diószegi György Antal	Tények és gondolatok a keresztény egység jegyében múltról és jövőről	53
Bobory Zoltán	Versek	63
Sági Zoltán	Az egyénitől a kollektív büntudatig	64
Klamár Zoltán	A rejtőzködő otthon	67
Erdei Iván Márk	A Kapisztrán-templomtól Kórógyvárig – Látogatás a Valkóságban	70
Stanyó Tóth Gizella	Az ősi hagyomány a lelkekből virágzik	90
Margittai Gábor	Ünnepelt gyász II.	100
Juhász György	Autonómiakutatási esszé-tanulmány IV.	106
Tráser László	Cédulák X.	112
Sárközy Péter	Prokopp Mária professzor asszony laudációja	114
Lezsák Sándor	A Csillagösvényről	116
Papdi Izabella	Az Aracs 2015-ös évfolyamának repertóriuma	118
Döbrentei Kornél	A remény jelképei	127
Kovács Gergelyné	Petrás Mária laudációja	130
Szokolczay Lajos	Megfeszülésünk emlékműve	134
Juhász György	Népdal és kerámia	138
Iancu Laura	Fák, Petrás Mária	140
Színes melléklet		145

E számunkban Petrás Mária alkotásai láthatók.



Krisztus a keresztfán (Déva, a kolostor kerengője)

Kék hold

dülöngél az országút
elkoptak a vasúti sínek
a hó alá mint vert hadsereg
gondolnád s gondolnám én

de hallom hogy dúl az önzés
röpülnek a kövek
határtalan határon
tömeg tömeg tömeg tömeg

mi szörnyű szél micsoda áradás
parttalan partok között
még riogat a holnap
a téli napforduló előtt

repül a pirkadat
a nap mint terrorista
robban a láthatáron

ajtóm sincs ablakom
mintha szíria költözne be
álmaimban régi otthonok
az ördögárok s a pasaréti út

halottak laposfejű halottak
a fejük megvan csak felismerhetetlen

egy keleti áradat már átvonult
utána csend a hallgatás börtönfala
a falon golyónyomok
mint az emlékművön

itt új mátyások vadásztak
s mi rabszíjat viseltünk nem agancsokat
a hó alatt a hó alatt
egy régi hadsereg

arcuk kifagyott a sisak alól

új barbárvonal közeleg
csónakos a styxen
a hadészbe kultúránk átevez

dülöngél az országút
elkoptak a sínek
minek minek minek minek



Keresztény életfa

Megszólítom a végzetet

*ha bennem is lehull az utolsó levél
lelkem ágbogán a világ fennakad
verseimmel sírgödörbe tegyél
akár a nevem akkor is fennmarad*

*mert a sorssal pereltem s nem hiába
mert nem vagyok rab többé sem szolgál
ne essünk újra ugyanegy hibába
múljon rajtunk az élet s a világ dolga*

*akár megnyerjük akár marasztal ítélet
én tollal már billentyűvel harcolok
helyettünk utánunk és miattunk marad itt élet
lássátok be ezért élni elég ok*

*ha minden erőm elhagy az csak a testem
remélj mert láthatod kétségbe nem estem*

Boldogok a lélekben szegények

*még a harangszó is mely ide-oda lendül
még a harang szava is mely a széllel szalad
még a halkuló is mely a hittel megrendül
ha közeledik dobol a szív véges dala*

*torkod feszíti mint zengő zsoltár
felhők mögül egyet kacsint a nap
fény úrasztala vagy szárnyas oltár
boltív meglegyinthet vigasz malaszt*

*lám ma reggel a nyár őszbe hajlott
hajlott háttal az alázatos fák
ma gyerekkorod harangját hallod
húztad kígyókötel kezében ráng*

*csak húztad húztad húztad ma már csak az időt
ahogy a vérszívó öregkor fejedre nőtt*



Szent Cecília

Utasi Jenő atya laudációja

A Mindszenty-emlékérem átadási ünnepsége a Mindszenty Társaság ülésén

(Országház, 2015. november 4.)

A délvidéki magyar közélet jeles képviselőjét, Utasi Jenő atyát, Tóthfalu plébánosát köszöntjük körünkben. A bácskai település olyan kicsiny, hogy nevét hiába keresnénk a régebbi térképeken. Nincs sok évszázados múltja, nincs gazdag történelme, mégis, napjainkban a Délvidék egyik csodájaként tekintenek rá. Az alig több mint 700 lelket számláló, egykor elnéptelenedésre ítélt falut magyarok lakják – olvashatjuk a közösségi oldalakon. Innen a fiatalok nem elköltöznek, hanem ide betelepедnek, családot alapítanak, s ígéretesnek látják jövőjüket, mert Tóthfalu a Délvidék önerőt sugárzó mintafaluja lett Utasi Jenő lelkipásztori szolgálatának négy évtizede alatt.

Ezt a falut Tóth József földbirtokos és országgyűlési képviselő alapította a XX. század első évtizedében, úgy, hogy birtoka egy részét nincstelen napszámosainak osztotta ki házhelyként. A 72 telken 3 év alatt épültek fel vert földből és vályogból a házak. A gyermektelen földbirtokos szép templomot is építtetett, az egyházközségnek 60 lánc földet, a templomhoz hatalmas területet és közösségi célokra több házat is adományozott a falu lakóinak. Nagylelkűségével és közösséget szervező erejével vívta ki, hogy az általa alapított helység azóta az ő nevét viseli. De nemcsak Tóth Józsefre tekint örökhagyóként Utasi atya, hanem arra a plébánosra, Szabó Dénesre is, aki 1929-ben került Tóthfaluba, s aki odaadó hűséggel szolgálta kisebbségi sorsba taszított népét egészen a vértanúságig. 1944 októberében a jugoszláv partizánok napokig tartó kegyetlen kínzások után a Tisza folyó szigetén brutalisan meggyilkolták. Az egyik túlélő szerint temetésekor a feje külön volt a testétől...! Amikor Utasi Jenő 1977-ben Tóthfalu plébánosa lett, a mártírsorsú elődöt, Szabó Dénest és a falut alapító közösség-szervező Tóth Józsefet egyaránt példaadó elődjeként tekintette, akiknek szellemi lelki hagyatékát tovább kell vinnie.

Utasi Jenő vezetése alatt a helyi Szent József-plébánia már 1981-re egyházi központtá vált, ahol felekezeti stratégiai feladatok megoldását, a hitoktatás módszertanának és szemléltetőeszközeinek kidolgozását kezdték el. Jenő atya már a '80-as évek derekán nyári lelkipályakorlatos táborokat szervezett a régi plébánián, majd a hozzáépített épületszárny adott otthont a táboroknak, tudományos konferenciáknak, közéleti összejöveteleknek. Ugyancsak Utasi Jenő kezdeményezésére jött létre Tóthfaluban a Logos Önálló Grafikai Műhely, amelynek nyomdája 1991-től termel, 1995 óta kiadóként is működik. Ez a szervezet az egyházi (vallási) jellegű művek mellett elsősorban délvidéki/vajdasági vonatkozású helytörténeti, szociográfiai, társadalmi, politikai, kisebbségpolitikai, néprajzi, szépirodalmi és gyermekkönyveket jelentet meg magyar és külföldi szerzők tollából. Egyébként a nyomdát a hajdani falualapító, Tóth József egykori magtárépületének felújításával bővítették. A Logos Önálló Grafikai Műhely keretében Utasi Jenő atya és Hódi Sándor délvidéki pszichológus kezdeményezésére 2001-ben alakult meg a Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet. Célja a délvidéki magyarság szellemi és gazdasági életének erősítése. Az intézet tudományos kutatásokat végez, javaslatokat dolgoz ki, tanácskozásokat, továbbképzéseket szervez, kiadványokat jelentet meg.

Az Aracs, a délvidéki magyarság rangos közéleti folyóirata is sokat köszönhet Utasi Jenő atyának, az ő anyagi segítsége nélkül ugyanis nem tudták volna az első időkben a folyóiratot kinyomtatni, mivel pénzbeli támogatást sokáig sehonnan nem kaptak. Bata János, a folyóirat főszerkesztője írja: „Utasi atya, miután megszületett a döntés arról, hogy egy nemzetileg elkötelezett, pártpolitikától független lapot alapítunk, azonnal följárnlotta: az ő tóthfalusi nyomdájá-

ban ingyen kinyomtatja az Aracsot. Így nemcsak szerzőink dolgoztak minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül a folyóiratnak, de az első időkben, Jenő atyának hála, a nyomtatásért sem kellett fizetnünk.”

A tóthfalui fejlesztés egyedülálló a Délvidéken. Itt működik a régió első fociakadémiája klasszikus gimnáziumi oktatással, nemzetközi szabványoknak megfelelő négy futballpálya, konferenciaközpont, korszerű egyházi iskola, ahová az egész Délvidékről érkezhettek gyerekek, 200 személyt kiszolgáló konyha, ebédlő, egy hatvan diákot befogadó kollégium, s ki tudja, az atya éppen mit épít, hová tervez új létesítményt és lüktető életet. Utasi Jenő merész

álma megvalósult: Tóthfalu szellemi központtá vált. A plébános pedig hitéleti szolgálata mellett államosított földekért harcol, gazdálkodik, üzleteket köt, hajnaltól késő éjszakáig autót vezet, pályázatokat körmöl, szívet és lelket mozgósít, és biztos megélhetést teremt a híveinek. S édesanyjával már a hetedik befogadott árva gyermeket nevelik a lehető legtermészetesebb módon. S nála szerényebb, csendesebb, mély lelkeségű lelkipásztort, igaz embert keveset találhatunk. Néhány napja töltötte be 66. életévét. Adja a gondviselés, hogy egészségben megélt évtizedek következzenek, lelkipásztori szolgálatán továbbra is áldás legyen a sokat szenvedett délvidéki magyarság közösségében!



Mária, asszonyokkal (részlet)

Kivinni keresztény értékeinket a templomon túlra

Mihályi Katalin interjúja

Utasi Jenő plébános nemrégiben Lezsák Sándortól, a Magyar Országgyűlés alelnökétől Mindszenty-émlékérmet vehetett át. Utasi atyával a díj kapcsán sokféle közéleti szerepvállalásáról, terveiről is beszélgettem. Kétség nem fér ahhoz, hogy mindannak, amit Utasi atya tett, tesz, a kulcsa a mély hite és a közösség, népünk iránt érzett elkötelezettsége.

Utasi Jenő atya – mint mesélte – óvodáskorától ministrált szülővárosában, Zentán, ám a papi hivatás sokáig nem merült fel élethivatásként: hetedik-nyolcadikos korában úgy gondolta, orvosként lenne a legnagyobb hasznára az embereknek. Majd, mivel mindig is szeretett barátkcsolni, szakiskolába iratkozott. Ám gyorsan kiderült, itt nem találja a helyét, mégsem ez az igazi út számára. Ekkor a szabadkai Paulinumba, vagyis a Püspökségi Klasszikus Gimnáziumba és Szemináriumba iratkozott át, és így indult el útja a papi pálya felé. Amikor a Paulinumban átadta a dokumentumait, akkor megnyugodott, érezte, megtalálta a helyét. Voltak nehézségek, mert Zentán magyar közegben nevelkedett, itt viszont akkoriban szinte minden tantárgy horvátul volt, elejében komoly gondjai akadtak a nyelvismerettel. Kevésnek érezte a magyarórát is, hiszen mindig is nagyon szerette anyanyelvét, egyik kedves időtöltése az olvasás volt. Később elsajátította a horvát nyelvet, úgyhogy miután az érettségit követően letöltötte a katonai idejét, nem volt dilemma, hogy Diakóváron (Đakovo) a Hittudományi Fakultáson folytatja tanulmányait. Papi pályája 1975-ben Zentagunarason indult, ahol néhány hónapig volt segédlelkész, majd szintén káplánként két évig szolgált Óbecsén, a belvárosi plébánián. Úgy érezte, a szabadkai megyéspüspök a mély vízbe dobja, amikor hívatta, és felajánlotta neki, legyen plébános Tóthfaluban, azzal, hogy neki kell ellátnia az oromi egyházközséget is. Mátyás püspök jelezte, nem egy-két

évre helyezi oda. Nagy kihívás egy fiatal papnak két egyházközséget átvennie, sőt Tóthfaluban az új plébániaépület éppen csak tető alá került, neki kellett befejeznie azt. A püspöktől gondolkodási időt kapott, ám amikor Zentán egy idős plébános azt mondta, ne féljen, nagyon jó népek vannak ott, nem habozott tovább, belevágott, s azóta is ott szolgál, immár 39 éve.

Tulajdonképpen, ha belegondolunk, a Jóisten már kisgyermekkorától felkészítette mindarra, amit később, pályája során magára mért a sors, vagy feladatul szabott önmagának. Az orvosi pálya iránti érdeklődésben benne van az a segítőkézség, amely mindig is jellemezte. Az is kiderült, plébánosként szintén sokszor hasznát vette annak, hogy szeret barátkcsolni, a könyv, az olvasás szeretete a nyomda létrehozásában, az Aracs folyóirat és a Hírvivő újság révén is kamatozott.

– Akkor én ezt nem láttam, csak azt tudtam, itt a félig kész plébánia, azt be kell fejezni. A régi plébániaépület lebontásához már a kellő engedélyek is megvoltak. Ám nem vitt rá a lélek. Úgy gondoltam, kár lenne veszni hagyni azt az igen régi, szép épületet, ezért szerettem volna megmenteni, felújítani, új tartalommal megtölteni. Akkor kezdtünk fiataloknak nyári, egyházi jellegű táborokat, felnőtteknek télen lelki gyakorlatokat szervezni. Mindössze egy mosdó volt, ám hiányzott a pénz, hogy több ember fogadására, ellátására alkalmassá tegyük az épületet, úgyhogy megtanultam a csempe lerakását, a villanyszerelést, a hegesztést. Így indult el.

Nyilvánvaló volt, hogy ilyen közösségteremtő, többféle közösségi szerepet vállaló plébános lesz? Egykoron ministránsként, de teológusnövendékként sem látott ilyesmire példát.

– Igen, a kommunista időszakban az egyház be volt szorulva a templomokba. Olyan nyugalmas életnek tűnt ez, még a felszenteléskor is.

Aztán másként alakult. Azt vallom, a szeretet, az elfogadás, a közösségépítés olyan fogalmak, amelyek minden társadalom alappillérei, ezek tartják meg, éltetik a közösséget.

Hogyan alakult ki ez a pezsgő élet, amelynek epicentruma a tóthfalui templom, plébánia?

– Mindig is fontosnak tartottam, hogy kivigyük a keresztény értékeinket a templomon kívülre, legyen nagyobb mozgásterünk, hogy az embereknek lehetőségeket kínáljunk fel. Személyes példával tudom megmutatni, mit jelent számomra a hitem, és mik azok az értékei, amelyekkel élem a mindennapjaimat, amelyeknek köszönhetően tovább tudom vinni az életet a nehézségek közepette, ellenére is. Amikor annak idején engedett az ideológiai szorítás, és megszerveztük az első táborokat, illetve teret adtunk civil szervezeteknek a táborok szervezésére, abból indultam ki, hogy azok a fiatalok, de nem csak ők, akik itt töltenek néhány napot – függetlenül attól, hogy hívők vagy nem –, kapjanak egy élményt, azt vigyék magukkal innen. Ez az élmény, amellyel távoznak, mindenképp hasznukra válik a későbbiekben. Volt olyan nyár, hogy 300 fiatal is megfordult itt, Tóthfaluban a különböző nyári táborokban. Az a közéleti szerepvállalásom, amely főképp a kilencvenes években volt, meg az, hogy különböző Kárpát-medencei testületek tagja voltam, sokat segített abban, hogy lássam, a délvidéki magyarság érdekében mi mindent lehetne megvalósítani, mi az, amiben hiányt szenved. Mi az, amiből ez a kis közösség profitálni tud. Ez is motivált engem, hogy kivigyük a keresztény értékeket a templom falain kívülre, hisz a keresztény értékek a mindennapi gyakorlati életre is szólnak. Nagy öröm, hogy itt működik a futballakadémia, a diákotthon, ám ugyanilyen meglepéssel tölt el, hogy a faluban nem fogy a népesség, nem mennek el a fiatal családok, sőt még települnek is be. Ez jóleső érzés egy ilyen kis településen. Aki járt itt, tudja, szinte zsákutcaszerű Tóthfalu elhelyezkedése, egy irányba vezet csak az út, nincs ipara, se folyója, de jó szándékkal, összefogással nagyon sok mindent meg lehet valósítani. Annyi tehetséges gyerekünk van, erre kötelez bennünket a jövőjük iránti felelősségérzet. Nem tudom, hogy alakul a jövőben a helyzet, de most erről tudok beszámolni. Szomorúan látom, hogy vannak sokkal jobb, nagyobb adottságokkal ren-

delkező települések, ahol viszont a széthúzás miatt nem haladnak előre.

A faluban állandóan zajlik az élet: most itt a fociakadémia, a kollégium, jönnek kirándulók, de volt itt a kilencvenes években értelmiségi kerekasztal-összejövetel, akkoriban alakult a nyomda, Tóthfalu tudományos intézet székhelye is. Az atya az Aracs folyóirat alapító főszerkesztője olyan időszakban lett, amikor a hatalom nem nézte jó szemmel az ilyen szerepvállalást, tevékenységet. Honnan az indíttatás, az erő, a bátorság ehhez?

– Biztos, hogy a hitem, az elkötelezettségem nagy szerepet játszott mindebben, mert amit meggyőződéssel tesz az ember, arra képes az életét is rátenni. A szilárd hit, a meggyőződés, hogy a népem, a közösségem érdekében meg kell ezt tennem, sokat segít. Talán nem érzi úgy az olvasó, hogy túl nagy szavakat használok. Voltak és ma is vannak kételyeim, amikor egy-egy döntést meg kell hozni, helyes-e, eléggé megfontoltam-e. Ha visszatekintek az elmúlt évtizedekre, úgy érzem, a Rendező húzta a vonalat, vezetett, az én emberi gyengeségem ellenére is. Mindig az az elv vezérelt: ha őszintén, önzetlenül csinálom, teszem a dolgom, és ha nem is úgy sikerül, nem olyan tökéletes, ahogyan megálmodtam, de magamat adtam bele. Ez mindig megvigasztal, erőt ad, hogy érdemes csinálni, folytatni. Ha szolgálatként fogja ezt fel az ember, akkor az esetleges sikertelenségek sem törnek meg.

Most, a XXI. század elején milyennek kell lennie egy egyházi személyiségnek?

– A pápák adtak irányelvet ezzel kapcsolatban, a jelenlegi, Ferenc pápa is, amikor azt mondja, hogy a lelkipásztor érezze a nyáj szagát. Ez azt jelenti, együtt kell élnünk a népünkkel. Vállalni népünk sorsát, de úgy, hogy fel is emeljük népünket. Ebben látom az egyház küldetését. A másik pedig a keresztény értékrend védelme, a nemzeti öntudat erősítése, mert ezek is nagyon megkérdőjeleződnek a mai világban. A katolikus egyház nemzetek fölött áll, de az egyház vállalja, hogy osztozik saját népe sorsában. Ebben látom a kihívást és küldetésünket. Várszegi Asztrik főapát nemrégiben azt nyilatkozta, a mai élet megoldandó kihívásokkal van tele, ezért fontos szerepe van az egyház képviselőinek, hogy népünk érezze a szeretetet, azt, hogy értük munkálkodunk.

Milyen tervei vannak?

– Régi álmom egy egyházi iskola létrehozása, amire a Kárpát-medencében már számos példa van, de nálunk sajnos ez egyelőre megvalósíthatatlan, kivitelezhetetlen. Van állami és magániskola. A magániskolákat szülők vagy alapítványok tartják fent, úgyhogy a mai anyagi körülmények közepette ezt nem tudnánk megvalósítani. Ennek ellenére erről a célomról nem tettem le.

Ha jól számolom, ez egy legalább húszéves álom.

– Mint említettem, nagy öröm, hogy a futballakadémia, a diákotthon ötödik éve itt működik. Nagyon családias a hangulat. Sok mindenre

szükség lenne még, például nincs tornatermünk. Nemrégiben itt jártak a kecskeméti református gimnáziumból látogatóban, s a legnagyobb meghökkenésükre tornaterem csak a szomszéd faluban állt rendelkezésükre. Annak ellenére, hogy sok minden hiányzik, a fiatalok látják az erőfeszítéseket, az igyekezetet, és ezzel egyfajta példát mutathatunk nekik, akiknek idővel ugyancsak meg kell majd tanulniuk szembesülni a problémákkal, megbirkózni a nehézségekkel. Azt is megtapasztalják, mit jelent segíteni a másoknak, meghallgatni, odafigyelni rá. Közösségi embereket igyekszünk nevelni, személyes példával is.

Utasi atya fontosabb kitüntetései:

**Aracs-díj, a Magyar Érdemrend tisztikeresztje,
Mindszenty-émlékérem, Magyarkanizsa Pro Urbe díja, Mocsáry Lajos-díj.**



Babba Mária (részlet)

Salamon és Piroska

(elbeszélés)

Bizony, ha kinyitjuk benső szemünket, akkor látjuk a sok szenvedés érlelte királyt, amint öles léptekkel indul Bátáról, az épülő Szent Vér apátságtól vissza Pólába, önkéntes száműzetése színhelyére.

Először föltalpalt a szőlővel beültetett löszdombra, mely eltakarta a falut és a folyamat a rómaiak építette hadiúton járó utasok és hadak elől, aztán menetelt tovább, szántókon, erdőkön és szőlőkön át, toronyiránt. Már nem lappangott, nem bujdosott László bátya kerülői elől. Valahogy megérezte, hogy Lackó király visszavonta legényeit, nem kívánja többé elfogni. Miért is tenné? Ha megfogná, mit kezdene vele? Kettejük közös története Nagyboldogasszony fehérvári egyházának kapujában végleg befejeződött. Ezt Lackó is tudta, de uralkodó lévén küldeni kellett a nyargalókat, a rend kedvéért, vagyis a semmiért.

Ha mégis elfogatná, állnának egymással szemben némán, mert mit is mondhatnának? A templomkapuban is elég volt egyetlen pillantás, hogy minden világos legyen. Mégis, éppen ezért jó volna időnként szemben állni vele, az egyetlennel, akivel szótlanul is érti a szót. Micsoda aján-dék!

Útközben, jobb híján, kazlakban és bokrokban aludt, útszéli fák gyümölcsén élt. Ezeket a fákat leginkább az égi madarak ültették. Mivel a Fönnvaló gondoskodott róluk, táplálta őket, pedig „nem vetnek, nem aratnak, s csűrökbe sem gyűjtenek.” Éppen ezért tartozásukat lerovandó szanaszét hullajtottak jóféle magvakat, azok pedig kikeltek a dűlőutak, szántók, szőlőpázmák végében, erdőkben, réteken. Mert minden lelkes lény dolga az Isten és teremtésének művelése.

Derék emberek nemhogy meghagyták a surjánokat, de szükség esetén egyik-másikat pár lépéssel odébb is ültették, távolabb a szekérke-rekek, lovak járásától, le-lemetszegették hibás

vagy törött águkat, hogy legyen gyümölcsébédje a vándoroknak.

A vándor ilyenformán maga is égi madár.

Ki nem?

Pirkadattól délig eljutott a bozsoki erdőig. Már megszedte tarisznyáját, tisztességgel: egy-egy fáról csak annyi érett gyümölcsöt vett le, hogy az utána jövőnek is jusson.

A gyümölcsébédhez a legjobb leülni egy kőre, földkupacra, szétnézni égen és földön, megfigyelni a felhők menetirányát, a papsajtót szívogató mezei poloskát, aztán szépen elmondani az áldást és áttekinteni az étlapot. Célszerű szilvával és édes körtével kezdeni, mégpedig úgy, hogy az ember előbb töröget némi mogyorót, mandulát, a zsenge diót nem árt kihámozni keserű bőréből, majd szépen sorban bekapogatja az olajos magvakat a szilvákhöz, a szaftos körtefalatokhoz, a szőlőhöz, a sárgadinnyéhez. A cseresznyéhez, meggyhez is illenének a magok, nagy kár, hogy ezek a gyümölcsök már elérnek nyár végére.

Szerencsére alma nyár elejétől télig akad, ám jobb a végén enni, esetleg már séta közben, tarisznyából. Oltja a szomjat, nem szóródik el, s a leve sem folyik szanaszét.

Salamon lelkében elnézte unokabátyját, ahogy a fehérvári palotában tyúklevest kanaliz, majd üszőhúst eszeget tejfölös, kapros tormával, borsos-boros báránytokányt és szalonnával-dióval sült vizát meg mákos kalácsot. A kalácsot éppen az ő régi szolgálója kallotta a fölségnek: összefonta a tésztát, az asztalhoz csapta, újra összefonta, ismét kallta.

Bizony, a vitézséghez jó étel, sok erő kell. Lackó komolyan és mértékletesen táplálkozik. Éppen annyit, amennyire szüksége van. Borból sem ménesit, badacsonyt vagy decsi szagost ízlelget a drágaköves billikomából, ezek mind fölöslegesen finomak volnának, hanem somlai savanyút.

Gyógybort. Amit nem a mulatni vágyó szív, hanem a szorgos gyomor kíván. Így van rendjén. Az udvari népség kénytelen-kelletlen utánozza.

Egy apród az ebédlő sarkában lantot penget. Ő új fiú, a régi apródok azóta lovagok vagy halottak. A gyerek halk, finom dallamot játszik, emésztéshez valót.

Nicsak, a kalács után egy-két kövér, mézben főtt szilva? Ó persze a könnyű széket és a bátor, éles szem végett! Ez is helyes. Lackó király körül minden a maga kerékvágásába zökkent. Így jó. Bár ő szíve szerint az én kosztomon élne, ám a király hogyan legyen aszkéta, amikor a rend az rend?

Azért jól elüldögnénk itt, az erdőszélen a gombák mellett...

* * *

Amikor megérkezett Salamon házához, tett egy kis kerülőt, hogy alaposan megnézze a temetődombról a kicsi várat. 1073 őszén járt itt utoljára. A kijavított hajdani római őrtorony mellé és köré kerítést építtetett derék, beásott és fektetett tölgyekre döngölt földből a Hadászvány szigetén körben. Ezt a földvárépítési módszert évezredek óta használták.

A széles falon belüli fecskefészekházak közül kiemelkedett a palota az istállóval és a Szent József-templom tömbje, amely mellé most rakták a tornyot, jó vastagra, hogy bástyaként is szolgálhasson.

Ó, Szent József, neked nem jutott saját gyermek, csak maga az Úristen!

A parton a révész azonnal elkapta a királyt.

– Na, te csavargó, markold meg ezt a villát, ne lopjad Isten napját!

Kompon hordták ki a trágyát a várból, s székerrel vitték föl a szőlőhegyre. A kis vasgyúró révész a saját háromágú fából faragott villáját dobta Salamonnak, aki mellé rögtön odaállt két villás legény, hogy ne jusson eszébe a munkán kívül semmi buta gondolat. Alkonyatig dolgoztak. Akkor visszavették tőle a szerszámot, megmosakodhatott a folyóban, és leülhetett a kompház tornácán a többiek után, az asztal végére. A révészné tisztességesen ellátta őket: sajtot, szalonnát, kenyeret, hagymát és aludttelejt tett eléjük. Ura elmondta az asztali áldást, az asszony szipogva hozzátette: – Piroskáért is! Segítsd meg, Urunk, Piroskát is!

Hallgatagon ettek, ahogy illik, de amikor kiürült az aludttelejes köcsög, és az asszony kilépett a küszöb mögül, hogy újratöltse, kiszakadt belőle:

– Jaj! Nem éri meg a reggelt!

A férfiak hallgattak. Amikor a második köcsög aludttelej is elfogyott, a gazda sóhajtott.

– Torokgyík.

A többiek bólintottak. A torokgyík az torokgyík. Nincs mit tenni. Szörnyű halál egy ilyen kicsinek, mit véthetett? Ajjajaj!

Hallgattak. A folyó fölött denevérek vadásztak a szúnyogokra.

Salamon megszólalt.

– Szabad-e rátennem a kezem? Imádkozhatok-e érte?

A révész nem válaszolt. A többiek, talán rokonok vagy napszámosok kérdőn néztek rá a sűrűsödő estében. Végül az asszony döntött. A királyhoz osont, megfogta a kezét, és némán bevezette a házba.

A mestergerendáról függő bölcsőben fuldoklott a kis Piroska. A kelő hold gyászos-fehéres fényport szórt rá. Szeme kimeredt, hörögve kapkodta a levegőt. Anyját meglátva fölsírt volna, de ettől még jobban elszorult a torka – dobálta kicsi testét, hogy valahogy egy csöpp lélegzethez jusson. Salamon megfogta a homlokát. Lázás volt, de hideget sugárzott. Anna, a pólai parasztság egyszer azt mondta neki, hogyha az ember megérint egy facsemetét, akkor érezni rajta, hogy szomjas-e; levelei neszezésével még súgja is. A kislányt életszomjúság gyötörte. Ez jó. Letérdelt melléje, és imádkozni kezdett. Félhangosan, hogy az asszony is hallja, s vele tarthasson.

– Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. – Ezt ismételte nagyon lassan, minden szót átélve, hogy lelki szemével mintegy lássa a lelke mélyén a három isteni személyt. Az Atyát az el nem égő csipkebokor lángjában, a Fiút hófehér köntösben a zsinagógai előljáró halott kislányának ágya mellett, a Szentlelket a kicsi szellőben, mely éppen átvonult a szobán, majd az egészet egybefogva mint boldogságot: – Ámen! Az asszony eleinte csodálkozott, hogy a keresztvetés után nincs folytatás, de aztán belátta: mi egyebet mondhat ilyenkor az ember? A különös csavargó nem lehetett ördöggel cimboráló garabonciás, mert nem garált érthetetlen szódarát, ugyanezért táltos sem, meg azért sem, mert

az ilyenfélék nem vetnek keresztet, és a Szentháromságot sem emlegetik. Ismételtette vele a hét szót, előbb engedelmesen, majd lelkesen, hogy lám, a legeslegnagyobbat szólítják meg, akitől nem kell kérni semmit, hiszen olvassa az ember gondolatát. Zsoltosmáztak, amíg a gonosz hold el nem vonult az ablak mögül, és a kislány békében el nem szenderedett. Akkor nesztelenül kisurrantak a házból.

Már csak a gazda ült az asztalnál.

– Alszik – szólta az asszony.

– Talán átalussza magát.

Felesége sírva fakadt.

Salamon hallgatott.

– Köszönöm – mondta a révész.

– Nincs mit – felelt Salamon.

Az asszony kihozott neki a kamrából néhány rossz birkabőrt.

– A tornácon elalhatsz.

– Köszönöm, de inkább megyek.

– Hová indulnál a sötét éjszakában? Fáradt is vagy biztosan.

– Az én hazám a menés. Adjatok hálát a Magasságosnak.

Elindult.

Az asszony utánaszaladt a zavarában fölkapott szalonnadarabbal, és egy birkabőrrel. Alig lehetett elhessenteni.

* * *

Salamon a folyó kanyarulatán túl magára maradt. Képtelen volt lépni és hallgatni, a hála majd szétrepesztette a szívét. Leginkább szökdécselnie kellett volna az örömtől, és rikoltozni, mert a kislány meggyógyult, de akkor a jónép félreértene a Szentháromság dicsőségét. Azt hinné, hogy csoda történt, hogy az Úr helyettünk elvégzett valamit, s mi föl vagyunk mentve! Pedig hatalmasat tett, szeretett, megint megáldotta Piroska szüleit, és újra adott nekem egy országot, ezt a Piroskát, aki úgy az enyém, ahogy Józsefé a kicsi Jézus, és nem is látom soha többé.

Micsoda kincs, micsoda hatalom!

Levetette magát a partra, a sásba, és sírt: Én Uram, én Istenem!



„Világ Királynéja”

Új és régi világok

Lesz-e szakrális értelmiségünk?

Hódi Sándor fejtegetéseit olvasva az Aracs 2015. évi 3. számában (*Lesz-e nemzetben gondolkodó magyar értelmiség?*), a magyar (és nem magyar) értelmiség permanens – ámde számunkra nagyon is saját korunkhoz köthető – válságáról, számos egyetértő és számtalan további irányban leágazó gondolat kínálkozik. Erős, némelyikük esetében szinte ellenállhatatlan a kísértés a reagálásra, válaszra, továbbgondolásra. Annál is inkább, mivel Hódi gyakorta éppen azokra a szerzőkre, eszmei és gondolati kiindulópontokra hivatkozik, akikkel, amelyekkel magam is foglalkoztam már, ehhez meglehetősen hasonló témakörben.

A legkézenfekvőbb mindjárt Julien Benda, akinek közismert művére hivatkozni csak azért nem lehet közhely, mert az általa megfogalmazott alapprobléma az eltelt évtizedek alatt jótányít sem halványodott, alig tudunk mást, mint ennek tényét mantrázni, és jószerivel annak reménye is rég elveszett, hogy valaha reménykedhetünk. Egy korábbi írásomat éppen Bendával és az írástudók szerepével kapcsolatos gondolattal zártam¹, amelyet akkor a többi között azért vettem eléggé vázlatosan papírra, hogy egyszer majd talán részletesebben is ki kellene fejteni.

„Mára az elszabadult globalizáció világában már teljesen nevetségessé váltak Julien Benda dörgedelmei a szakrális szerepét feladó, eláruló írástudók irányában. Hiszen alapkövetelmény lett az, amit ő még kárhoztatott. Ám ez korántsem jelenti azt, hogy nem volt igaza. Az értelmiség elárulta a szellemi világot, és nyíltan az anyagi boldogulás szolgálatába állt – ez már Benda idejében, nyolcvan évvel ezelőtt is nyilvánvaló volt, ámde azóta a tömegmédia sosem látott virtuális dimenziókba emelte (kényszerítette?) az emberi létezését. Meglehet, a rövid, dicstelen kitérő után

az írástudók kénytelenek lesznek újra elfoglalni rendelt helyüket és felvállalni az új világ spirituális kihívásait.”

Akkor tehát csak egy érdekes, alkalomadtán továbbgondolandó ötletnek tűnt, elég erőteljesnek ahhoz, hogy ezzel zárjam a média és az identitás közötti viszonyt firtató tanulmányt, de még mellőzve a mélyebb kifejtést. Azóta viszont többször visszatértem ehhez a gondolat-hoz (vagy inkább az keresett meg engem, egyre gyakrabban és egyre erőteljesebben sürgetve az elmélyültebb kutakodást). Egy ilyen gondolat pedig több mint „téma”, több mint kutatási irány, nem korlátozódik a szakmai térre, sőt még a munkára szánt időre sem. Lassanként kiderül, hogy ez is csak egy szál egy újabb irdatlan gombolyagból, amelyet – bármily óvatosan is meghúzva – valami nagy, valami ismeretlen felé tudunk követni. Azután kiderül, hogy ez valójában nem is lehetőség, hanem szükségszerű választás, a jónási úton nincs megállás.

Ha a magyar és a végletesen individualizálódott nyugati társadalom írástudóiról beszélünk, a magam részéről egyetlen pislákoló gyertyalángként a hosszú és huzatos alagútban legfeljebb a fentebb érintett gondolatot látom.

Előbb azonban térjünk vissza kicsit Hódi néhány felvetéséhez.

Az *értelmiségi alapállás* címszó alatt megállapítja, hogy annak legfőbb pillére a rugalmas gondolkodásmód, más vélemények, gondolatok respektálása, adott esetben a szempontváltásra való képesség – lenne. Jelenleg azonban a szekértáborokra szakadt magyar értelmiségre éppen ezek ellenkezője, a kíméletlen rivalizálás és gondolati, eszmei rigiditás a jellemző. Bár – némiképp jogosan – e tekintetben egyenlőségjel tesz a szembenálló táborok között, megkockáztathatjuk, hogy az önmagát szabadelvűként definiáló értelmiségiek effajta türelmetlensége

¹ Média és nemzeti identitás. In: Aracs. 2015/2.

azért különösen pikáns és érdekes. „Befogadók vagyunk, egészen addig, amíg ugyanazt mondd és gondold, amit mi”. Vagy: „Virágozzék minden virág – kivéve a... meg a... és...” Szóval éppen ott tapasztalható a legnagyobb türelmetlenség a más vélemények, érvek és élettapasztalatok iránt, ahol ezt amúgy alapelvként fennen hangoztatják. Ami persze nem csökkenti a másik oldal (vagy oldalak) felelősségét ugyanebben a társadalmi játszmában.

A másik, szintén hivatkozott szerző, Bibó István éppen ennek a rendkívül pusztító jelenségnek adott, ebben az értelemben, mára jószerivel elfeledett nevet: *politikai hisztéria*. Az ő nyomdokaiban járva figyelmeztet Dénes Iván Zoltán, miféle pusztító erők szabadulnak el a társadalom és egyéni tudatunk mélyrétegeiben, ha az efféle hisztériának engedve többé már nem a valós teljesítmény, hanem annak bármiféle triumfális látzata lesz a mindenáron elérendő cél. A minden társadalmi rétegben jelen levő egykori sérelmek és tovább élő félelmek olyan örvényt képeznek, amelyből csakis hisztéria születhet, amely egyre gerjeszti önmagát, sokszor már az eredendő okot is feledve. Az a görcsös igyekezet, hogy az egykori sérelem ne csupán lezárható és megismételhetetlen legyen, folyamatos elégtételt követel az újabb és újabb generációkon keresztül, az „idők végezetéig.” A sérelmet elszenvedők így a permanens bosszú, az egykori elkövetők utódai pedig a folyamatos megaláztatás állapotában ragadnak. Miközben az egyik csoport egyre dühöttebben követeli, hogy a másik soha le nem vetkezhető büntudatban éljen, és azt hetedízigen adja is át az eljövendő nemzedékeknek, valahogy elsikkad a triviális tény: nincs olyan épeszű pszichológus vagy akár pedagógus, aki ne tudná, miféle pusztító átok a büntudat. A neveléstudomány és a lélektan olyasmiként beszél róla, amelytől mindenáron meg kell óvni a gyermeket és felnőttét egyaránt, mert az általa elszenvedett torzulások jóvátehetetlenek és kitörölhetetlenek. Egy egész nemzetet kárhoztatni a kollektív büntudatra, mindig kevesellve a hamut, amit önnön fejére szór, minden felnövő nemzedékkel újra és újra kiítatva a keserű méregpoharat, nem más, mint sárkányfogát vetni, démont, szörnyszülöttet nevelni.

Pedig a diagnózis igazán nem új, már Szent Ágoston is rámutat:

NON ERGO UT SIT PAX VOLUNT, SED UT EA SIT QUAM VOLUNT.²

Vagyis az emberekkel nem az a baj, hogy nem akarnák a békét, hanem az, hogy ki-ki a maga békéjét keresi. Ily módon márpedig ez lehetetlen vállalkozás.

Tovább lépve igen érdekes ellenpéldákra bukkanhatunk, amikor merőben más kiindulási alappokról, más „szekértáborokba” tartozó értelmiségiek jutnak ugyanarra a következtetésre. A már valójában régóta jelen lévő, de csak az utóbbi hónapokban eszkalálódó és a figyelem központjába kerülő migránsválság ilyen példa. Mintha marék bolhát szórtak volna a nyakába, úgy sziszszent fel és kezdett kínosan izegni-mozogni a magyar média, amikor felbukkantak a sajtóban Kertész Imre évekkel ezelőtt leírt és publikált gondolatai a gyenge és béna Európa iszlám fenyegetettségéről.

„Az esti repülőjárat tele van nyomorúságos arabokkal, akik Pesten valamiféle közel-keleti gépre szállnak át. Különösfajta, nyomorult családok, asszonyokkal, nagyfejű, agresszívan üvöltő gyerekekkel; ahelyett, hogy megesne rajtuk a szívem, bombákra és terrorra asszociálok. Európa hamarosan belepusztul egykori liberalizmusába, amely gyermetegnek és öngyilkosnak bizonyult. Európa létrehozta Hitlert és Hitler után nem maradtak érvei: az iszlám előtt szélesre tárultak a kapuk, nem mertek többé fajról, a vallásról beszélni, miközben az iszlám, mintha más nyelvet nem ismerne már, mint a tőle idegen fajok és vallások iránti gyűlölet nyelvét.”

és...

„Arról volna szó, ahogyan a muzulmánok elárasztják, s majd birtokukba veszik, magyarán elpusztítják Európát; ahogyan Európa mindezt kezeli, az öngyilkos liberalizmusról és az ostoba demokráciáról; demokráciát és szavazati jogot a csimpánzoknak. Mindig ez a vége: a civilizáció eléri azt a túltényészített állapotot, amikor többé már nemcsak hogy képtelen rá, de már nem is akarja megvédeni magát; amikor, látszólag értelmetlen módon, a saját ellenségeit imádja. Ráadásul mindez nem mondható el nyilvánosan.

² Augustinus: *De Civitate Dei*. XIX. 12.

Miért nem? A kérdés nem nyugtalanítana, ha időközben nem vált volna belőlem »közéleti ember«. Kezdem megérteni a kényszert, amelyből az általános nagy hazugság táplálkozik: egyszerűen lehetetlen megvívni a kényszerrel, a politikusnak azért, mert elveszíti népszerűségét, az írónak ugyanezért; a jó modor a hazugság és a totális önfeladás.»³

Azonnal beindultak az első dühödt reakciók: „ezt nem is ő írta”, „ő írta ugyan, de nem úgy”, „írta, de kiragadták a kontextusból”, „nem úgy értette”. Ezzel szemben, aki elolvasta a könyvet, jól tudja: ő írta, pontosan így, többször és több helyen kifejtve ugyanazt és pontosan úgy értette.⁴ A könyv egészéből világosan kiderül, hogy Kertész Imre valóban félti a zsidó-keresztény hagyományokon nyugvó Európát az agresszív iszlám hódítástól – leginkább cionista alapokon. És nincs is ezzel semmi baj. Joggal és okkal félti – ezen az alapon is. Elégé nyilvánvaló az ehhez hasonló motiváció, a másik, „árkon átkialtó” író, Konrád György esetében is. Még kritikusi is elismerik, hogy „Európa eliszlamosodásának víziójával lehet vitatkozni, holokauszt túlélők féltelmeivel nem. És a helyzet az, hogy ők érzékenyebbek arra a tényre, amit az európai liberális közvélemény többsége nem vesz tudomásul: attól a pillanattól kezdve, hogy felmerült a zsidó állam létrehozásának lehetősége, főleg amióta megvalósult, a közel-keleti arabok (felhívom a figyelmet a megszorításra) engesztelhetetlenül és erőszakosan antiszemiták. Vannak kivételek, de a mostani bevándorlótömegben valószínűleg nem túl nagy az arányuk. Így lehet ugyan, hogy – mint az itteni okosok rámutatnak – hosszú távon az európai baloldalt erősítik, de az európai liberális demokráciát biztosan nem.»⁵

³ Kertész Imre: *A végső kocsmá*. Magvető, Bp., 2014 (221. és 225.)

⁴ Az idézett mű a szerző irodalmi módon megfogalmazott és kezelt naplójegyzeteiből építkezik, amelyekben 5 helyen fejt ki nézeteit az iszlámról, s bár jelen értekezés témáján kívül esik, de érdekességgé talán érdemes megemlíteni, hogy 22 szövegrészben a zsidóság sorskérdéseiről értekezik, 19 alkalommal rajong Európáért (vagy éppen az új és még újabb antiszemitizmus miatt elmarasztalja), végül pedig 51 bejegyzésben fejezi ki ellenszenvét Budapesttel, a magyarokkal, a magyar irodalommal kapcsolatban. Kíméletességgel, számító helyezkedéssel mindenestre egyik témakörben sem vádolható.

⁵ Konrád György és a szírvorvosok. In: <http://kapitalizmus.hvg.hu/2015/09/15/konrad-gyorgy-es-a-szrvorvosok/>

Aktualitásukon kívül a fenti példákat azért hoztuk fel, hogy illusztráljuk, mennyire igaza van Hódinak, amikor azt állítja, milyen tragikus az átláspontok végletes bemerevedése. Mert bármilyen öröndetes is, hogy akadnak efféle megnyilvánulások – legalább végveszély esetén –, ha közelebbről megvizsgáljuk, itt sem történt szempontváltás a szó szoros értelmében. Különböző szempontokból meghozott azonos következtetésekről beszélhetünk, és arról a (nem lebecsülendő) tényről, hogy a szekértáborok felett mégis át lehet fontos ügyekben szólani, és akad, aki vállalja is az ezzel járó kockázatot.

Ha már itt tartunk, talán érdekes lehet egy bizonyos John Chetwode Eustace nevű angol tiszteletes előrelátó tapasztalata, aki 1802-ben keresztül-kasul bejárta Itáliát, és úgy találta, hogy az ország a francia megszállás áldozataként tengődik. Útikönyvében később széles történelmi ívet rajzol, és idézi Scipiót, aki Karthágó romjai felett megjövendőli Róma bukását, és Homéroszt, aki híres sorában a nagy Trója pusztulását látja előre. Az impérium továbbvonul, bár ő sem tudja, merre veszi majd az útját, vissza, keletnek vagy az óceánon túli régiók felé, de annyi bizonyos, Britannia dicsőségének napjai is megvannak számlálva, pedig Nagy-Britannia tengeri hatalma épp az ő idejében tetőfokán tündökölt.

„Egy napon a brit szigetek lakói is a győzelmes ellenség lábai előtt fognak heverni, akár csak Görögország és Itália fiai, és akkor majd részvétért fognak esedezni, hogy ellenségeik legalább a nagy elődök nagyságának adózzanak elismeréssel” – idézi Reinhart Koselleck *Rendelkezésünkre áll-e a történelem?* c. esszéjében.⁶ Az impérium pedig jóslata szerint továbbvándorolt, egyelőre a tengeren túlra, de a folyamat bizony saját tapasztalatunk szerint sem állt meg. Viszont sejthető, hogy a derék tiszteletes még oly fennkölt történelmi példálózását sem fogadta osztatlan megértés a rendíthetetlennek hitt birodalom lakói körében.

És ha már Kertészt és a *A végső kocsmá* c. könyvét emlegettük, Hódi egy másik megállapításához is tanulságos példát találunk benne.

„Elképesztő méreteket ölt az elitek közötti rivalizálás. Sőt, ez egy-egy értelmiségi szekértábo-

⁶ In: Reinhart Koselleck: *Az elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Atlantis, Bp., 2003

ron belül is jelen van, az irigység és féltékenység erősebb motiváció magánál a pártszimpátiánál.”⁷ – írja Hódi. Az elitek és egyéb társadalmi csoportokon belüli irigység és féltékenység mint legfőbb motiváció közkeletű téma az írásbeliség kezdetétől, és mint jelenség az volt minden bizonnyal korábban is.

„A zsidó féltékenységről” Kertész több helyen is ír:

„Egy obskúrus fickó, egy irodalomkritikus – értelmes zsidó, aki az ugrándo-zó házibohóc és házizsidó nehézkes szerepében, s e szerep révén tartja fenn magát („médiaszemélyiség”) – a német televízióban kifejtette véleményét, hogy a díjat nem én, hanem az „erőtéljes” és „egészséges” amerikai író, bizonyos Updike fogja megkapni. Érdekes, egész életemben az ilyenfajta zsidókkal állottam konfliktusban, az ilyenek üldöztek, az ilyenek vették véremet. A titkosrendőrségi zsidó mindig haragszik rám, mert azt hiszi, hogy ő megfizette a túlélés árát – titkosrendőr lett, a sorstársai üldözője –, miközben létezett egy más módja is a túlélésnek, a tisztaság, s a tisztáknak ezért soha nem bocsát meg.”

„A magyar nácik – akik közt számos zsidó akad – gyaláznak. Két hivatalos zsidó, egy Reich-Renicki nevű lengyel-német, meg az Ausztriában lebzselő, volt sztálinista Lendvai Pál kijelentette, hogy a Nobel-díjat nem nekem kellett volna megkapnom.”

„Ligeti... aki – rendkívüli művész, nagyszabású koponya – annyira kicsinyes, hogy képtelen nekem megbocsátani a díjat. Zsidó-irigység ez, amelyet annyira ismerek, még gyerekkoromból; az a fajta jellegzetesen zsidó mentalitás, amely Berger urat, akinek két segédje volt: egy zsidó – Feldmann – meg egy keresztény – Sütő úr – arra készítette, hogy a zsidót megvető, ellenben a másikat hangsúlyozottan kitüntető bánásmódban részesítse. Ligeti is jobban szerette volna, ha a díjat valaki más (nem zsidó) kapja. Morgott volna – nem: azt mondta volna: Te érdemelnéd, de ő kapta: ilyen a világ – és elégedett lett volna, mert ez igazolta volna a világrendjét.”⁸

A Kertész Imre által leírt jelenség jó példája egy olyan csoport belső feszültségeinek, amely egyébként meglehetősen hatékonyan zár

össze a külső támadások ellenében, de belülről maga sem mentes a legkisszerűbb irigységtől és rivalizálástól. A magyar (vagy más nemzeti) értelmiség ugyanezen az elven és okokból sokszorosan megosztott. A sokat emlegetett „turáni átok”, amely miatt Herczeg Ferencet oly sokszor elmarasztalták, és múltba révedéssel, haszon-talan nemzeti búslakodással vádolták, bizonyosan nem légből kapott valami. A viszálykodás, a széthúzás, a kicsinyes egyéni érdekek győzedelmeskedése válságos időkben nagyon is jellemzi történelmünket. Azt viszont érdemes figyelembe venni, hogy nem csupán a miénket: ha nem zárkózánk el egymás nyelvén és kultúrájának megismerésétől, láthatnánk, hogy a környező népek mindegyikének kollektív tudatába mélyen beivódott valami ehhez hasonló. A szerbek például az árulás fátumában látják a maguk „turáni átkát”, nem győznek búsongani afelett, hogy történelmük minden fényesebb pillanatát, minden igaz hőségét az árulás szennyezte be, buktatta meg, és ez vezetett a nemzeti szerencsétlenségek végtelen sorozatához. Abban is nagyon hasonlítunk (és itt a románok, a bolgárok, a horvátok is csatlakoznak a klubhoz), hogy ők voltak Európa és a kereszténység utolsó védőbástyája a török hódítással szemben.

A felülemelkedés óhaja tehát legtöbbször csak óhaj marad, ritka az a pillanat egy nép vagy bármely közösség történetében, amikor ténylegesen megvalósul az egység, és érvényre jut egy közös akarat. Csak ismételni tudjuk Ágostont: NON ERGO UT SIT PAX VOLUNT...

Az elitellenesség csapdája

Az elit, a fentebb már vázolt okokból, nem szolgál rá a tiszteletre, ami nagy baj. Még nagyobb baj, hogy a nyugati társadalmak elitellenessége nem erre az okra vagy legalábbis csak részben erre az okra vezethető vissza. Az elitellenesség jórészt más, tévesen, végzetesen megkonstruált folyamatok eredménye. Pedig ez a helyzet mind az elit, mind a közösség szempontjából hátrányos, a tét a jövő, a fejlődés vagy – mondjuk, csak – a fenntarthatóság. Egy olyan helyzetben, amely felé a világ egyre egyértelműbb jelek szerint halad, az alapvető önvédelemre való képességet bénítja meg. Az atomizált nyugati demokráciák immunrendszere végletesen legyengült,

⁷ In: Aracs. 2015/3. sz. 67.

⁸ Kertész: i. m., 129., 132., 262.

miközben egyre szervezettebb és izmosabb erők fenekednek rájuk.

A nyugati, így az amerikai elitellenesség legújabb hulláma is mélyen a rendszerből, a társadalmi egyenlőtlenségek felerősödéséből fakad. Az indoklást Eric Hobsbawm-tól, a neves marxista történésztől szokás idézni, aki sajnálattal állapítja meg, hogy a kulturális elit és a szegényebb rétegek között nem jöhet létre „progresszív koalíció”. Mert a szegények a multimilliomosokkal még helyel-közzel tudnak azonosulni, mivel azt gondolhatják, hogy egy kis szerencsével maguk is meggazdagodhatnak („amerikai álom”), de a kulturális elittel nem, mert nem képzelhetik, hogy egy kis szerencsével belőlük is lehetne Nobel-díjas tudós. Mégpedig azért nem, mert a társadalmi egyenlőtlenség éppen az oktatáshoz való hozzáférésben mutatkozik meg legélesebben, az egyetemek csak a legtehetősebbek számára hozzáférhetőek, így csak a legfelsőbb osztályok újratermelését szolgálják. Az amerikai elitről szokás megjegyezni, hogy legfőbb jellemzője a kulturális arisztokratizmus, a választékos nyelvhasználat és – az egyenlőségpárti retorika. Mindez vehemens undort és gyűlöletet vált ki a kirekesztettek széles rétegeiből, amin nemigen lehet csodálkozni.

Ezek a tényezők Európában és régiókban is hasonlóképpen hatnak, megspékelve a rendszerváltás utáni csalódással, a tökéletlen rendszer még tökéletlenebbre sikeredett adaptációjával és mindazzal a számtalan örökölt és új keletű nehézséggel és visszassággal, amelyre Hódi oly pontosan rávilágít. A hagyományos értékrend dühödt szétzilálása, amiért az európai értelmiség jelentős része a mai napig harsány elhivatottsággal küzd, számos tekintetben olyannyira sikeres volt, hogy a folyamat visszafordíthatatlannak látszik. A nemzet után a család is szitokszó lett, a házasság intézménye is csupán a majdani válás szükséges előzményeként és melegjogi csörték gyúanyagaként szerepel a médiában. Az elitellenesség kevéssé exponált, de annál pusztítóbb megnyilvánulási formája az iskola és a pedagógusok tekintélyének teljes devalválódása. Az a szellemi érték, amelyet magyarként magunknak vallhattunk, az a potenciál, amelyben igazán bízhattunk a legkülönbözőbb diktatúrák és elnyomó rezsimok alatt nyögve is, mára csak emlék,

ábránd, amelyet csak önmagunk vigasztalására hajtogatunk, egyre kevesebb meggyőződéssel. Amikor egy tubus fogkrémet, egy hajkefét is azzal a szlogennel tukmálnak rá az agymosott vevőre, hogy „mert megérdemled”, hogy ettől igazi egyéniség, egyedi ember leszel, akire majd felnéznek a többiek, következésképpen te bátran lenézhetsz őket, akkor nem csodálkozhatunk, miért lesznek igazi ikonok azok, akiknek a hajkefén kívül még egy drága autójuk is van. Az „utca embere” bátran nyilatkozik az „utca riporterének” bármilyen kérdésről, kapásból hülyézi le az államtitkárt, az Akadémia elnökét, a Nobel-díjas tudóst. Mert megérdemlem, mert nekem erre jogom, felhatalmazásom van – megmondták a tévében, erről szól a világ. Persze hogy a tanító néni a hülye, ha rossz jegyet kapott a gyerekem, meg is mondtam neki, hogy legközelebb nyugodtan küldje el, ahová kell. Mert „mit bír?” Az már nincs benne a tévében, hogy a rendszernek ilyen ostobán kellek, mert csak ekkor hiszem el, hogy egy fogkrémtől én vagyok a király, és az sincs benne, hogy a rendszer annak is örül, hogy az iskola és a pedagógus tehetetlen az általános elhülyülés ellenében, mert eszköztelen, alulfizetett és lenézett. A rendszernek olyan idióták tömege kell, akik módfelett okosnak hiszik magukat, gyűlölik a náluk ténylegesen okosabbakat, és semmi szín alatt sem hallgatnak rájuk, viszont megveszik a fogkrémet meg a hajkefét.

A rendszer egészen egyszerűen nem kínál megoldást. A pénzügyi válság kirobbanásáig egész egyszerűen a neoliberális kapitalizmust, amely pozitív jellemzőként igyekezett magát globálisnak nevezni, nem lehetett bírálni. Valahogy úgy, ahogyan a benne élőknek a szocializmust, a kommunizmust sem lehetett következmények nélkül kritikával illetni vagy megkérdőjelezni. Ha valaki megtette, mindkét esetben bélyeget kapott, és akár egzisztenciális vagy egyéb fizikai retorziókra számíthatott. 2008 előtt, amíg ki nem pukkadt a pénzpiaci buborék, radikalizmusnak, esetleg populizmusnak számított, ha valaki a pénzpiacok ellenőrzéséről, a globális kapitalizmus erőforrásokat és jövőt felélt ámokfutásáról beszélt. Az ellenőrzés kérdése ma már nem tabutéma, ellenben, hogy a válság terhet mindehettől és kizárólag a kiszolgáltatott rétegekre terhelik különböző megszorítások formájában,

annál inkább az. Nem ildomos feszegetni, hogy a válságot okozó bankrendszer kivásárlása a lakossági megszorításokból nem csupán egyszeri uzsora, hanem minden valószínűség szerint nem eredményez majd új konjunktúrát, ahogyan azt ugyanazok a szakemberek ígérik, akik magát a válságot is előidézték. Viszont a válságkezelés ezen módjával a felső néhány százalék még gazdagabb lett, mint korábban, az egyenlőtlenség tehát tovább nőtt. Mivel (ahogyan már többször leírtam) túl vagyunk már a „nagy kísérleten”, a szocializmus és a kommunizmus ígéretén, igen nehéz új lehetőségeket felmutatni. Mégsem képzelhetjük, hogy a történelem csakugyan véget ért, ahogyan (nem kis megdöbbenésünkre) azt újabban a neoliberális kapitalizmus szószólói kommunista elődekhez hasonlóan hirdetni kezdték. A kihívások tehát nem újak, de a régi válaszok szemmel láthatóan nem alkalmasak a kezelésükre.

Ahogyan – szintén jól láthatóan – a régi típusú értelmiség sem alkalmas arra, hogy kijelölje és megmutassa az új utakat. Ehhez ismét olyan írástudókra lesz szükség, akiket vállalni, követni lehet, mert méltók lesznek a figyelemre és a tiszteletre.

Az árulás ára

Julien Benda egyébként nem egészen jó hivatkozási alap, ha a nemzetben gondolkodó értelmiség hiányát boncolgatjuk. Ő ugyanis az írástudók árulását éppen azok nyíltan felvállalt elkötelezettségével illusztrálta saját csoportjuk, nemzetük iránt. A tudósok és metafizikusok lemondtak az egyetemes igazság, a művészek a magáért való szépség ideájáról a nemzeti igazság és a nemzeti művészet javára. Ezt Benda egyáltalán nem találta dicséretesnek, könyvének jelentős részét éppen ennek az új fejleménynek az ostromozása teszi ki. Nem azért, mert eleve elítélné a hazafiságot, a saját csoporthoz tartozás kinyilvánítását, ahogyan a gyakorlati gondolkodást, a hasznosság elvét sem kívánja kiirtani a világból. Azzal van baja, hogy szerinte ez nem az írástudók küldetése: a tudósnak az a dolga, hogy a felfedezés örömeért tevékenykedjen – mint ahogyan a görögök (az ő korokban gyakorlati használatra alkalmatlannak tűnő) geometriával foglalkoztak –, a művész az egyetemes

emberi dolgokkal, az egyház embere az önzetlen és egyetemes Istennel foglalkozzon. Nem azért, mintha nem akadtak volna minden korban tudósok, akik öldöklő gépeket alkottak közvetlen politikai célok szolgálatában, művészek, akik beálltak egy-egy úr és politika szolgálatába, vagy egyházi vezetők, akik akár háborús célokért szóltak híveikhez. Sokan megtették, de tudták, hogy amit tesznek, nem helyes, hogy vétenek az írástudók morálja ellen, még ha a szükségszerűség ilyen-olyan érveivel fel is mentették magukat. A nóvum, Benda szerint az, hogy a modern kor írástudói morálisnak állítják be az immorálist és erénynek az erénytelenséget, miközben minden ellenkező hozzáállást mélységesen lenéznek.

Azon, hogy Benda 1927-ben az írástudók szemléletváltásához éppen a nacionalizmust találta a legmegfoghatóbb példa gyanánt, aligha csodálkozhatunk. Bármerre nézett, ez a túlgerjesztett szellemiség uralta az országokat és a lelkeket, maga alá gyűrve minden egyéb gondolatot és szempontot. Könyvében alig győzi felsorakoztatni az argumentumokat és példákat (miközben nem tudja, vagy nem akarja elleplezni a szintén végigkövethető németellenességét sem – ami szintén érthető a történelmi kontextus ismeretében), ami a mai olvasó számára helyenként már-már túlmagyarázásnak tűnik. A könyv végén azonban olyan következtetést találunk, amely teljes mértékben igazolja és aktualizálja egész gondolati konstrukcióját. Két jóslattal él ugyanis. Minden eddiginél pusztítóbb, minden erkölcsöt felrúgó és totális háborút jósol – no comment. A második jóslata:

„Elképzeltető azonban egy másik végkifejlet is, egy éppen ellenkező előjelű, mely nem lenne egyéb, mint az általános egymásközi kibékülés, megegyezés abban a végre kialakult felfedezésben, hogy a birtokolni való javak összessége végül is nem egyéb, mint maga a Föld, amelynek kellő kiaknázása csak közmegegyezéssel, egyesüléssel lehetséges, úgyhogy az elkülönülés szándéka a nemzetről a nemre, az egész emberi nemre szállna át, kevélyen huzakodva szembe mindennel, ami más, mint ő. S valóban észlelhető is ilyen irányzat: osztályok és nemzetek fölött érződik valami törekvése az egész fajzatnak, hogy a dolgok urává váljék – hogy egy emberi lény pár óra alatt a Föld egyik végéről a

*másikra repül, az egész emberi nem remeg a büszkeségtől s megimádja magát, mint a terem-
tés kiválasztottját. Tegyük hozzá, hogy a nemnek
ez az imperializmusa alapján ugyanaz, amit a
modern lelkiismeret nagy mesterei prédikálnak:
Nietzsche, Sorel, Bergson nem a nemzet, vagy
az osztály, hanem az ember géniuszát ünnepli,
amint a Föld urává válik, az embert, s nem ezt
vagy azt a csoportot szólítja fel Auguste Comte
arra, hogy burkolózzék a maga öntudatába s
vallása tárgyául végre önmagát válassza. Néha
már azt hinné az ember, hogy mindez lassan-las-
san megerősödve, az emberek közötti háborúk
végre majd így alusznak ki s így érkezik el egy
»egyetemes testvériséghez« – mely azonban tá-
volról sem a nemzeti szellem elmúlását jelente-
né, minden étvágával és gőgjével, hanem ellen-
kezőleg: legmagasabb rendű formáját, melyben
a nemzet neve Ember s az ellenségé Isten. És
akkor majd egyesülve egy roppant hadseregben,
irdatlan gyárban, nem ismervén többé egyebet
hősiességnél, fegyelemnél, találmánynál, osto-
rozván minden szabad és önzetlen tevékenysé-
get, alaposan kiábrándulván abból, hogy a jónak
horgonyát a reális világon túlhajtsa s nem ismer-
vén más istent végre, mint önmagát és törekvé-
seit, az emberiség nagy dolgokat fog művelni,
akarom mondani: valóban hatalmasan teszi rá a
kezét mind az anyagra, mely körülveszi, s nagy-
ságát és hatalmát valóban boldog öntudattal él-
vezi. És a történelem elmosolyodik majd a gon-
dolatra, hogy Szókratész és Jézus Krisztus ezért
a fajzatért halt meg.»⁹*

Mára világos, hogy a két prófécia halálosan pontos volt, a világ ma is ezek között vergődik. Egyik részről a brutális háború után a nemzet fogalma devalválódott, és a '68-as liberális értelmiség által vezetett Európában sikerült átesni a ló túlsó oldalára. Az egységesülést erőltető, mindenáron nemzetellenes értelmiség nekilátott minden hagyományos érték, a társadalom ösz-
szetartó szövetének lebontásához. Rájöttek, a
nemzeti összetartozás igényét nem tudják meg-
ingatni, ha az értékrend egyéb elemeit, a vallást,
a családot érintetlenül hagyják, így ezek is kímé-
letlenül célpontok lettek. Ebben a rombolásban
erős fegyvertársakra leltek a globalizálódó kapi-

talizmusban és a tömegmédiában, így mára pél-
dátlan sikereket értek el. Nem is értik, miért nem
győzedelmeskedett már a Benda által is vizio-
nált, nemzetek feletti isteni lény és mindenható
kizsákmányoló gép és annak globális rendsze-
re. Pedig két nyilvánvaló magyarázat is van: az
egyik a nagy nemzetállamok mérhetetlen önzése
és cinizmusa – akkor kiáltották ki a „nemetek
felettséget”, amikor ők maguk már a lehető leg-
durvább eszközökkel végiggázoltak a kis nemze-
teken meg a fél világon, és minden étvágyukat
kielégítették. A kicsik és eddig elnyomottak va-
lahogy nem vevők erre, különösen, hogy immár
arra szeretnék őket rávenni, hogy békében és
csöndben adják meg magukat a nagy hegemon
csoportoknak, és tűnjenek el a történelem súly-
lyesztőjében.

A másik magyarázat, amiért a nagy olvasz-
tótégely nem működik, magából a rendszerből
ered: a globális kizsákmányoló gépezet akado-
zik. A kizsákmányolás már ezen a szinten is túl
hatékony, és a liberális kapitalizmus fő működtető
motorja, a folytonos növekedés már egyre nehe-
zebben biztosítható. (Gellner siráma¹⁰). Egyetlen
Föld van, és az nem tudja kielégíteni a Benda ál-
tal vizionált szörnyeteg határtalan étvágyát. Eh-
hez nem kell közgazdásznak lenni, elég a józan
paraszti ész, amiből viszont az következik, hogy
ők is tudják, vagyis hazudnak. Nem a teljes em-
beriség, valamiféle nemzetek feletti közösség ér-
dekeit szolgálják, hanem a saját, rövid távú hasz-
nukat hajtják be mindenáron és tudatosan nem
számolva a következményekkel. Mondhatjuk,
az „emberiség” mindig is felelőtlen volt a jövővel
szemben, de ez mindeddig nem fenyegette totá-
lis összeomlással az egész rendszert. Most ezt
teszi, mégpedig eléggé nyilvánvalóan egy igen
szűk csoport hasznára, amely módfelett csodál-
kozik, hogy ennek és Janus-arcú ideológiájának
nem örül mindenki.

Harmadik tényezőként akár azt is megmagya-
rázhatjuk, miért akarunk mi itt, Közép-Európában
élő kis népek nemzetek maradni, miért akarunk
mi, egészen pontosan, magyarok maradni. Ta-

⁹ Julien Benda: *Az írástudók árulása*. Fekete Sas Kiadó, Bp., 1997 (275–277.)

¹⁰ Ernest Gellner: *A szabadság feltételei*. Typotex, Bp., 2004
„A többségtől csupán az általános növekedés korában vár-
hatjuk el, hogy megfélemlítés nélkül is konform legyen, olyan
időben, amikor a társadalmi élet nem zéró- hanem pozitív
összegű játék.” (30.) „Tarthat-e örökké a gazdasági növeke-
dés? S ha véget ér, vajon túléli-e azt a civil társadalom?” (151.)

lán ebből a régóta fenyegetett pozícióból jobban látszik, amit a nemzeti céljaikat szerencsés módon sikeresen megélt nagyobb nemzetállamok már nem látnak olyan élesen. Ha a nacionalizmus reneszánszát éli, és sehogy sem mutatja a kimúlás jeleit, nem tehetjük fel egyszerűen a kezünket, hogy „nem ér a nevem”, mi már nem játszunk, mert akkor egyszerűen eltaposnak. Ez ilyen egyszerű. (És ha jól belegondolunk, napjaink eseményeit szemlélve, ezt a nagyoknak sem javasoljuk, mert könnyen lehet, mire észbe kapnak, őket is eltapossák.)

Teremtett világ

A virtuális valóság, amelyet az ember úgy mond tisztán a racionális tudásával (és a haszonelvűségre felesküdt, áruló értelmiség segítségével) megteremtett, kezd kicsúszni az ellenőrzése alól. Olyan dimenziót nyitott a maga korszerűnek („csúcstechnikának”) titulált műszaki eszközeivel, amelynek határait már képtelen belátni, működését már most, a történelmi léptékekkel mérve a kezdet kezdetén bepillantva sem érti. Most először láthat tehát egy másik dimenziót, amelyet, ahogy jeleztük, ő maga teremtett, tehát az szükségszerűen primitív és kezdetleges. Az ügyetlen, elnagyolt modell azonban arra nagyon is alkalmas, hogy megsejtsen valamit a „tényleges dimenziók” roppant bonyolultságáról és méreteiről. Ennek a kezdetleges kísérletnek talán lehet olyan hatása, hogy a maga tényleges szerepét elhagyó és eláruló értelmiség elgondolkodjon erről a szerepről.

Ez az új univerzum parttalan és gazdátlan. Fő jellemzője a káosz. Vadnyugat, törvényen kívüli kalandorok, szerencsevadászok, kétségbeesett nincstelenek és tévelygők menedéke és gátlástalan déltengeri kalózok vadászterülete. Elrűg magától minden szabályt, de törvényért kiált. Az elveszett lelkek pokla és mennyországa, ahol nincs útmutatás, merre van a fel és a le, hiányzik a megváltás ígérete. Krisztus a földre jött, megtestesült, de vajon megváltó áldozata érvényes-e ebben az ember alkotta új dimenzióban is? (És persze kérdés, valóban jól gondoljuk-e, tényleg új és tényleg ember alkotta-e? Mert meglehet, nyiladozó értelemmel csupán épp hogy bepillantást nyertünk valami, eddig is meglévő, sokkal nagyobb rendszerbe, amelynek sajátosságait és

kiterjedését ebből a pillantásból még nem is sejtethetjük.)

Amikor emberi létünk egy ennyire újszerű és beláthatatlan térrel szembesül, a meglévő eszközeink annak értelmes felhasználására, belakására elégtelennek bizonyulhatnak. A kihívás adott és rendkívüli. A(z ortegai) tömegek beáramlanak, megpróbálják birtokba venni a végtelen nagy tereket, és szükségképpen elvesznek, hiszen a régi, a sokkal kisebb és szerényebb világban is elveszettek voltak. A régi valóságban is nélkülözniük kellett a vezetőket, mert az értelmiség részint elárulta őket, részint ők rázták le magukról az irányítást, és fordultak szembe mindennel, amit béklyónak, korlátozóknak éreztek. Az elitellenesség pedig kollektív elbutuláshoz vezet és a káosz tiszteletéhez. Minél primitívebb, atomizáltabb a kollektív tudat, annál eredményesebben befolyásolhatók, irányíthatók a tömegek, éppen az áruló, a gyűlölt elit számára, az erre kidolgozott rendszer céljai szerint. Az individuumokra bomlott társadalmakban kollektív fogyasztói masszává lehet gyúrni a tömegeket. Ekkor már senkit sem zavar, hogy ez a pusztulás útja. A boldogság azonban elérhetlenebb, mint valaha, a mesterségesen keltett, manipulált igények sohasem lesznek maradéktalanul kielégíthetők, sőt egyre kevésbé, egyre kevesebbek számára lesznek kielégíthetők, hiszen a tér és az erőforrások korlátozottak. A felszított igény egyben az elégedetlenség, a kielégítetlenség kínzó érzésének is forrása és táplálója. Az új, virtuális dimenzió menedékként kínálkozik az elégedetlenség és elveszettek számára. Ott még zöld erdők, tiszta vízű folyók és feltöretlen szűzföldek várják a bűzös, zajos, zsúfolt és élhetetlen városokból menekülőket. De mocsarak, semmiből kitörő, pusztító viharok és sohasem látott szörnyek is. És ott sincsenek vezetők.

Vajon lesznek-e, lehetnek-e?

És végül, ami ma még csak opció, holnap elkerülhetetlen szükségszerűség lehet. Vannak gondolkodók (és közgazdászok!), akik – egyelőre nem kis felháborodást keltve – azt jósolják, hogy a túlnépesedés, az erőforrások és nem utolsósorban a rendelkezésre álló fizikai tér végeessége miatt a közeli jövőben sokan lesznek kénytelenek a valódi világ helyett a virtuális térben élni az életüket. A teljes illúziót nyújtó technológiához

már lényegében közel járunk, és vannak jelek, amelyek azt mutatják, hogy már a jelenlegi, tökéletlen eszközök is eléggé csábítóvá tudják tenni a virtuális valóságot jelentős létszámú embertömeg számára. (Elég, ha például a japán hikikomorikra gondolunk, olyan fiatalokra, akik teljesen kivonultak a világból, hónapokra, évekre szobájukba zárkózva, senkivel sem érintkeznek, még az őket eltartó szüleikkel sem. Nappal a szülők élelmet hagynak nekik a konyhában vagy az ajtajuk előtt, amit éjjel fogyasztanak el. Soha nem dolgoztak, vélhetően nem is fognak, mert képtelenek rá, mentálisan és fizikailag teljesen leépültek. Viszont több millióan vannak. Rettegnek a kinti világtól, és jelentős részük a virtuális valóságba menekül. De gondolhatunk a nyugati és saját fiataljaink körében terjedő számítógépfüggőségre is, sőt az idősebbeket sem kímélő szenvedélyre, amellyel a valós kapcsolataikat lecserélik a közösségi oldalakon sok-sok órán át űzött virtuális kommunikációra.)

(Vajon magunkkal tudjuk-e vinni a megváltás kegyét oda is? És lesz-e, aki megmutatja az utat felé?)

Az értelmiség árulásának közvetlen következményei a „való világban”, a saját, „valóságos” dimenzióinkban nagyon is ismertek. Mára egyértelműen kiderült, hogy a technikai fejlődés, az anyagi érdekek hajszolása önmagában nem tette boldogabbá az emberiséget. (Még a szerencsésebbik részét sem, akik úgymond profitáltak ebből a törekvésből az elmúlt néhány században, nem beszélve az abszolút vesztes többségről.) Egyértelműen kiderült, hogy a társadalmaknak sokkal nagyobb szükségük lenne az értelmiség eredeti, szakrális irányítására, mint bármi másra. Julien Benda és mindazok, akik egyetértettek vele, csak a pusztába kiáltott szó hiábavalóságát tapasztalhatták meg, és így járhat bárki a mai napig, aki az értelmiség árulásán siránkozik. Ezt a helyzetet változtathatja meg az ember által nyitott új dimenzió, az a virtuális valóság, amelybe épp csak bepillantottunk, de csak valami olyasmiről rebegetünk, mint amit az Űrodüsszeia magányos pilótája kiált utolsó üzenetként az emberiségnek, amikor hajója belesodródik az ismeretlen átjáróba: „Istenem! Ez tele van csillagokkal.”



Betlehemes

Adjátok vissza a szavaimat!

(kommunikációs zavarok)

Az emberi nyelv kialakulása tekinthető talán a legcsodálatosabb emberi teljesítménynek – ezzel a felfogással nagyjából mindenki egyetért: a legkülönbözőbb tudományterületeken tevékenykedő tudósok, biológusok, társadalomtudósok, a lélektan elhivatott képviselői, nyelvészek és átlagemberek egyaránt. De körülbelül eddig tart a nyelvekkel kapcsolatos egyetértés, minden egyéb már vitákat, nézetkülönbségeket, egymással való szembenállást rejt magában. Kezdve onnan, hogy még ma sem tudjuk – mint ahogy a tudomány káprázatos fejlődése ellenére a lét legfontosabb kérdéseire sajnos még ma sem tudjuk a választ –, hogyan, hol, mikor, az ember genetikai fejlődésének mely pontján alakulhatott ki az emberi nyelv. Véletlenül? Szükségszerűen? Volt egy ősnelv? Vagy párhuzamosan alakultak ki a különböző nyelvek? Számos további kérdés merül fel az emberi nyelvek kialakulásának tanulmányozása során, a tény azonban az, hogy kialakultak, léteznek – jelenleg mintegy 6000-6500 nyelv van –, s az emberek közötti kommunikációban alapvetően fontos – ha nem is kizárólagos – szerepet játszanak.

A nyelv azonban csak akkor tudja betölteni alapvető feladatát – az emberi kommunikációt –, ha az adott nyelvre jellemző, évszázadok óta kialakult egyezményes nyelvi jel- és normarendszert, nyelvi attitűdöt, kulturális szokásokat, magatartásmintákat, egy adott nyelvre jellemző nyelvi kánont használjuk. Ha ettől jelentős eltérés mutatkozik, ha ezektől számottevő mértékben eltekintünk, a nyelv nem tudja zavar nélkül betölteni kommunikációs feladatát, és félretájékoztat, megtéveszt, zavart kelt, félreértések – és ebből következően komoly társadalmi következmények – egész sorát szüli.

Napjaink egyik markánsan jelentkező nyelvi-kifejezésbeli problémája éppen abban a fent említett jelenségben keresendő, mely szerint

egyre inkább zárójelbe kerülnek az évszázadok óta kialakított, minden nyelvhasználóra érvényes nyelvhasználati elvárások. Globalizálódó világunkban az egyén nem akar eltérni semmilyen kötöttséget, s mivel a globalizálódó világ a közösségekkel szemben a személyiség feltétlen prioritását hangsúlyozza, eleve frusztrációs forrásnak számít a nyelv közösséget feltételező, közösségi normákon alapuló, anélkül nem létező sajátossága. Félre tehát a nyelvi normával, mit nekünk helyesírás, minek a nyelvtan, a nyelvművelés felesleges és káros, kiejtési norma sem kell, alapszókészletünk meghonosodott szavai helyett is kedvem szerint kitalálhatok bármi mást, vagy épenséggel nekem tetsző jelentésben használhatom őket, mit se törődve azzal, mi az elfogadott jelentésük. Vok – mondhatom a vagyok helyett, a sztem szót vagy inkább hangsort használhatom, ha kedvem úgy tartja, a szerintem kifejezésére, puxust és nem puszt adok, az új divatos szóhasználatban a valószínűleg pedig leginkább valszeg. S miközben ily módon el vagyok telve saját újításaimmal és lehetőségeimmel, nem veszem észre, hogy csúnya manipulációnak az áldozata vagyok. Látszatszabadságom csak megtévesztésre, átverésre, szellemi befolyásolásra jó: a műveletlenséget, az ismeretek hiányát kihasználó, azokat egyéni szabadságnak álcázó felfogás nagyon könnyen manipulálhatóvá tesz: orromnál fogva vezethetnek, és észre sem veszem, sőt még meg is vagyok elégedve vele.

Példák egész sorát hozhatjuk fel a fentebb elmondottakra. Ijesztő felfedezés, de életünk számos területén megtévesztés, manipuláció áldozatai vagyunk. E megtévesztés, félrevezetés a legkülönbözőbb formákban a nyelv eszközeivel történik. A félrevezetés jelen van mindennapi életünkben, belopódzik családi kötelékeinkbe, megmérgezi hagyományos közösségeinket, szétveri

évszázados hagyományainkat, életidegen eszméket, törekvéseket, célokat ültet el a fejünkben.

A nyelvi manipuláció eszköztára végtelen. Ma már annyit látjuk-halljuk pl. az egészséges táplálkozásra, az egészséges élelmiszerek – a natúr, a bio-, a vega, a paleo és még ki tudja, mi minden – fogyasztására buzdító reklámokat, hogy egész egyszerűen eszünkbe sem jut, hogyan lehetséges, hogy egészségre ártalmas termékek is forgalomba kerülhetnek. Már annyi érthetetlen, nyakatekert, bürokratikus nyelvezetű fenyegető levelet kaptunk a különböző hivataloktól, hogy rémületünkben utána se merünk járni, valójában terhel-e valamilyen mulasztás bennünket. Nagy vehemenciával nap mint nap különböző előnyös kölcsönök, hitelek felvételére biztatnak bennünket, hogy aztán hosszú évekre adósokká váljunk lehetőségeinket meghaladó hamis szükségletek kielégítése, luxusautók, egzotikus utak, divatos tárgyak megszerzése érdekében. A meggazdagodás ígértétől megtévesztve hátrahagyunk mindent, otthont, családot, barátokat, hogy külföldön találjuk meg boldogulásunkat, és nem merjük beismerni, hogy nemcsak a meggazdagodás bizonyul illúzióknak, de társadalmi státusunk is sokkal kedvezőtlenebb, mint itthon volt. Folytathatnánk a sort a végtelenségig, de álljunk meg néhány extrém nyelvi példánál.

Újabban a modern gyermeknevelésben a tiltás elfogadhatatlan pedagógiai módszernek minősül. E felfogás szerint a gyermek személyisége sérül, kisebbségi érzéssel fog egész életében küzdeni, amennyiben azt mondjuk neki, hogy „ne”. A modern pedagógia hívei felháborodottan számolgatják, hogy egy gyermeknek hányszor kell elszenvednie nap mint nap, hogy a szülő, nevelő egyre csak azt hajtogatja, hogy „ne csináld”, „nem szabad”. Tiltás helyett pozitív megfogalmazással kell a gyermek személyiségére hatni. A mászókan veszélyesen billegő gyerekek a világért sem szabad azt mondani, hogy „ne mássz fel, mert leesel”, hanem az a helyes, ha azt mondjuk, hogy „ügyes vagy”. Az iskolában nem megfelelő öltözkömben megjelenő diáknak a világért sem szabad azt mondani, hogy ne így öltözzön, hanem – egy tv-műsorban hallottam nemrég – közösen meg kell beszélni, mi lenne szerinte a megfelelő öltözködés. A „nem” tehát a modern nevelés terén ki van tiltva a szóhasz-

nálatból, bár azt nem tudom elképzelni, miért ártanék egy gyereknek, ha azt mondom, hogy „ne szaladj ki az úttestre, mert elüt az autó” – szerintem inkább akkor ártanék, ha veszélyhelyzetben elkezdenék arról filozofálni, hogy körültekintően kell közlekedni. Ez utóbbit amúgy se fogadja meg egy fiatal se, mint ahogy az a 160–180 km/óra sebességgel közlekedő, életveszélyesen száguldozó fiatal sofőrökre vonatkozó statisztikai felmérésekből kiderül.

A „nem” szó kiűzése a pedagógiából lehetséges, hogy megnöveli a fiatal önértékelését, de egyben veszedelmes téves eszméket kelt benne. Egyszerűen azt hiszi, hogy körülötte forog a világ, személyiségének lehetőségei végtelenek, aztán felnövekedvén durván szembetalálja magát a rideg valósággal. Egyébként ugyanilyen megtévesztő hatása van a ma szintén nagyon preferált szemléletnek, mely szerint jószerivel semmit sem célszerű az évszázadok alatt kialakult néven nevezni, mert az esetleg valakik érzékenységét sértheti, hanem mindennek pozitív tartalmakat, megnevezéseket kell adni. A politikailag korrekt beszéd jegyében ma senkire se lehet azt mondani, hogy lusta, buta, hazug, hanyag, két színű, iskolakerülő, összeférhetetlen, verekedős, káromkodós, neveletlen, hanem mindenképpen pozitív megfogalmazásokat kell alkalmazni. Ha odafigyelünk a sajtóban, televízióban, különböző médiaforrásokban megjelenő közleményekre, elcsodálkozhatunk, hogy manapság mennyi „kihívás” van a világban. Minden és mindenki különböző kihívásokkal küzd: az európai országok a migráció okozta kihívásokkal, a nyugat-balkáni országok a migránsok utaztatásának kihívásaival, mások a határok lezárásának, megint mások a nyitott határok fenntartásának kihívásaival birkóznak. A „kihívás” újabban afféle dzsókorszó lett, mindenre alkalmazható, és a korrekt beszéd követelményeinek is maximálisan megfelel. Csak éppen a lényegét fedi el, azt, amiről igazán szó van.

Bármilyen pozitívan is szeretnénk ugyanis megfogalmazni, a motivációdeficit gyerekek az egyszerűen lusta vagy hanyag, a pedagógiai kihívásoknak megfelelni nem tudó gyerekek az neveletlen és összeférhetetlen, a kommunikációs elvárások útvesztőiben eltévedt gyerekek az hazug, a szellemi elvárások teljesítésében akadályozott

gyerek az buta. A közmegegyezés által elfogadott, az adott nyelven belül általánosan ismert és használt szavak megkerülése, nyakatekert körülírása, szépítő megfogalmazása ugyanis nem tudja magát a jelenséget, a tulajdonságot, a viselkedésformát megszüntetni. Azt ugyanis nem a megnevezés, a szóalak okozta, így nyelvi eszközökkel, átnevezéssel nem is szüntethető meg.

Pedig mintha ezt gondolnánk. Talán ez egyszerűbb, mint struccpolitika helyett a dolgok mélyére ásni. Egyszerűbb tiltólistára tenni egyes jámbor szavakat, mint szembenézni a mögöttes tartalmukkal. A betiltott szavakból már egész szép szöveget lehetne összeállítani. E szöveget markáns részét alkotnák bizonyos népevek: cigány (roma), néger (afroamerikai), de egyes nyugati országokban már a fekete szín sem szalonképes: a fekete kávé csakis mint tej nélküli kávé szerepelhet, az iskolai fekete tábla krétatábla megnevezéssel elfogadható.

Mi talán itt még nem tartunk. De valami hamis humanizmus, álszent diszkriminációellenesség jegyében már nekünk is vannak betiltott, pontosabban fogalmazva kerülendő szavaink. És nemcsak kerülendő szavaink vannak, de stigmatizált szavaink is. A rasszista, nacionalista, fasiszta szavak jelentése meglehetősen stigmatizáló, de érdekes módon újabban gyakran minden alapot nélkülözve, nyilvánvalóan a megbélyegzés szándékával csak úgy röpködnek ezek a szavak a mai közbeszédben. Hovatovább a család szó is a tiltólistára került, gyanús szavak közé tartozik. Nemkülönben a szülő szó is. Egészen elképesztő, de a szülő szó már ma is teljesen száműzve van a pl. a diákkönyvecskékből. Eddig egy tanulónak a személyi adatait feltüntető dokumentumok az apja vagy anyja nevét, vagy egyik szülője nevét kérték, ma már ez nem szerepel. Gondolom, a korrekt beszéd jegyében, szülőről szó sincs, helyette a gondviselő nevét kérik. Ezekhez a hajmeresztő példákhoz társult a legutóbbi időkben a kerítés szó, mely olyan jelentésbővüléssel büszkélkedhet, amelyet soha nem feltételeztünk volna.

„Amit egyáltalán meg lehet mondani, azt meg lehet mondani világosan; amiről pedig nem lehet beszélni, arról hallgatni kell” (Ludwig Wittgenstein: Logikai-filozófiai értekezés) – idézhetnénk Wittgenstein gondolatait. Ezek a gondolatok ma már mintha kiveszőben lennének. A világos beszéd egyáltalán nem kritérium manapság, sőt, mintha szándékosan elmaszatolnánk a mondanivalót. Valahogy ma már nem divat á-t vagy bé-t mondani, legjobb úgy csűrni-csavarni a témát, hogy így is, úgy is lehessen érteni. Ezért kerüljük történelmileg kialakult, egyértelmű, világos jelentésű szavainkat, ezért írjuk körül és értelmezzük át azok jelentését. Ezért nem fontos a nyelvi norma, mert annak hiánya jócskán felerősítheti a kommunikáció zavarait. Ráadásul a nyelvre, a szavakra, azok jelentésére hárítjuk át azokat a problémákat, amelyek egyáltalán nem nyelvi természetűek. „A nyelvben jelentkező negatív jelenségeket az esetek nagyobb részében [...] nem oknak, hanem okozatnak kell tekintenünk, társadalmi, közösségi problémák vetületének: tehát megoldásuk sem lehet egyoldalúan nyelvi, nyelvészeti” (Lőrincze Lajos: Nemzetben él a nyelv. Anyanyelv és nemzet. Lőrincze breviárium. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia. Budapest, 1999, 69. o.) – idézhetjük fel a fentiekkel kapcsolatban Lőrincze Lajos szavait.

Adjátok vissza a szavaimat! – Wass Albertet parafrázálva ezt a címet adtam fenti írásomnak. Azt hiszem, még időben vagyunk. Számos kedvezőtlen jelenség, tendencia ellenére szavainkat, azok jelentését, a tiszta beszédet, a nyelvi normát még őrizni tudjuk, nyelvünk tökéletesen alkalmas gondolataink világos közlésére, csak határozottan törekednünk is kell erre. Nemcsak a magunk szempontjából, de távlatosabban nézve az elkövetkező generációk érdekében is. Mert – Kosztolányi szavaival szólva – „[a]zt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökbe kaptunk, új szellemmel fényezve, csorbítatlanul át kell adnunk utódainknak. Ez a küldetésünk – áldjon vagy verjen sors keze –: ez a mi küldetésünk.” (Lenni vagy nem lenni c. írás)

A szörnyek köztünk vannak

Az identitás nélküli ember

Kitűnni mindenáron

Gondolatébresztő cikkekre figyeltem fel az interneten. A szerző azt fejtegeti, hogy néha teljesen érthetetlen számára az, amiről a másik beszél. Olvasva az újságokat, nézve a világeseményekről szóló esti híradásokat, böngészve a világhálón a megjegyzéseket, kommentárokat, az ember elcsodálkozik. Tényleg léteznek gondolkodó emberek, akik így látják a valóságot? Tényleg léteznek írástudók, akiknek ennyire fontos, hogy mindenáron nekik legyen igazuk? – kérdi. Nem értjük egymást. Nem értjük, hogy a másik miért úgy gondolkodik, ahogy, és miért azok az értékek fontosak számára, amelyekre hivatkozik? Ehhez hasonló élményben valószínűleg mindnyájunknak volt már részünk. A cikk szerzője azonban nem hagyja annyiban a dolgot, megpróbál a jelenségre magyarázatot találni. Szerinte a dolognak az a magyarázata, hogy a beszéd nem az igazságról szól. Egyszerűen ellenőrizhetetlen információkról van szó, hiteltelen szavakról, elhazudott életekről és valóságról. „Ebben a szélesre terült médiavilágban – mondja – kizárólag a figyelem felkeltése és megszerzése a fontos, ahol minden pillanatban ezek és ezek tülekednek egy percnyi figyelemért.”¹

Erről volna szó? Érvelése meggyőzően hangzik: A figyelemfelkeltéshez ma már nem elég a valóságelemzés, az új meglátás, az okos érvelés vagy vaskos tévedés, hanem valamilyen eszelős állításra van szükség. Valami olyasmit kell mondani, írni, hogy a hallgatónak, nézőnek, olvasónak megálljon az esze. Egyetértek vele. Az utóbbi időben csakugyan nem volt olyan „világesemény”, amellyel kapcsolatban nem éreztem volna, hogy a megszólalók többsége ne hajtogatott volna valami képtelenséget, ne próbált volna meggyőzni arról, hogy az a valóság, amelyet a saját szememmel látok, nem létezik.

Ellenben, ahogyan Bencsik Gábor írja, „ha ezekre az ötletelőkre figyelek, megtudom, hogy velem és körülöttem a világban mi történik”.² Nemcsak egyetértek vele, hanem gondolatait magamban továbbfűzöm. A képtelennél képtelenebb állítások nem csupán a „világeseményekre” érvényesek, hanem hovatovább mindenre. Bárhol bármiről legyen szó, növekvő zűrzavar figyelhető meg az adott kérdés (tényállás, helyzet, történet) megítélésében.

A félreértések (félremagyarázások?) egy része már a hírek természetéből következik. A hírek ugyanis többnyire másról szólnak, mint ahogyan a célba vett csoport értelmezi őket. Lehetséges, hogy a megcélzott, „szociálisan érintett csoport” szempontjából az adott esemény fontos, csak hogy nem abban az összefüggésben és értelmezésben, ahogyan azt a médiaurak felkínálják az érintettek számára. Egy „gumicsont” bedobása önmagában véve is elégséges a parttalan vitához.

A dolgot tovább bonyolítja (és a félreértéseket fokozza), hogy minden hír, jegyzet, hozzászólás akkor éri el célját, ha felfigyelnek rá. Ezért a hírekben mindig van (kell hogy legyen) valami szokatlan, valami, ami egy kis nyugtalanságot, borzongást vált ki az emberekben, különben a figyelmük könnyen másra terelődik, esetleg elbóbiskolnak. A figyelemfelkeltéshez a híradásban szereplő történetnek nem kell feltétlenül (vagy egyáltalán) új tudást (információt) hordoznia, elég, ha valamivel borzongást, félelmet vált ki bennünk.

De az értelmezési nehézségek csak ezután kezdődnek. A celebek, a népvándorlások, a virtuális közösségek, a globális társadalom korát éljük, ami pszichológiai értelemben azt jelenti,

¹ Bencsik Gábor: *Látszani*. In: http://mandiner.hu/cikk/20160108_bencsik_gabor_latszani

² I. m., uo.

hogy a modern kor emberének nincs igazán sem földrajzi, sem kulturális kötődése. Nincs egyértelmű közösségi háttere, amely a valóság értelmezésében afféle közös nevezőt jelentene. A modern (közösségi megerősítést nélkülöző) ember, ha nem akarja, hogy beleolvadjon a semmibe, ne váljon szétfolyóvá és parttalanná személyisége, valamiként „látszódnia” kell. A „látszódás” azt jelenti, hogy ki kell tűnnie valamivel. Bizonyosságát kell adni létezésének. A bizonyosságra növekvő szorongása, félelemérzete miatt van szüksége. Szorongása, félelme abból származik, hogy társadalmi identitás híján nem látja magát mások szemében. A modern ember szabadsága, függetlensége pszichológiai értelemben azt jelenti, hogy nem tartozik közösségbe, következésképp nem vesz róla tudomást senki. Ahhoz, hogy tudomást vegyenek róla, „látszódnia” kell. Szeretné azonban megőrizni szabadságát és függetlenségét. Ebben a szorult helyzetben csak úgy tud látszódnia, ha erősszakkal felhívja magára mások figyelmét, ha viselkedésével, szavaival másokban megrökönyödést, félelmet vagy legalább borzongást vált ki.

Egy individualista világban az ember nem látszódik, következésképp nem is létezik némi agresszió nélkül. Ezért nincs az az ökörség, hajmeresztő ostobaság, gusztustalan trágárság, ocsmány személyeskedés, lesajnálás, besározás, hazudozás, agresszív fröcskölés, amely napjainkban ne szerzett volna polgárjogot magának. Ma a szélesre tárult médiavilágban hétpróbás gazembernek, legalábbis pornócelebnek kell lenni ahhoz, hogy az ember magának nevet szerezzen, „benne legyen” a tévében, vagy hasonló kulturális szinten kell élnie, hogy „ott legyen” a Facebookon, hírportálokon. Nos, ilyen körülmények között talán nem lehet olyan rossz néven venni, ha az írástudók egy része is úgy érzi, ha fontos ember látszatát akarja kelteni, legjobb, ha előáll valamilyen ökörséggel, ha minimum az ellenkezőjét mondja annak, amit mások látnak és hisznek.

Zárójelben szeretném megjegyezni, hogy nemcsak a közéletben és a politikában, hanem szakmai-tudományos téren is lehet divatos ökörségeket mondani. Az egyik neves kolléga munkássága nagyjából abban merül ki, hogy egyfolytában szidalmazza az édesanyját, aki már rég elhunyt,

de a kolléga szemmel láthatóan az emlékével sem tud megbékélni. Napjainkban, a család szétverésére irányuló divatos eszmék korában, amely szülei ellen próbálja fordítani a gyerekeket, ez az extravagáns viselkedés szakmai körökben korántsem vált ki olyan megrökönyödést (megvetést és fölháborodást), mint hinnénk. Ellenkezőleg, így hírnévre lehet szert tenni. Nem véletlen, hogy a kolléga rendszeresen látogat haza előadásokat tartani, csoportokat, kurzusokat vezetni. Ezzel a példával csak azt szerettem volna érzékeltetni, hogy a közös szabályok, a közös morális a szakmai-tudományos körökben éppolyan kevésbé érvényesül, mint a mindennapi életben. A közösségek eltűnésével (és az individualizmus térhódításával) a kultúra és a tudomány művelői közül is mind többen különcökké válnak. A társas viselkedés bonyolult mozgatórugóinak aprólékos vizsgálata ma nem sok politikai-ideológiai hátszelet kap, annál inkább támogatásra, javadalmazásra talál minden extravagáns viselkedés.

Emberségesebbé vagy szörnyekké válunk?

„Az internet elaljasította az embereket.” Soha ennyi magából kifordult ember. Európában ma „keresztényüldözés folyik”. „Erőszakos szekularizáció alatt” élünk. Ez a civilizáció „elvesztette az önvédelemre való képességét”. A nyugati országokban a politikai elit tagjai „összevissza beszélnek”. Azzal, amit ma a „főáramú liberális felfogás” hirdet, nem lehet szembemenni. Ma „fojtogatóbb légkör” uralkodik Európában, mint az egykori Szovjetunióban. Kelet-Európában politikai visszarendeződés folyik. A polgári Európában „visszafelé haladunk a civilizációból a válás” lépcsőfokain. A sort hosszan folytathatnánk.

Megannyi kétség, aggály, amelyek az életbizonyosság hiányáról szólnak. Korábban az életnek magától értetődően megvoltak a maga formái. Nem az a gond, hogy napjainkban plurális vélemények fogalmazódnak meg a társadalmi és kulturális kérdésekkel kapcsolatban, hanem hogy a különböző meggyőződésű emberek nem hallják meg egymást.

Mintha az ember rendszervező és kultúraképző képessége – a felakadt gramofonhoz hasonlóan – egy helyben járna. Ez is jellemző emberi

tulajdonság volna? Fogas kérdés. Ki tudná megmondani, hogy milyen „az ember” természete? Erre vonatkozóan, bármilyen nagyra van is önmagával a modern pszichológia, nincs tudományos egyenlete, ahogyan egyéb dolgainkat illetően sem rendelkezünk megnyugtató magyarázattal. Főképpen az a „világegyenlet” hiányzik, amely a társadalom működésére vonatkozóan mindent magában foglalna. Egyet lehet viszont érteni Csányi Vilmossal, aki az emberi viselkedés tudományos eredményeit összegező munkájában azt vallja, hogy az ember – attól függően, hogy milyen körülmények között él, nevelkedik – biológiai örökségénél fogva nagyon változatos viselkedési formákat képes elsajátítani (saját természetének tartani). Ez a sokoldalúság, rugalmasság tette lehetővé az emberiség kulturális sokszínűségét, illetve azt, hogy az ember a legkülönbözőbb, legmostohább körülmények között is feltalálta magát. Más szóval az ember alkalmazkodó viselkedéssel reagál környezetére. Ez a felismerés pontosan a fordítottja annak, ahogyan a mai modern ember tekint önmagára. Nevezetesen, hogy az állítólag a születésünktől fogva bennünk levő adottságokat kell életünk során felszínre hozni, a körülményekkel dacolva „önmagunkat” kell valahogyan „megvalósítani”. A gond csupán az, hogy bennünk nincs semmi, amit önmagunk létrehozása (megalkotása) érdekében meg kellene valósítanunk. Az „önmegvalósítás” az önös érdek szemérmes megfogalmazása, amely arról árulkodik, hogy a modern ember még nem jutott el önmaga és környezete viszonyának a megértéséhez. Nincs tisztában saját mivoltával, emberlétének alapjaival. Ahhoz, hogy tisztába legyünk emberi mivoltunk sajátosságaival, hogy „teljes képünk alakuljon ki önmagunkról, félre kell tennünk néhány megszokott hiedelmünket” – mondja Csányi Vilmos.

Az egyik ilyen hiedelem az, hogy korlátlan urai vagyunk önmagunknak és sorsunknak. Ez nemcsak genetikai (biológiai), de társadalmi és pszichológiai értelemben sem igaz, mivel a körülmények változásával mi magunk változunk. A nagy kérdés az, hogy milyen irányt vesznek a változások a világban, hogy mi magunk szerepeinkben, viszonyainkban, identitásunkban hogyan változunk. Továbbá, hogy ezek a személyi változások milyen további társadalmi változások-

hoz vezetnek a kultúrában, politikában, gazdaságban. Élhetőbbé vagy élehetlenebbé válik a világ? Alkalmazkodóképességünknek, rugalmasságunknak köszönhetően emberségesebbé vagy szörnyekké válunk?

Szokatlan furcsaságok

Hogy mi köze mindennek az internethez? Az a tény, hogy az internetnek köszönhetően ebben a digitális korban olyan értékváltásnak vagyunk a tanúi, amely szemléletesen példázza mindazt, amiről az imént beszéltünk. Nem csupán a személyi változások mutatnak szokatlan furcsaságokat, hanem a társadalmi szabályok, hiedelmek, kötődések, politikaszervező és kultúraképző szokások is megváltoznak. A fiatalok, akik már ennek a kornak a szülöttei, feltűnően vonzódnak olyan dolgokhoz, amelyek a korábbi generációk számára közömbösek voltak, vagy amelyeket egyenesen elutasítottak, sőt riasztónak tartottak. Az internetről származó minták nyomán ellenőrizhetetlenül terjed a szokatlan, hagyományostól eltérő beszédmód, a feltűnő, abnormális viselkedés iránti vonzódás. Ezzel együtt az önző, felelőtlen viselkedés, a bűnökért, csalásokért, hazudozásért való felelősség fel nem vállalása. A személyi viselkedés válsága összhangban az iskola, a család, a nemi szerepek értékválságával, a közösségek gyengülésével és funkcióvesztésével. Persze a generációk közötti meg nem értés a társadalmi fejlődés velejárója. Felvetődik azonban a kérdés, hogy azok a szokatlan furcsaságok, amelyeket a „digitális nemzedék” mutat, „az örök generációk közti meg nem értés” példái, vagy ennél „sokkal súlyosabb a baj”, komolyabb következményekkel kell számolnunk?

A jelzett problémával kapcsolatban érdekes fejtegetést olvashatunk a *Létünk* 2015/4-es számában.³ Az említett cikk bizonyos Susan Greenfieldre⁴ hivatkozva arról tájékoztatja az olvasót, hogy az utóbbi időben rohamosan csökken az az időtartam, amennyi ideig a diákok képesek egyazon dologra koncentrálni. Ezt Greenfield azal magyarázza, hogy a mai gyerekek számára

³ Bertók Rózsa – Bécsi Zsófia: Szörnyeket nevelünk? Az egyén és válságának rétegei a 21. században. In: *Létünk*. XLV. évfolyam, 2015. 4. szám. Forum Könyvkiadó, Újvidék. 105–111. o.

⁴ Greenfield, Susan: *Identitás a XXI. században*. HVG Könyvek, Budapest, 2010

felgyorsult a világ, a filmek pergő eseménysorozatához szokott idegrendszerük igényli a gyors tempót, a szinte már sokkoló hirtelenséggel megjelenő egymást követő váltásokat (vágásokat). A történetek azonban szinte teljes egészében nélkülözik a realitást, a veszély felismerését és a cselekmény kockázatát, annak ellenére, hogy az erőszak folyamatosan jelen van, de az teljesen elveszti jelentőségét. Ezek az irreális világban játszódó filmek átveszik a szórakoztatás fő szerepét, amelyek befogadása nem kíván semmiféle szellemi erőfeszítést, értelmezést, fantáziát, továbbgondolást. Nincs is mit értelmezni, továbbgondolni, hiszen a történet nem szól semmiről, ezért nem okoz a képsorok befogadása semmiféle nehézséget. Viszont annál nagyobb nehézséget jelent a gyorsan pergő filmekben szocializálódott nemzedék számára a kötelező olvasmányok értelmezése, élvezése, befogadása. Nemcsak a történet megértése, követése jelenti a problémát számukra, hanem maga az olvasás is fárasztó nekik. A mesterien megírt munkák, amelyeken generációk sora nevelkedett, számukra értéktelenek, mivel nem képesek elképzelni a szereplőket, még kevésbé tudják megérteni azok mozgatórugóit, képtelenek több száz oldalon követni az eseménysort, vizualizálni a helyszínt és a kort, átélni a fordulatokat és a cselekmény csúcspontjait. Az olvasmány megértése és befogadása mellett legalább ekkora problémát jelent az írás, a beszéd, a szövegalkotás.

A fenti példa csak annak az illusztrálását szolgálja, hogy a filmek virtuális világa drasztikusan megváltoztatja nemcsak az ember énjét, személyiségét, hanem az agyműködését is. Amíg a hagyományos olvasási szokások képessé tették az elvont gondolkodásra, jelentős mértékben fejlesztették az ember absztrakciós képességét, a filmek virtuális világában jól elboldogulunk elvont gondolkodás, képzelőerő, metaforák, szimbólumok nélkül is. Nemcsak arról van szó tehát, hogy az egymást követő generációk közt szinte áthidalhatatlan szemléletbeli különbségek vannak, hanem arra kell felfigyelnünk, hogy a digitális kor gyermekeinek a kreativitása, koncentrációképessége, beszédkészsége oly mértékben csökken, hogy azt nem nevezhetjük másnak, mint a személyiség érzelmi elsivárosodásának és intellektuális infantilissá válásának. És ez a folyamat

bizony tömeges méretekben veszélyt jelent a civilizációra.

Ennek a tömeges infantilizmusnak máris számos árulkodó jele van. Ezzel kapcsolatban talán elég itt utalnunk az emberek manipulálhatóságára, a tömegek félrevezetésére, a közösségüket veszített emberek erkölcsi lecsúszására, a szekták tagjainak fanatizálhatóságára. A társadalmi változásokkal tehát nemcsak az egyéni készségek és képességek kerülhetnek veszélybe, amelyek a kultúrák fennmaradásához és fejlődéséhez nélkülözhetetlenek, hanem maga a személyiség kialakulása is veszélybe kerül.

A szörnyek köztünk vannak

A közösségek leépítése, értékvesztése, megszűnése olyan emberek formálódásához vezethet, akiket épp a közösségektől való elszeparálódásuk miatt okkal-joggal tekinthetünk szörnyeknek. Ezek a szörnyek máris jelen vannak életünkben. A modern társadalmakban mindenütt ott vannak körülöttünk, leginkább az arc nélküli tömeget kedvelik. Ott vannak a közutakon, sportcsarnokokban, a politikai megmozdulásokban, a világhálón. Általában névtelen emberek, de lehetnek hírességek is. Arról ismerni fel őket, hogy hiányzik a közösségi énjük. Mivel közösség nélküliek, voltaképpen nincs lelkiismeretük, ez különbözteti meg a szörnyeket tőlünk, normális emberektől.

A közösségi ember lényeglátó, amennyiben azonnal konstatálni tudja, hogy milyen veszély fenyegeti szociális csoportját (közösségét). Vele szemben az individualista ember ebből a szempontból agyatlan, csak a személyes érdek (esetleg a haveri körnek való tetszelgés) érdekli, figyelme, felelőssége ennél tovább nem terjed. Ebből a beállítódásából kifolyólag hajlamos a közösség (család, nemzet, haza, lakóhely) szempontjából huszadrangú kérdésekkel foglalkozni és minden erejét és idejét mások megtévesztésére pazarolni, viszont az elemi, emberi, fajtársi érdekekkel mit sem törődik. De ez nem elég. Ahhoz, hogy az önös érdek mellett gátlástalanul lehessen érvelni, a közösségben gondolkodó embereket meg kell bélyegezni és félre kell állítani. Teljesen világos, az elosztási egyenlőtlenség, az elosztásban vetélkedők javadalmazásának ilyen-olyan megideologizálása nem tartható fenn másként.

A napjainkban felszikrázó értelmiségi dialógusok, függetlenül attól, hogy milyen politikai és ideológiai köntösben jelentkeznak, ahogyan mindig, ma is e körül csapnak össze. Amíg a közösségekben gondolkodók társadalmi és kulturális várakozásoknak igyekeznek eleget tenni, illetve a forrásokat, ha tessék-lássék módon is, de igyekeznek valamelyest megosztani, az individualizmus szószólói mindig a hatalmi érdekcsoportok vagyonosodási játszmáinak vannak alárendelve. Önmagában véve ez a vita nem kellene hogy káros hatással legyen az intelligenciára, az elmére, az egészségre, a társadalomra vagy a személyiségre nézve. Ellenkezőleg, semmire sem lenne nagyobb szükség, mint a közösség többsége részéről elfogadott tisztességes elosztási rendszerre, amely minden ember számára biztosítana legalább valamiféle létminimumot, lakást, élelmet. Sajnos, amíg a glóbuszon nem jön létre egy ilyen elosztási rendszer, addig hiú remény a kultúrák együttéléséről, a népek megbékéléséről, toleranciáról, előítélet-mentességről, a nemzeti és globalista elit értelmes párbeszédéről beszélni.

Sajnos elfogadható globális kultúra helyett, amely a fenti értelemben szabályozná az elosztási folyamatokat, Európában vészjósló térkép rajzolódik ki a modern szervező eszmék térhódítása következtében, az emberi boldogulás eme kézenfekvő módját nemcsak hogy nem veszi figyelembe, hanem továbbra is a javak kíméletlen koncentrálására törekszik, ahogyan tette ezt a gyarmatosítás idején. Az autonóm, szabad személyiség, aki állítólag „meg akarja valósítani önmagát”, olyan szociális csoportredukciót (egyszemélyes közösséget) jelent, amely szerint az egyén csak önmagához hűséges, s nem képes másokkal egyezkedni. Félő, hogy a látszólag szép eszmének a folyományaként olyan tömeg-társadalom jön létre, amely az embert megfosztja embersége alapvető ismérveitől, a társadalmi (csoportos, közösségi) együttéléshez szükséges kulturális normák elsajátításától, kialakulásától, aminek ma hosszabb távon beláthatatlan következményei lehetnek. Fennáll a veszély, hogy közösségi normák (szociális formációk) nélkül a szabad, autonóm személyiségek helyett szörnyeket nevelünk. Ezeket a szörnyeket nem úgy kell elképzelnünk, mint a mesebeli szörnyetegeket, akik tüzet okádnak, és elevenen felfalnak

bennünket, hanem mint a külsőségekben hozánk mindenben hasonló embereket. Akik azonban nem képesek (nem is hajlandóak) szociális egyezkedésre. Szociális egyezkedés, valamely csoporthoz (kultúrához) való alkalmazkodás helyett közülük ki-ki csak saját magának igyekszik a lehető legjobb társadalmi pozíciót kiharcolni, a lehető legtöbb hatalmat és javat megszerezni, ami óhatatlanul veszélyt hordoz magában a populáció egészére nézve.

A civilizációk pusztulása

A csoportot, közösséget jellemző alkalmazkodási (egyezkedési) technika elsajátítása hiányának a következményeiről beszélünk, amely a személyi autonómia koncepciójának a lényege. Érdekes erre vonatkozóan Csányi Vilmos gondolatait elolvasni. A humánetológus szerint a személyes autonómia egyoldalú favorizálása azt sugallja, azt az utasítást tartalmazza, hogy az ember, függetlenül attól, hogy mit akar, mibe fog, min dolgozik, hová készül, hogyan szórakozik, azt nem másokkal együtt, hanem teljesen egyedül kell végiggondolnia és megvalósítania. Az akcióit tehát mindenkinek magának kell megszerveznie. A hiedelmeket, elvárásokat, az igazságot illetően senki ne hallgasson senkire. Az individualizmus szerint születésénél fogva mindenkinek megvan a magához való józan esze. Ha valami nem válik be, az ember magára vessen. A lényeg az egyén függetlensége. Hogy ne írja elő neki senki, hogy mire gondoljon, miben higgyen, mit tegyen. Mindenki arra legyen büszke, hogy önálló, autonóm személyiség, aki nem függ senkitől és semmitől, hanem éli a neki való életet.⁵

Az individualizmus lényegét, amelyet Csányi Vilmos találóan „egytagú csoportnak” nevez, azért fontos felismernünk, mert ebbe a felfogásba minden belefér az ámokfutástól az öngyilkosságig. Valamely közösség tagjainak a viselkedése többé-kevésbé kiszámítható, figyelembe véve, hogy egy adott helyzetben maga a csoport általában hogyan viselkedik, ezzel szemben az önmagának élő egyén viselkedését gyakorlatilag reménytelen előre megjósolni, mert az ehhez szükséges személyes motívumokat, információkat nem tudjuk megszerezni.

⁵ Csányi Vilmos: *Íme, az ember. A humánetológus szemével.* Libri, 2015, 278. o.

Nem kétséges, hogy az evolúció során az ember személyes autonómiájának kiszélesedése a közösségeket „rugalmasabbá” tette. Elvileg volt olyan történelmi (szociális) helyzet, „amikor a közösségi érdek nem bizonyult erősebbnek az egyén saját érdekeinél”.⁶ A modern társadalmak létrejöttével, részben az iparosodás és nagyarányú migráció, részben a természetes közösségek szétesése következtében ez a képzeletbeli egyensúly felbillent, ami együtt járt az individualizmus előretörésével. A kétféle érdek (az egyéni és csoportérdek) közötti egyensúlyvesztés a következményeket illetően fokozott óvatosságra kellett volna hogy intsen bennünket, helyette a szélsőséges liberalizmusban megkezdődött ennek az állapotnak az ideologizálása és a közösségek háttérbe szorítása. Ma ott tartunk, hogy az egyéni szabadságjogok (az „önmegvalósítás”) maximuma szabadon érvényesülhet nem csupán a kisebb szociális közösségek (család), hanem akár a nagyobb közösségek (nemzet, régió, kontinens vagy akár az egész emberiség) kárára is.

Stephen Hawking szerint az emberiségnek leginkább önmagától kell félnie.⁷ Mint elméleti fizikus természetes, hogy a nukleáris háborúra, a globális felmelegedésre, a genetikailag módosított vírusokra gondol elsősorban, amelyek veszélyeztetik a világot. A jövő alakulását azonban nem csupán a természettudomány fejlődésének iránya, hanem a társadalomtudományi gondolkodás is befolyásolja. Az élet ugyanis társadalmi és kulturális vonatkozásban is sérülékeny.

Toynbee brit történész szerint például – akinek érdeklődése központjában a civilizációk születése, fejlődése és pusztulása áll, valamint különböző civilizációk egymásra gyakorolt hatása – a civilizációk nem külső támadás következtében, hanem „öngyilkosság” miatt hálnak ki.⁸ Az „öngyilkosságot” nem szó szerint kell értenünk. Toynbee szerint az emberiség fennmaradását nem az emberi környezet fölötti uralom elvesztése veszélyezteti leginkább, ahogyan ezt Stephen Hawking véli, hanem az a körülmény, hogy a társadalmak képtelenek lesznek a felmerülő új problémákat megoldani. Azt is hozzáte-

szi, hogy a civilizációk összeomlásának végső jele, mikor egy dölyfös kisebbség a problémák kezelése helyett megfojtja a kreativitást és egy Univerzális Államot kezd létrehozni.

Kreativitás és kulturális sokoldalúság

Az ember evolúcióját nemcsak a nukleáris háború, a globális felmelegedés veszélyezteti, hanem a társadalmi élet alakulása is. És dacára annak, hogy az egymással versengő politikusok (ideológusok, értelmiségiek, művészek, tudósok) sokszor varázsolnak fényes jövőt elének, ilyenkor mindig az a kérdés, mondja Csányi, hogy a megvalósításhoz vezet-e megfelelő út. Mit kell a cél elérése érdekében tennünk? Ez a kérdés ma azért aktuális, mert a szociális struktúráváltozás vonatkozásában a továbblépés társadalmi (gazdasági, politikai, kulturális, lélektani) vonatkozásait nem ismerjük. A pontos diagnózist, konkrét teendőket, részletes útmutatót nem lehet hatalommal, pénzzel, erőszakkal, egymás túlkiabálással vagy lejáratásával megspórolni.

A továbblépést épp az a kulturális sokszínűség jelentheti, amely útjában áll az Univerzális Állam létrehozására irányuló törekvésnek. A két felfogás között kibékíthetetlen, késhegyre menő vita alakult ki.

Miután 2015-ben megkezdődött Európa elözönlése közel-keleti és afrikai népekkel, a politikai-ideológiai konfliktus gyakorlatilag háborúvá mélyült. A közösségben gondolkodók szerint kivédhetetlennek látszanak ennek az invázióknak a társadalmi és kulturális következményei. Mi több, ebben az invázióban, annak kiváltásában, támogatásában – értelmes ok hiányában – csak valamilyen bűnrészes érdekeltséget tud feltételezni.⁹ Nyilvánvalóan azok, akik alapelveként fogadják el gazdasági téren a szabadpiac, politikai téren a liberalizmus elvét, homlokegyenest másként tekintenek minderre. A nyugat-európai politikai elit az uniótól a család, a nemzet, általában a közösségek meghaladását várja, és úgy vélekednek, hogy az csak jó, ha megrendítjük korábbi identitásunk nemzeti alapjait.

Mások viszont ezt éppen fordítva látják. Meggyőződésük, hogy a közösségek (nemzetek) szétverése a bankárok és nem a társadalom (a nép) javát szolgálják.

⁶ I. m. 279. o.

⁷ Stephen Hawking szerint önmagától kell félnie az emberiségnek. In: *Magyar Szó online*. 2016. január 19.

⁸ Arnold Toynbee: *A civilizáció válaszüton – 1848*.

⁹ Vö. Csapó Endre: Újévi gondolatok. In: *Ausztráliai Magyar Élet*. 2015. dec. 31 – 2016. jan. 7-i dupla száma

Kelet-Közép-Európában viszont mind többen úgy vélik, hogy Nyugat-Európa állami képviselői, törvényhozói és végrehajtó szervei a liberalizmus kalodájában vergődve valójában feladatot teljesítenek, amely a társadalom érdekeivel ellentétes. A szemellenzős politikai-hivatali osztály nem közösségi, hanem privát – egyéni – érdekeket képvisel, amelyek a földrész társadalmi és kulturális örökségét semmibe véve voltaképpen gonosztevőknek, Európa sírásóinak tekinthetők.

Európában azonban sokan vannak, akik ragaszkodnak a gondolkodásnak és hiedelmeknek azokhoz a formáihoz, amelyek az utóbbi kb. 400 évben létrejöttek. Nem tudják elfogadni, hogy valamilyen új világrend (európai szuperállam) nevében posztnemzeti technokraták irányítsanak Brüsszelből. Akik úgy gondolkodnak, hogy évszázadok alatt kialakult nemzeti kultúrákat gombnyomásra felválthatja a közös fizetőeszköz.

Tetszik, nem tetszik, az EU – látszólag politikai, szemléletbeli, valójában lelki, életfelfogásbeli különbségek miatt – szétesésnek indult. És szét is fog esni, ha megmarad egy identitás nélküli szörnyszülöttnek, amely nem az itt élő em-

berek lelkét, akaratát testesíti meg, hanem egy privilegizált réteg gazdasági érdekeit.

Tény, hogy minden kultúra hiedelemrendszer, amelynek egy része lehet rossz és téves, ezért könnyű benne ellentmondásokat, tisztázatlan összefüggéseket kimutatni. Az is tény, hogy ennek ellenére sokan ragaszkodnak a megszokott hiedelemrendszerhez, és nem képesek új élményeket, tapasztalatokat befogadni. Szerencsés esetben az ember nyitott az új élményekre, tapasztalatokra, gondolatokra, összeveti azonban őket a meglévőkkel, és csak azokat fogadja el igaznak, jónak, megbízhatónak, amelyek nincsenek ellentmondásban az előzőleg szerzett tapasztalatokkal. Az egyén és közösség viszonyára vonatkozó korábbi magyarázatok nem minden vonatkozásban bizonyultak hihető, elfogadható, jó magyarázatnak, az individualizmussal kapcsolatos hiedelmek viszont még több okot adnak fenntartásokra. Nemcsak azért, mert nem illeszkednek különböző kultúrák közösségi hiedelmeihez, konstrukcióihoz, hanem azért, mert társadalmi és pszichológiai értelemben vett előremutató voltukat, igazságukat sem sikerült eddig semmivel sem igazolni.



Vizitáció (részlet)

Év eleji látóhatár

Előretekinteni csak a múlt ismeretében lehet. Nagyméretű változások idején a korábbi nagy változások ismerete ad eligazítást.

Európa államai egyedi történelmi képződmények, mindegyik külön kulturális és civilizációs entitás. Az ókorban még nem volt Európa, hanem Mediterráneum, amely a kontinens északi részének népvándorlással való telítődése miatt veszíti el terjeszkedési lehetőségét. A benépesedéskor előállt sokrétegűség soha nem tudott úgy összeelegyedni, mint például az Egyesült Államok népe. A keleti egyházszakadás, a clunyi egyházi megújulás, majd a reformáció, a vallásháborúk is csak tarkították a képet. A monarchiák lerombolása a nemzetállamok rendjét teremtette meg. Ebből az állapotból – amelyet az újratermelődött sokszínűség jellemez – akar Európai Egyesült Államokat létrehozni a liberális politikai és hatalmi elit, csak azért, hogy ezáltal legalizálja és véglegesítse a jelenleg fennálló gazdasági, politikai és katonai ellenőrzését Európa felett.

A száz évvel ezelőtti, egyre nagyobb területre kiterjedő európai háború méltán nyerte el a világháború elnevezést. A programjában a monarchiák megszüntetését valló és hirdető politikai intézményrendszer háborús célja (amit a kivitelezés módja igazolt) a császári Német Birodalom tönkretétele és az Osztrák–Magyar Monarchia felosztása volt. Tehát nem Németország és a Monarchia rohant neki a világnak. London és New York, az akkori világ két nagyhatalma nem tűrhette, hogy a nagyhatalmak klubjába betolakodó Németország látványosan megerősödött a XIX. században – az egész Közép-Európában fellépő kapitalista fellendülés során. Azért „London” és „New York” (és nem Nagy-Britannia és USA) mert e két város neve volt használatos a világ két monumentális bankhálózatának a megjelölésére.

A Brit Birodalom (amelyben „a nap soha nem nyugszik le”) a gyarmatoktól olcsón vett (elvett) nyersanyag jó áron való értékesítéséből olyan tőkekoncentrációhoz jutott, amely átvette az állam irányítását is. Az amerikai területek európai meghódítói (telepesek, vállalkozók, üzletemberek, kalandorok, majd odavonzott szakemberek, tudósok, feltalálók stb.) nagyon hamar nagyhatalmat építettek. A terület mérhetetlen kincseivel gazdálkodó bankárcládok olyan nagy erőt képviseltek, hogy legálisan elnyerték az USA pénzkibocsátási jogát 1913-ban. Ettől kezdve beszélünk amerikai kapitalista imperializmusról.

New York London mellé állt 1917-ben az USA-erők megjelenésével az európai hadszíntéren, eldöntve a háború kimenetelét. Németországot megalázták, kifosztották, súlyos jóvátételre kötelezték. Ipari gépparkját leszerelték, Angliába vitték. (Közgazdaságtanármondta 1936-ban: „Bután cselekedtek, a németek új gépekkel jobban, többet termelnek.”) A németek ellenálltak a kommunizmust bevezető kísérletnek, de ellenségei sikeresek voltak a köztársasági államforma és a liberalizmus bevezetésével. Tervszerűen haldokló ország volt, a felgerjesztett gazdasági válságban 8 millió munkanélküli segélyezés nélküli nyomora táptalajt adott a kommunisták hatalomátvételéhez.

Szóljunk a nacionalizmusról. Nem Hitler találta fel, az előző században a liberalizmus eszmerendjének találmánya volt az akkor fennálló, általában monarchikus államok szétdarabolása céljára. Persze, volt annak értelmes eleme is, ami például 1848-ban a mi magyar hazafiasságunknak is alapeleme lett.

Németország népe megmentőjét látta a nemzeti gondolat érvényesítésében. Gazdaságilag, politikailag csupán mindannak az ellenkezőjét kellett bevezetni, amit a rákényszerített liberalizmus rálőcsölt. A márka alapja nem az arany, ha-

nem a munka lett. Felpezsdült a gazdaság. A szocializmust mint koreszmét elfogadták, és annak betű szerinti értelmezésében a közösségnek, vagyis a társadalomnak, az államhatárokon belül élő német népnek a javára idomították. Bárha másképpen gazdálkodtak volna a felismert lehetőségekkel, például nem Deutschland..., hanem az Európa über alles szólam értelmében...

A liberális bankokrácia globálisnak fogta fel a veszélyt, baj lesz, ha a német módszer példamutató lesz más országok számára. Szerencséjükre az Hitlerizmussá fajult a háborúval, amelyet a Führer egyedüli megoldásnak tartott. Következésképpen a hitelintézetek monopol nemzetközsége és kreatúrája, a kommunizmus győzött.

A második felvonás eredményezte Európa megszállását jobbról is, balról is. A keleti megszállás nem teljesítette a rábízott feladatot, nem tudta uralkodó eszmeként elfogadtatni a kommunizmust. A nyugati megszállás sikeresebb volt a liberális elvek elfogadtatásával.

New York részéről a háború csak az európai szintén ért véget a helyzet befagyasztásával (Helsinki Final Act). Az úgynevezett harmadik világban megindult a nyugat-európai hatalmak kiszorítása a gyarmataikból. Ehhez is volt elmélet, így békésen folyt le. Azután Londont is átvette a nagy testvér.

Európában már New York rendezkedett be. A hidegháború folyamán Európa nyugati államaiban szorgalmazták a liberális, szabadpiaci elveket, és politikailag a szociáldemokratákat juttatták kormányhatalomra. Nem túlzás a juttatás szó, az amerikai médiavállalatok ezt sulykolták a nép fülébe – így csakis sikeres lehetett. Egyéb pártok is léteztek, amennyiben beilleszkedtek a rendszerbe.

New York sokat áldozott a kommunizmus térnyerésére már a XIX. század harmadik harmadától. A szovjet állam létrehozása (1917), elfogadása legális államként (1932), háborús szövetségessé avatása, hadianyaggal való ellátása, Európát elfelező szövetségessé tétele, a világhatalom US–USSR bipoláris alapon való megvalósítása, a gyarmatrendszer összehangolt felszámolása – egytől egyig következetes előkészítése volt a tervezett tartós világhatalomnak. A liberalizált Szovjetunió felügyelte szocialista államoknak és a nyugat-európai szociáldemokrata–

liberális kormányzatú államoknak az US–USSR fegyveres erővel biztosítva kell képezniük a világhatalmat, olyan gazdasági erővel, amelyhez minden egyéb régióknak alkalmazkodnia kell. Ez volt Kissinger és társai terve, amely állóképességehez minden adott volt még a '80-as években.

A terv váratlanul megbukott

Mert mégsem jött létre a szovjet ember, a nagy gonddal vezetett, ígéretes gorbacsovi liberalizált szocializmusban elernyed a szovjet állam alapját képező pártidiktatúra. Jött az orosz SZDSZ-wirtschaft, kezdték széthordani az állami vállalatokat, intézményeket. Egyszerre létrejött a hirtelen dúsgazdagok oligarcharendszere. Ugyanez történt a szovjet uralomból megszabadult közép-európai, kelet-európai államokban is.

Sietve megindult a NATO kiterjesztése kelet felé, beleértve a Szovjetuniótól megszabadult államokat, és előirányozva a FÁK-at is. (Független Államok Közössége, oroszul: Szodruzsesztvo Nyezaviszimih Goszudarsztv – nemzetközi szervezet vagy szövetség, amely a szovjet állam 15 volt tagországának többségét tömöríti.) Nem sok kellett, hogy ebből az internacionalista–liberális maszlagból orosz birodalom legyen. Jött Putyin, szétkergette a kufárokat. A kissingeri világuralom tengelytörést szenvedett. A NATO új szerepet kapott – Oroszország ellenség lett.

Sietve megindult az Európai Unió létrehozása is. Az EU formálisan a Maastricht Treaty megalapításával jött létre 1993-ban a nyugat-európai államokkal. Tizenegy évre rá, 2004-ben tíz csatlakozó állam egyikeként lett tagja Magyarország is. A csatlakozáshoz nagy reményt fűztek a keleti országokban, elsősorban a jólét beáramlását várták tőle. Ebből vajmi kevés jutott. Ahogy a nyugati országok fejlődésének lettek az amerikai tőkének, éppúgy szívják el a keleti országok életnedveit a nyugatiak. Piacot találtak, és olcsó munkaerőt. Lényegi változás e téren nem remélhető.

Ez nem az egyedüli különbség, még lényegesebb a nyugati országok liberális fertőzöttsége. Pártrendszere inkább hasonlít az amerikai váltópártos egypártrendszerre, akárhány párt is van parlamentjeikben. Ezek a pártok elvi kötöttségben dolgoznak, képviselőik a párt utasítása alapján szavaznak. A keleti országok épp most

szabadultak meg az effajta kutyalánctól. A nyugati képviselő magas fizetést kap, és jövedelmező korrupciós környezetbe kerül. Nem buta, hogy kilépjen a sorból. A rendszer demokratikus és politikailag korrekt. A politikus hazudik a sajtónak, és szentül hiszi azt, amit az újságban olvas.

A németországi média külön regény. A még füstölgő, romba dőlt városokban megjelent német nyelvű lapok amerikai sajtóvállalatok kiadványai voltak, alaphangjukat a németek egészének és utódainak a bűnössége adja. A teljes média alapállása mai napig is a vezeklési engedelmeség követése. A viszonylagos jólétben a németek elfogadták a büntudatos vezetettséget, megszokták, hogy politikájuk teljes alávetettségben amerikai vezérlésű. Engedelmes nép, Európa gazdasági vezetőjeként és a politikai szisztéma példamutatójaként még nagyhatalmi bizsergést is érez. A kancellárnő az amerikai politika kedvenceként Európa vezető személyiségének a szerepében jól érzi magát, tud Führerinként viselkedni, igazi Gauleiter – ha úgy tetszik, Quisling. Németország politikai gépezete olajozottan működik, még ebben az inváziós támadásban is.

Azonnal leomlana, ha a tájékoztatóipara olyan hangot ütne meg, mint amilyet a budapesti, nemzet iránt elkötelezett sajtó és rádió. Szólni kell tehát erről is.

Németországban szeptemberben jelent meg Udo Ulfkotte *Megvásárolt újságírók* című könyve. A szerző titkosszolgálati szakember, neves sajtóorgánumnoknál dolgozott újságíróként. 17 éven keresztül haditudósító volt a Frankfurter Allgemeine Zeitungnál. „Az amerikai és a brit lapok csaknem minden külföldön élő tudósítója egyben tagja országa titkosszolgálatának is. Ez világszerte így van. A német titkosszolgálatnak a 6000 állandó alkalmazottja mellett közel 17 000 olyan munkatársa van, akik a rendes foglalkozásuk mellett a titkosszolgálatnak is dolgoznak, de ezt soha nem vallanák be.” Ulfkotte a német titkosszolgálatot az amerikai meghosszabbított karjaként, leányvállalataként jellemzi.

„Az '50-es évek óta az amerikai titkosszolgálatok egy sor magánalapítványt, civil szervezetet hoztak létre és pénzeltek, amelyek célja az volt, hogy ott elhelyezzék ügynökeiket, és hogy a jövőben a német elitet Amerika-pártivá formálják,

valamint, ahol csak lehetséges, zsarolhatóvá is tegyék.”

Ulfkotte úgy véli, hogy a Soros Open Society Foundations vezető szerepet játszik, amikor idegen kormányokat népfelkelés segítségével kell megdönteni.

Ulfkotte legfrissebb példaként megemlíti, hogy „2014-ben német székhelyű USA-közel-i szervezetek pályázhattak amerikai támogatási pénzekre, amennyiben azok az Egyesült Államok érdekeinek megfelelően befolyásolják a német véleményformálókat olyan kérdésekben többek között, mint az Amerika által erőltetett szabadkereskedelmi egyezmény. A berlini amerikai nagykövetség minden jól előkészített manipulációért a befolyásolt elit fontossága szerint 5000 és 20 000 dollár között fizetett.”

A vezető újságok egyértelmű mumusa Oroszország. Gonosz orosz – jó amerikai: ez az uralkodó irány, amely az író szerint a pszichológiai hadviselés része. Manapság katonák helyett elsősorban a média segítségével vívják a háborúkat.

Ebben a politikai miliőben jött létre és működik az Európai Unió. A logikai sor azt mutatja, hogy az a politika, amelyet az EU vezető szervei végeznek, származása szerint amerikai politika. Minthogy a múlt évben kiteljesedett európai iszláminvázió nem keltett ellenállást, ellenkezőleg, annak rendszerességére berendezkedett a brüsszeli EU, egyéremű, hogy ez a politika amerikai politika. Ugyancsak egyértelműen Európa-ellenes politika. Annak első fejezeteként Németország elleni politika.

Miért menne a New York Empire a németek ellen, ha azok ennyire kiszolgáltatják?

A francia forradalomban színre lépett politika évszázadokban gondolkodik. Putyin Oroszországa egy évszázados törekvést gáncsolt el, és ha a gazdaságilag fölerősödő Európa az ipárhoz nélkülözhetetlen oroszöldi energiához és ásványkincsekhez való hozzáférhetőség érdekében jó viszonyt létesít Oroszországgal (Eurázsiai Szövetség, amelyet az oroszok máris szorgalmaznak), Amerika kiszorulna Európából is, a Közel-Keletről is. A nagyon óhajtott világhatalom helyett elszigetelt szigetországgá válna, ezért kell ellehetetleníteni Európát.

Ez sem új dolog, két alkalommal sikerült Oroszországot Európa ellen vinni, annak legfontosabb országát tönkreverni. Európa mindkét alkalommal a német ipari készséggel állt talpra gazdaságilag.

Németország harmadik, most induló tönkretételével, etnikai és kulturális egységének megbontásával képtelenné válna újra Európa vezető hatalmává lenni.

Európa történeti folyamatát a káosz jelentené. Közel-Kelet ma is a káosz állapotában van,

annak Európára ömlesztése indult meg, megállítására Európa politikai fertőzöttsége miatt képtelen.

A képet árnyalja az Ukrajnában már elindított háborús góc, amelynek elviselése, abban Európa országainak részt vállalása NATO-szövetségi kötelesség lehet. New York mindenre képes a világhatalomért. Történelmi útkereszteződéshez érkezett a világ.

Ebben az állapotban Európa uniós kerete gátja a földrész védekezési lehetőségének.



Mária

A politikai önkény és erőszak mai formái – a „piszkos” nagyhatalmi politika lidérces látomásai

Alekszandr Szolzsenyicin a *Gulag szigetvilág* c. dokumentumregényében leírja, hogy a Gulagban (jelentése: Glavnoje upravlenyje lágerej – Büntetőtáborok Főigazgatósága) az oroszokon kívül szép számban voltak más nemzetiségűek, köztük magyarok is. Egyiknek, akivel megbarátkozott, a nevét is említi. Rózsás Sándorról van szó, akit – ki tudja, hogy, hogy nem – már akkor, amikor a szovjet csapatok nem harcoltak Magyarország területén, egyszerűen összeszedtek az utcán, majd átadtak az NKVD-nek (jelentése: Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel – Belügyi Népbiztosság), és a szovjetunióbeli Gulag egyik táborába internáltak. Éppen akkor lett volna nagykorú. Egy rendőrségi mérce szerint gyűjtötték az embereket munkaszolgálatra. Mivelhogy ő nem volt katona, nem került hadifogolytáborba. (A hadifogolytáborok a Gulagnál borzalmasabbak voltak. Több millió ember halt meg bennük. Ezúttal nem foglalkozom velük.) Mivelhogy a Gulagnak kellett a munkaerő, aki nem bújt el a rendőrség elől, az az embervadászat áldozata lett, „málenkij robot”-ra küldték („egy kicsi munká”-ra). Rózsás Sándor sok időt töltött el a szovjet munkatáborokban. Igazán és őszinte szívvel megszerette a sokat szenvedő orosz embereket (a munkatáborok létszámának a zömét természetesen oroszok képezték!); sokan és sokat szenvedtek. Rózsás Sándor egész életét a szovjet munkatáborok tanulmányozásának szentelte. A munkatáborbeli sorstársaival, orosz írókkal és tudósokkal évtizedekig közvetlen baráti kapcsolatot ápolt. Rendszeresen látogatta őket és azok őt. Kár, hogy a levelezéseiket a mai napig nem jelentették meg.

Sem Rózsás Sándor, sem más magyar író vagy tudós közéleti vagy tudományos közleményében nem láttam a Gulag statisztikáját: „létszámmérlegét”. A lentebb közölt statisztikát a

Szovjetunió Történelemtudományi Intézetében egy Zemszkij nevezetű tudós bocsátotta a szerb nyelvű NIN újságírójának a rendelkezésére. Az újságíró még a NIN 1990. február 4-ei számában közzé is tette.

Mivel sok félreértés van a Gulaggal kapcsolatosan (sokan hiszik, hogy a Gulag volt a hadifogolytábor), úgy gondolom, hogy jó, ha a délvidéki magyarság közvetlenül is betekint ebbe a statisztikába.

A szovjet rendszer erőszakszervezete jóval nagyobb volt a Gulagnál!!!

Más forrásokból tudjuk (amelyek, ugyancsak az NKVD-ből erednek), hogy a Szovjetunió belügyi szervei: a politikai rendőrség, az állambiztonsági rendőri és katonai szervek fogházaiban, börtöneiben és fegyházaiban, a titkos szervezetek, hírszerző és kémelhárító szervek pincéiben 1917-től 1954-ig 5 millió embert végeztek ki.

Ebből:

az OGPV és a GPV – 1,2 millió embert végzett ki (még a lenini időkben és közvetlenül utána);

az NKVD (20 év alatt) – 3,5 millió embert végzett ki (már a sztálini idők).

Az NKVD csupán 1937 és 1938 között 2 millió embert lőtt agyon. Mivelhogy az NKVD saját körein belül is „tisztogatott” a „csisztka” (tisztogatás) „túlkapásaiért”, a saját soraiból is 23 000 főt agyonlőtt. Az NKVD csak azt lőtte agyon (a kivégzés a szovjet rendszerben majdnem mindig golyó által történt), aki – általában lelki kínvallatás után – a hírhedt trojka előtt „beismerte” „súlyos” bűnét. A kivégzés a helyszínen történt azonnal. Aki nem ismerte be „bűnösségét”, az került a Gulag „átnevelő” táborába (az „ítélet” megindokolásában az szerepelt: munkával történő átnevelés). Aki a Gulagba került, az az ítélet alapján vélhetően gyanús és nem bűnös volt. Mivelhogy utólag ott is bárki beismerhette bűnös voltát a kínzások alatt, szintén voltak kivégzések.

A GULAG-TÁBOROK LAKÓINAK FLUKTUÁCIÓJA

	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Létszám január 1-jén	510 307	725 483	839 406	820 881	996 367	1 317 195	1 344 408
Összesen érkezett	593 702	524 328	626 069	884 811	1 036 165	749 647	1 158 402
Az NKVD lágereiből	100 389	67 265	157 355	211 486	202 721	348 417	498 399
Az NKVD börtöneiből	445 187	409 663	431 442	636 749	803 007	383 994	644 927
Elfogott szökevény	46 752	45 988	35 891	35 460	22 679	9838	8839
Egyéb	1374	1412	1381	1116	7758	7398	6237
Összesen elment	378 526	410 405	644 594	709 325	715 337	722 434	1 002 286
Az NKVD lágerébe	103 002	72 190	170 484	214 607	240 466	347 444	563 338
Más börtönökbe	17 169	28 976	23 826	43 916	55 790	74 882	57 213
Szabad lett	147 272	211 035	369 544	364 437	279 966	223 622	316 825
Meghalt	26 295	28 328	20 595	25 376	90 546	50 502	46 665
Megszökött	83 490	67 493	58 313	58 264	32 033	12 333	11 813
Egyéb	1298	2383	1832	2725	16 536	13 651	6432
Létszám dec. 31-én	725 483	839 406	820 881	996 367	1 317 195	1 344 408	1 500 524

	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947
Létszám január 1-jén	1 500 524	1 415 596	983 974	663 594	715 506	600 897	808 839
Összesen érkezett	1 343 663	806 047	477 175	379 589	423 917	636 188	748 620
Az NKVD lágereiből	488 964	246 273	114 152	48 428	59 707	172 844	121 633
Az NKVD börtöneiből	840 712	544 583	355 728	326 928	361 121	461 562	624 345
Elfogott szökevény	6528	4984	3074	1839	953	1203	1599
Egyéb	7459	10 207	4221	2394	2136	579	1043
Összesen elment	1 428 591	1 221 905	797 555	327 677	555 524	428 246	449 402
Az NKVD lágerébe	540 205	252 174	140 756	64 119	96 438	182 647	153 899
Más börtönökbe	135 537	186 577	140 093	39 303	70 187	99 332	58 782
Szabad lett	624 276	509 538	336 153	152 131	336 750	115 700	194 886
Meghalt	100 997	248 877	166 967	60 948	43 848	18 154	35 668
Megszökött	10 592	11 822	6242	3586	2196	2642	3779
Egyéb	16 984	12 917	7344	7590	6105	9771	2388
Létszám dec. 31-én	1 415 596	983 974	663 594	715 506	600 897	808 839	1 108 057

Forrás: A NIN 1990. február 14-ei száma

Alapjában véve azonban a Gulagban az internál-takkal a túlfeszített (12–14 órás) kényszermunka, a nélkülözés, az éhség (golodomor – éhhalál) és a hideg (holodomor – fagyhalál) végzett, és jóval ritkábban haltak meg kivégzés folytán. (Tudunk lázadásról is a Gulagban, pl. Vorkutában; a lázadókat magától értetődően mind kivégezték).

A Gulagban csupán pár ezer embert végeztek ki, de csaknem 800 000 ember éhen halt, megfagyott vagy különféle betegségekbe halt bele. A másik sajátossága a Gulagnak, hogy a „lakossága” állandóan nőtt, s vele együtt azoknak a száma is, akik „szabadultak” (kiengedték őket). Az adatok azonban csalnak. A szabadultakat ugyanis túlnyomórészt azonnal száműzték (eredeti lakhelyükre nem térhettek vissza; a száműzetésben viszont megtörténhetett ismét a „családegyesítés”).

A Gulag egy birodalom volt a birodalomban. Például 1940. március 1-jén 53 gyűjtőtáborból állt, amelynek 425 ipari, 83 mezőgazdasági telepe és 172 vegyes jellegű telepe volt. Ezenkívül minden karbantartó munkát a gulagosok végeztek. A Gulag személyi állományáról (nem, nemzetség, iskolai végzettség, szakmai ismeret, állandó tartózkodási hely stb.) és anyagi javairól (az utolsó lapáig) németes-poroszos pontossággal vezették a naprakész kimutatást és változásokat. Például 1940. március elsején a Gulag „lakosságának” a létszáma 1 668 200 volt. Ebből: 28,7%-ot ellenforradalmi cselekedet miatt ítélték el; 5,4%-uk veszélyes volt a rendszerre; 12,4%-uk üzérkedett, csempészett, csalt; 9,7%-uk lopott (tolvaj volt) 8,9%-uk „ipari kártevő”, 5,7%-uk más személyre veszélyes (rablógyilkos); 27,5%-uk minden előző bűncselekmény gyanújával vagy elkövetésével együtt vádolt és elítélt volt. (Mind ezt összeadva azért nem jön ki a száz százalék, mert egyes esetekben a személyeket több bűncselekménnyel is vádolták.)

1940-ben 107 000 katona felügyelte a Gulag lakóit, de 10 000 – 20 000 fogoly is őrizte a Gulagot, vagyis foglyok őriztek foglyokat.

A II. világháború befejeződött, de az „osztályharc” fokozódott. Az NKVD osztályellenséget kiszűrő rendszerein keresztül 1946-ban is 226 000 fő ment keresztül, főleg azok, akik hazajöttek a frontról, külföldről, Nyugatról. Közülük 191 000

főt száműzték. Azért voltak veszélyesek, mert látták a külföldi emberek életét.

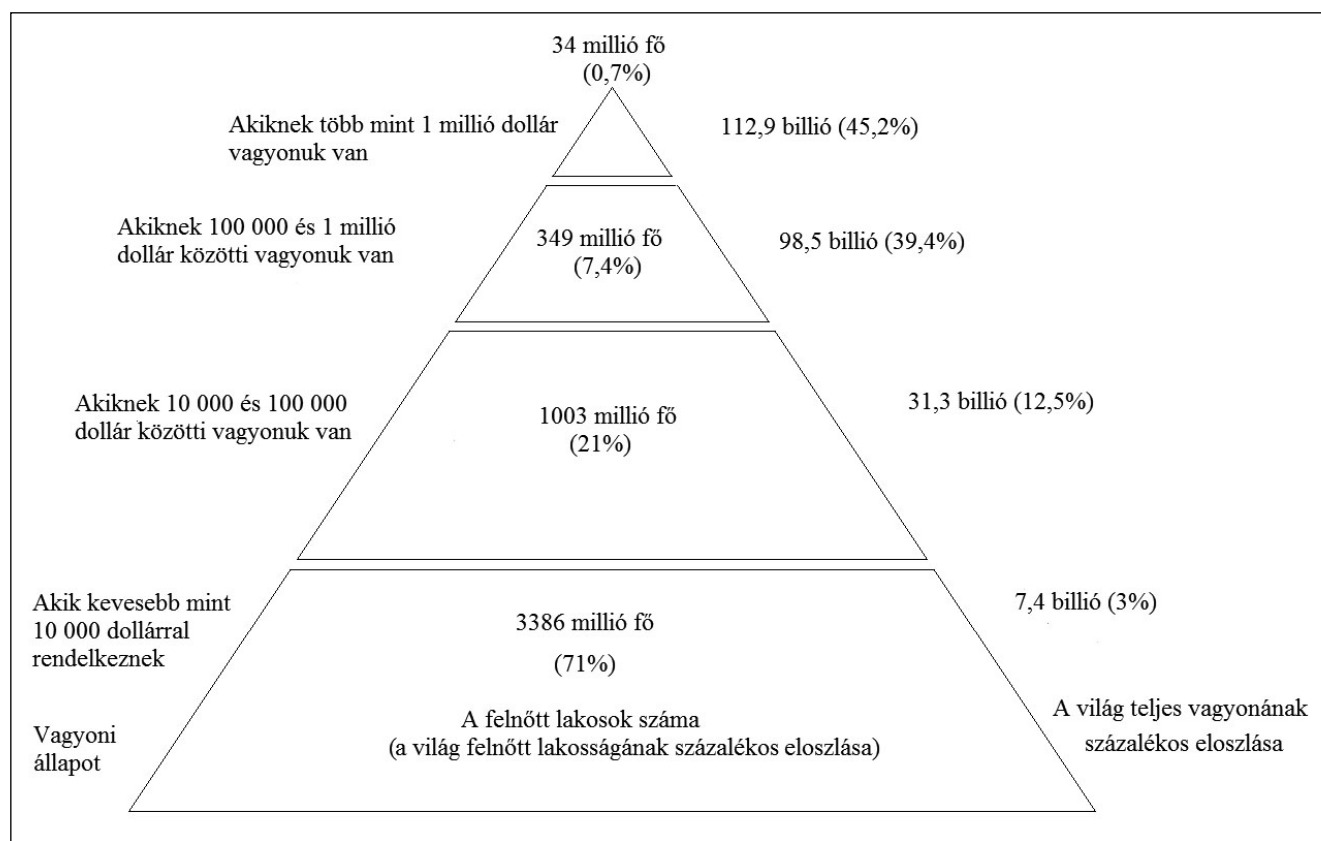
Ellenkezőleg sokan akkor kerültek szabadlábba, amikor a „nagy ő” megállapította 1939-ben, hogy a tisztogatásokban „túlkapások” történtek az NKVD részéről. Ekkor 327 000 fő visszakapta a szabadságát, de nagy részüket azonnal száműzték.

A hazaárulók családtagjainak száma 1939-ben 13 172 fő; 1940-ben 13 044 fő; 1941-ben 12 128 fő; 1942-ben 8817 fő; 1944-ben 6033 fő; 1945-ben 5698 fő; 1946-ban 2197 fő; 1947-ben 1014 fő volt, őket is kiközösítették a társadalomból, vagy száműzték.

Az NKVD-nek a Gulagban 4000 ügynöke, 65 000 besúgója volt; 60 000 ember volt beszervezve (a bennszülött, őslakos, szibériai kis népek) arra, hogy a szökevényeket üldözze, elfogja, és visszavigye a Gulag táborába. A Szovjetunióban 1934-ben az összes lakosság 8 százaléka az NKVD jelentései szerint ellenforradalmi tevékenységet folytatott! 1934-ben a Gulag lakosságának 26,5%-a ellenforradalmi tevékenységet folytatott, s ezért elítélték a büntető törvénykönyv 58. paragrafusa alapján; 1935-ben 16,3%-a; 1936-ban 12,6%-a; 1937-ben 12,8%-a; 1938-ban 18,6%-a; 1939-ben 34,5%-a; 1940-ben 33,1%-a; 1941-ben 28,7%-a; 1942-ben 29,6%-a; 1943-ban 35,6%-a; 1944-ben 40,7%-a; 1945-ben 41,2%-a; 1946-ban 59,5%-a; 1947-ben 54,3%-a; 1948-ban 38%-a. Nemcsak a forradalom, de az ellenforradalom is „permanens” volt. A büntető törvénykönyv 58. paragrafusa alapján bármikor bárkit el lehetett ítélni, nem a cselekedete, hanem a gyanú alapján. Az ítélet kimondása és a per 1-2 percig tartott. Gyanús volt minden és mindenki, aki létezett, és mozgásával az NKVD tudtára adta a létezését. (Tito elvtárs is ehhez hasonló elvek alapján szervezte meg ellenfelei likvidálását – „antisztálinista sztálinizmus”).

Mindennek ellenére van különbség a náci és a szovjet lágerek között. A náci táborokat az „alsóbbrendű” népek és foglyok megsemmisítésére és kiirtására hozták létre. A szovjet táborokat nem faji, hanem kommunista ideológia alapján hozták létre. A proletár internacionalizmus, a forradalmi rémuralom acélos (Sztálin neve acélost jelent) öklét kellett képezniük. Az oroszok szen-

A VILÁG NÉPESSÉGÉNEK PIRAMIDÁLIS MEGOSZTLÁSA VAGYONI ÉS A VILÁGVAGYON NAGYSÁGÁBÓL VALÓ RÉSZESEDÉS SZERINT (USA DOLLÁRBAN, 2014)



Forrás: Credit Bank, Sviss

vedték meg ezt legjobban, de a szenvedésbe minden nem orosz is belerántottak!¹

A fasiszta és kommunista rémtettek közti különbséget a nyugati intelligencia érzékeli. A magyar értelmiség sajnos a mai napig nem érzékeli, mert kizárólag nagyhatalmi erőszakot lát benne.

A Nyugat a sztálinista-kommunista bűnökkel szemben sokkal megértőbb. Nem csoda, hogy még ma is a kommunizmus összes szimbólumának használatát törvény engedélyezi, illetve nem tiltja. Közép-Európa nem ilyen elnéző. Az itteni értelmiség azonban nem tudja eléggé megindokolni ezt a hozzáállást.

Nyugaton szinte mindig elhallgatják, hogy a Gulaghoz hasonló, sőt sokkal szörnyűbb gaztettek történtek meg szinte valamennyi „művelt”

¹ A szerző nem kíván részt venni abban a számháborúban, amely ma zajlik, amelyben egyre nagyobb számra lícitálnak a sajtópropagandában vagy a közéletben. A volt Szovjetunió történetét kutató intézet munkatársai előtt részletesen ismeretes a Gulag nemzetiségi összetétele, de azt is tudni kell, hogy az oroszok mást értenek a nemzetiség fogalma alatt, mint mi.

nyugati birodalom gyarmati intézményrendszerében. Az ott elkövetett szörnyű bűncselekményeknek és gaztetteknek a legjobb leplezője az elnéző magatartás a kommunista önkény rémtetteivel szemben.

Mi, magyarok sajnos szintén elnézők vagyunk a nyugati gyarmatbirodalmak által elkövetett önkénnyel és gaztettekkel szemben. Talán, ha nem lettünk volna csaknem ötven évig elzárva a nyugati haladó szellemi áramlatoktól, valóságghűbben érzékeltük volna / érzékelnénk a világban – a politikai szinten és a mindennapi életben – lejátszódó folyamatokat. Érzékelnénk a gyarmatosító birodalmak tetteinek máig tartó következményeit. Ezek egyáltalán nem biztatóak ma sem a világban, még kevésbé a világgazdaságban. A mai állapotok a világban a *neokolonializmus* szörnyű következményeiből erednek. A fenti táblázat a mai világban nagyon nemkívánatos állapotokra világít rá, amelyek a valamikori gyarmatok kegyetlen, embertelen kizsákmányolásának a máig tartó következményei.

Ilyen piramidális kimutatást el lehetne készíteni a gyarmattartó kapitalizmus megjelenésétől kezdve – minden évre. Egy ilyen sémán jól látható lenne a világ gazdaság fejlődése. Változnának az abszolút és relatív számok, vagyis a százalékos összetétel is. Néha növekedne, néha csökkenne. Minden összetételt ugyanis a háború jellege és időtartama is befolyásol. Természetesen az emberiség számának a felgyorsuló szaporodása a XX. század végén azt eredményezi, hogy a világon és különösen a volt gyarmatokon sokkal gyorsabban nő a szegények, mint a jómódúak és a gazdagok száma és százalékos aránya.

Ebben az esetben a bemutatásnak csupán az aktuális vonatkozása érdekel bennünket. Mindenekelőtt a vándormozgalom. A kimutatás családtagok nélkül mutatja be a felnőtt lakosság vagyoni állapotát: a családtagokkal együtt a szegénység a fejlődő országokban katasztrofális.

Mitől függ a XXI. században a migráció? Ki, miért és honnan vesz részt a vándormozgalomban:

- A volt gyarmattartó birodalmak, multinacionális cégek és pénzügyi oligarchia állandóan polgárháborút szítanak, ami vándormozgalmat generál;
- A polgárháború közvetlen következménye a társadalom leépülése, ami vándormozgalmra készítet;
- Új tényező a klímaváltozás globális mértéke.

A klímaváltozás lokális jellege és következményei mindig is jelen voltak az emberiség történetében. Most azonban globális jellegű, az egész földgömbön bekövetkezett és az emberiség létét veszélyeztető változásokról beszélhetünk, amelyek egész kontinenseken változtathatják meg a népesség arányát.

A klímaváltozásokat is nagymértékben a neokolonializmus és a mértéktelen profitéhség eredményezi.

A klímaváltozás fő nyertese Oroszország és részben Kanada lesz.

Európa vesztes vagy nyertes lesz-e?

Mennyien fognak beözönlenni a vesztes földrészekről Európába?

A piramidális séma alapján megállapítható, hogy ilyen méretű szegénység még akkor sem volna leküzdhető, ha nem lenne klímaváltozás. A

klímaváltozással együtt katasztrofális méreteket fog ölteni az éhínség. Sok tíz millió ember fog éhen halni a következő évtizedekben.

Hány embernek sikerül elkerülnie az éhhalált azzal, hogy a földgömb szerencsésebb részére próbál elköltözni? Kevésnek. Európába mennyi bevándorló jöhetne, mennyit fogadhatunk be?

Képtelenség, amit Soros György, azaz az USA politikájának némely hangadója állít, hogy Európába erőszakos úton évente be kell költöztetni 1 millió bevándorlót, és az megoldja a problémát! Soros György szavai ármánykodások, amit 2015. november 1-jén mondott a Bloomberg hírportálnak arra vonatkozóan, hogy Európát a bevándorlással kell büntetni, mert felelős és bűnös azért a felfordulásért, ami ma a világban történik!!!

Soros Györgynek a CIA által kiszabott feladata, hogy biztosítsa az USA gazdagodását, akár a szövetségesei kárára is. Eltiporni mindenkit, aki az USA útjában áll.

Soros György magatartásában általában leplezetlenül mutatkozik meg az USA birodalmi törekvése és erőszakossága. (Reméljük, nem sokáig! Senki sem lehet örökké a világ rendőre úgy, hogy egyszerre bírja és igazságszolgáltatója legyen.) Soros Györgyből mindig a CIA beszél, amely gazdaggá tette.

A durva becslésem szerint a vándormozgalmra készítő tényezők következtében több tíz millió ember fogja megváltoztatni a lakhelyét még mielőtt éhen vagy szomjan halna. A klímaváltozás, a kapitalista gyarmaturalom és a neokolonializmus súlyos következményeit nem lehet megoldani azzal, hogy egymillió bevándorlót Európába irányítanak, és országai közt elosztanak. Ez csak egy ravaszkodó vagy örült agyszüleménye. Az USA, Nagy-Britannia és Franciaország menekülése a felelősségre vonástól.

Természetesen egy átmeneti időszakban Európának nagyon nagy szüksége lesz a munkákészre és a szakértelemre. Ehhez azonban a bevándorlóknak felkészültebben és szervezettebben kell jönniük és letelepedniük Európában, mint ahogyan az az USA-ban történik. Európának a gazdasági erőforrásainak fejlődésével párhuzamosan kell növelnie a termelés emberi erőforrásait. Minden más hamis beszéd: a probléma ködösítése.

Európának (különösen Közép-Európának) nincsenek gazdasági tartalékai; szociális eltartó hálózata pedig sajnálatosan szegény.

Ha az USA, az Európai Unió, Kína, Oroszország, India, Latin-Amerika és minden ország az Egyesült Nemzetek Szervezetében nem fog össze, várható lesz évente több millió, a következő évtizedben akár több tíz millió ember halála.

Egy spekuláns ne akarjon az emberiség megmentője lenni évi egymillió ember „megmentésével”. Tudtommal az USA-ban is több tíz millió illegális spanyol bevándorolt van, akiknek a mai napig sincs társadalombiztosítása; érdekükben alig történik valami. Nem is fog történni, amíg spanyolul beszélnek. Szépíthetik a gazdagok kertjeit, nyírhatják a gyöpöt. Dolgozhatnak a feketegazdaságban, és külön alvilágot alakíthatnak ki. Emberi mivoltukban megalázza őket a *White Anglo-Saxon Protestant*.

Közép-Európa szegény. Már akár egy-két százalékos eltolódás a nemzeti jövedelem alakulásában máris akadályozná a cigányok társadalmi felemelkedését. A vakok, süketek, mozgássérültek, értelmi fogyatékosok intézeteinek eltartása veszélybe kerülne. Az egészséges gyermekélelmezés és szociális gyermekétkeztetés gazdasági alapjait, és ki tudja, hogy a szociális intézményrendszernek még melyik és mekkora részét kellene leépíteni vagy megnyírítani, esetleg teljesen megszüntetni.

Lehet, hogy az USA-nak nem tetszik például Magyarországnak mint kis országnak és mint kis népnek a küzdelme a megmaradásért; fölöslegesnek tartja a szociális hálóval ellátott gazdasági és politikai rendszerét. Az az ő dolga. Magyarország azonban nem mondhat le Európa civilizációs és kulturális vívmányairól, amelyekért ezeréves történelme folyamán megküzdött.

Magyarországnak valóban sok sürgős tennivalója van e tekintetben. Sürgősen tanulnia kell saját, de elsősorban mások tapasztalatából.

Alig van titokzatosabb annál, hogyan lehetne a születésszámot növelni úgy, hogy a női egyéniség ne sérüljön anyai, dolgozói és élettársi szerelmi-érzelmi vonatkozásaiban.

Az ember a legfőbb termelőerő; ha nem születnek gyerekek, leáll a termelés. Nem lesz következő nemzedék. Ha nincs lakosság, nincs, aki

belakja az országot. Csak országból lehet hazát és a hagyományok alapján nemzetet teremteni.

Nemrég, 2015-ben a Szerbiai Statisztikai Intézet közzétett egy tanulmányt „Mladi u Srbiji početkom 21. veka” (Fiatalok Szerbiában a 21. század elején). Mi áll a tanulmányban?

1. Szerbiában a 2011-es népszámlálás szerint a 15–29 éves női népesség 77 százaléka nem szült egyetlen gyereket sem. Idáig a nőknek a 15–29 éves korcsoportja volt az a korcsoport, amelyben a nők megszülték a kívánt 2–3 gyerek 90–95 százalékát; most a 76 százalékuk szül egy gyereket a harmincadik életéven túl.

2. Minden szerb fiatal Belgrádban akar élni; máris 25%-uk ott él. Egy négyzetkilométeren 3500-an vannak.

3. Belgrádban a 15–29 éves nők 83 százalékának nincs gyereke.

4. Belgrádban a fiatalságnak csak 13 százaléka él házasságban; a legényeknek csak 8,6 százaléka; vidéken is csak kicsit jobb a helyzet.

5. A 2002–2011 közötti népszámlálási időszakban 200 000 fővel csökkent a fiatalok száma (1 512 646 főről 1 322 021 főre).

Az országnak sok olyan része van, ahol egy négyzetkilométeren 5 fiatal él. (Így van ez Bánát több részén is.)

6. A XX. század viharos eseményei Szerbiából 4 millió embert kényszerítettek emigrációba. De ennek még nincs vége, a fiatalok legnagyobb része szeretné elhagyni az országot és másutt boldogulni.

Ezekből az adatokból Magyarországnak tanulnia kell!

Magyarország 1920-ban megélte a területe megcsonkítását és népessége egyharmadának az elvesztését. A szerbek most élnek meg a maguk Trianonját. Szerbia pusztulásban van. A szerbek Trianonjának a következményei sokkal súlyosabbak a magyar Trianonnál. Bevándorlók nélkül is. Nagy kérdés, hogy ha így folytatódik, lesz-e szerbek által lakott Szerbia, vagy valami másnak fogják hívni. A szerbeknél gyorsabb a társadalom és az állam intézményrendszerének a leépülése, mint az bárhol tapasztalható lenne Európában. Magyarország és a magyarok számára a szerb állam leépülése figyelmeztető kell hogy legyen. Az I. világháborúban Szerbia lakosságának harmada-fele (másképp

millió szerb) „hősi” halált halt csak azért, hogy megszerezze a Magyar Királyság déli területét (Bácskát és Bánátot) és vele együtt a magyar, illetve német lakosságát. Tervet dolgozott ki a magyarok asszimilációjára (a Szerb Tiszti Klub, Vasa Čubrilović egy személyben egyetemi tanár, merénylő, bérgyilkos és politikai terrorista). A politikailag kapzsi Szerbiának végül mégsem sikerült asszimilálnia a magyarokat. Sokukat azonban emigrációba kényszerítették, egy jelentős részüket kiirtották – legyilkolták. Nem vagyunk bosszúállók. Senki nem kívánja ezt a szerbeknek.

Új kihívások előtt állunk. Közös veszély fenyeget bennünket. Soros György észjárása valóban

amerikai téboly. Ezzel az észjárással valóban meg lehet semmisíteni végleg Szerbiát és Magyarországot is. Ha ez megtörténne, Európából is csak amerikai vadnyugat maradna az írni és olvasni nem tudó ázsiai-afrikai bevándorlók számára, akik ötszáz évre vetnék vissza a múltba a művelődést, még akkor is, ha okostelefont tartanának a kezükben. Várni kellene egy új vesztfáliai megállapodásig!

Csak egy alternatívát lehet szembeállítani a Zbigniew Brzezinski- és Soros György-féle li dérces agyrémmel és elmebajjal:

1. családbarát politikát kell kialakítani,
2. a bevándorlási politikát pedig a saját akaratunk és szükségleteink szerint irányítani.



Pietà

Színjáték a felgördült vasfüggöny mögött*

Laikus szemmel a történelmi változások folyamatait, illetve a változások hatását az egyénre és a társadalomra egy kisvárosban lehet a leg-
 átfogóbban érzékelni, meglesni. A falu egysíkú,
 a nagyváros sokrétű ugyan, de átláthatatlan. A
 kisvárosban a kertek alatt még ott a mezőgaz-
 daság, van néhány nagyüzem munkásokkal,
 mérnökökkel, kórház orvosi karral, iskolák taná-
 rokkal, különböző felekezetek, kereskedelem, és
 minden rétegből ismerősök, akiktől áramlik az
 információ.

Szülővárosom, Nagyszőlős még az elmondot-
 taknál is színesebb, mert 25 ezer lakosának csak
 a 27%-a magyar, a többség ruszin, ukrán.

Amikor a kárpátaljai rendszerváltásról beszél-
 ünk, és arról, hogyan éltük meg mi, magyarok
 a nagy történelmi változást, akkor külön kell vá-
 lasztanunk a Szovjetunió felbomlását, a függet-
 len Ukrajna létrejöttét, a privatizációs folyamat-
 okat és a magyarországi rendszerváltás hatásait a
 Kárpátalján élő magyarságra.

A Szovjetunió szétesése számunkra egy hihe-
 tetlen, csodaszámba menő esemény volt. Nem
 tudtuk elképzelni, pedig a kisebbségben élő
 ember hasonlít az életfogytiglanra ítélt rabhoz,
 szakadatlanul változásban reménykedik, minden
 változás jól jön neki, még a börtönön belüli költö-
 zés is, hát még egy politikai felfordulás.

Azért a várakozásba is belefásul az ember. A
 szomszéd gazda az első világháború után, ami-
 kor a hosszú téli estéken politikáról beszélgettek,
 megígérte az utcabelieknek, hogy ha kimennek
 a csehek, utánuk gurítja az utcára az egyik 100
 literes hordó borát.

Amikor 1939. március 14-én kimentek a cse-
 hek, az utca népe gyülekezett János gazda háza
 előtt, a gazda nem volt otthon, elment fogattal

a hegy alá, majd jött is a szekéren egy hordó
 borral, amelyet ott vett meg. Újév után olyan jól
 fizettek a borkereskedők, hogy eladta a borát, el-
 felejtkezve a csehekről. A Szovjetunió megszűn-
 tében azért nem reménykedtünk, mert azt hittük,
 hogy a változás csak egy újabb világháború árán
 lehetséges.

Számunkra a szovjet rendszer a málenkij
 robottal kezdődött, majd a katonaköteles fiatal-
 jaink mentek „önként” a szénbányákba. Kulá-
 kosítás, letartóztatások, később egy idő után a
 ránk nehezedő nyomás enyhült, az igaz, hogy
 a kifosztott parasztság éhbérért dolgozott a kol-
 hozban, de ez így volt a ruszin falvakban is. Egy
 idő után a nyomor is enyhült, Sztálin halálával
 az éjszakai letartóztatások is elmaradoztak. Né-
 hol a vezetők között megjelent egy-egy magyar
 is, rosszabbak voltak, mint a ruszin vagy orosz
 kollégáik. A magyar Kárpátalján megbízhatatlan
 volt a Szovjetunióban a rendszer utolsó napjáig.
 Például a csehek alatt a Beregszászban műkö-
 dő kommunista párt városi vezetője a magyarok
 elől 1938-ban elmenekült, '44-ben visszajött, de
 Beregszászban semmilyen tisztséget nem ka-
 pott, illetve pártfunkcionáriusi kinevezést kapott
 Oroszország belsejében, de nem fogadta el, és
 melegeben emigrált Csehszlovákiába.

Aki csak a nacionalista elnyomást ismeri, fo-
 galma sincs, milyen rafinált, sokrétű és álságos
 a birodalmi sovinizmus még internacionalista
 csomagolásban is. Például 1947-ben a színtiszta
 magyar falvak miatt megnyitották a magyar isko-
 lákat, de az óvodai oktatást nem engedélyezték
 még 1989-ben sem. Nemcsak Nagyszőlősen,
 de Beregszászban sem. A magyar iskolák el-
 sorvasztása volt a végcél, és Nagyszőlősen ez
 majdnem sikerült is.

* Elhangzott a Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl című, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet által ren-
 dezett konferencián – Budapest, 2014. október 17.

A vallásszabadság hirdetése mellett a papok vegzálása, letartóztatása állandó volt, a lelkészutánpótlást nem engedélyezték, és teljes erővel folyt a katolikus, református egyházak ellehetetlenítése. A görögkatolikus egyházat végleg megszüntették.

A templomrombolás technikája ugyan finomodott, de nem került le a napirendről. Még a harmincas években Donyeckben, mikor Sztálinó lett a neve, a 65 templomból egyet sem hagytak meg. Később már a bezárt templomok tetejét a „szél” bontotta meg, és néhány év után az eső miatt mint életveszélyes építményt bontották le őket. Egy tanács egy egyháznak egy templomot engedélyezhetett. Ha például a tanácshoz négy református falu tartozott, három templomot bezártak.

Az nem igaz, hogy mindent a központból irányítottak, a központ a birodalmi ideológiára vigyázott, és üldözte a három fő bűnt: a nacionalizmust, a vallásosságot és a vagyonosodást, ezen belül a helyi pártbizottságok fantáziája kimeríthetetlen volt a helyi viszonyokra alkalmazott gazemberségek tekintetében.

Csak hogy érzékeltessem, milyen előkelő helyet foglalt el az ideológiai harc a Szovjetunióban: a szovjet büntető törvénykönyv szerint egy revolver illegális birtoklásáért 6 hónaptól 3 évig tartó börtönbüntetés járt, egy illegálisan birtokolt írógépert 1 évtől 6 évig tartó börtönbüntetést lehetett kiszabni.

Na ez az orwelli világ 1988–1990-ben megröppant, és viszonylag gyorsan szétmállott. A kárpátaljai magyarság nem tudott betelni azzal, hogy 45 év után újra megélheti a visszafojtott magyarságát. Visszaállítottuk a ledöntött szobrokat, megnyitottuk a bezárt templomot Nagyszőlősen, megszerveztük az önálló magyar iskolát, zsúfolásig megteltek a templomok hívőkkel, napvilágra hoztuk a málenkij robot áldozatainak névsorát, kopjafát állítottunk nekik, és létrehoztuk a Szolyvai emlékparkot a fogolytábor helyén. Megalakult a kárpátaljai érdekvédelmi szervezet, a KMKSZ.

Míg mi könnyes szemmel énekeltük rendezvényeinken a Himnuszt és a Szózatot, a Szovjetunió végleg eltűnt a világtérképről.

Azt senki sem hitte, hogy a húszas évekbeli erőszakos lenini kollektivizációs rablást meg le-

het ismételni. Pedig meg lehetett, sőt. A Szovjetunióban mindenkinek volt megtakarítása, már csak azért is, mert állandó volt a fogyasztási cikkek hiánya, persze dupla áron mindent lehetett kapni. Bankkönyvvel rendelkezett az akadémiai tagtól kezdve az operaénekeseken keresztül a kolhoz-tractoristáig mindenki, ezekért a rubelekért a szovjet emberek keményen megdolgoztak. A kimúlt szovjet állam történelmi sírjába vitte a rubelt, és koldussá tette a lakosságot. Órákon keresztül tudnék mesélni a tragédiákról. A gyerekei által halálba utált idős kertész házaspárról, amely nem adta át megtakarítását a kunyeráló gyerekeinek autóra, hanem szép temetésre, díszes síremlékre kuporgatott. A két öreg búskomorságba esett. A mély szegénységre jutott ország észre sem vette a privatizációnak nevezett szabad rablást. Fáztunk, éhezünk, gyertyával világítottunk.

A szovjet államosítás annak idején a nagyüzemekkel, bányákkal, bankokkal kezdődött és a sarki fűszeressel meg a foltozó varga kalapácsával fejeződött be. Ha népüket, hazájukat szerető államférfiak vezényelték volna le a magántulajdon, a kapitalizmus visszaállítását, ott kezdték volna, ahol annak idején a kommunisták befejezték. Nem így történt, a nagyüzemek, az energiaszektor, a bankok már rég magánkézbe kerültek, a borbélyüzlet és a szóдавizes még állami kézben volt. Lehetett volna másképpen? Persze hogy lehetett volna, a kínai kommunista párt nem dobta oda a gyeplőt a lovak közé, hanem levezényelte a fékezett habzású privatizációt, nemhogy nem hívott segítségül külföldi globális martalócokat, hanem a privatizációs táncba nagyon belefeledkező elvtársak közül úgy félénkenként kettőt-hármat kivégeztetett. De hát Kína az Kína.

A Szovjetunió megszűnte után létrejött az új ukrán állam, és mi, kárpátaljai magyarok elértük, amit Trianon óta nem tudtunk elérni, másodrendű állampolgárok lettünk. A Csehszlovák Köztársaságban a csehek, a szlovákok és a ruszinok után negyedrendűek voltunk, a Szovjetunióban az ukránok után harmadrendűek. A birodalmi orosz sovinizmus után megtapasztaltuk az ukrán nacionalizmust. Semmi különös, olyan, mint a többi közép-európai népé, nemzetének ártó, a valóságtól elszakadt hóbörgés és szégyentelen pótcselekvés orrba-szájba. Az új ország szüle-

tésének napjaiban egy Kárpátokon túlról érkező autóbusból vagy két tucat szegényesen öltözött ember szállt ki a város kétnyelvű feliratánál, és leverték a magyar felírást, később a felírást a város újraállította, de a Vereckei-hágón lévő emlékmű sokszorosán elszenvédője lett az ilyen nemzeti hőstetteknek. Érdekes, hogy egy ilyen sokat szenvedett, halálra éheztetett nép, mint az ukrán, miután az ölébe hullott a szabadság, azonnal elnyomóit, az oroszokat kezdte utánozni. Ma 2014-et írunk, állítom, hogy a mai háborús helyzet okozói között ott van az ukrán nacionalista türelmetlenség az orosz ajkú lakossággal szemben. Pedig az ukránok nagy lehetőséget kaptak a sorstól, amely egy nagy országot kanyarított ki számukra a birodalomból, több mint tízmillió orosz ajkú lakossal. Fölösleges volt és ártott a nacionalista türelmetlenség. Az asszimiláció mindig és mindenütt az államnyelv javára dolgozik, megállítani nem, esetleg lassítani lehet. Az ukrán helyzettel kapcsolatban annyit tudok mondani, hogy a következő években jó üzlet lesz »nagy Ukrajna« matricákat gyártani, mi, magyarok Trianon óta tudjuk, hogy ez mit jelent.

Azt hiszem, az egész rendszerváltás azért hozott annyi csalódást, mert a kommunista rezsimnek olyan nyilvánvalóan és arcátlanul hazudtak, hogy ezerszer is meggyőződhattunk arról, hogy amit mondanak, abból semmi sem igaz. Álmunkban sem hittük, hogy amit a nyugati világról hirdettek, az bizony nagyon is igaz..., sőt. A mi kapitalizmusképünk lefagyott, kimerevedett a második világháború végével. Mi arra a kapitalizmusra emlékeztünk, ahol a tőke részt vett az emberi erőforrások újratermelésében, amikor a becsődölt bank vagy vállalat igazgatója föbe lötte magát. Amikor még valódi konkurencia volt, és a profitot ott költötték el, ahol keletkezett.

Mielőtt rátérnék a magyarországi rendszerváltás azon részére, amelyet mi, kárpátaljaiak tapasztaltunk belőle, egy nagyon fontos felfedezést hozok napvilágra, és ezennel ünnepélyesen rendelkezésére bocsátom ingyen és bérmentve a mindenkori magyar kormánynak.

A felfedezés lényege az, hogy Magyarország gazdasági, politikai és mentális helyzete visszatükröződik, illetve mérhető a kárpátaljai városi magyar iskolákba beíratott első osztályosok számával. Ezt a megállapítást 25 év próbájának ve-

tettük alá. 1990-ben az újjászületett nagyszülősi magyar iskolába száz gyereket írtattak be, 30%-uk ruszin nemzetiségű volt. Ez a szám a legvidámabb barakk tekintélyeinek szólt. Ezután, ahogy fogyott Magyarország gazdasági ereje, politikai súlya és tekintélye, úgy olvadt el az első osztályosok száma, 2009-ben kilenc gyereket írtattak be a nagyszülősi magyar iskolába. 2010-től kezdett növekedni ez a szám, és most tessék megkapaszkodni, 2014-ben, szeptember elsején ötven első lépte át a nagyszülősi magyar iskola kapuját.

A kárpátaljai és a magyarországi rendszerváltás között egy lényeges különbség volt. A mi viszonylagos jólétünket egy erős történelmi vihar mosta el, rövid időn belül a fázás és éhezés szintjére jutott a lakosság, a magyar emberek vidám barakkját azonban kitartó, lassú privatizációs mérgezett eső tette tönkre.

Egyszer csak azt láttuk, hogy a határátkelők átjárhatatlanok a tömeg miatt. A túloldali falvakban húsztonnás tartályokba öntik be a benzint a csempészek, és viszik tovább Budapest felé. Volt olyan autós, aki hatszor is fordult egy nap. A cigarettacsempészet két csatornán is folyt, ruha alá rejtve, és a másik variáns, amikor kiürítették a határt, mind a két vámon villámgyorsan dolgoztak, és amikor szabad volt az út, milíciái felvezetéssel az ukrán oldalon és hatósági felügyelet alatt a magyar oldalon 8-10 mikrobusz cigarettával megrakva átsöpört a határon. Persze a magyar rendőrség sem aludt, járta a vidéket, és előállította azokat a kárpátaljai asszonyokat, akik illegálisan dolgoztak a helyi gazdánál a túlélésért küzdve, főleg almát és uborkát szedtek.

Mindenképpen a legnehezebb helyzete a Magyarországon munkát vállalóknak volt.

A bürokráciának olyan szövevényes bozótján kellett átjutniuk, ami többnyire csak korrupciós bozótvággóval volt lehetséges, a lebukás viszont kitiltással járt.

Számtalan esetet tudok, amikor a magyar építési vállalkozó nem fizette ki a kárpátaljai munkásokat.

Egy ismerős kárpátaljai kisvállalkozó minden lehetséges pénzforrását mobilizálva egy kamion faanyagot küldött át Magyarországra, és az annak rendje és módja szerint meg is érkezett. A fizetés váratott magára, majd mikor átment rek-

lamálni a cégnek, nyoma veszett. Sósavat ivott, de megmentették. Ilyen esetek tucatjait tudnám elmesélni. A kárpátaljai magyarok és ruszinok rá kellett hogy jöjjenek, a csirkefogók száma nem nemzetiségfüggő.

A magyar diplomácia, ha lehet, még fokozta a szervilitást, amelyet a Szovjetunióval szemben megszokott. Csak egy példa, az ungvári főkonzul a beregszászi kórház építésére 1 millió dollár magyarországi kölcsönt ügyeskedett ki az Antall-kormánytól. A visszafizetési ukrán garancialevelet egy másodrangú megyei tisztviselő írta alá az ukrán kormány helyett. A magyar állam a pénzt a mai napig nem kapta meg. A kórház megnyitóján egy magyar szó sem hangzott el. Az ukrán diplomácia és a megyei vezetőség is gyorsan magára talált, és mint balekokat kezelte a magyarokat, ellentétben a románokkal és szlovákokkal.

Ma már nem nehéz ezekről a dolgokról beszélni, mert a magyar politikában 2010-ben paradigmaváltás történt. 90 év után a Wass Albert-i »adjátok vissza a hegyeimet« ideológia helyett Németh László gondolatai irányítják a határon túli magyar politikát. Ő azt mondta: „Trianon után a nagy gond: nem a póznák voltak, hanem a magyarok; nem az ország, hanem a nép.” Itt kellett volna még azt mondani: egyről sem mondok le; ide tartoztok továbbra is. Ezek a mondatok tíz évvel Trianon után lettek leírva, de ki hallgatott akkor Németh Lászlóra az irredenta szónoklatok hangzavarában? Ma a kettős állampolgárság nemcsak szimbolikus gesztus, hanem a kárpátaljai magyar fiatalok életét mentő intézkedés, megkaptuk a nemzeti örökségből, ami a mi jussunk, és beleszólási jogunk van abba, amiről soha nem mondtunk le.



Menekülés Egyiptomba

Emberi jövő és keresztény reménység

Ágostontól napjainkig: a Jó és a Gonosz harca a történelemben

Napjainkban, amikor *migránsok tömege árasztja el Európát*, sokan a népvándorlás korát idézik vissza, mások, akik a gondviselés szándékait fürkészik, Szent Ágostonra hivatkoznak, akit a barbárok betörése (410-ben a gótok kifosztották Rómát) arra sarkallt, hogy megírja *De civitate Dei* (Isten városa) című történelemteológiai munkáját.

Az egyházatya mintegy tizenöt évig dolgozott monumentális művén. A huszonkét könyvből álló munkában Ágoston a pogány és szent történelem eseményeinek felvonultatására, értelmezésére, a pogány filozófusok nézeteinek tárgyalására és cáfolatára is vállalkozik, miközben kibontja azt a tételt, hogy *Isten városa* és a *Gonosz (sátán) városa* a jelen világban elválaszthatatlanul együtt létezik, harcban áll egymással, noha eltérő az eredetük, és más lesz a végső sorsuk is.

A *De civitate Dei* a múlt, jelen, jövő keresztény szemléletű összefoglalása.

Az elején a többi között ezt olvassuk: a kereszténység előtt rosszabb dolgok is történtek (például Trója kirablásakor Júnó temploma nem védte meg a pogányokat úgy, mint most a keresztény templomok). A keresztényeknek nincs okuk panaszra: a gótok a túlvilágon megbűnhődnek majd, a földi javak elvesztésével nem vesztek semmi fontosat, a megerőszakolt jámbor szüzek meg nem veszítették el a lelki tisztaságukat. Ágoston a pogány istenek gonoszságáról beszél.

Az e világi „város” (=„tábor”) eredetét a lázadó angyalok bukására vezeti vissza. Ez magyarázza a két város, a hit és a hitetlenség, a hűség és hűtlenség „városa”, „tábora” között folyó történelmi harcot is. Amíg a világ fennáll, e két város polgárai mégis valamiféle egymásrautaltságban élnek. A különbséget közöttük a *kétféle szerepet* magyarázza: a sátán városát az önszeretet jellemzi – egészen Isten és az emberek megve-

téséig –, viszont Isten városának lakóit és azok tetteit az Isten iránti szeretet hatja át.

Ágoston kora után – a középkori millenarizmuson (J. de Flore) át egészen az újkori filozófusokig és szektákig – a gondolkodó lényeket állandóan foglalkoztatta a történelem értelme, az emberiség jövője. A mai posztmodern világ célvesztettsége, a hagyományos értékeket és intézményeket megkérdőjelező, feloldó, „likvid” világnézete is kihívás, hogy keressük az emberi reménység indokait.

Michel Maffesoli francia szociológus¹ kritikusán jellemzi a mai posztmodern szellemiséget, amelyet jórészt a web, az internet, a médiumok és a képi kultúra (látványosságok) alakítanak. Kultúránk helyettesíti a hagyományos racionális ideált egy bizonyos bálványozó/mitikus légkörrel/környezettel. Korábban a történelemnek volt értelme (iránya és jelentése) és igazsága, ma viszont már széttöredezett az igazság, csupán tűnékeny igazságmorzsák jelennek meg.

Utópiák és keresztény reménység

A hetvenes években kezdett kibontakozni a *reménység teológiája*. Egy 1974-es tanulmányomban² vázoltam *Jürgen Moltmann*³ és mások nézeteit. Rávilágítottam a protestáns teológus éleslátó kritikájára, aki az ezoterikus marxizmust képviselő *Ernst Bloch* utópiájával szembeállította a keresztény reménységet: a „*deus spes*” (remény-isten) fikciójával a „reménység Istenét” (Róm 15,13), Jézus Krisztus Istenét, aki hűséges ígéreteihez, aki – Pál apostol szerint – „életre kelti a holtakat és létre hívja a nem létezőket” (Róm 4,17).

¹ Vö. ismertetésemet: *Távlatok* 83/33.

² Bővebben lásd tanulmányomat: *Emberi jövő és keresztény reménység*. In: Szabó Ferenc SJ: *Párbeszéd a hitről*. Róma, 1975, 11–24.

³ In: <http://www.benceskiado.hu/index.php?szid=31>

Joachim de Flore öröksége⁴

Köztudott, hogy *Ernst Bloch* (a fiatal Lukács György barátja) *Joachim de Flore* (da Fiore) XII. századi (calabriai ciszterci) szerzetes millenarista utópiájának örököse volt. Joachim a történelmet három korszakra osztotta: az Atya és a Fiú (Krisztus) uralma után következik a Szentléleké, amely a világ végéig tart. Fiore az ezeréves országot úgy magyarázta, mint a *Szentlélek uralmát*. Úgy gondolta, hogy az evangélium igazi megvalósítása még ezután következik. Egyes középkori szerzetesközösségek átvették tanítását. Később a romantikusok és filozófusok (Lessing, Hegel, Kant, Bloch) is foglalkoztak vele. Legújabban már csak egyes szektáknál él a közeli újrjövetvárás.

Henri de Lubac jezsuita teológus (1896–1991) a *modern ateizmust* ismertetve kitér a J. de Flore millenarizmusát átértelmező *Ernst Bloch* nézeteire. A hegelianus Marx befolyását elemezve szellemesen bírálja az ezoterikus marxista E. Bloch *utópiáját*, merész extrapolációit: „Bloch a zsidó–keresztény hagyomány nevében kiátkozza az antik pogányságot. De ezt csak azért, hogy az egész Ószövetséget rögtön Lucifer dicsőséges uralma alá helyezze, aki kijátszotta a féltékeny Isten cselét. [...] Felmagasztalja Krisztust, aki nem Isten Fia, hanem Emberfia, akiben tovább él a Genézis kígyója [...]; nem közvetítő vagy megváltó, hanem »Győztes« és »Bosszúálló«, csak »az eljövendő Paraklétoz (Vigasztaló) csírája«, »a Szentlélek Plérómájának (Teljességének) előhírnöke«.⁵ Az Egyház mindjárt felállította a Bálványt, amelyet Ő ledöntött. Ez (a szemlélet) mindenekelőtt Pál hibája volt, aki az

⁴ Vö. Szabó Ferenc SJ: *Krisztus fénye. Bevezetés Henri de Lubac SJ életművébe*. JTMR, Budapest, 2014, 150–151. Lubac – G. Fessard SJ nyomán – kifejti, hogy Hegel a keresztény dogmatikát (megtestesülés, eredeti bűn, megváltás) „szekularizálta”; ezt a Joachim által is befolyásolt zsidó–keresztény messianizmust vette át a fiatal Marx.

⁵ E. Bloch: *L'Esprit de l'Utopie*. Gallimard, Paris, 1977, 329–331.

Emberfia eszkatologikus címét az »Úr Krisztus« címmel helyettesítette, Ő (az ÚR Krisztus) uralmát a »Szenvedő Szolgáét« idéző áldozatával nyerte el.”⁶

Lubac később leszögezi: „Az a reménység, amelyet Bloch nekünk javasol, az transzcendencia az időben, »immanens túlszárnyalás« [...] magába foglalja a lélekvándorlást – visszautasítva minden Túlvilágot.”⁷

Jürgen Moltmann (szül. 1926) a XX. század második felének jelentős protestáns teológusa. 1967-től a tübingeni egyetem teológiai karának professzora volt. Az Egyesült Államokban is tanított. Gazdag életművében krisztológiai kérdéseket tárgyalt, és újragondolta a *remény teológiai alapjait*. Az ökumenikus szellemű teológus egyik újabb tanulmányában⁸ egybeveti a keresztény eszkatológiát a régi apokaliptikákkal és az újjáéledő millenarizmusokkal, szekták és filozófusok (például Francis Fukuyama) világvége-jóslataival.⁹

„Antik elképzelés szerint ez az »aranykor« (Vergilius), a modern remény szerint ez a »szabadság birodalma« (Marx) vagy az »örök békéé« (Kant). Francis Fukuyama számára – annak idején, a szocializmus szétesés után, a washingtoni képviselőházban 1989-ben – a kapitalizmus és a liberális demokrácia jelentették a »történelem végét«.

⁶ La postérité spirituelle de Joachim de Flore, 1978, II., 370–371.

⁷ I. m., 372–373. – Bloch exegézisének és reményteológiájának bírálatához Lubac idézi Balthasart, Ratzingert, G. Marcelt. – Vö. még Moltmann Bloch-kritikáját. In: Szabó Ferenc SJ: *Emberi jövő és keresztény reménység*. In: *Párbeszéd a hitről*. Róma, 1975, 11–24.

⁸ A katolikus *Concilium* című folyóirat 1998. szeptemberi számában: Isten van a dolgok végén. In: <http://bocs.hu/k81104co.htm>

⁹ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa, Budapest, 2014

In: <http://bocs.hu/k81104co.htm>

A civilizációk összecsapása – S. P. Huntington elmélete

Francis Fukuyama egyik bírálója volt *Samuel P. Huntington*¹⁰ egy 1993-ban kiadott cikkével, majd az ebből született 1996-os, *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* című művével. A cikk és a könyv a hidegháború utáni politikai, ideológiai helyzetet elemzi. Az eredeti publikáció Francis Fukuyama *A történelem vége és az utolsó ember* című, 1992-ben megjelent könyvére adott reakció, bírálat volt. Huntington nézete szerint a politikai ideológiák és gyakorlatok összecsapását felváltja a *vallások és a kultúrák által meghatározott civilizációk összecsapása*. (A szerző „civilizáción” a legmagasabb kulturális csoportosulás, a kulturális identitás legtagabb szintjét érti, ez alapján nyolc civilizációt különböztet meg, melyek határvonala nem mindig követi az országhatárokat.)

Vázlatosan így jellemezte a *Nyugat* politikai megosztottságát, kulturális öngyilkosságát, *erkölcsi hanyatlását*, amely sokkal jelentősebb problémát jelent a gazdasági és demográfiai kérdéseknél:

1) növekszik a bűnözés, kábítószer-fogyasztás, erőszak;

2) a *család* mint modell elveszíti vonzerejét, növekszik a válások, házasságon kívül született gyermekek száma, nő a fiatalok várandósága és a gyermeküket egyedül nevelők aránya;

3) csökken az önkéntes szervezetekben való tagság;

4) gyengül a munkamorál, előtérbe kerül az élvezet kultusza; csökken a tanulás és a szellemi tevékenység iránti hajlandóság.

Ezután Huntington leszögezi: „A Nyugat jövője s más társadalmakra gyakorolt befolyása nagyrészt attól függ, hogy képes-e megbirkózni ezekkel a tendenciákkal, melyek természetesen a muzulmán és ázsiai erkölcsi fölény veszélyével fenyegetnek.”¹¹

Huntington még „prófétai” látással a következőket jelzi mint veszélyforrásokat:

¹⁰ Samuel P. Huntington (1927–2008) politikatudós, a Harvard Egyetem professzora. *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* (Európa, Budapest, 2001) című művével vált világszerte ismertté.

¹¹ I. m., 524–525.

– a más civilizációkból érkező bevándorlók elutasítják az asszimilációt (Európában főleg a muzulmánok, az USA-ban a nagy lélekszámú hispán kisebbség)

– Európában növekszik a vallás iránti közöny, az amerikaiak többsége hívő, vallásos...

Hosszabb, részletesebb elemzések után a szerző így következtet: a Nyugat egyetemességében való hiedelemmel szemben „az ázsiai és muzulmán társadalmak mindinkább felismerik kultúrájuk egyetemes jelentőségét”. „A Nyugat univerzalizmusa veszélyt jelent a világra, mivel forrása lehet a mag-államok közti civilizációközi háborúknak, ugyanakkor magára a Nyugatra nézve is veszélyes, hiszen nem kizárt, hogy e háborúk során a Nyugat döntő vereséget szenved. A Szovjetunió összeomlása után a Nyugat úgy véli, hogy civilizációjának nem akadhat vetélytársa; eközben a gyengébb ázsiai, muzulmán és más társadalmak fokozatosan egyre nagyobb hatalomra és befolyásra tesznek szert.”¹²

Napjainkban az iszlám terjeszkedése, a félelmetes, Európába özönlő migránsáradat, a terrorcselekmények, különösen az ún. Iszlám Állam embertelenségei a politika képviselői és a vallási vezetők figyelmét is egyre fokozottabban felkelik. Fokozódik a keresztények üldözése: sorra gyilkolják például a diákokat Kenyában, csak azért, mert kereszténynek vallják magukat.

*Nekem úgy tűnik, hogy Huntingtonnak igaza lett.*¹³ Újraolvasva az *Iszlám újjászületés* című fejezetet,¹⁴ megdöbbenve látom, hogy elemzése beigazolódott. *Nem prófétai jóvendülés*, hanem a „civilizációk összecsapása”, a változó modern világ kihívásainak, benne az iszlám országok gazdasági (olajárrobbanás), demográfiai (népesedés-robbanás, fiatalok), vallási-politikai valóság („iszlám újjászületés”) elemzéséből fakadó következtetések.

A reménység teológiájához

Moltmann újabb tanulmánya tekintettel van az említett magyarázatokra is (Huntington,

¹² *Concilium* 1998, szeptember: Isten van a dolgok végén. In: <http://bocs.hu/k81104co.htm>. Vö. Trembeczki István: *Terrorizmus és globalizáció*. In: <http://www.matud.iif.hu/06dec/02.html>

¹³ Vö. Szabó László Zoltán cikkét a *Napi gazdaság* 2015. június 23-ai számában.

¹⁴ Samuel P. Huntington, i. m., 170–192.

Fukuyama), és megismétli a *reménység teológiája* lényegét: „Az igazi »világvég« csak felénk fordult arca »Isten új világa« kezdetének. Ahogyan a megfeszített és meghalt Krisztus feltámadását isteni átalakulási és megdicsőülési folyamatként érthetjük, úgy képzelhetjük el a régi világ elmúlását és az újnak eljövését. Semmi sem semmisül meg, de minden átalakul. A világ elmúlásának fájdalmai olyanok, mint Isten új világának szülési fájdalmai, ahogyan azt Pál gondolja (Róm 8,18 sköv).”

Csak a húsvéti misztérium, a „megfeszített Isten” hite fényében tárul fel a reménység kapuja. „A keresztény jövővárás a világvégre vonatkozó apokaliptikus kérdésekre a megfeszített és feltámadott Krisztus emlékező megjelenítését adja válaszul. Ez az egyetlen válasz, amit a hit bizonyosságával adhatunk. Ezzel még nincsenek megválaszolva az Isten igazságos voltára, s a halottak jövőjére vonatkozó összes apokaliptikus kérdések. Végül is maga Krisztus is ajkain az »Istenem, miért hagytál el engem?« szenvedett ki. De a Megfeszített közösségében és a Feltámadottnak reményében képesek vagyunk együtt élni megválaszolhatatlan »végső kérdésekkel«; elszietett válaszok nélkül és válasz nélküli tompa fásultságba süllyedés nélkül is.”

Valójában *Isten új neve az abszolút jövő*, ahogyan Karl Rahner nyomán Göröl Tibor szépen kifejtette egyik tanulmányában:¹⁵ „A fejlődés lá-

zában égő tizenkilencedik századot elsősorban az foglalkoztatta, hogy milyen folyamatok viszik a jövő felé az emberiséget. A huszadik században a keresztény gondolkodók főként arra figyelmeztettek, hogy a kereszténység semmiféle konkrét jövőre nem kötelezi az embert, nincsenek olyan jövőképek, amelyek joggal hivatkozhatnának a kereszténységre; keresztény építőelemekből nem szerkeszthető meg az emberi jövő semmiféle mozaikja. Ugyanakkor minden keresztény embernek kötelessége, hogy támogassa és táplálja azokat az értékeket, amelyek javára válnak az emberiségnek, tudván tudva, hogy a legvonzóbb, legbékésebb, legnyugodtabb, legkényelmesebb földi jövő sem váltja valóra töredékét sem annak, amit a kereszténység ígér.”

Göröl Tibor végül Karl Rahnerre hivatkozik: „Ki tudja – teszi fel a kérdést egy helyütt Rahner –, hogyan fog bekövetkezni az emberiség vége (az idevágó bibliai elbeszélések csupán képi jellegűek, nem pedig pontos beszámolót közölnek a végidőről, vagyis nyitva hagyják a kérdést)? Az sem elképzelhetetlen – mondja válaszként a saját kérdésére –, hogy az emberiség éppen a saját látszólagos fejlődésébe fog belefulladni; nem elképzelhetetlen, hogy az emberek idővel aprócseprő technikai eszközeikkel bíbelődő lényekké válnak, és abban a pillanatban, ahogy lezárják a végső jövő távlatát, véget is ér a történelmük, hiszen lényegében megszűnnek emberek lenni.”

¹⁵ A Szív. 2014. szeptember, In: <http://www.asziv.hu/archivum/2014/szeptember/alapgondolat/isten-uj-neve-az-abszolut-jovo>



Kendős Babba Mária (részlet)

Tények és gondolatok a keresztény egység jegyében múltról és jövőről

Az egyetemes kereszténység történetében kiemelkedő eseményre került sor 50 esztendővel ezelőtt. 1965. december 7-én két méltó egyházfő, de még inkább két jó ember, VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka olyan történelmi jelentőségű cselekedetet vitt végbe, mely 911 év után új irányt szabott a keresztény sorsközösségi értékrend világképében élő emberek jövőképe számára. Az ezzel a kérdéskörrel foglalkozó szaktekintélyek közül feltétlenül indokolt megemlíteni Berki Feriz és Boleratzky Lóránd írásait, melyek a leglényegesebb szempontokra hívják föl a figyelmet.

2015. december 7-én (az 50 éves évforduló alkalmából) a Mária Rádióban *A hit kapuja* című műsorában Székely János püspök úr is megemlékezett erről az egyetemes kereszténység világában megvalósult, kimagasló értékrendű cselekedetről (személye azért is kiemelkedő e kérdéskör elemzése terén, mert rendkívül széles körben hat életútja hazánk keresztény értékvilágában: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hit Tudományi Karán az Újszövetség Tanszék oktatója, az Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára, 2006-tól rektora, az esztergomi Szent Anna-plébánia plébánosa, 2007-től az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében a társadalmi-oktatási-kulturális szakterület püspöki helynöke).

2015. december 15-én került sor a Szent István Tudományos Akadémia ünnepi centenáriumi ülésére a Pázmány Péter Katolikus Egyetem dísztermében (Budapest VIII. kerület, Szentkirályi u. 28. II. emelet), ahol az emlékülést levezető Dr. Sarbak Gábor irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia Fragmenta Codicum Kutatócsoportjának munkatársa, a Szent István Társulat elnöke, a Szent István Akadémia tagja szintén megemlékezett 1965. december 7-e történelmi jelentőségéről.

I. 1965. december 7-ének történelmi jelentősége

„Szenzációként fogadta a világ keresztény közvéleménye a hírt, hogy VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi patriarcha 1965. december 7-én közös megállapodással feloldotta azt az anathémát, amellyel egykori elődeik 1054-ben egymást és egymás egyházát sújtották.” 1965-ben tehát megszületett „a római pápa és a konstantinápolyi patriarcha közös nyilatkozata, amely Rómában és Konstantinápolyban egyidejűleg került felolvasásra, és amely kimondta a két egyház között 1054 óta fennálló anathéma feloldását”. A feloldás keretében mindkét egyházfő „elítéli az annak idején elkövetett kölcsönös alaptalan sértéseket, valamint a kölcsönösen kimondott anathémát, és sajnálkozását fejezi ki az egyházszakadás előtt és után megnyilvánult bizalmatlanságért és szeretetlenségért”. A konstantinápolyi „Athinagorasz patriarcha a bevett szokásnak megfelelően tájékoztatta az autokefál ortodox egyházfőket az anathéma feloldásáról, megjegyezve, hogy az csupán a szeretet és jóakarat megnyilatkozása volt, és semmiképpen nem érinti a két egyház teológiai pozícióját”. (1) Az 1965. december 7-én tett kölcsönös visszavonás időpontja azért is fontos, mert az a II. vatikáni zsinat befejezése előtti nap volt! A II. vatikáni zsinat „1962. október 11-én kezdődött, és 1965. december 8-án fejeződött be”: „a katolikus egyház kiemelkedő eseménye” volt ez a XX. században. (2) Hangay Zoltán is írt arról, hogy VI. Pál pápa 1965. december 7-én „Athinagorasz konstantinápolyi keleti keresztény pátriárkával együtt kölcsönösen visszavonták az 1054-ben kölcsönösen kimondott kiátkozást”: ami „gesztus volt a közeledés útján”. (3) Fontos e tárgykörben megemlíteni „azoknak a testvér gesztusoknak a sorozatát, amelyeket Róma... az Orthodoxia felé

tett”, például „az egyes keleti szentek ereklyéinek visszaszármaztatását azok eredeti helyére”, és különösen „a Róma és Konstantinápoly között 1054 óta fennálló anathéma feloldását”. A keresztény egység céljából tett cselekedetekben „hatalmas szerepe van az áldott emlékű XXIII. János pápának”, aki „kitárta a Vatikán ablakait”, hogy „szabad áramlást engedjen a keresztény testvériség korszerű légkörének”. XXIII. János pápa „kezdeményezése nyomán... ült össze... a II. vatikáni zsinat”, amely a többi között „akceptálta az ökumenikus kereszténység gondolatát”. (4) A korábbi évek történéseire is indokolt utalni, melyek összefüggéseikben is fontos folyamatokként értékelendők! „1814 óta pápa nem lépte át Itáliának a határait”, ezért is egyháztörténeti jelentőségű esemény volt, amikor VI. Pál pápa „1964 januárjában... elzarándokolt a Szentföldre, Krisztus szülőföldjére, ahol Szent Péter óta nem járt pápa”. (5) A Szentföldön, Jeruzsálemben „1964. január 5-én találkozott és békecsókot váltott VI. Pál római pápa és I. Athinagorasz konstantinápolyi patriarcha”. (6) További tekintetben is fontos év volt ez! „Az ökumenikus gondolat megerősödése 1964. óta szemmel látható a katolikus egyházban. Lényegében ugyanez érvényes az ortodox egyházra nézve is, amely a presbiteri, diakónusi és püspöki hivatal, melyeket maga Krisztus alapított, a lelki egyház szempontjából elengedhetetlenül szükségesnek tartja a karizmák terjesztéséhez.” (7) Az „Orthodox egyház” a fenti egyháztörténeti folyamatokban „azzal lepte meg akaratlanul is az ökumenikus közvéleményt, hogy az autokefaliás elvéből adódó látszólagos szétagoltsága ellenére is minden egyházközi megnyilatkozásában Egyetemes Orthodox egyházként” lépett föl. (8) Több évtizedes folyamatok érlelődtek be 1965-re! „A katolikus egyház ökumenikus magatartásának a kialakulását elsősorban az 1918. május 20-án hatályba lépett Codex Iuris Canonici akadályozta, amely vegyes házasság esetében az összes gyermeknek a katolikus vallásban való nevelését kívánta meg. [...] Ez a magatartás 1959-től, a II. Vatikáni Zsinat összehívásától, illetve az Ökumenizmus kezdetű dekretumtól kezdve, 1964-től kezdve változott meg alapjaiban. XXIII. János pápa 1960. június 5-én megalapította a Keresztény Egységtitkárságot, majd 1962. október 11-én megnyitotta a II. Vati-

káni Zsinatot. Ezen három szkéma került a zsinat elé: A Zsinat Keleti Bizottsága részéről beterjesztett De unitate Exlesiae, az Ut omnes unum sint, valamint a Teológiai Bizottság által benyújtott De ecclesia-ban levő egységtörekvésről szóló és az Egységtitkárság által benyújtott De oecumenismo című szkémák.” (9) Az egyetemes kereszténység jegyében lényegesek az alábbi adalékok is! „A Filioque körül az 1054. évi nagy egyházszakadás idején, majd az újraegyesülési kísérletek során is (XIII-XIV. század) éles viták folytak a keleti és nyugati teológusok között. Jelenleg azonban az ökumenizmus korában, különös tekintettel az arianus veszély megszűnésére, a filioque kérdése háttérbe szorult. [...] A konstantinápolyi II. egyetemes zsinat 1600. évfordulója alkalmából maga II. János Pál pápa kétszer is Filioque nélkül idézte a nikea-konstantinápolyi hitvallást.” Itt fontos kiemelni „a 381. évi konstantinápolyi II. egyetemes zsinat 1600. évfordulójának együttes megünneplését Konstantinápolyban és Rómában”. (10) „A katolikus egyház ökumenikus vonalon kifejtett tevékenységének eddig már két igen jelentős eredménye is volt. Az egyik az 1965. december 7-én Rómában és Konstantinápolyban a katolikus és ortodox egyház között 1054-ben kimondott anathéma kölcsönös feloldása, a másik pedig, hogy a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség között 1967. óta folyamatos tárgyalások eredményeképpen létrejött egy sereg dokumentum.” (11)

II. 1053-ban Róma és Konstantinápoly katonai szövetségben állt egymással

Szinte sosem történik említés arról, hogy az 1054. évi egyházszakadás előtt egy évvel, 1053-ban Róma és Konstantinápoly még igen szoros kapcsolatban, katonai szövetségben állt egymással. IX. Konsztantinosz Monomakhosz volt ekkoriban a görög császár, aki Magyarország XI. századi történelmi kapcsolatrendszerében igen kimagasló jelentőségű: hozzá köthető a magyarországi görög Monomakhosz-korona.

A „bizánci művészetnek nem egy emléke kerül a XI. század második felében Magyarországra, így Monomakhosz koronája” is. (1) A Monomakhosz-korona görög munka: a lemezen Konsztantinosz Monomakhosz görög császár, Zoé és Theodóra császárnők, valamint táncosnők láthatóak. (2) A konstantinápolyi gö-

rög „császári udvarban működő ötvösök keze munkája lehetett a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött híres Monomakhosz-korona is”. (3) Ez a XI. századi aranykorona IX. „Konsztantinosz Monomakhosz bizánci császár ajándéka” volt a magyar királynak. (4) Jelentősége igen fontos! Magyarország régészeti leletei azt mutatják, hogy az „ötvösségben is számos emléken mutatható ki a bizánci hatás, túl a királyi jelvények és az uralkodói reprezentáció kétségtelen, és általában a nyugaton mindenhol erősen érvényesülő bizánci befolyáson”. (5) A Nyitrapalánkán talált „Monomakhosz-korona nyitott formájával jól tükrözi a világi hierarchiáról vallott bizánci elképzeléseket”. (6)

A korabeli latin–görög egyházi kapcsolatrendszer tekintetében fontosak az alábbi adalékok.

Itália egyháztörténeti világa kapcsán jelentős adat, hogy 1054-ben „számos görög templom és monostor van Rómában és Rómán kívül”. (7) „Ravennában a longobárdok uralkodása alatt egy bizánci exarchátus is működött”; és bár „a bizánci udvar és a római pápa közötti kapcsolat a későbbi évszázadokban gyakran nem volt felhőtlen, azért együttes fellépésekre, szövetségkötésekre is sor került”. Leginkább azt indokolt kiemelni, hogy „IX. Konsztantinosz (eredeti neve K. Monomakhosz, 1000 k.- 1055) bizánci császár és IX. Leó (1002-1054) pápa 1053-ban katonai szövetséget kötött az Itáliát fosztogató normannok ellen”: „nagy szerep jutott a lombard származású Argyrusnak, a dél-itáliai bizánci fennhatóságú terület előjárójának is”. (8)

Az 1053. évi latin–görög katonai szövetség történelmi ténye rendkívüli jelentőségű több szempontból is.

Az „1053. június 16-án, a Foggia város mellett vívott civitate-i csatában a pápai sereg... vereséget szenvedett a normannoktól”, aminek egyik oka az volt, hogy „Argyus bizánci katonái csak késve érkeztek meg a csata színhelyére”. A „pápa a normannok fogságába esett”, majd „keresztényi felebaráti szeretetből feloldozást adott a normannoknak a kiközösítés alól”, és „elismerte invazíciójuk jogukat is, mely az egyházi javadalmak tisztségeinek betöltésére terjedt ki”. (9) IX. Leó pápa 9 hónapig volt a normannok foglya, majd „megtörten és betegen tért vissza fogságából Rómába, ahol egy hónappal

később meghalt”. (10) IX. Leó pápa 1054. április 19-én hunyt el. (11) A végeredménye az lett az évtizedeken át vívott csatározásoknak, hogy a „Dél-Itáliát meghódító normannok... 1071-ben foglalják el Bizánc utolsó itáliai erősségét, Barit”. (12) A XI. századra vonatkozó érdekes adalék a következő görög forrás, amely a Szent István és I. András korában fennálló magyar–görög szövetségi kapcsolat keretében – Kalabria területén – megvalósuló katonai együttműködés alapvető bizonyítéka. 1992-ben került közzétételre egy fontos tanulmány, mely egy olyan (XI. század közepéről való) „görög nyelvű diplomát” ismertett, melynek „magyar történeti forrás mivolta minden kétségen felül áll”. Indokolt megismerni e „kútfőt és az abból levonható tanulságokat, amelyek más források helyes értelmezését is elősegítik, s gyarapítják a 11. századi magyar-bizánci kapcsolatokra vonatkozó ismereteinket”. Ezt az „oklevelet egy Kyrillos nevű férfi adta ki illetve látta el kézjeggyel”: ő volt a Kalabriában állomásozó „magyarok csapattestének parancsnoka” (az oklevélben a görög domesztikosz szó szerepel). A „bizánci Calabria thema” területén állomásozó „magyar kontingens létszáma jelentős, mintegy ezred nagyságú lehetett”, melynek okán szükséges említést tenni I. András „magyar király bizáncbarát orientációjáról”: „a Szent Istváni külpolitika irányait folytató” I. András „ismét szövetséges viszonyt épített ki a konstantinápolyi basileusszal”, a görög császárral. A „bizánci-magyar barátság egyik jelét kell látnunk a Kyrillos vezette magyar csapattest calabriai jelenlétében is”. Nagy valószínűséggel ez a dél-itáliai „magyar csapattest már korábban a calabriai császári hadsereg részét képezte s legfeljebb az utánpótlás, a kiöregedettek, a csatában elesettek, meghaltak helyének feltöltése történt I. András idején”. Az összefüggések tekintetében rögzítendő, hogy „1025-ben feltételezhetően magyar csapat is szolgált” Szent István görög szövetségi kapcsolata révén a görög „Basileios császár (976-1025) Dél-Itáliába vezényelt seregében”. A fenti adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy „száz százalékot megközelítő a valószínűsége annak, hogy a 11. században Ungros néven említett calabriai földbirtokosok a Szent István és I. András idején bizánci szolgálatba szegődött

magyar katonák, illetve azok leszármazottai voltak”. (13)

Megítélésem szerint a fent említett dél-itáliai magyar–görög katonai szövetség eredményeként kerülhetett Magyarországra a görög Monomakhosz-korona.

III. Az 1054. évi egyházszakadás

IX. Leó pápa halála miatt az egyházszakadást jelentő cselekmények abban az időszakban történtek, amikor éppen üres volt a pápai trón. De hogyan is zajlottak azok az események, melyek a Róma–Konstantinápoly katonai szövetség után egy esztendővel a szakadáshoz vezettek?

A „konstantinápolyi Hagia Sophia székesegyház kléríkusa” Leó „ochridai érsek” lett, és ebbéli minőségében 1053 szeptemberében „kritikus hangú, görög nyelvű levelet” írt alá Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárkával egyetemben, amelyben „a cölibátust, a szombati böjtöt és a kovásztalan kenyér használatát kifogásolta”. (1)

Ohrid kapcsán fontos megemlíteni, hogy innen került egy Szent György ereklyéje Veszprémbe a XI. század első negyedében.

A Magyar Katolikus Lexikon ezt rögzíti a veszprémi Szent György-kápolnáról: „Veszprém legkorábbi építészeti emléke [...] egyterű körkápolna, rotunda volt, félkörívesen záródó szentéllyel.” E körkápolnát „Szent István 1016 és 1018 közötti bizánci szövetségével lehet összefüggésbe hozni”, melynek „során Bazileosz bizánci császár első királyunknak adta azt a... Szent György-ereklyét, amit addig Ohrid érseki székhelyén őriztek.” A Szent György-körkápolna a középkorban híres búcsújáró hely volt, mert itt őrizték Szent György fejereklyéjét.

Bálint Sándor ezt írta: a „veszprémi Szent György-kápolna a sárkány ölő lovagnak talán a legősibb hazai szentélye, amely állítólag még a X. századból származik”; és Szent Imre legendájában olvasható, hogy „fogadalmát egy szolgája jelenlétében Veszprém vára legősibb, Györgynek szentelt egyházában tette le”. (2)

A cölibátust érintő latin–görög vita vonatkozásában fontos az alábbi megállapítás.

Szent László törvényeiből kitűnik, hogy Magyarországon „a papok házasságát illetően a keleti kánon volt érvényben: a papok egyszer, felszentelésük előtt, megházasodhattak”. (3)

De térjünk vissza Leó ochridai érsek és Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárka 1053 szeptemberében kelt levelének itáliai hatására.

IX. Leó pápa „visszautasította a latin rítusú egyházat ért kifogásokat, s megismételte, hogy Róma primátusa egyházi ügyekben mindenkor meghatározó”. 1054 júniusában a római követek „átadták a pápai válaszlevelet”, ám „a hivatalos levél pecsétje nem volt sértetlen, ráadásul az átadott levél igen kritikus hangú volt, nem a végleges szöveget tartalmazta, hanem egy görög nyelvű korábbi változatot”. (4) Az 1054. július 16-án a „Hagia Sophia főszékesegyházban az oltárra” helyezett pápai bulla „átokkal sújtotta” Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárkát és „vele együtt Leót”, Ochrida érsekét: ez a „kiközösítés minden követőjükre” is vonatkozott. „A küldöttség a helyi szenátus tagjait és az egyházatyákat, valamint a város lakóit nem vonta a kiközösítés hatálya alá”. (5) Az egyházszakadáshoz vezető út első lépése az volt, hogy „Humbertus kardinális és két társa 1054. július 16-án letette a konstantinápolyi Hagia Sofia oltárasztalára az időközben elhunyt IX. Leó pápa nevében a Kiruláriosz Mihály konstantinápolyi patriarchát és a vele ugyanazon hitelveket vallókat anathémával sújtó okiratot”. (6) A konstantinápolyi patriarcha „nyolc nappal később összehívta a helyben székelő szinódust, amely hasonló anathémát mondott a nyugatiak említett okmányára és mindazokra, akik azt elfogadják és azonosítják magukat vele”. (7) A „Konstantinápolyi Patriarchátus Nagy Törvényszéke anathémával sújtotta a római bulla szerkesztőit, az istentelen Humbertust és támogatóit”, majd pedig „nyilvánosan elégettette a bulla példányait egy kivételével, amelyet a levéltárba küldtek archiválásra”. Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárka „elrendelte a konstantinápolyi latin rítusú templomok bezárását és lerombolását, illetve a pápa nevének törlését a hivatalos dokumentumokból”. (8) A görög „császár által összehívott konstantinápolyi zsinat, miután a pátriárka a kiközösítő bullát nyilvánosan elégette, kiközösítette a római követeket”; és ennek következményeként a „szakítás Kelet és Nyugat között formálisan is megtörtént”. (9) 1054-ben „beteljesedett a szakadás a keresztény Kelet és Nyugat között”. (10)

IV. Az 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások” valódi tartalma

1054. július 16-án Humberto da Silva Candida bíboros „az összegyűlt nép és papság előtt letette a Hagia Szophia oltárára a saját maga fogalmazta, Kerullárioszt és követőit kiközösítő bullát”. (1) Kerullariosz konstantinápolyi pátriárka a vádakra „a július 24-én tartott zsinaton válaszolt, és a kiközösítést a pápai legátusokra fordították vissza”. (2)

Humberto bíboros tette kapcsán napjainkban is „vita tárgya, hogy volt-e felhatalmazása erre a lépésre: IX. Leó pápa ugyanis már április 19-én meghalt, utódját pedig még nem választották meg”. (3) Hangay Zoltán szerint a „pápai követek kétségtelenül túllépték a hatáskörüket”. (4) Tartalmát tekintve kölcsönös „anatéma” állt elő, de ez valójában adott személyekre vonatkozott, nem pedig a latin és a görög szertartású egyházakra! A Pallas Nagylexikon azt rögzíti az „anatéma” szócikkében, hogy e görög szó jelentése az „egyházban elszakítást jelent Krisztustól s kiközösítést az egyházból”. A Magyar Katolikus Lexikon „anatéma” szócikkében az áll, hogy e görög szó „a keresztény szóhasználatban: kárhoztatás, kiközösítés” értelmű, és „az egyházból való kizárás, a kiközösítés csak a liturgiától és a szentségek vételétől való időleges eltiltás” tényét jelenti.

Az „anathéma az Ókeresztény Egyházban egyházi átokkal egyenértelmű kiközösítést jelentett, amellyel a Krisztustól és az Ő egyházától elpártolókat sújtották”: az „anathéma alatt lévőket” ez akként érintette, hogy velük „az Egyház tagjai semmiféle érintkezésbe nem léphettek”. A „későbbi évszázadok folyamán az anathéma vesztett ebből a szigorából”. (5) „Lényegében az anathéma arra szűkült le, hogy a vele egymástól elválasztott egyházak főpapjai és papjai nem végezhetek közös liturgiát, híveik pedig nem részesülhetnek a másik egyház Szent Eucharisziájában és egyéb szentségeiben. Nem mintha nem ismernék el egymás szertásainak érvényét, hanem pusztán azért, mert nincs meg köztük a dogmatikai, szentségi és kánoni egység.” (6)

A „nincs meg köztük a dogmatikai, szentségi és kánoni egység” kapcsán érdemes felidézni Szent István királyunknak az *Intelmekben* megfogalmazott alapvetéseit.



V. Szent István királyunk értékvilága

Remek érzés magyar apostolkirályunk, Szent István állam- és egyházszerzői munkájára emlékeznünk, mely a keresztény egység jegyében valósult meg; majd a későbbi magyar királyaink is ennek szellemében jártak el. A Szent Istvánt követő magyar királyok egyetemes értékrendje kapcsán indokolt rögzítenem, hogy 1054 után senki sem volt közülük, aki elfogadta volna a kölcsönös anatómát jelentő, fent említett aktusokat. Azért is fontos hangsúlyozni ezt, mert a keresztény egység szellemében működő magyar egyházszervezet egészen Mátyás király koráig ezen egyetemes egységfelfogás jegyében járt el. Sőt, valójában ez a fél évezredes magyar keresztény vallási türelem volt az alapja annak, hogy Magyarországon a későbbi századokban sem robbant ki semmiféle vallásháború. Ez volt a magyarországi hatalom- és államelmélet egyik legfontosabb értéke – a vallásszabadság szellemében –, mely a XVI. századi magyar reformáció korában is alapvetés maradt a magyar jogelméletben és -gyakorlatban, melynek alapja

a Szent István által az *Intelmekben* is megfogalmazott hitvallás volt.

„Hiszen melyik görög kormányozhatná a latinokat görög szokások szerint, vagy melyik latin kormányozhatná a görögöket latin szokások szerint? Semelyik. Ezért az én gyakorlatomat kövesd, hogy a tied között kiválónak, az idegenek között pedig dicséretére méltónak tartsanak.” (1)

Érdemes visszautalni a fentebb már hivatkozott 1053. évi görög levélre.

Leó ochridai érsek a levélben a többi között „a szombati böjtöt és a kovásztalan kenyér használatát kifogásolta”. (2)

E körben érdemes utalni Szent László királynknak „a húshagyatról” szóló törvényére.

A Magyar Katolikus Lexikon ezt rögzíti a „szabolcsi zsinat, 1092. máj. 20.” kapcsán: „I. (Szent) László király (ur. 1077-95) vezette magyar nemzeti zsinat. ... 31. Azok a latinok (olaszok), akik nem akarják követni a magyarok törvényes szokását, tudniillik akik miután a magyarok a húst elhagyták, ők hétfőn és kedden is húst esznek (hamvazószerda előtt), ha nem akarnak egyetérteni a mi jobb szokásunkkal, menjenek, amerre látnak. A pénzt azonban, amit itt szereztek, hagyják itt, kivéve, ha észhez térnek és velünk együtt elhagyják a húst.”

Magyarországon tehát a „nagyböjti fegyelem tekintetében is a keleti szokások voltak az irányadók”. (3) Szent István király I. törvényének 18. szakasza említi az elhunyt szabados után tartott szeretetlakoma (agapé) tartását, méghozzá ezt megteheti „amilyen módon akarja”. (4) A fenti adalék azért fontos, mert az istentisztelet központi eleme volt már az első keresztények között is a szeretetlakoma, az „agapé”: e görög szó jelentése szeretet, szeretet asztala, közasztal, szeretetlakoma, emléklakoma.

Az *Intelmek* elején ezt rögzítette Szent István király: „A királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre”; „...javaslom és sugallom, kedves fiam, hogy a katolikus és apostoli hitet akkora buzgalommal és éberséggel őrizd, hogy minden Istentől rendelt alattvalódnak példát mutass, s valamennyi egyházi személy méltán nevezzen igaz keresztény hitvallású férfinak”; „...ha a hit pajzsát tartod, rajtad az üdvösség sisakja is”; „...e lelki fegyve-

rekben szabályszerűen harcolhatsz láthatatlan és látható ellenségeid ellen”; „...az apostol ezt mondja: »Csak az nyeri el a babérkoszorút, aki szabályszerűen küzd.«”; „...a katolikus hit, melyben – miként Atanáz mondja – ha akárki híven és erősen nem hisz, semmiképp sem üdvözü.”

(5) Szent Atanáz (298 körül – 373) Alexandria püspöke, egyháztanító volt. Fontos utalnom arra, hogy milyen lényeges jelentésváltozáson ment át a katolikus szó a Krisztus utáni II. évezred első felében. Magyar István ekként fogalmazott: „A nagy egyházszakadás (1054) óta a Római Egyház a katolikus jelzőt használja, mi pedig az »orthodox« megjelölést.” (6) Baán István pedig arról írt, hogy a XIV. században a „katolikus szó még nem felekezetet jelöl, nem kizárólagosan a római egyházat, hanem a nikaia-konstantinápolyi hitvallás értelmében azt jelenti, hogy az egyház egyetemes, tanításában, térben és időben”. (7) Az *Intelmek* „A katolikus hit megőrzéséről” szóló (fent idézett) részében rögzítettek kapcsán lényeges kiemelni, hogy itt „a nikaiai 325-ben megtartott zsinat határozatát megerősítő konstantinápolyi egyetemes zsinat (381) hittétel megfogalmazásának megismétlését olvassuk”. (8)

Az utóbbi egyetemes zsinat jelentősége igen kiemelkedő volt.

„A Konstantinápolyban Kr. után 381-ben tartott 2. egyetemes zsinat, az egyes püspöki székek pentarchián belüli viszonyát diplomatikusan annyiban változtatta meg, hogy a zsinaton elfogadott 3. kánon – a régi Róma után – az Új Róma tiszteletbeli elsőségét mondta ki.” (9)

Szent István király állambölcselete, az *Intelmek* ezer éve meghatározza a magyar világméket. Az *Intelmek* jogi értelemben is rögzítést nyert, mint „Szent István első magyar király Dekrétumainak első könyve” magyar jogbölcseleti és erkölcsi világmépi törvény: a „*Corpus Juris Hungarici*” révén is a magyar jogrendszer örök alapeleme! (10)

Az *Intelmek* műfaji szempontból a bizánci katoptrikus irodalomba tartozik (amelyet Kónsztantinosz Porphyrogenétosz is felhasznál), tartalmilag viszont teljesen magyar vonatkozású, és az István király által képviselt egyházpolitika szellemében fenntartás nélkül elfogadja, sőt legalizálja a korabeli görög és latin rítusú ketős kereszténységet. (11)

Megítélésem szerint valójában nem valami-féle kettősségről, hanem éppen a keresztény egységnek a megfogalmazásáról van szó Szent István király művében. Dogmatikai, teológiai és liturgikus különbségek sem akkor, sem a jelenünkben, sem pedig a jövő keresztény világában nem jelenthettek/jelenthetnek falakat közöttünk: ez kizárólag rajtunk, hívő embereken múlik. A kereszténység kétezer éves üzenete a sorsközösséget jelentő szeretetet hirdeti!

Szent István *Intelmei Imre herceghez* a magyar jogbölcseleti világképi tartalom meghatározásának a lényegi elemeit, a történeti alkotmány államszervezési, törvényhozási elveit rögzítette: ez egyben a magyar törvénykezési folyamattal szembeni folyamatos és állandó erkölcsi elvárást is megfogalmazta. Az *Intelmei* valójában közjogi státust is nyert: a király ezzel rögzítette az alkotmányosságon alapuló törvénykezési, hatalomgyakorlási erkölcsi rendet. „A trónörökös számára készült *Intelmei* esetében felmerült görög előképek felhasználása.” Az *Intelmeket* „a filológiai és eszmetörténeti elemzés egyaránt... korszerű politikai-elméleti értekezésként tartja számon”. (12)

VI. Keresztény egységünk alapvetése és jövőképe

Hangay Zoltán ezt rögzítette: 1054-ben „ért véget a kereszténység egysége, bár sokan akkor átmeneti, jelentéktelen epizódnak tartották a történeteket”. (1) „Ismételt és meddő újraegyesülési kísérletek” zajlottak ezt követően évszázadokon át. (2) Árpád-házi királyainktól kezdve Zsigmond királyig mindig is fő szempont volt a magyar diplomácia szintjén, hogy az ún. uniós szándékokat elősegítsék a keresztény egység jegyében. Azt is fontos rögzíteni, hogy a 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások nem az egyes egyházakra, hanem egyes személyekre vonatkoztak”, ám végeredményben mégis egyházszakadáshoz vezettek. (3)

VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka történelmi jelentőségű feloldása annak reményében valósult meg, hogy „a Szentlélek megtisztítja a keleti és nyugati keresztények szívét, úgy, hogy azok elítélik és levetik a történelmi hibákat, s végül is eljutnak a közös és egységes apostoli hit megvallására és a szent-

ségi közösségre, amely megvolt az Egyház történelmének első évezredében”. (4)

„XXIII. János pápát és I. Athinagorasz konstantinápolyi patriarchát” annak okán is emlegetni kell, hogy sokat fáradoztak „a keresztény egység újratemetésé[n]”. (5)

Az egyetemes kereszténység jegyében fontosak a következő megállapítások.

XXIII. János pápa ezt vallotta: „Ne azt kereszük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköti!”. Ez „nagy visszhangot váltott ki, akárcsak az ökumenikus direktórium 1967-ben és 1970-ben a keresztény egységtörekvésekről szóló irányelvei”. „Egyre igényesebb párbeszéd van kialakulóban a keleti és nyugati kereszténység közötti közeledés vonatkozásában is. [...] Napjaink egyik intenzíven tevékenykedő mozgalma az »Igazságosság, béke és a teremtet világ megőrzése« gondolatot zászlajára tűző katolikus-ortodox-protestáns kezdeményezés, amely 1989. óta tömöríti egységbe az Európáért felelősséget hordozó keresztényeket. [...] 1983. november 27-én hatályba lépett új Codex Iuris Canonici volt, amelyet már az ökumenikus szellem jellemez, minthogy szakított a 'communio plena' és a nem katolikus keresztény egyházakra vonatkozó 'communio non plena' (nem teljes közösség) fogalmával. Az új Codex már így rendelkezik: »A püspökök egész testületének és az Apostoli Szentszéknek különösen feladata, hogy előmozdítsák és irányítsák a katolikusok részvételét az ökumenikus mozgalomban, melynek célja az összes keresztények között az egység helyreállítása, melynek munkálására az egyház Krisztus akaratából köteles. Ugyancsak a püspökök és a jognak megfelelően a püspöki konferenciák feladata, hogy ezt az egységet előmozdítsák és amennyire a körülmények szükségessé vagy ajánlatossá teszik, gyakorlati szabályokat alkossanak a legfőbb egyházi hatóságok előírásainak figyelembevételével.«” (6)

1965. december 7-én „VI. Pál pápa és Athinagorasz patriarcha közös lépése... baráti, testvéri gesztus volt, amely... alkalmas arra, hogy bensőségesebb, meghittebb, közvetlenebb légkör alakuljon ki” a keresztény egyházak között. (7)

Ez leginkább rajtunk, hétköznapi keresztény embereken múlik!

Boleratzky Lóránd ezt rögzítette: „*Semmiféle törvény vagy intézmény nem tudja a keresztények igazi egységét biztosítani, hanem csak az evangélium. Az egység célja nem lehet az uniformizálódás, hanem a közös bűnvallás, és az egyház közös feladatainak a felismerése. Azért van sok egyház, mert nem engedelmeskedünk fenntartás nélkül Jézus Krisztusnak.*” (8)

Megítélésem szerint a keresztény egység Istenünkben mindvégig töretlen volt (954 és 1965 között is), és az lesz a jövőben is: a szeretetben való cselekvés alapvetése révén nem lehetnek közöttünk dogmatikai, teológiai és liturgikus szakadékok. XXIII. János pápa üzenetének a szellemében kell egymás felé kitérni karjainkat: „*Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt!*” 911 esztendő után, 1965. december 7-én tett cselekedeteikkel VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka megmutatták az utat a keresztény egység irányába: a közeledés érdekében olyan testvéri gesztust tettek, amelynek nyomán kell eljárunk a mindennapjainkban. Ha ők megtehették ezt a közeledést (a dogmatikai, teológiai és liturgikus különbözőségeik ellenére is), akkor bármelyik keresztény megteheti ugyanezt a másik keresztény irányába. De ezen túlmenő üzenete is van a két egyházfő 50 évvel ezelőtti cselekedetének. A szeretetben való cselekvés nem csupán a keresztények kiváltsága: minden ember Isten gyermeke. A nem hívő ember is. Az emberiség közös műveltségi kincseiért cselekedni, az értékek megmentéséért tevékenykedni a sorsközösséget jelentő testvériség jegyében emberséges feladat. Az egyetemes és a helyi kultúra a közösségi lélek és cselekvés csodája, melynek szellemi üzenete a legfőbb örökség az emberiség közös történetében, mely teljesen természetes módon a maga helyi értékén a legmeghatározóbb. Bennünket, embereket nem választhatnak el hitbeli, felekezeti, liturgikus és nemzeti különbségek.

A sorsközösséget jelentő szeretet szellemében Isten és humanizmus egységében szükséges léteznünk! Minden ember között természetes kapocs a humanizmus eszménye. Ismét a humanizmus minél teljesebb világát kell újraépíteni az emberiség egysége és testvérisége jegyében: ez minden ember önként vállalt felelősségi körébe is tartozik, melynek helye leginkább az ember

saját szülőföldjén van; és hogy ez ismét természetes alapvetés legyen mindannyiunk számára, abban bizony nagyon is egymás lelki és szellemi segítségére kell lennünk. Olyan erkölcsi kötelesség ez, mely minden időben felülír bármely írott jogot. Leleki és szellemi újraépülésünk következményeként megszűnik majd az a helyzet, hogy igaz és becsületes eszmények nélküli tőkemozgások határozzák meg életünket.

Természetes gondolkodásra, erkölcsi biztonságra és ebben gyökeredző természetjogi gondolkodásra van szükség ahhoz, hogy ennek jegyében megtett méltó és igazságos cselekedeteink révén ember és ember között végre béke legyen. 50 esztendővel ezelőtt, 1965. december 7-én így tettek VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka; egy ezredéve pedig Szent István királyunk is!

Források:

I. 1965. december 7-ének a történelmi jelentősége. (1) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 387., 389., 390., 393. o.; (2) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 418. o.; (3) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 232., 387. o.; (4) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 414. o.; (5) VI. Pál pápa – Szent Kereszt Plébánia. www.szentkeresztplebania.hu/ujsag_2009_december_55555.html – letöltve 2015. július 18-án.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 723. o.; (7) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházjogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 67. o.; (8) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 415. o.; (9) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházjogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 68., 69. o.; (10) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 546–547., 711. o.; (11) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházjogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 70. o.;

II. 1053-ban Róma és Konstantinápoly katonai szövetségben állt egymással. (1) Gerevich László: Budapest művészete az Árpád-korban. In: Nagy Tibor – Györffy György – Gerevich László: Az őskortól az Árpád-kor végéig. Budapest története. I. Budapest, 1975. 355. o.; (2) Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Bp., 1994. 466. o.; (3) Olajos Teréz: Bizánc. In: Európa és Magyarország Szent István korában. Szerkesztette Kristó Gyula és Makk Ferenc. Szeged, 2000. 248. o.; (4) Hegedűs Géza: Korona és kard. Bp., 1975. 57. o.; (5) Lovag Zsuzsa: A Veszprémi Múzeum vaskeresztje. Veszprém kora

középkori emlékei. In: Veszprémi Múzeumi Konferenciák. 5. 1994. 69. o.; (6) Bizánc és Közép-Európa népei a 7–12. században. Beszámoló a Magyar-Szovjet Történész Vegyesbizottság 1986 decemberében rendezett leningrádi tudományos ülészakáról. In: Századok. 1987. 4. szám. 722. o.; (7) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (8) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104. o.; (9) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104–105. o.; (10) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (11) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (12) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (13) Olajos Teréz: Egy felhasználatlan forráscsoport. A 11. századi magyar-bizánci kapcsolatok történetéhez. In: Századok. 1998. 215.; 215–216.; 217.; 218.; 219.; 221.; 222. o.; (3) Keresztény lovagok a XXI. század elején – Szent István Lovagrend: www.stefanitalovagrend.communio.hu/tortenet.html – letöltve 2014. január 28.; (4) Dr. Sztripszky Híador: Jegyzetek a görög kultúra Árpád-kori nyomairól. Bp., 1913. 25., 26., 29. o.; (5) Keresztény lovagok a XXI. század elején – Szent István Lovagrend: www.stefanitalovagrend.communio.hu/tortenet.html – letöltve 2014. január 28.; (6) Lovag Zsuzsa: A Veszprémi Múzeum vaskelesztje. Veszprém kora középkori emlékei. In: Veszprémi Múzeumi Konferenciák 5. 1994. 69. o.; (7) Kristó Gyula – Barta János – Gergely Jenő: Magyarország története. Előidőktől 2000-ig. Bp., 2002. 42. o.; (8) Magyar István: Bevezetés az ortodox kereszténységbe. In: Az ikon kinyitása. Orosz szellemi-történet és kultúra a 19-20. században. Százhalombatta, 2010. 27. o.; (9) Baán István: A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 57. o.; (10) Kocsi Csergő Bálint: Kösziklén épült ház ostroma. In: Rab századok (Börtönnaplók, börtönlevelek). Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Pintér József. Bp., 1956. 61. o.; (11) Györffy György: Szent István történeti kutatásunkban. In: História. 1988. 4. szám.; (12) Boldog Mór – Magyar Katolikus Egyház. www.katolikus.hu/szentek/1025.html – letöltve 2014. december 15.: az idézet Rónay György fordítása;

III. Az 1054. évi egyházszakadás. (1) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (2) Bálint

Sándor: Szent György kultuszának maradványai a hazai néphagyományban. In: Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. 85. évfolyam, Budapest, 1974. 214. o.; (3) Magyar művelődéstörténeti lexikon. I. Középkor és kora újkor. Aachen – Bylica. Főszerkesztő Kőszeghy Péter. Bp., 2003. 384. o.; (4) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (5) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 106. o.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 388–389. o.; (7) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.; (8) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 106. o.; (9) Gecse Gusztáv: Vallástörténet. Bp. 1980. 147. o.; (10) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.;

IV. Az 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások” valódi tartalma. (1) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (2) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (3) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (4) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (5) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 387. o.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 388. o.;

V. Szent István királyunk értékvilága. (1) Szent István király Intelmei és Törvényei. Fordította Bollók János (Intelmei) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 31. o.; (2) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (3) Magyar művelődéstörténeti lexikon. I. Középkor és kora újkor. Aachen – Bylica. Főszerkesztő Kőszeghy Péter. Bp., 2003. 384. o.; (4) Szent István király Intelmei és Törvényei. Fordította Bollók János (Intelmei) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 49. o.; (5) Eisler János: Kis könyv a Szent Koronáról. Bp., 2013. 133. o.; (6) Magyar István: Bevezetés az ortodox kereszténységbe. In: Az ikon kinyitása. Orosz szellemi-történet és kultúra a 19-20. században. Százhalombatta, 2010. 27. o.; (7) Baán István: A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 57. o.; (8) Eisler János: Kis könyv a Szent Koronáról. Bp., 2013. 134. o.; (9) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104. o.; (10) Magyar Törvénytár 1000–1895. Milleniumi Emlékiadás. Szerkesztette Dr. Márkus Dezső. 1000–1526.

Bp., 1899. 3–19. o.; (11) V. Kovács Sándor: A bizánci irodalom kistükre. In: Irodalomtörténeti Közlemények 1975. 79. évfolyam, 1. füzet 103. o.; (12) Korai magyar történeti lexikon. (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 112., 283. o.;

VI. Keresztény egységünk alapvetése és jövőképe. (1) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (2) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.; (3) A kereszténység krónikája.

Bp., 1998. 134. o.; (4) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 390. o.; (5) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 721. o.; (6) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi vonatkozásai. In: Iustum Aequum Salutare. III. 2007/1. 69. o.; (7) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 394–395. o.; (8) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi vonatkozásai. In: Iustum Aequum Salutare. III. 2007/1. 67. o.



Babba Mária (részlet)

Megtestesítés

Uram!

Szeretnék odabújni hozzád
Test a testhez – érezni tested melegében
mindenki bőr-vér-hús illatát
akihez szeretetben odabújhattam...

Simogass meg Uram
Add meg hogy kezem kezembe fogadod
fogd úgy ahogy anyám tette éltemben
s fogja holtában holtunkban is – örökre

Hadd nézzek a szemedbe Uram
tudom a végtelent az örökké valót
láthatom benne reményt hogy elérlek
Hát ne tagadd meg kérlek...!

Szólj mikor szólok hozzád
hívj ha elfordulok tőled ha lenne
hűtlenségem erősíts inkább ne büntess
rengess meg hazugságomban Uram

Várom hogy mozduljon kezéd
felém aki leborulok lábad elé
a szeretetedért a békéért megbocsátani
mindenkinek és magamnak Uram

Legyen meg a mi akaratunk!

Hallgatásért való ének – az aradi vár falánál

Micsoda büszke csend ez!

Golyóval szembenéző
a bitófa kötelét félelem nélkül pillantó
a vezénylő tisztet megvető reszkettető
felséges pillantások csendje ez

A képzeletben felvillanó
hangtalan torkolattüzek
az elvetelő gőg s megbocsátás

az utolsó sóhajok:
anya, gyermekem, Istenem
csillagvezérlésű csendje ez

Az ide vezényelt gyűlöleté
a lelkiismeret farkasörjögés-csendje

a várfalon lógó szalagok koszorúk
lenéző megvető remény-csendje

Némák a vigyorgó pribékcsizmák sarokvasai
néma a hiénák tátozása köröttes

idejáró Vazulok visszasíró süketsége –
a tizenhárom kiterített teste fölött
fogvacogtató az augusztusi jég-csend

Hangtalanok a köpések
a kihorkantott „bangyele ungur”
a térdre rogyottak imája

Örök ez az e világi csend. Örök?

Az egyénitől a kollektív büntudatig

Közösségi emberként egyik legnagyobb félelmünk az, hogy értéktelenné válhatunk mások szemében, negatívan vagy ellenségesen ítélnének meg bennünket. Ennek a félelemnek a valódi kiváltója az a tudattalan ősi kétely, hogy nem vagyunk megfelelőek, ezért elfogadhatatlanok vagyunk mások számára. Önfenntartásra alkalmatlan egyedként születünk bele ebbe a világba, ezért sokáig a felnőttek szemén keresztül, az ő viselkedésük tükrében érzékeljük és értékeljük magunkat, így belénk épül az a meggyőződés, hogy amit mások gondolnak rólunk, az elengedhetetlen feltétele fennmaradásunknak.

Ez a korai bevésődés nem halványul el akkor sem, amikor az, hogy mások mit gondolnak rólunk, már nem élet-halál kérdése számunkra. Az attól való félelmünk viszont, hogy mások értéktelenné tartanak bennünket, idővel olyan érzésként önállósul bennünk, mint egyfajta kételkedés önmagunkban. Sokan vannak, akiknél ez az ősi rettegés, hogy az el nem fogadottság érzésébe bele lehet halni, egy életen át tarthat, gyötrő szorongás formájában.

A büntudat abban a korban alakul ki bennünk, amikor még nehezen választjuk el a valóságot a fantáziavilágtól. A misztikus gondolkodás korszaka ez, amikor azt éljük meg, hogy gondolatainkkal változást tudunk előidézni a valóságban. Az ilyen gondolkodásban bizonyosságnak számít az, hogy a negatív események bekövetkezése a mi bűnünk, mert mi vagyunk érte a felelősek. És mindehhez kapcsolódik az életünk korai időszakában kapott nevelés okozta elfojtás, amely abban a félelemben gyökerezik, hogy büntetés jár a számunkra akkor még javarészt ismeretlen szabályok megszegéséért. Abban a hosszú időszakban, amikor gyerekként az okozati összefüggések jó részét még nem fogjuk fel, megesik, hogy olyan „bűnökért” bűnhődünk, amelyek hirtelen fakadnak a semmiből, vagy ho-

mályosak számunkra. Csak annyit veszünk észre, riadtan és tanácstalanul, hogy valamivel, „ami tőlünk függ” megbántottunk másokat, kiváltottuk mások haragját. Életünk korai szakaszában óhatatlanul szabályt sértünk, csak nem tudjuk. Vele született tökéletlenségünk és alkalmatlanságunk következményeként mindent meg kell tanulnunk, mert még nem ismerjük a szabályokat, amelyek betartását elvárják tőlünk. Kénytelenek vagyunk akkori sajátos gondolkodásunk szerint magyarázatot keresni a frusztrációkra és a büntetésekre, így történik az meg, hogy nemzedékről nemzedékre újra és újra átéljük a titokzatos eredendő bűn mítoszát.

A tekintélyszemélyek kezében van az a sokszor nem tudatos, de sokarcú hatalom, hogy a büntudat felébresztése révén felkeltsék és egyre növeljék bennünk a bizonytalanságot, máskor meg épp a bizonyosságot, hogy önhibánkból kifolyólag valóban alkalmatlanok vagyunk arra, hogy sikeresen megbirkózzunk a különböző élethelyzetekkel. A sulykot gyakran el lehet vetni – és ez sajnos meg is történik, egyéni és közösségi szinten egyaránt –, aminek eredménye a kóros büntudat kialakulása. A büntudatkeltés ugyanis a leghatékonyabb eszköz arra, hogy az egyes embert vagy a közösséget önbecsülésében megsebezze. A büntudatkeltés az a módszer, amelyet rendszerint, tudatosan vagy nem tudatosan, arra használunk, hogy valakivel azt éreztessük, hogy hibázott. Célja az, hogy ellenőrzés, uralom alá vonjunk másokat, miután pszichológiailag meggyengítettük, kételyt ébresztve benne saját értékei és képességei iránt. A tekintélyszemély, a közösség részéről történő meg nem erősítés – hogy vannak értékeink, képességeink, alkalmasak vagyunk arra, hogy elfogadjanak bennünket –, a fizikai vagy a verbális agresszió, a megsemmisítő vagy sértő kritika, az elfordulás, a figyelemmegvonás, a gúny vagy ép-

pen egy apró kétértelmű megnyilvánulás, mind ezt a célt szolgálja.

A korai életkorban alkalmazott büntudatkezelések azután egész életre szóló következményt hagynak maguk után: felébresztik bennünk az ősi elszakadási szorongást. Egyéni szinten az életet jelentő anyától, társadalmi szinten pedig a megtartó és eltető közösségtől való elszakadás félelmét. Ezek a mélyen belénk ivódott szorongások teszik lehetővé, hogy büntudatkeltéssel manipulálhatóvá váljunk. Minél intenzívebbek a büntudatkezelések korai életkorunkban a tekintélyszemélyek részéről, annál inkább rögzül bennünk felnőttként a büntudat.

Ami megtörténik az egyén szintjén, az megtörténik a társadalom szintjén is. Ugyanazok a törvényszerűségek hatnak a kollektív tudatban is, mint az egyéniben.

Az etnikai, faji, vallási, társadalmi kisebbségekhez tartozókban a büntudat jórészt a kollektív meg nem erősítésből származik. Általában elmondható, hogy bármilyen okból kialakuló kisebbségi helyzetünk az önbecsülésünk válságát hozza magával, abból adódóan, hogy kisebbséghez tartozóként – legtöbbször tudattalanul is – elkerülhetetlenül összehasonlítjuk a többségiek és a magunk értékeit. Gyakran esetleg nem is érzékelhető, de mindig jelen levő félelem vagy feszélyezettség kíséri minden találkozásunkat a többségiekkel. A többségi és a kisebbségi közösségben egyaránt meglevő előítéletek csak tovább növelik kételyeinket megfelelési voltunkkal kapcsolatban. Ezért kisebbségként potenciálisan hajlamosabbak vagyunk arra, hogy súlyosabb büntudatunk legyen, mint a többségnek.

A kollektív meg nem erősítés mellett se szeri, se száma a többségiek részéről a kisebbségekre irányuló kollektív hibáztatásnak. Jószerével erről nem hasznos azt feltételezni, hogy megszűnik valaha is, akármennyi ideig is él együtt többség és kisebbség. Az előítéletek mellett, amelyek mindkét közösségben megvannak a másikról, a kollektív tudatban – ahogyan az egyéniben is – megjelenik a bűnbakképzés igénye, amikor nagy történelmi-társadalmi feszültségek között találja magát. A többségieknek áldozati bárányt kell találniuk ilyenkor, mert nem lehet a lelkiismeret-furdalás gyötrelmeit elviselni. Legkézenfekvőbb a kisebbséget elővenni ilyenkor. Mert együtt élve

ismerjük annyira egymást, hogy egymás hibáit is ismerjük.

Egy kisebbségi közösségben – korai életkorunkban különösen – egyéni büntudatunkra alapvetően kihat a szüleinknek a sajátos kisebbségi lét iránti hozzáállása. Kisebbséghez tartozva lényegében három reakció módzatai közül választhatunk: elhagyjuk a sajátosságainkat, és belevegyülünk a többségbe; megpróbálunk kompromisszumot kialakítani gyökereink megőrzése iránti vágyaink és a környezet ellenségeségének kiváltásától való félelmeink között; a harmadik pedig az, hogy nyíltan kiállunk a saját identitásunkért.

A közösségi identitásról való lemondási félelmünk tovább növeli az amúgy is meglevő – a családban beépült – büntudatunkat, egyrészt a tekintélyszemélyek törvényeinek megszegése miatt, másrészt pedig azért, mert az önmeztagság – etnikai identitásunk meztagsága – az önbecsülés csökkenésével jár. De ha a tekintélyszemélyeink reakciója saját identitásuk pozitív megerősítésében nyilvánul meg, az mindenképpen enyhíteni tudja büntudatunkat, és nemcsak azt, amit a kollektív meg nem erősítés okoz, hanem az alatta meghúzódó általános büntudatot is.

Ha kisebbségként meg tudjuk találni és meg tudjuk élni saját pozitív értékeinket, amelyek csak a miénk – ilyenek pedig minden közösségnek, tehát nekünk is vannak –, és azt megfelelő jelszavakba tudjuk önteni, ezek a jelszavak az önbecsülés erősödését eredményezik. Ilyenkor ugyanis a kisebbséghez való tartozásunkat már nem mint csökkentértékűséget éljük meg, hanem éppen ellenkezőleg. Ez a plusztérték pedig csökkenti egész kisebbségünk kollektív büntudatát. Ha kisebbségi közösségünkben elhatározzuk, hogy emelt fővel járunk – és úgy is teszünk –, a büntudatunk semmivé válik.

A korábban elmondottakból egyértelműen ki világlik, hogy a büntudat-beépülés kezdetének van alapvető és legfontosabb jelentősége. Ahol büntudat van, ott biztosan lejátszódott az önérzetsérülést kiváltó hibáztatás. Az egyén, a közösség olyankor él át büntudatot, amikor az önérzetét megsebzik, vagy kudarcot vall. Úgy tűnik, ez a fajta válasz megváltozhatatlan része az emberi természetnek. De az események, amelyek

kiváltják, biztosan nem megváltoztathatatlanok. El lehet kerülni az önérzetsérülést kiváltó hibázató magatartást!

Napjainkban azt látni, hogy túlságosan belénk ivódott egy olyan kultúra, amely abból a tudattalan – vagy akár tudatos – készletéből táplálkozik, hogy másokat inkább használjunk, mint szeressünk. Egy gyermek mindig azért születik meg, mert „kell” a szüleinek. De ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a szülőknek az igényeik kielégítésére kell őt használniuk. Csakhogy ez nagyon gyakran mégis megtörténik, nemcsak egyéni, hanem közösségi szinten is: amikor a többség valamire „használni kezdi a kisebbséget”. A felhasználás céljai mindkét esetben sokfélék, de szinte mindig összefoglalhatók abban a vágyban, hogy a tekintélyszemély, a többségiek omladozó önérzetét valaki folyamatosan szeresse, támo-

gassa, tisztelje. Ennek a vágnak a kielégülése természetsszerűleg időről időre frusztrálódik, ami aztán hibázató magatartást szül.

A kóros büntudat felismerhető mind egyéni, mind kollektív szinten, mert ami az egyén szintjén történik, az történik a közösség szintjén is. Amikor ez a belátás megtörténik, láthatóvá válnak értékeink, az, hogy képesek vagyunk tenni magunkért. Ha aktív hozzájárulásunkkal megéljük a sikerélményt, megéljük azt is, hogy nem vagyunk értéktelenek. Lassan visszahúzódnak azok a tudatos vagy tudattalan önvádjaink, hogy önhibánkból vagyunk elégtelenek, alkalmatlanok.

Ahogy az egyéni büntudattal csak az egyén tud sikeresen megküzdeni, úgy a kisebbségi kollektív büntudatot is csak a kisebbség tudja leküzdeni.

2016. II. 6.



Jézus bevonulása

A rejtőzködő otthon

Lassan két évtizede vagyok távol attól a kelet-bácskai kisvárostól, amely számomra az otthonot jelenti. Nem ott születtem, de életem nagyobbik részét éltem meg benne, és sokszor annyira hiányzik, mint fuldoklónak az életet jelentő levegő. A hiánya állandó. Bárhol járok, mindig találok valamit – utcát, teret, házat, néha ismerős embert –, bármit, ami kapcsán eszembe jut Magyarkanizsa. Amikor először látni véltem valami ismerőset, azt gondoltam, csak az agy haszontalansága, a képzelet játéka az egész. Káprázat, de nagyon is valószínűnek látszó. Az álomhoz hasonló, de ez ébrenléti állapotban tör rá az emberre. A környezet ebből mit sem érzékel, legfeljebb azt, hogy itt egy ember, aki kissé bambán áll az utca forgatagában. El is hessegettem a gondolatot, ám egy alkalommal, talán séta közben feleségem egyszer csak megszólalt: Nézd, az ott nem olyan, mintha...?! Ekkor rájöttem, hogy vele is éppúgy játszik a képzelete, ahogy velem vagy bárki más-sal, aki idegenbe szakadt. Olyan is előfordult, hogy egy-egy ismerős épületet reméltem meglátni az ismeretlen utcából kifordulva. Azt gondoltam, hogy idővel majd minden megváltozik, elmaradnak ezek az érzéki csalódások, de nem így van. Az ember keresi a hajdan volt megszokottat, azt az ismerős bizonyosságot, amelyben otthon érezte magát.

Valahol azt olvastam, hogy a muzulmánok számára, bárhol legyenek is a nagyvilágban, a Korán jelenti a hazát.

Nekem az otthoni témájú irodalom lett nagybetűs Haza. Lélekben otthon lenni más ugyan, de azért az irodalom ideig-óráig kárpótolja az embert, addig mindenképpen, míg nem sikerül hazalátogatnia.

Könyvmoly vagyok, hacsak tehetem, antikváriumokban, könyvesboltokban időzöm. Bár a magyarországi könyvesboltok árai manapság inkább elrettentenek, semmint vonzanak. Szóval,

szívesen időzöm hangulatos használtkönyv-kereskedésekben, belefeledkezve a bent rejtőző csendbe, melyet a lapozó emberek neszezése tesz otthonossá. A megsárgult lapokat rejtő, kemény vagy puha kötésű, ilyen-olyan formátumú könyvek társaságában gyorsan repül az idő. Néha a kutatónap jó része antikváriumi bókla-szással telik el. Talán mondanom sem kell, hogy kincsekre ritkán lel az ember, hiszen sok a kincsvadász a pesti Múzeum körúton. A közeli egyetemek oktatói és hallgatói gyakori vendégek, ahogyan magam is az voltam jó negyven éve, majd pár évtized múltán ismét része lettem az alkalmi társaságnak.

Az utóbbi években azonban egy újabb és sokkal olcsóbb kínálatra bukkantam: könyvtárak kiselejtezett példányait lehet megvenni szinte fillérékért! Igaz, a szűk intézményi folyosókon, ablakpárkányokon, olykor üres szobákban, asztalokon és kartondobozokban sorakozó könyvek kínálata meg sem közelíti az antikváriumok látványát, hangulatát, de a közöttük keringő emberek lapozásának zaja éppolyan reménykeltő a keresgélő számára, mint amazé. Egy idő után elveszik a különbség, és a zajok otthonossága elfedi a környezet reménytelen sivárságát.

Az ilyen portyákról mindig könyvekkel teli szatyrokkal térek haza, bűnbánó tekintettel nézek a feleségemre, ő pedig néha megkérdi: hová teszed ezt a sokat? A kérdés jogosságát nem vitatva, legtöbbször vállat vonok, és a könyvespolcok elé, alá, fölé, oda, ahol még találok némi helyet, lerakom gyorsan az újabb szerzeményeket.

Napok, hetek telnek el, a kupacokat nem mozditom. Néha végigpásztázom a gerinceket, majd továbblépek. Elég a tudat, hogy megvannak, olvasni is fogom mindegyiket, hiszen azért vettem meg, de csak ha lesz rá időm. Az idővel azonban mindig bajban vagyok. Akárhogy osztom is, so-

hasem elég, feladataim miatt mindig időszükében vagyok.

Legutóbb csupa olyasmi került a szatyorba, ami számomra fontos ritkaság: Sinkó Ervin mozgalmi témájú *Tizennégy napja*, az *Optimisták* folytatása, regényes kordokumentum Sinkó szemüvegén át láttatva a múlt eseményeit. Műveit előszeretettel adták ki Jugoszláviában és Magyarországon egyaránt. Majtényi Mihály egyik regénye, az *Élő víz*, voltaképpen a Ferencsatorna krónikája. Igazi örömet Illés Sándor *Síratója* jelentette. Ez utóbbit vettem kézbe elsőnek a kupacból, és olvastam el szinte egy szuszra.

Az író volt szerencsém személyesen is megismerni, méghozzá a '90-es évek közepén, az Írótábor idején vendégeskedett a városban Püski Sándor társaságában.

A Temerinből elszármazott literátornak fentebb említett kötete 1977-ben jelent meg, és bizony kemény dolgokat írt meg benne. Megdöbbentő, szörnyű dolgokat 1944 tavaszáról és őszéről.

A regény szerkezete igen érdekes, írója és a szereplői is emlékeznek. Ki-ki a saját élete szempontjából fontos eseményekre. A cselekménysorok mozaikjaiból rajzolódik ki, áll össze a szülőfalu huszadik századi története. Az édesapja temetésére húsz év után hazalátogató író az emlékeiben élő falut rajzolja meg. A főutcai történeteit követve a többi között ezt olvashatjuk: „*Amott meg a Guszmannék volt üzlete, amikor nem volt pénzem, Béla mindig dugott a zsebembe egy doboz cigarettát hitelbe. Tőle kértem egyszer száz dinárt is kölcsön, hogy Bata-cipőt vegyek, mert hivatalos voltam a kanizsai írótalálkozóra. Oda pedig nem mehetek akárhogy. Az új cipőben indultam útnak: életem sorsdöntő útja volt, Kerényi Imre, a zombori Új Hírek tulajdonosa, onnan vitt magával a szerkesztőségbe.*”

No, igen, megint Kanizsa! De melyik? Magyarkanizsa, Törökkanizsa? Napokon át azon törtem a fejem, hogy milyen írótalálkozót emlegethetett Illés Sándor. A magammal hozott magyarkanizsai irodalomból ugyan nem sikerült kiderítenem, de aztán Gerold László irodalmi lexikonában találtam egy rövid utalást: Gergely Boriska szervezett egy Helikon-találkozót Törökkanizsán 1937-ben. Könyveim mégsem hagytak cserben!

Az évek során sok-sok kanizsai kiadványt gyűjtöttem össze, nem egy közülük több példányban is megvan. Vásárláskor arra gondoltam, hogy majd egyszer valakinek ajándékba adom a duplumok egyikét-másikát. Álmomban sem gondoltam volna, hogy eljön az az idő, amikor önmagamnak ajándékozom meg ezekkel a többletpéldányokkal! Volt egy időszak, amikor még nem adtam fel a gyors visszatérés szándékát, ezért a kanizsai lakás érintetlenül állt, és várt bennünket. Várni most is vár, de már a nyugdíjas éveinkre. Be kellett látnom, hogy a szándék lehetőség híján nem válhatott valósággá.

Mindezek okán a nélkülözhetetlen könyveket el kellett hoznom otthonunkból, mert szükségem van rájuk, hiszen a bennük lévő adatok, leírások segítenek otthon lenni az idegen környezetben. Így aztán magyarországi vándorlásaink során útitársaink lettek, és kísérték bennünket Gyuláról Túrkevére, majd onnan Aszódon át Kartalra.

Az állomáshelyek változtak, ám Magyarkanizsa maradt állandóság, sarokpont, a feltöltkezés örök lehetősége. Voltak évek, amikor kifejezetten sokszor jártunk odahaza, és olyanok is akadtak, amikor alig jutottunk el a Tisza parti városkába.

Az otthon töltött időt mindig igyekszem jól kihasználni. Néprajzusként nyitott szemmel járok, regisztrálom a változásokat, és gyűjtöm a népi kultúra emlékeit. Bárhová hívnak, mindig hazai, bácskai, bánsági témát viszek a tudományos összejövetelekre.

Konferenciákon gyakran találkozom bácskai kollégákkal. Egy ilyen alkalomkor egyikük az előadásom témáját látva megkérdezte: Még mindig belőlünk élsz? Bólintottam. Azt kell mondanom, hogy lélekben is, kutatási témákban is. Ezt úgy szoktam mondani, hogy elmentem ugyan, de megmaradtam örök kanizsainak.

Mégis sokszor rám tör az érzés, amelyet honvágnak szokás nevezni. Furcsa dolog ez, hiszen nem a világ távoli szögletében élek, hanem abban a Kárpát-medencében, amely mindannyiunk közös otthona. Mindezek ellenére sem érzem magam otthon az anyaországban. A közeg akár kellemes is lehetne, hiszen kisebbségi sorból átkerültem a többségi társadalomba. A mindennapok az anyanyelvi kultúrában zajlanak. Nem kell attól tartanom, hogy valahol rám szólnak, mert

nem értik, amit mondok... Mindez nagyon jó, de mégsem az, ami az otthon melegét árasztja, nem Magyarokizsa.

A minap a másoddiplomáját szerző fiam lepett meg. Arról a közösségről kellett esszé írnia – nagy divat mostanság az angolszász mintára beszűremkedett esszé az egyetemi oktatásban –, amelyet a magáénak érez. Azt gondoltam, hogy a Galga-parti kisváros valamely szubkultúrájáról fog szólni írása. Ám az évek óta aszódi muzeológus bizony Magyarokizsáról írt, és a tényanyagot hozzá arról a könyvespolcra szedte le, amelyre én pakoltam fel az otthoni kiadványokat! Ez azért meglepő, mert ő középiskolába, egyetemre az anyaországban járt. Ottaniak a barátai, akikkel rendszeresen tartja a kapcsolatot, és mégsem érzi magáénak a környezetet, amelyben

él. Lehet, hogy a fiatal fát is éppolyan nehéz átültetni, akár az öreget? Nem tudom, azt hiszem, embere válogatja.

Nekem erről az áldatlan helyzetről Tompa Mihály sorai jutnak eszembe: „Néked két hazát adott végzeted; / Nekünk csak egy volt! – Az is elveszett!” Tompa a szabadságharc után írta *A gólyához* című versében e fájdalmas sorokat. El-eltűnődöm néha, hogy a történelem hányszor, de hányszor ismétli önmagát, többnyire az ostoba, rövidlátó politikusok miatt, akikből sohasem fog ki a világ.

A rejtőzködő haza, az otthon ott van a tudatomban, de kellene a könyvek, hogy megerősítést, felfrissítést nyerjenek belőlük az emlékek, melyek nélkül talán elveszíteném a talajt a lábam alól.



Petrás Mária műtermének részlete

A Kapisztrán-templomtól Kórógyvárig – Látogatás a Valkóságban

Beszámoló a Szerémségben és a Valkóságban tett márciusi látogatásunkról II.

(Újlak, Atya, Bábafalva, Szata, Valkóvár, Tard, Kórógy, Szentlászló, Haraszti, Lacháza, Ivánfalva, Diakóvár, Kórógyvár)

A Magyar Patrióták Községe ötfős küldöttsége március 6. és 8. között a Délvidéken, azon belül is a szerbiai Szerémségben és a horvátországi Valkóságban tett látogatást. Örökségturisztikai beszámolónk második részét olvashatják. (Az első rész az Aracs XV. évfolyam 4. számában olvasható.)



Az Odescalchi-kastély – a második emeleti reneszánsz ablakok tanúsítják, hogy ez volt az Újlaki család középkori palotája

Az újkori Szerém vármegye Horvátországhoz tartozó rétszét, a Valkóság felkutatását **Újlakon** (Ilok) kezdtük meg. A XI. század és 1746 közt létező Valkó vármegye közigazgatásilag közvetlenül Magyarországhoz, területe egyházjogilag a pécsi püspökséghez tartozott. Bár Újlakot a középkorban többnyire Valkóhoz sorolták, mára már a Szerémség egyik jelképének számít. A Csákok újlaki ágának és az Újlakiaknak ősi fészke az a pont, ahol a Szerémség átnyúlik a Valkóságba. Ahogyan a középkorban, Újlak napjaink-

ban is alsó- és felsővárosból (a tulajdonképpeni várnegyedből) áll. Látogatásunk az északi várfal maradákaival körülhatárolt felsőváros történelmi részét érintette. Elzarándokoltunk a Kapisztrán Szent János tiszteletére szentelt ferences templomhoz, a nándorfehérvári törökverő szarkofágjához, ahol elhelyeztük kegyeletünk koszorúját. Emellett kívülről megtekintettük a templom melletti barokk ferences kolostort, valamint az Odescalchi család barokk-klasszicista kastélyát, amely az Újlakiak reneszánsz várkastélyát rejtí.



Séta a felsővárosban

A téglából épült várfalakat minden valószínűséggel Csák Ugrin tárnokmester építtette a XIII–XIV. század fordulóján, de az első, okiratokban való megemlítése csak a Csákok kihalása után, 1364-ben történt, amikor I. Lajos király Kont Miklós nádornak, az Újlakiak őseinek adta, Felsőlendváért cserébe. A vár az Újlakiak kezében maradt egészen a család 1524-ben bekövetkezett kihalásáig. Újlak középkori – főként

XV-XVI. századi – virágzását e család birtoklása alatt élte, tagjai közül mindenekelőtt megemlíten-dő Újlaki Miklós (1410 körül – 1477), Kont Miklós dédunokája, aki az ország legnagyobb birtoko-sainak egyike volt, és a macsói báni, az erdélyi vajda (egy ideig Hunyadi Jánossal párhuzamo-san) és a Bosznia királya címet viselte. Megemlí-tendő még a család utolsó tagjaként Újlaki Lőrinc (1459–1524), Újlaki Miklós fia, macsói bán és országbíró, aki a Bosznia hercege (később csu-pán Újlak hercege) címet viselte. Újlakot II. Lajos király csak az Újlakiak kihalása után, 1525-ben nyilvánította szabad királyi várossá, noha ekkoriban Magyarország egyik legnépesebb városa volt. Egy évre rá azonban a város a törökök kezére került. Miután a keresztény csapatok 1688-ban visszafoglalták, az újlaki uradalom a római származású Odescalchi család birtokába került.



Az Odescalchi-kastélyt nemrégiben példásan restaurálták

A középkori Felsőváros épületei ma már nem léteznek, egyedül az északi várfal megmaradt részei nyújtanak ízelítőt a város középkori fényes múltjából. A vár ma hiányzó részeit III. Károly parancsára bontották le, hogy építőanyagot nyerjenek a péterváradai erődítés felépítéséhez. Az Újlakiak várpalotája viszonylag jó állapotban élte túl a török hódoltságot, csak a tetőszerkezete hiányzott. A várpalota romjain épült fel az Odescalchiak ma is jó állapotban levő barokk-klasszicista kastélya. Az U alaprajzú, jelentős építészeti értékű barokk-klasszicista épület bejá-rati részén található hatalmas dongaboltozatok, valamint a második emeleti szinten is előbukka-

nó reneszánsz ablakkeretek az Újlaki-várkastély megmaradt részei. A palotában működik az Újlaki Városi Múzeum, benne őrzik Újlaki Miklós és Újlaki Lőrinc vörös márványból faragott sírkö-vét. A sírköveket tavaly helyezték át a ferences templomból a múzeumba, korábban a templom déli bejáratánál voltak. Emiatt nem is tudtuk le-róni kegyeletünket a régi magyar város két leg-kiemelkedőbb alakjának emlékkövé-nél, mivel az Odescalchi-palota alaposabb felfedezésére ez-úttal nem jutott időnk.



A Kapisztrán-templom – balra a régi városfalak láthatók

A középkori Újlaknak hat temploma volt (ebből három a felsővárosban), amelyek közül csupán a ferencesek temploma és a mellette levő kolos-tor vészelte át a történelem viszontagságait. A Kapisztrán Szent János titulusú, eredetileg Szűz Mária tiszteletére szentelt ferences templom Újlak legjelentősebb középkori magyar emléke, annak ellenére, hogy a XX. század elején resta-urálás ürügyével elvégzett neogótikus átépítése során csak az eredeti tömegét őrizte meg. Bár e helyszín Kapisztrán János ferences rendi szerze-tes személye, illetve a nándorfehérvári diadalban betöltött szerepe okán igazán fontos, a kolostor-al és a templommal kapcsolatban nem ez az egyetlen magyar vonatkozás. Érdemes kiemelni, hogy a középkorban a kolostor a Szent László titulusú magyar rendtartomány custodiájának a része volt.



A kolostor szebb napokat is látott

Az 1349-ben épült ferences templom és a hozzá tartozó kolostor uralja a felsőváros keleti részét, és jelentős mértékben meghatározza a város látképét. Építtetője Csák nembeli Ugrin (ez a Csák nembeli Ugrin nem azonos az újlaki várat építő, 1311-ben elhunyt tárnokmesterrel, hanem annak leszármazottja), az általa épített templom a mainak a nyugati részét képezi. Eredetileg 21 méter hosszú és 7,4 méter széles volt. A kegyuraságot gyakorló Újlaki Miklós 1468-ban építtette át, ekkor a templomot kelet felé bővítették, megkétszerezvén eredeti hosszát. Erre azért volt szükség, mert a templom akkoriban már a Délvidék legjelentősebb búcsújáró helyévé vált, ahol a zarándokok tömegei látogatták meg Kapisztrán sírját, így az épület szűkösnek bizonyult a befogadásukra. A templom titulását 1700-ban változtatták Kapisztrán Szent Jánosra, a nándorfehérvári törökverő szentté avatásával egy időben.



A barokkizált Kapisztrán-templom neogótikus átépítés előtti képe

A templomot a XVIII. században barokkizálták. Bár források ezt nem említik, lehetséges, hogy a mezővárost 1526-ban elfoglaló törökök – gyakorlatuknak megfelelően – átalakították mecsetté. A török uralom alatt Újlak a szerémi szandzsák székhelye volt, és nem mondható valószínűtlennek, hogy a várkastély közvetlen közelségében fekvő legjelentősebb vallási épületet átformálták saját felekezeti szükségleteik érdekében. Ha figyelembe vesszük annak szimbolikus jelentőségét, hogy egyben Kapisztrán végső nyughelyéről van szó, akkor feltételezésünk még valószínűbbnek tűnik. Alighanem, barokkizálása úgy történt, hogy amikor az épületnek visszaadták az eredeti keresztény szakrális jelleget, akkor azt a kor Monarchia-szerte uralkodó (templom)építészeti stílusának megfelelően tették. Ám mindezt egy külön kutatás igazolhatná vagy éppenséggel cáfolhatná.



Kapisztrán Szent János szarkofágja

Történelme során a templom többszörös bővítéseken és átalakításokon esett át, így a Herman Bollé tervei alapján 1907-ben elkezdett és egészen 1923-ig elhúzódó gótikus „rekonstrukció” nem az első beavatkozás volt, ám annál végzetesebbnek bizonyult! A munkálatok során átalakították mind a külsejét, mind a belsejét. Hermann Bollé szinte teljesen új épületet épített, a Kapisztrán-templomnak ma csak a tömege és (részben) a külső vonásai eredetiek. A Bollé-féle beavatkozás révén az épület ún. „horvát népi” jelleget kapott, ami – tekintettel a város és a templom középkori múltjára – nyilvánvaló és súlyos értékvesztést jelent. „Magyar szemmel” a

templom belsejében a Csákok és Újlakiak egymással átellenben álló címerének megtekintése érdekes, valamint a Kapisztrán-szarkofág – de utóbbi csak kegyeleti okokból, mivel nem eredeti, hanem az 1970-es évekből származik. (Kapisztrán holttestét a törökök elől elrejtették a ferences barátok, ám azóta sem került elő. Valószínűleg a kárpátaljai Nagyszőlős környékén kellene keresnünk.) Emellett még érdemes megtekinteni a főoltártól jobbra azt az egykori cellát, ahol Kapisztrán János 1456. október 23-án átadta lelkét a Teremtőnek. Ma oldalkápolna, ahol egy régebbi latin nyelvű emléktábla szerencsésen átvészelte a Hermann Bollé-féle felújítást.

Az említett átépítés során eltávolították a magyar múltat megörökítő belső díszítéseket (az eltávolított fejezetek és konzolok száma meghaladja a húszat!), és a zágrábi Horvát Történelmi Múzeumba (Hrvatski povijesni muzej) szállították őket. A horvát ferencesek az átépítés során a templom addigi berendezését is lecserélték, az újat a helyi és környékbeli horvát mesterekkel készítették. Összességben elmondható, hogy ez a beavatkozás jelentősen csökkentette a templom műemléki értékét. Ez csak úgy lenne orvosolható, ha egy újabb átépítés révén vagy a középkori, vagy a barokkizátnak megfelelő állapotot állítanák helyre, az eredeti fejezetek és konzolok újbóli beépítésével – bár tekintettel arra, hogy a templom egy idegen állam területén fekszik, ráadásul Újlakon csak egyszázaléknyi szórványmagyar-ság él, erről csak elméledésképpen írunk.



Latin feliratos emléktábla a ferences barát egykori cellájában

A Duna jobb partján, Újlaktól nyugatra fekvő **Atya** (Šarengrad) története is az Árpád-korba nyúlik vissza: első említése 1275-ből származik. Bár magyarok már nem lakják, a város két legértékesebb műemlék épülete, a vár és a ferences kolostor még őrzi a középkori Magyarország emlékét. Atya téglavára szorosan a Duna mellett, a településtől keletre emelkedő löszteraszra épült. A mély sáncokkal körülvett, település fölé magasodó váromba déli oldalról lehet bejutni egy alacsonyabb, négyszögletes kapuudvaron át. Kutatásunk mindenekelőtt a főtoronyt érintette. A torony alsó szintje dongaboltozatú, a felső szint pedig gótikus boltozatú helyiség volt. A sarkokban láthatók az értékes késő gótikus konzolok (melyek a vár egyetlen megmaradt díszítései) és az egykori gótikus boltozat (boltvállak és bordázat) maradványai. Hatalmas ablakai voltak, ami egyedi a valkósági várak viszonylatában.



A templom oldalkápolnája, ahol Kapisztrán János 1456. október 23-án meghalt (a freskó ezt a jelenetet ábrázolja)



Atya vára a Duna partjáról nézve

Az atyai vár állapota aggodalomra ad okot. Látogatásunkkor ember nagyságú frissen leomlott faltömböket találtunk – ez az állapot szükségessé teszi a várrom szakszerű feltárását, megmentését. A források eltérnek abban, hogy ki volt a vár építője: egyesek Kükei Szár László (†1351) nyitrai ispánt, mások Maróti János (†1434) macedóni bánt említik. A település szláv névalakja (Šarengard) azonban arra utalhat, hogy talán mégis a Szár család lehetett az erősség alapítója. A várat 1526 augusztusában foglalták el a törökök, akkor szűnt meg minden funkciója.



A téglavár folyamatosan pusztul



Az egykori gótikus hálóboltozat maradványai

Az atyai magyar múlt jelentős emléke a Szent Péter és Pál ferences kolostor és templom, amely egyszerre a település plébániatemploma is. A plébániát már az 1332-es pápai tizedjegyzék is említi. A ferencesek a XV. században telepedtek meg Atyán, kolostorukat és templomukat Maróti János építtette egy korábbi bencés apátság romjain. A ferencesek a török hódoltság alatt eleinte nem kényszerültek elmenekülni, egészen 1600-ig maradhattak Atyán. A XVII. század elején a törökök megrongálták a kolostort, a templomot mecsetté alakították át. A keresztény seregek 1688-ban űzték ki Atyáról az oszmánokat, ekkor a kolostor is újjáéledt. 1743 és 1757 között felújították, és barokk stílusban átalakították. Külső homlokzatán a barokk és a gótika stílusjegyei egyaránt megtekinthetők. Jelenleg felújítás alatt van, tornyát felállványozva találtuk.



A ferences kolostor a várból nézve



Atya – gótikus-barokk ferences kolostor



A kolostor mellett régi falakra bukkantunk

A horvát rendtartom  nyhoz 1900-ban került. Külön   rdekess  g, hogy a horvát ferencesek 1923-ban belekezdt  k a templom „rekonstrukci  j  ba”, valójában   t  p  t  s  be. Az előkészítő munkálatokban tanácsadóként Herman Boll   is részét vett. Szerencsére a ferences atyáknak nem volt elég p  nz  k a terv  k megvalósításához,   gy az épület elkerülte az   jlaki Kapisztrán-templom sorsát.

A **B  bafalv  n** (Bapska) található Boldogságos Sz  z Mária-templom a Valkóság és egyben a Délvidék egyik legrégebbi sz  kr  lis műemléke. A régi templom a mai B  bafalv  n kívül, a településtől mintegy 1-1,5 kilométerre d  ltre lévő temetőben található, a horvát–szerb határ közvetlen k  zel  b  n. A k  zepkori falu a temet  k  polnak  nt használt templomot körülvevő temető helyén volt. A félköríves szentéllyel rendelkező templom legrágább, román kori része feltételezések szerint az 1200-as évekből való, de nincs megbízható adat arról, hogy pontosan ki és mikor építtette. A feltételezések Maróti János macsói bánnak tulajdonítják, de egyes horvát források egyenesen Szent István királyhoz kötik. A templomot az 1332-es pápai tizedjegyzék is említi, ami egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a k  zepkori Magyarország   r  ks  ge. A templom eredeti, egyben leg  rt  keesebb része a téglából épült és vakolatlan román kori haj   és az alacsonyabb-s  z  kebb szent  lly. Lehetséges, hogy eredetileg kerektemplom volt, de ennek megállapítása külön kutatást   g  nyelne.



B  bafalv  n található a Délvidék egyik legrégebbi temploma



A szent  lly feltételezések szerint egykor kerektemplom volt

A templom többszörös átalakításán esett át. Ezek közül az első a gótikus korban, 1414 táján történt, amikor nyugati   r  nyban kib  v  t  tt  k. 1609-ben a román kori szent  llyben lecser  lt  k a gerendákat. Ezek után m  g több alkalommal végeztek rajta építkezési munkálatokat a XVIII. században (a szent  lly mennyezetének mai alakja 1729–1754 közötti időből való, a hajó mennye-

zete és tetőszerkezete 1780-ból), valamint a XIX. században is (az átrium, a sekrestye és a déli bejárat 1819 és 1837 között, a torony 1855-ben készült). A történeti adatok és a fennmaradt helynevek tanúsága szerint a középkorban – e vidék egészéhez hasonlóan – Bábafalva is magyar település volt, a török hódoltság alatt a falu lakosai azonban kipusztultak, helyükre délszlávok érkeztek, és a későbbiekben sem voltak magyar betelepülések (az utóbbi száz év népszámlálásai tíz-tizenöt fős magyarságról tanúskodnak). Ennek ellenére vitán felül áll, hogy a bábafalvi Boldogságos Szűz Mária-templom a magyar kulturális örökség részét képezi.

A Valkóvár alatt fekvő **Szatán** (Sotin) álló Segítő Szűzanya – eredetileg Szent Vítus – tiszteletére szentelt templom a térség jelentős búcsújáró helye, ahová a Fájdalmas Anya ünnepén tartott búcsúkra elzarándokol a vidék katolikus magyarsága is. Ahogyan az atyai és a bábafalvi templomot, úgy a szatait is említi az 1332-es pápai tizedjegyzék. A település a XVI. században elpusztult, és 1742-ben települt újjá, de már nem a magyarokkal.



Kegytemplom Szatán

A templom Szűzanyát ábrázoló, csodatevő oltárképét bosnyák ferencesek hozták Nándorfehérvárról 1739-ben, amikor azt a törökök viszsza foglalták az osztrákoktól. A kép nyilvános tiszteletét Klimó György pécsi püspök engedélyezte. A templom mai barokk-klasszicista alakját 1768-ban nyerte el, amikor bővítetéseket végeztek rajta a zarándokok egyre növekvő száma miatt. A kibővített templomot szintén Klimó György pécsi püspök szentelte fel ugyanabban az évben. A fennmaradt források szerint a felszentelés napján mintegy harmincezer zarándok jelenlétében helyezte a főoltárra a kegyképet, s három nyelven, magyarul, németül és horvátul mondta el a szentbeszédet. Az 1991-ben kitört háború során a templom belső berendezése és a főoltára elpusztult, de az oltárkép megmenekült. A 2001-ben felújított templomot kívülről tekintettük meg. Annak ellenére, hogy Szata a középkorban még magyar település volt, az 1991-es népszámlálás az akkor 1324 lakosú faluban mindössze 44 magyart (3,3%) írt össze. Azóta az össznépesség 800 fő alá csökkent.

A Valkó (Vuka) és a Duna találkozásánál fekvő **Valkóvár** (magyar szövegkörnyezetben gyakran és helytelenül Vukovár) középkori magyar eredetű város, a törökdúlást megelőzően Valkó, az újkorban pedig Szerém vármegye székhelye volt. Elsőként megtekintettük a délszláv háború horvát hősi halottainak katonai temetőjét, amely Horvátország egyik legjelentősebb nemzeti emlékhelye. A horvát katonai temetőbe azonban nem mint zarándokok, hanem mint kutatók érkezünk. Szerettük volna megtekinteni, mily módon gondozzák más nemzetek történelmi emlékhelyeiket. A horvát nemzeti panteon a város délkeleti részén található, létesítése 1998 tavaszáig-nyaráig nyúlik vissza. Mai rendezett alakját 1999 folyamán nyerte el, a temető központi részét meghatározó örökmécsest 2000-ben állították fel. Napjainkban a Kárpát-medence egyik legrendezettebb katonai temetője. Ide temették a háború befejezése után a város – 1991. augusztus 24-e és november 18-a között tartó – ostroma során elesett horvát katonákat és civileket. A temető öt részlegre van felosztva: az elesett katonák, a civil áldozatok, az idő közben elhunyt hadirokkantak, valamint a katonák idő közben elhunyt családtagjainak sírhelyei, illetve egy kü-

lőn részleg azok számőra, akiket még mindig eltőntként tartanak számon, bár negyedszázados távlatból kevés a valóőszínűőége annak, hogy élnek. Szemlőnk során feltőnő volt számunkra az a példőértékő sírgondozás és kegyelet, amellyel a horvátok újabb törtőnelmők egyik legjelentőőebb emlékhelyét gondozzák. Egyetlenegy rendezetlen sírt nem találtunk, illetve olyat sem, ahol ne lett volna friss virág. Ez a temető nekőnk, magyaroknak kiváló mérce arra, hogyan kell gondoznunk hősi és mőemlékké nyilvánított temetőinket!



A valkőővő horvát katonai temető



A sírokat rendszeresen gondozzák

Szomorúan láttuk, hogy a katonai temető sírkőein nem egy magyar név is olvasható. A Horvátország keleti részén zajló háború a délvidéki magyarság egyik legnagyobb golgotája volt, mert a magyarok mind a szerb, mind a horvát oldalon belekényszerűltek egy olyan háborúba, amely mások háborúja volt. Mindez nem szolgálta a nemzeti érdekeinket, így minden magyar halála értelmetlen volt, függetlenül attól, melyik oldalon esett el.

Valkőővő tartózkodásunk során kívőlről megtekintettük a ferences kolostort és a hozzá tarto-

zó, Szent Főlőp és Jakab apostolok tiszteletére szentelt templomot. A kolostor a Duna fölé emelkedő dombon, az ősi Valkő várának helyén fekszik. A téglából épűlt vár a középkorban magyar királyi birtok volt, 1382-ben a bazini Szentgyőrgyi grófi családé volt. 1526-ban török kézre került, a törökök 1687-ben felgyűjtották, végső lebontása pedig 1752-ben történt. A helyén ferences kolostor felépítését Nesselrode Ferenc pécsi pőspök 1723-ban engedélyezte. A monumentális kolostor felépítése tizenhárom éven át tartott, és ez ma Valkővár legjellegzetesebb, legrégibb barokk épűlete. A hozzá tartozó templom sokkal később, csak 1897-ben épűlt. 1991-ben a várost elfoglaló szerb csapatok lerombolták, majd 2001-ben a horvátok újjáépítették.



*Helyreállított mőemlék épűletek
Valkővár belvőrosőában*



*A tájegység névadója, a Valkő folyó – neve
római kori elnevezéséből (Ulca) ered*

Valkővár napjainkban horvát többségű város. A középkorban még vegyesen lakták magyarok, szászok és szlávok. A századfordulón 10 ezer

lakosa közül mintegy ezer volt magyar, a többi horvát, német és szerb. A napjainkban a 30 ezer lakosú települést mindössze 300-400 magyar lakja, a népesség alig 1%-a, akik működő magyar kulturális egyesületet tartanak fenn.

Tard (Tordinci) vagy más néven **Valkótard** a Valkó bal partján fekvő település, ahol az 1910-es népszámlálási adatsorok szerint a magyar népesség aránya meghaladta a 10%-ot. Akkoriban még itt kezdődött a Valkó menti magyar nyelv-sziget, amely a három Árpád-kori színmagyar falun (Kőrogyon, Szentlászlón és Harasztin) át húzódott, a csak később létesült Lacházáig bezárólag. Lakosai az itt elterülő Palacsá-mocsár ingoványaiban leltek menedéket a török pusztítása elől, így maradhattak egyedülként a térségből szülőföldjükön.



A valkótardi református templom – érdekes, hogy tornyán kereszt áll

Sebők László demográfus a kilencvenes évek elején uralkodó állapotokat elemezve, az Árpád-kori református magyar falvak mellett fontosnak tartotta Tardot is megemlíteni: „*Szinte az összes többi evidéki magyar katolikus, reformátusok jelentős számban Tardon és Rétfalun, élnek,*

ahol szintén viszonylag sok magyar megmaradt.” Ám több mint húszéves távlatból Tardon ennek az általa felvázolt magyar létnek a visszaigazolására nem leltünk. Rövid tartózkodásunk során kívülről megtekintettük a település református templomát. A templom 1868-ban épült, mai alakját az 1898-ban zajlott építkezések során nyerte el, Kulifay Elek lelkipásztorkodása idejében. Az anyakönyvek vizsgálata alapján azonban megállapítottuk, hogy a tardi magyarok nem reformátusok, hanem katolikusok voltak. A helyi református családok ugyanis már száz évvel ezelőtt is horvát nevűek voltak.



A katolikus templom Valkótardon

Valkótard is Árpád-kori település: első említése 1269-ből ered. A falu első temploma 1305-ben épült, így az egyházközség az 1332-es pápai tizedjegyzékben is szerepel. A plébániatemplom akkor a Szent Péter és Pál titulust viselte. A falut 1526-ban elfoglalták az oszmán törökök, és egészen 1691-ig az Oszmán Birodalom része volt. A katolikus egyházközség 1737-ben alakult újjá, egy évre rá felépült a barokk-klasszicista stílusjegyeket viselő, Szentháromság tiszteletére szentelt római katolikus templom.

A Valkó menti Árpád-kori magyar falvak közül elsőként **Kőrogyon** tettünk látogatást. A falut először 1290-ben említik, de annak helye a mostanától 18 kilométerre északra, a mai **Kőrogyvár** mellett állt. Neve a magyar *kóró* és a vízfolyás jelentésű *ügy* szavak összetétele. Középkori lakossága megszorodván kirajzott, és több

Kórógy nevű falut alapított (fennmaradt helységnevek: Kölgyeskórógy, Kiskórógy, Nagykórógy és Császárkórógy). A vidék magyarsága túlélte a török kort, de az általuk lakott falvakat feldúlták és felgyújtották. A XVI. századig csak Kölgyeskórógy és Császárkórógy maradt fenn. Ezek 1754-ben egy faluba, a mai Kórógyba tömörültek. Lakosai valamikor a XVI. század táján tértek át a református hitre. Első templomuk fából épült, de ezt a törökök távozásuk során felgyújtották. A második templom 1778-ban épült, a mai pedig a falusiak szorgalmas munkájával 1869 és 1873 között, amit egy korabeli emléktábla is megörökít a templom belsejében, a déli bejárat felett.



*Kórógyon még él a magyar szó –
képünkön a tűzoltószertár épülete*

Kárpát-medencei viszonylatban Kórógy leginkább 1991 nyarán-őszén vált ismertté kálváriája révén. A falu földrajzilag a Valkóvárt Eszékkel, illetve Valkóvárt Vinkovcével összekötő útvonalon fekszik, így a Horvátország keleti részét megszálló – Eszék és Vinkovce irányában előre nyomuló – Jugoszláv Néphadsereg útjába került. A két háborús fél közé beszorítva a kórógyiak – annak tudtában, hogy a szülőföldjükön kibontakozó háború nem az ő háborújuk – először semleges, passzív magatartást tanúsítottak, abban reménykedve, hogy ezt látván a falut körülvevő szerb telepesfalvak megkímélik a békés, akkoriban még 700 lelket számláló magyar falut. Ám már a nyár elején nyilvánvalóvá vált, hogy nem így lesz. Nyár folyamán (az első, egy civil életét követelő támadás 1991. június 19-én történt) megszorodtak a támadások, a községet több

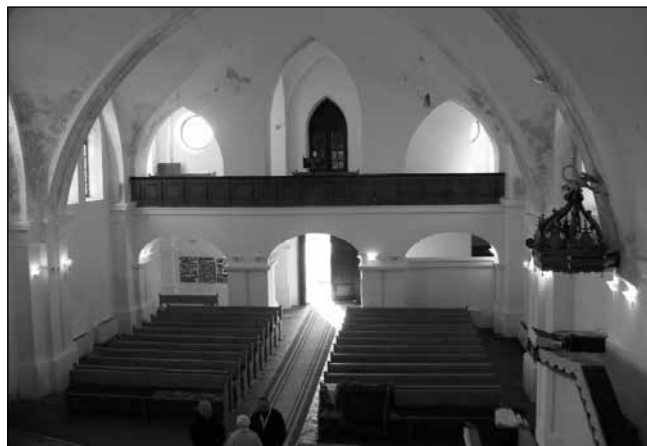
irányból aknával lőtték, ezért augusztus 20-án és szeptember 25-én a gyerekek és az asszonyok elhagyták a falut. A szerbek 1991. szeptember 30-án foglalták el Kórógyot. A falu egész lakossága elmenekült, szülőföldjükre csak 1998 nyarán térhettek vissza. A megrázkódtatásokat az immáron 500 fő alá csökkent település máig nem tudta kiheverni.



A helyreállított református templom

A háború során a templom több súlyos sebet kapott. A falu elestének napján a templomtoronyt gránáttalálat érte, amely következtében a figyelőszolgálatot teljesítő két fiatalember egyike meghalt. A torony és a tető mellett a templom belső berendezése javarészt elpusztult vagy súlyosan megrongálódott, ahogyan a templom falai is. A szószerk koronája eltört, a fabútorok egy részét elhordták, és tüzelési anyagnak használták el. Egy közvetlenül a háború végén kelt forrás arról számol be, hogy a megszállás során a faluba telepített nyugat-szlavóniai szerbek gyalázatos módon nyilvános illemhelynek használták a templomot, a templom irattára (anyakönyvek, hirdetési jegyzőkönyvek és számadások) szétesve és szétszóródva a padon hevert, emberi ürülékbe keverve. A templomot 2001-ben példásan helyreállították a magyar kormány támogatásával, aminek emléket állít a templom főbejáratától jobbra felavatott márvány emléktábla. A felújított templom felszentelésén Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke is részt vett, az újjászüle-

tést jelképező ünnepségről a templom látogatói képsorozatát is megtekinthetnek a karzat tartóoszlopain. Ami viszont aggodalomra ad okot, hogy tavalyelőtt a templom külső homlokzatát olyan anyaggal meszelték be, amely nem teszi lehetővé a falak lélegeztetését, aminek következtében a templom belsejében elkezdett leperegni a vakolat.



A templom belső tere



A szószékkorona jelentős néprajzi értéket képvisel

A református templom meglátogatását követően felkerestük a falu másik nevezetességét, a kórógyi (eredetileg) fejfás temetőt. A fejfákat itt is akácból vagy tölgyből („tőjfaból”) faragták a régi időkben az elhunyt rokonai. Az oszlop (helyiek szóhasználatában „*emlékszobor*” vagy „*emlékfa*”) magassága általában 170-180 centiméter, a teteje le van kerekítve, a feliratos lap oldala meg egy-egy kétujjnyi vastagságú szegléccel van körülhatárolva, de egyes emlékfákat lekerekített felső szegléccel is elláttak. A jellemzően többso-

ros szövegeket (amelyeknek formája és terjedelmessége nincs külön megszabva, hanem esetről esetre változó) is hagyományosan a fejfafaragó rokonok szokták volt megfogalmazni, egyes szám első személyben, mintegy jelképesen megszólaltatva az elhunytat. A fájdalmat kifejező szomorúfűz nem a feliratos lap felső részén található, hanem a felirat alatt, lezárván azt.



Fejfák Kórógyon



A fejfás megnevezése ezen a vidéken emlékfá

A fejfás temetkezés, amely különösen a protestáns vidékeinken volt jellemző, vélhetően ősi, sztyeppe kultúrából átmentett szokás. Az antropomorf (ember alakú) faragott fa eredetileg magát a halottat szimbolizálta, vagyis az elhalt szellemét és nem csak az emlékét őrzi, szemben az ókori, római eredetű nyugat-európai emléktábla (sírkő) állításából fejlődött, napjainkban mindenütt általánossá vált szokással.



Kórógyon egyre kevesebb a fejfa, megőrzésük és dokumentálásuk halaszthatatlan teendő volna



Az 1960-as évek elején még így nézett ki a kórógyi fejfas temető (Kép forrása: Penavin Olga)

A fejfas temetkezés Kórógyon évtizedekkel ezelőtt megszűnt, mára már többnyire a műmárványból készült síremlékek közt kisebb csoportokban találjuk régi kultúránk pusztuló és évről évre fogyatkozó emlékeit. A falu lakossága nincs is tisztában azzal, hogy ezek mekkora néprajzi értéket képviselnek a magyar hagyományvilág szempontjából. A fejfákat zömével kikezdte az idő vasfoga, kopottak, a felirat legtöbbszörön vagy nehezen, vagy már egyáltalán nem olvasható, s félő, hogy állapotuk szakszerű felmérése, valamint restaurálásuk nélkül viszonylag rövid időn belül dokumentálatlanul elpusztulnak.

A **Szentlászló** (vagy más néven Kórógy-szentlászló) felé vezető úton elkerülhetetlen volt Palacska útba ejtése, a királyi jugoszláv hatóságok ugyanis ezt a telepésfalut közvetlenül az I. világháború után a céllal létesítették, hogy megszűnjön Kórógy és Szentlászló szomszédsága. A napjainkban már lepusztult szerb falucska egyike volt azoknak, ahonnan 1991

nyarán a szerbek nehéztüzérséggel és aknavetőkkel lövették a két magyar falut. Kórógyhoz hasonlóan 1991 őszén a Jugoszláv Néphadsereg Szentlászlót is elfoglalta. Szentlászló elesése két nappal Kórógy eleste után történt. Kóróggal ellentétben Szentlászló nem tanúsított passzív magatartást, hanem a horvát oldalon harcolt. Ennek következtében a templom a kórógyinál sokkal súlyosabb rongálódásokat szenvedett, a házak és középületek szinte teljesen le lettek rombolva. Teljes lakossága elmenekült, és csak 1998 nyarán kezdődhetett meg hazatérésük – a falu felújításával egy időben.



Szentlászló református temploma

Egy ilyen lerombolt középületnek a hült helye volt szentlászlói látogatásunk első helyszíne. Az Eszék–Vinkovce helyi érdekeltségű vasútvonalon a III. osztályú MÁV-típusú épület osztozott a falu sorsában, ám az 1998 nyarán meghirdetett újjáépítés elkerülte. Az állomás több mint két évtizeden át értelmetlenül pusztult, egészen tavalyelőttig, amikor sajnos lebontották. Bár típusterves épület volt, amelyhez hasonló Kárpát-hazaszerbe számos helyen lehet találni, eltűntetése

mégis fájó, mert vele együtt a történelmi Magyarország egy darabja is elpusztult ezen a nemzetpolitikailag még mindig kiemelten fontos vidéken.

száz kilométerre nyugatra volt található. Ezért részünkről a Valkóság és a Valkó mente elnevezéseket tartjuk elfogadhatónak.



Szent László király szobra

A Valkó folyó szögében fekvő Szentlászló eredete is az Árpád-korig nyúlik vissza. A középkori magyarság török veszedelem okozta elpusztulása és a Habsburgok telepítési politikája következtében a Délvidék etnikai és demográfiai viszonyai szinte sehol sem tükrözik a középkori állapotokat, vagyis a délvidéki lakosok (nemzetiségi és felekezeti hovatartozástól függetlenül) nem folytonosak a vidék középkori népességével. Ezalól kivételt egyedül Kórógy, Szentlászló, Haraszi és a mára Eszék külvárosaként létező Rétfalu magyarjai jelentenek, akik a középkori lakosság leszármazottai. A Valkó mocsaraiban meghúzódó magyarok tehát a Valkóság legősibb lakosai. Bár gyakran mint „szlavóniai magyarokról” tesznek róluk említést, legindokoltabb a tájegységet Valkóság elnevezéssel illetni, a (Kelet-) Szlavónia megjelölés ugyanis helytelen. Amikor a magyarok ősei megtelepedtek a Valkó partján, a Szlavónia névvel illetett tájegység innen több



A templom helyreállításával még nem végeztek

Szentlászló első temploma 1218-ban fából épült, titulusa Szent László király volt, és a pécsi püspökséghez tartozott. A falu lakossága a XVI. században tért át a református vallásra. A falu ma is álló református temploma 1878-ban épült. A templomot a Szentlászlót 1991 novemberének első napján elfoglaló szerbek szinte megsemmisítették. Felújítása máig sem ért véget. A templom nyugati homlokzata még mindig vakolatlan, továbbra is megtekinthetőek rajta az 1991-ben keletkezett belövések. A templomkertben Szent László-szobor is található, amely mindenekelőtt közösségmegtartó erejű. Bár a köztudatban magyar faluként tartják számon, a magyar többség már a nyolcvanas években felemészte. Az 1991. évi népszámláláskor az 1298 lakosból csak 580 (44,7%) vallotta magát magyarnak.

Ahogy Kórógy és Szentlászló, úgy **Haraszi** is Árpád-kori magyar település, lakossága szintén a XVI. században tért át a református hitre. Harasztiban barátságos fogadtatásban volt részünk a Szenn református lelkész házaspár, Péter és Vanda otthonában. Társaságukban megtekintettük az 1768-ban épült, napjainkban is példás állapotban levő református templomot. A templom külön érdekessége, hogy megépítése óta a szószékének nincs koronája. Belsejében a főbejárat feletti részén értékes mennyezetka-

zetták találhatók, amelyek a környék legnagyobb néprajzi értékeinek számítanak. Az istentiszteleteket vasárnaponként általában húszan látogatják, de ünnepnapokon megtelik az istenháza. A Senn család előtt az egyházközségnek harminc éven keresztül nem volt helyben lakó lelkésze. Haraszi 1991-ben nem került szerb kézre, de a templom tornyát gránátalálát érte. Szerencsére napjainkban ennek már a nyomait sem látni.



Haraszi református temploma



A karzat festett fakazettái már a kutatók figyelmét is felkeltették



A magyar motívumok tudományos igényű kutatása nagyon fontos volna



A templom magyar néprajzi különlegesség

A templom melletti tájházban igényes néprajzi gyűjtemény található, amely hitelesen őrzi a harasziak néprajzi kincseit, a népviseletet, a régi bútorokat és berendezési tárgyakat. A faluközpont alakját meghatározza Petőfi Sándor nemrég felavatott mellszobra. A Turul-szobor felállítását ottjártunkkor ez év június 4-ére tervezték, ez egyben a Valkőőág egyetlen ilyen szobra lesz. A faluban Báthory Istvánról elnevezett könyvtár és Dózsa György nevét viselő magyar egyesület működik.

Harasztiban szerencsére megőrződött a magyar többség. A horvátországi 2011. évi népszámlálás nem közli falvakra lebontva a nemzeti hovatartozásra vonatkozó adatokat, de Szent Péter felmérése szerint a falunak napjainkban nagyjából 350 lakosa van, akik közül legalább 200-an magyarok. Magyar iskola nincs, de a református parókián anyanyelvápolás folyik. Ennek keretében 32 gyerek tanulja magyar anyanyelvét.



A tájház – a faluban úgy tartják, hogy Botond vezértől származnak



A tájház értékes gyűjteménynek ad otthont

Lacháza (Vladislavci) száz éve még színmagyar település volt. Az 1910-ben összeírt 791 lakosból 624 vallotta magát magyarnak. Bár Haraszi közvetlen szomszédságában fekszik, abban különbözik a közelségében található magyar falvaktól, hogy nem Árpád-kori település. A XIX. század második felében alapították zömében Bácskából érkezett földművesek. Az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés egyik jelentős hozá-

déka a Magyar Királyságban a jobbágyfelszabadítás volt, az 1868-as magyar–horvát kiegyezés pedig a többi között a katonai határvidék felszámolását eredményezte. E két közjogi döntés következtében a nincstelen magyarországi zsellérek számára Horvát–Szlavónország területén hatalmas lehetőség nyílt arra, hogy előnyös áron saját földhöz vagy ingatlanhoz jussanak. Ez a folyamat jelentős belső vándorlási hullámot indított meg a Drávától és Dunától északra fekvő vármegekből. Ekkor érkeztek Bácskából a lacházi magyarok ősei. Ez a lakosság (nemcsak Lacházán, hanem mindenütt) azonban meglehetősen egyrétegű volt, kizárólag földművesek alkották. Nem volt sem értelmiségük, sem felépített intézményrendszerük. A horvát hatalom és a lakosság nem szívesen fogadta érkezésüket, és állandó nyomás alatt tartották őket, ami ellen gyakorlatilag védtelenek voltak. A beolvadást az is elősegítette, hogy Lacháza magyarjai – a környező református településektől eltérően – zömében katolikusok voltak.



Lacháza szerény temploma

A túlnyomóan magyar lakosságú Lacházán még a Trianon előtti időkben sem volt könnyű

magyar iskolát nyitni. Bár a lacháziaiak 1907 táján szerettek volna térítésmentes Julián-iskolát létesíteni a faluban, végül horvát iskola nyílt. A horvát hatóságok ugyanis a tizenöt kérelmezővel szemben vagyonfelmérési eljárást indítottak, azzal a céllal, hogy rájuk hárítsák az iskola megépítésének és fenntartásának költségeit. Ezt követően az anyagi tönkremenéssel megrémisztett lacháziaiak – nyilvánvalóan hatósági sugallatra – magyarul is oktató horvát iskolát kérleltek. És bár maga Wekerle Sándor miniszterelnök több alkalommal is tiltakozott Pejacevich Tivadar horvát bánnál, közbenjárása nem járt sikerrel. Ennek ellenére a Julián Egyesület nem adta fel a küzdelmet, így Lacházán 1909-ben a magyar iskola mégiscsak kinyitotta kapuit.



A templom előtti kőkereszt felirata mutatja, hogy ez egykor magyar falu volt

Amikor 1918-ban bekövetkezett az impériumváltás, a lacháziaiak végképp támaszpont nélkül maradtak. Már a harmincas években a kutatók megjósolták a falu magyarjainak beolvadását. Az utolsó magyar többséget jegyző népszámlálás 1961-ben volt, akkor a faluban 969 lakost írtak össze, akik közül 525 fő (54,2%) vallotta magát magyarnak. Utána a magyarok lélekszámának csökkenése látványosan felgyorsult. Az 1991-es népszámlálás az 1318 főre duzzasztott népességen belül már csak 87 magyart talált (6,6%). A faluban élő Zsulyevics István beszámolt nekünk arról, hogy ez elsősorban annak tudható be, hogy a hetvenes években kendergyár nyílt meg a faluban, és egy egész új falurész épült fel, ahová a hatóságok dalmáciai horvátokat telepítettek. Külön érdekesség, hogy ez a falurész Haraszi irányában fekszik, így létrehozásával megszűnt a közvetlen kapcsolat a lacházi és a haraszi magyarok közt (vagyis ugyanaz a folyamat zajlott le, mint Kőrógy–Szentlászló viszonylatában, Palacska beékelésével). A hetvenes éveit taposó Pista bácsi visszaemlékezése szerint a faluban legalább húsz éve nincs se anyanyelvápolás, se magyar mise. Nagyjából hetven magyarról tud Lacházán, ezek közül talán húszan fiatalabbak, a többiek az idős korosztályhoz tartoznak. A Keresztelő Szent János templomot kívülről tekintettük meg, a templomkertben található kőkereszt magyar felirátú.

Ivánfalva (Ivanovci Đakovački, 2014-ig Ivanovci Gorjanski) gyakorlatilag ismeretlen a magyar szórványkutatók előtt (még délvidéki viszonylatban is), annak ellenére, hogy az utóbbi száz évben megtartott népszámlálások rendre a magyar lakosság jelenlétét jelzik. Ezt szem előtt tartva, Diakóvár – a hírhedt Strossmayer püspök városa – felé haladva rövid időre megálltunk Ivánfalván. Az itt szerzett tapasztalataink jóval felülmúlták várakozásainkat. Eredetileg azt gondoltunk, hogy jobb esetben egy-két idős emberrel fogunk találkozni, ennek ellenére élő és élni akaró közösséget találtunk, sőt magyar fiatalokkal is sikerült beszélünk. Ivánfalván magyar egyesület is működik, amely keretében a népi kultúra őrzése és anyanyelvápolás zajlik. A falu Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt templomát kívülről tekintettük meg. A templomban nincsenek magyar misék.



Ivánfalva temploma



A diakővőri székesegyház

Első ismert említés **Diakővőrről** (Đakovo) 1224-ből származik, ekkor a város nevét Dyacou (Diakő) alakban írták. És bár története az Árpád-korba nyúlik vissza, érdeklődésünk ezúttal a XIX. második felére és a XX. század elejére terjedt ki, arra az időszakra, amikor a diakővőri püspöki tisztséget Josip Juraj Strossmayer töltötte be. Az egész pályafutása során magyarellenés magatartást tanúsító Strossmayert 1849-ben szentelték diakővőri püspökké, és ebben a minőségben egészen az 1905-ben bekövetkezett haláláig hosszú évtizedeken át aktív résztvevője volt a horvát politikai, gazdasági és kulturális életnek. Minden túlzás nélkül tekinthető a modern horvát államiság egyik atyjának. Lelkipásztorkodása idején Diakővár az ezeréves magyar államiság megdöntésére törekvő munkálkodás és nemzetiségi szeparatizmus egyik legjelentősebb Kárpát-medencei központjává vált, hasonlóan Zág-rárhoz, az erdélyi Balázsfalvához, a felvidéki Turócszentmártonhoz vagy a szerbek Karlócájához. Ahhoz, hogy megértsük a Trianonig vezető, hosszú évtizedeken át tartó folyamatokat, szükséges, hogy a helyszínen, testközelből megismerkedjünk ezen városok légkörével.

Diakővár legismertebb turisztikai látványossága a Szent Péter és Pál titulust viselő neoromán püspöki székesegyház. Ez a templom a horvát historizmus legjelentősebb, építészeti és művészeti legértékesebb, tömegében alighanem legnagyobb alkotása. Méretei impozánsak, tekintélyt parancsolóak (hosszúsága 74, magassága 27, szélessége 52, a két torony magassága 84 méter). Óriási, nagyvárosi bazilikákra jellemző tömegével magasan a szűk húszezer lelket számláló városka fölé tornyosul, és teljességgel meghatározza a tágabb vidék látképét. Olyannyira, hogy szép időben tornyai Eszékig is ellátszanak. Látogatásunk során csak a székesegyház gazdagon díszített külsejét tudtunk megcsodálni, mivel Diakővárra vasárnap kora délután érkezünk, éppen akkor, amikor (12 és 15 óra között) a katedrális a turisták előtt zárva tart. A székesegyház 1866 és 1882 között épült, először Karl Rösner, majd Rösner 1869-ben bekövetkezett halála után Friedrich Schmidt tervei alapján. Schmidt asszisztenseként a katedrális felépítésében részt vett az akkor még fiatal és ismeretlen Herman Bollé, akinek munkásságával márciusi utunk során Erdővégen és Újlakon is

volt alkalmunk megismerkedni. A székesegyház helyén a középkorban is katedrális állt, amelynek titulusa a mostanival azonos volt. Mivel ennek a szakrális épületnek magyar eredete volt, érdemes néhány mondat erejéig megemlékeznünk róla.

Diakó jelentős egyházi szerepe 1239-ben kezdődött, amikor a Magyar Királyság külterületét képező Bosznia püspökségének székhelyét ide helyezték. Az első székesegyház felépítését egyes források Gergely püspök lelkipásztorkodásának idejére teszik (1309–1314), de sokkal valószínűbb, hogy építője Lőrántffy Lőrinc volt. E püspök hivatali ideje alatt épültek továbbá a ferences templom, az új püspöki palota, valamint a kanonoki kúriák. A középkorban Diakón plébániatemplom is épült, amely a Szent Lőrinc titlust viselte, építője Siklósi Péter püspök volt, aki 1357-től 1379-ig állt az egyházmegye élén. Már Lőrántffy megyéspüspök idejében megkezdődött az épületegyüttes erősítése, és 1380-ra készült el teljesen. Ez azért volt szükséges, mert Bosznia közelsége és az ott elharapódzott patarén eretnecség miatt állandó támadási veszélynek volt kitéve. Nincs megbízható adat arról, mely stílusban épült a székesegyház. Valószínűleg négyszögletes, egyhajós templom volt, amely csak a szentély tájkán volt boltíves. Zsigmond király kétszer is tartózkodott Diakón. A törökök 1526-ban foglalták el a várost, a hódoltság alatt a katedrális dzsámivá alakították. A keresztény csapatok 1687-ben üzték ki őket Diakóvárról. Ekkor csak az épület falai és tornyai maradtak fenn, tetőszerkezet nélkül. Felújítása a XVIII. században történt, amikor barokk stílusban éledt újjá. A mostani templom megépítése 1866-ban mint a barokk katedrális átépítése kezdődött, ám amikor a munkálatok közben, 1880-ban összedőlt a karzati rész, Strossmayer püspök a ledöntéséről határozott, és teljesen újat építtetett. A régi templom lebontásán a szatnicai német zsellérek dolgoztak, jelentős részben tégláiból épültek fel a XIX. század végi házak a közeli Szatnicán.

Hazafelé indulva utunk utolsó nagy állomása a **Németderzs** (horvátul Ivanovac, 1991-ig Jovanovac) határában, a lecsapolt hajdani Palacsma-mocsár közepén található Kőrógyvár volt. A kör alakú vár külterületen fekszik, az említett településtől nyugatra. A várat a centrális

alaprajzhoz igazolódó, 3-4 méter mély árok veszi körül, ennek külső határait 14 méter szélességű sánc képezi. A sánc magassága nagyjából azonos a vár járószintjével. Körülötte húzódott Kőlgyskőrógy, a mai Kőrógy őstelepe.



A kör alaprajzú kőrógyi vár

Kőrógyvár téglából épült, átmérője 36 méter. A vár falait 30 × 30 centiméteres vastagságú, két sorba helyezett cölöpökre alapozták. A falak szélességei az alapnál mintegy 4,5 métert tesznek ki. A kapu előtt három méter széles farkasverem húzódik. A vár belsejébe egy egyszerű fából készített létrán tudunk bejutni. A vár közepén valamikor 9,5 méter magasságú óratorony állt, ennek alapjai most is megtekinthetők. Úgyszintén megmaradtak a lakóépületek romjai, amelyek a belső várfalhoz tapadtak. Belsejében két boltíves bejárat is épségben megőrződött, ezek alapján a többi is rekonstruálni lehetne.

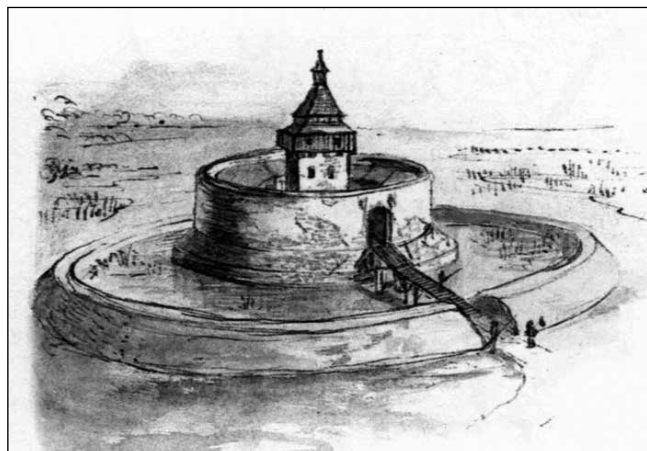


Bejárat a várba

A várról sajnos nagyon kevés adat maradt fenn az utókor számra. Kórógyi Gergely építtette, első említése 1290-ből maradt fenn. Nem sok időre rá Kőszegi Iván nádor, Kőszegi Nagy Henrik (Héder nembeli Henrik) fia foglalta el. Egyike volt a Kőszegiek azon várainak, amelyeket az oligarchák hatalmát letörő Károly Róbert 1327-ben elvett tőlük. Azután királyi birtok volt egészen 1343-ig, amikor I. Lajos visszaadta a Kórógyi családnak. Kánonjogellenes házassága miatt azonban Kórógyi Gáspár elvesztette birtokait, így a várat is. Ám nemsokára kegyelmet nyert, és visszanyerte Kórógyot is. Kórógyi Gáspár a törökök elleni harcokban esett el, vele pedig a család is kihalt. Utána birtokait Monoszlói Csutor Miklós és Nádasdi Ungor János, valamint (Csutor Miklós 1474-ben bekövetkezett halála után) Dengeleghy Pongrácz János szerezte meg (utóbbi Mátyás királytól kapta). A törökök 1526-ban Eszékkal együtt elfoglalták, és ezzel megszűnt minden jelentősége.



Sürgős javításra szorulna



*Így nézhetett ki Kórógyvár a középkorban
Kőnig Frigyes elméleti rekonstrukciója
szerint (Kép: Várak.hu)*

A tökéletesen helyreállítható vármot gondozott állapotban találtunk. Az első állagmegóvási munkálatokat az Eszéki Műemlékvédelmi Intézet munkatársai végezték rajta még a hatvanas évek végén. Addig a környező lakosság emlékezete szerint a Jugoszláv Néphadsereg tűzérési gyakorlatokra használta (a vár külső falán két helyen megpillanthatóak a belövések, amelyek nyilván ennek emlékét őrzik). Kórógyvár közvetlen környékén sajnos nem élnek magyarok. Két egykori magyarlakta község, **Magyarderzs** (Antunovac) és **Csapa** (Čepin) határán fekszik, ahol a magukat magyarnak vallók száma ma már elenyésző.



A falak megőrzik földünk igaz múltját

Kórógyvár után több valkósági helyszínt már nem kerestünk fel. Budapest felé vezető utunk egy Bácskában tett kitérővel folytatódott, Bezdánban meglátogattuk Sztrikovits János nyugalmazott újvidéki esperesplébánost otthonában. Három nap alatt a Szerémségben és a Valkóságban elénk tárult számos alig vagy éppenséggel felületesen ismert kincs, és külön öröm számunkra, hogy olyan helyeken is sikerült élő magyar közösségekkel találkozunk, ahol azt hittünk, hogy már a huszonnegyedik órán túl vagyunk.

Fényképek: Hetzmann Róbert

Felhasznált irodalom:

- Felhasznált irodalom:**
- Andrić, Stanko: *Crkvene ustanove srednjovekovnog Iloka*. In: *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*. vol. 29, 1996, 21–39. old.
- Arday Lajos: *Magyarok a Délvidéken, a Jugoszláviában*. BIP, Budapest, 2002
- Dr. Bagi Ferenc: Sremska Kamenica, valamikori Camancz. In: *Kisebbségi létjelenségek. Szórvány- és szociolingvisztikai kutatások*. (Szerk. Gábrityné dr. Molnár Irén és Mirnics Zsuzsa), Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 2003
- Burány Nándor, Dudás Károly, Németh István, Tari István: *Szórványban*. Fórum, Újvidék, 2004
- Damjanović, Dragan: *Neogotička arhitektura u opusu Hermana Bolléa*. Prostor, 17 (2009) 2(38), 243–268 old.
- Damjanović, Dragan: Srednjovekovno-barokna đakovačka katedrala i njezina sudbina. In: *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, vol. 40, Zagreb 2008., 151–173 old.
- Damjanović, Dragan: *Restauracija franjevačke crkve i samostana u Šaregradu 1923–1925*. Scrinia Slavonica, 13 (2003), 139–155 old.
- Gere László: Várak a Szerémségben; Dijana Vukičević Samaržija: A középkori Újlak és műemlékei. In: *Középkori Dél-Alföld és Szer*. (Szerk. Kollár Tibor, Bardoly István, Lövei Pál, Takács Imre és Verő Mária), Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2000
- Hrvatska Enciklopedija (<http://www.enciklopedija.hr/Default.aspx>)
- Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz I–III*. Fórum, Újvidék, 2002
- Lágler Péter: Kórógy – egy kelet-szlavóniai magyar falu és lakói a délszláv háborúban. In: *Régió – kisebbség, politika, társadalom*. 1997. 8. évf. 2.sz.
- Magyar Katolikus Lexikon (<http://lexikon.katolikus.hu/>)
- Makkai Béla: *Végvár vagy hídfő? Az idegenben élő magyarság nemzeti gondozása Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában (1904–1920)*. Lucidus Kiadó, Budapest, 2003
- Dr. Penavin Olga: Halál és temetés Szlavóniában. In: *Híd*, XXV. évf. 1961. 5. sz., 393–484.
- Dr. Penavin Olga: Szlavóniai küsszótár. In: *Szlavóniai hétköznapiak*. (Szerk. Bori Imre, Juhász Géza és Szeli István), Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1973
- Sebők László: A horvátországi magyarok a statisztikák tükrében. In: *Régió – Kisebbségi Szemle*. 1992. 3. évf. 3.sz.
- Prof. Szabo, Gjuro: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Matica hrvatska, 1920
- Uri Ferenc: *Szerémségi iskolák története*. In: http://www.vmtt.org.rs/mtn2011/424_430_Uri_A.pdf
- A beszámoló törzsanyaga a helyben gyűjtött ismeretekre alapul.



Feltámadt Jézus

Az ősi hagyomány a lelkekből virágzik

Egy nap Nyékincán a Babba Országkerülő Zarándoklat megálmodóival

*„Mert a haza nem eladó.
Ezüstpénzre sem váltható.
Mert a haza lelked része,
Határaid beléd véste
ezer éve, ezer éve a hit.*

*Mert a haza kereszted is.
Betlehemi csillagod is.
Hiába tiporták hadak, él.
Mert a haza...
Mert a haza te magad vagy.”*

Valahányszor Szerémségben járok, óhatatlanul is Horváth Sándor kárpátaljai, ungvári költő soraira gondolok. Előbb hallottam megzenésített költeményét Bácsfeketehelyen, majd Maradékon a III. Kárpát-medencei Református Honismereti Táborban (2002. június 23–30.), mint ahogyan megálmodójával – a Gondviselőnknek köszönhetően – találkozhattam és beszélgethettem Budapesten, a Civilládán (2003. október 9–10.). A gyerekek szinte az egyik percről a másikra zárták a szívükbe a tábor himnuszává fogadott verset, és énekelték el napjában többször is, éppen ott, ahova kirándultak. Eszembe jutnak dr. Székely András Bertalannak, a budapesti Fasori Református Gyülekezet presbiterének, a honismereti tábor egyik alapítójának szavai: „Csodálatos dolgokat láttunk Szabadkán, Palicson, Zentán, Aracson, a pusztatemplomnál, Újvidéken, Péterváradon, Karlócán, Belgrádban, Zimonyban, a Hunyadi-toronymnál és itt, a Szerémségben. A távolság nem választhat el bennünket. Olyanok vagyunk, mint a fa koronája, szerteágazunk, de gyökereinkben egyek vagyunk. Ezt az örökséget szeretnénk továbbadni nemzedékről nemzedékre. Múltunk megismerésével jövőnket alapozzuk meg. Ez a tábor küldetése.” S valamennyiünké, éljünk a tömbmagyarságban vagy a szórványban, a Kárpát-medencében

vagy szerte a világban. „Mert a haza te magad vagy.” Éppen ott, ahol vagy, ahova eljutsz – és mégis leginkább a szülőföldödön.

Nyékincán tavaly, a nyár elején voltak pillanatok, amikor úgy éreztem, hogy életre kelnek ezek a szavak. Az sem véletlen talán, hogy a nehézségek ellenére eljuthattam azokban a napokban a szerémségi kisfaluba, Gudelyevity Annuskának, a Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület (MME) elnökének hívására. Nyékincára, „a magyar nyelv ősi hagyományvonalának egyik őrzőjére, őrvidekére”, ahogyan a visegrádi művészpár: Huszár Andrea Magdolna szobrászművész, népmesekutató és Mile Zsigmond Zsolt költő, a versek megzenésítője nevezte – a nevéből eredően, vélhetően a Nyék törzsre utaló – Nyékincát és környékét, Fényberket (Paticсот) és Herkócát. Ők voltak a Petőfi művelődési egyesület meglepetés-, váratlan vendégei.



*Hamarosan dombormű hirdeti:
itt székel a Petőfi Sándor MME*

Nyékincán határába érve „toronyiránt” tájékozódok, akárcsak mi csaknem 15 évvel ezelőtt... Gondolom, amíg hallgatom őket. Az internetről feljegyezték ugyan a művelődési egyesület címét (Vasút utca 7.), de a kistelepülésen (megközelít-

tően 2500 lakosa közül 250 magyar) ez nem sokat jelent, mert utcanévtáblák nincsenek mindeütt...



Fényszárosi Mátyás, Gudelyevity Annuska, Hegedűs János, Huszár Andrea Magdolna és Mile Zsigmond Zsolt

– A faluba érve, itt álltunk meg a református templom előtt – idézte fel megérkezésük pillanatait Andrea. – Akkor még nem tudtuk, hogy a legjobb helyen. Eligazító tábla híján, a szemközi kis boltban kérdeztük magyarul, hogy hol találjuk az egyesületet. Petőfi nevének hallatán, mindjárt megértette az eladó hölgy, miről lehet szó. A templomra mutatva, azt gondoltuk, félreértésről lehet szó, de kiderült, mégsem. A segítőkész hölgy azon nyomban hívta Hegedűs Jánost és Gudelyevity Annát. Csakhamar meg is érkeztek, s miután túl voltunk a megismerkedésen, ők a meglepetésen is, részleteztük látogatásunk célját. Elmondtuk, mi is a lényege a Babba Országjáró Zarándoklatnak, a Kárpát-medence megkerülésének a történelmi országhatár mentén, amelyet a visegrádi 'Firúl Fira' Meseház és Alkotóműhely (amelyet a magyar népmesék és a Mátyás király-hagyomány továbbadására alapítottunk) szervezésében valósítunk meg. Mire a végére értünk a kölcsönös bemutatkozásnak, úgy éreztük, mintha régi ismerősként fogadnának bennünket, a kultúrát, a néphagyományok ápolását (is) hirdető otthonukban: a református templom és parókia falai között... Fél évszázadra kapták el az egyháztól, az elmondásuk szerint, akkoriban igen lepusztult állagú épületet, amelynek tornya még nagyjavításra vár. Meglátszik az ősök keze nyomát is őrző parókiából lett kultúr-

házon a 14 éve tartó törődés, a felújítás. Ezzel a feltétellel vehették birtokba több mint 14 évvel ezelőtt. Engem azonban más is foglalkoztatott, csak éppen azt nem sejtettem, hogy megvalósítható, hogy elkészíthetem-e. Nem hagyott nyugton a gondolat, hogy semmi sem hirdeti a homlokzatán, hogy itt magyar intézmény van. Ebből fakadt az ötlet; milyen jó lenne, ha fel lehetne tenni egy táblát, amely felhívna a figyelmüket az erre járóknak vagy az ideérkezőknek, hogy ez a ház itt a Petőfi, ez volt a régi református templom, és ez ma is áll, létezik, működik, havonta egyszer itt magyar istentisztelet van.

Tulajdonképpen a Petőfi-be járók által él. Felajánlottuk, hogy készítünk egy táblát, hogy kívülről is lehessen látni, hogy mi zajlik a falakon belül. Egy egyszerű domborművet vázoltam, másra nem is lenne lehetőség, mert úton vagyunk. Ilyesmire nem is készültünk, anyagilag sem, hiszen az egész zarándokutunk teljesen önkéntes, és jórészt az útközbeni hozzájárulásokból valósítjuk meg. Hálásan köszönünk minden támogatást és a határtalan vendéglátást és szeretetet. Örülünk a lehetőségnek, hogy itt lehetünk, hogy ilyen odaadó, nyelvünket éltető, a nehézségek ellenére továbbadni igyekvő emberekkel találkozhatunk.

Tervünknek, a Petőfi-dombormű vázlatának, láthatólag megörültek vendéglátóink. Agyagot a domborművemhez végül is Szávaszentdemeteren (Mitrovicán) kaptunk. Hosszasan kerestük, de megtaláltuk Zoran Trbović gölöncsért, nagyon aranyos volt, elmondott egy műhelytitkot is, úgyhogy szakmailag én is gazdagodtam.



Szépítések a Petőfi-domborműn – Huszár Andrea Magdolna

Ottjártamkor már javában dolgozott a Petőfi Sándor MME domborművén Andrea szobrászművész. Vendéglátóinkkal együtt latolgattuk méltó felavatásának lehetőségeit. Augusztus 20-a, a Szent István-napi megemlékezések közelsége kínálta az ünnepélyes alkalmat. El kellett azonban halasztani, mert a dombormű megrepedt. Mire megtörtént a helyrehozása és a kiégetése, beköszöntött a tél. A Petőfi vezetősége úgy találta célszerűnek, hogy az idei rendezvénysorozatukat az 1848-as szabadságharc évfordulóján a dombormű leleplezésével, felavatásával kezdik.

Ősi, szent helyeken, régen járt utakon, magyarlakta településeken

A Babba Országkerülő Zarándoklat nevében hordozza Huszár Andrea Magdolna és Mile Zsigmond Zsolt különleges, missziószerű útját, a népmesék világának nyomán. „Megálmodóit a megismerésen túl (ahogyan Horváth László írja a Somorja.sk Független somorjai hírportálon) óriási spiritualitás és elhivatottság vezérli. [...] A kör mint tökéletes és misztikus forma, több szinten útjuk meghatározó eleme, ahogy a határkerülés hagyománya is, amely a régiéknél a közösség védelmét szolgálta. A zarándoklat elnevezésben a Babba jelző Erdély egyes részein, valamint a csángók lakta vidékeken Szűz Máriához kapcsolódik. A Boldogasszonyt Babba Máriaként emlegetik. Daczó Árpád Lukács atya, ferences szerzetes és néprajzkutató szerint a babba szó jelentése szép, tökéletes, ill. egész lehet. Ugyancsak szerinte, a honfoglaló magyarok, ún. »proto-keresztény« nép voltak, hiszen jellemzően egyistenhívő sámánista eleink hitvilágában fontos szerepet játszott a fenséges mennyei asszony tisztelete. E fenséges nő jelenik meg a nép képzeletvilágában és meséiben Tündér Ilona alakjában.”

Zarándokútjukra emlékezve jegyezte le januárban Andrea: „A szájhagyomány makacsul ragaszkodik Babba Mária tiszta nevéhez. A Keleti-Kárpátokban őt hívják segítségül az élet fordulójánál, a nagy változások, az átváltozások idejében: születéskor, menyegzőkor, a halál idejekor, és mindenkor, amikor az igazat óhajtják.

Babba szó azt jelenti: szép, teljes, egész, igazi, hiánytalan, kerek. Így aztán nincs mit cso-

dálkozni azon sem, hogy óvja, félti a Keleti-Kárpátok népe Istenanyát, kinek eredetéről csak a néprajzosok mernek vitázni, és a klérus is kerülné nevét, ha tehetné.

Ám a gyimesi falvak népe Babba nevével kel és az ő nevével fekszik. Babba ősi hagyománya a lelkekből virágzik, és mi elindultunk, hogy ezen színes csokornak virágaiban gyönyörködhesünk, mentünk, hogy Istenanya szent helyeinek illatát szívhassuk magunkba, bejártuk a Kárpát-medence koszorúján Babba, Boldogasszony, Tündér Ilona, a Napba Öltözött Asszony ősi helyeit, így kértük segítségét.

A 108 napos mesebeli utunkon csodálatos helyek és emberek között kutattuk Boldogasszony, Mátyás király, ősi papjaink gazdag hagyatékát. Hol itt, hol ott szálltunk meg. A Pilis, Csíksomlyó, a Gyimesek, Dél-Erdély, Vajdaság, Bosznia, Horvátország, Örföldék, Felvidék, Kárpátalja hegycsúcsairól is így szólítja népét Babba Mária: Forduljatok Hozzám!”

Daczó Árpád P. Lukács atya írja a *Csíksomlyó titka* c. könyvében:

„Akinek van olyan szeme, hogy bele tud nézni vele az isteni gondviselés és Mária anyai szeretetének tervszerű dolgaiba, az megért engem és odaáll ő is segítőül Babba Mária mellé. Ő üdvözíteni akarja a Szent Fia vére árán megváltott emberiséget. Ezért húzza immár magához mindenütt a világon, az ő kegyhelyein az emberek tömegeit. Nálunk Csíksomlyóra hívja őket!”

(Az Országkerülő Zarándoklat és a Visegrádi Meseház honlapja: www.tunderilona.hu)

„Nyékinca vonzott, mert az ősi Nyék törzs egyik szálláshelyét sejtettük nevében”

Szent Antal ünnepe Nyékincán a magyar művelődési egyesület megalakulása óta erősíti a biztonságérzetet, s a reményeink szerint a megmaradásunk esélyeit. Immár 15. éve lesz az idén, hogy magyarul is elhangzik Isten ígéje a Szent Antal-napi templombúcsún. A tavalyit még ünnepélyesebbé tette a Babba Országkerülő Zarándoklat, a magyar korona országait bemutató, *A Szent Korona képekben* c. vándorkiállítás. Noha váratlanul érkeztek, de ahogyan néhány helybéli mondta a búcsún: „Isteni kegyelemből, Szűz Mária oltalmával.” Andrea és Zsolt többnyire a gondviselésre bízták tervezett útjukat. Mint

mondták, Nyékincán, akkor sem lehetett volna csodálatosabb az átélt napok élménye, ha előre megbeszéljük jövetelüket. Égi jelnek érezték, hogy a templombúcsú keretében kerülhetett közszemlére történelmünk egyik meghatározó időszaka, amelyet a szentmiséjébe is beleszótt Ft. Szabadi Károly óverbácsi plébános. Miután örömmel köszöntötte a búcsú és a Petőfi vendégeit, rendhagyó történelemórát tartott, mindannyiuk legnagyobb meglepetésére.

A késő estékbe nyúló beszélgetéseik során a vendégek elmondták, hogy valóban Visegrádon kezdődött zarándokútjuk, de Dés érintésével ők mégis Csíksomlyót tartják kiindulópontjuknak, és ide térnek vissza. Így lesz kerek a történet, akár a népmesékben: „A kör kinyílik, a kör bezárul.” Nyékincán, az egy hét alatt Gudelyevity elnök asszony és Hegedűs tiszteletbeli elnök mellett Fényszárosi Mátyás, Horváth Pál Katica, Vivod Katica, Novák Éva, Golek Anna, Kurcinák András, Valka Mihály és Csaábi Sándor vendégei voltak.

Megérkezésemkor zarándokútjuk folytatásának lehetőségeit latolgatták. Szarajevóba, a történelem, az emlékezés városába mindenképpen el szerettek volna jutni. Tervük részét képezte, csak vártak az e-mailes visszajelzésre. Megörültek, hogy ebben a segítségükre lehetek, hiszen a mobilomban van Muratović Irmának, a szarajevói HUM – Magyar Polgárok Egyesülete elnökének, Pašić Juhász Éva és Vég Zoltán elnökségi tagoknak a száma. Üzenetet is küldtem a nevükben, telefonon viszont Zoltánnal sikerült beszélnem, Andrea pedig vázolta jövetelük célját. Későbbi leveleiben, útinaplójában részletesen – kiemelten megköszönve – számolt be szarajevói tartózkodásukról, előadásukról, amelyet Éva asszony, egyetemi tanár fordított le szerb, illetve bosnyák nyelvre.

Nyékincán, a Petőfi-dombormű faragása közben is a tervezett több mint tízezer kilométeres útjukról, a közbeeső kitérésekről beszélt Andrea és Zolt. Többnyire a magyarság régi szakrális helyeiről, az anyaország külső határainak történelmi vonalán fellelhetőkéről. A népmesevilág megőrizte hagyományok ma is élményt jelenthetnek minden érdeklődőnek. A Petőfi jelen lévő tagjai – velem együtt – élvezettel hallgatták Andrea mesészerű elbeszélését:

– A történelmi magyar határok mentén próbálunk magyar közösségeket, illetve szent helyeket felkeresni, olyanokat is, amelyek talán nincsenek a kutatók látókörében. A szent helyek javarészt a néprajzosok és a papok már felkutatták. Három legfontosabb erről szóló könyvünk van. Az elsőben, Gyöngyösi Gergely pálos szerzetes *Arcok a magyar középkorból* c. könyvében felsorolja a Szűzanyához címzett magyar templomok helyeit. A második könyv a már említett: Daczó Lukács Árpád atya *Csíksomlyó titka* c. kötete, amelyben Babba Máriához, az ősi Babba Istenasszonyhoz címzett tiszteletadó helyeket és templomokat, köveket és forrásokat jelöl meg. A harmadik: Bálint Sándor néprajzkutató Boldogasszonyhoz, illetve a Napba öltözött asszonyhoz címzett helyeket jelöl meg *Sacra Hungaria* c. kötetében. Ebből a három könyvből választottunk olyan helyeket, ahová el tudunk menni, és amelyek mint egy védő kar ölelik körbe a Kárpát-medencét. Ezekre a helyekre, templomokba zarándokolunk el, és magyarokat keresünk fel. Ez valóban egy zarándoklat, tehát nem túra, és igyekszünk ehhez „felnőni”. Azért indultunk el, mert úgy gondoljuk-érezzük, hogy a magyarságtudatot ismét erősíteniünk kell, elsősorban önmagunkban és másokban, illetve a környékre elszakadt országokban élők között is. Nagyon fontos az, hogy a magukat magyarnak vallók magyar nyelven beszéljenek. Ennek jelentőségéről, az önmagunk megbecsüléséről próbálunk előadásokat tartani, ott, ahol igénylik, és szükségét is érzik. Népmesével járjuk körül ezt az utat, mert a népmese az egyik legegyszerűbb és legősibb nyelvezetű magyar szöveges anyag, szellemi táplálék, és nemcsak gyerekeknek, hanem felnőtteknek is szól. Bemutatunk közben egy kis kiállítást, amely kis autóban elfér, tehát igyekeztünk olyan egyszerűen csomagolni, hogy bárhol ki lehessen nyitni, be lehessen könnyen pakolni. Tárlatunk fő anyaga a Szent Koronáról készült fényképsorozat, Szelényi Károly budapesti fotóművész alkotásai, aki ekképpen járult hozzá zarándokutunkhoz. A fotókon látni lehet a Szent Korona zománcképeit nagyításban és magát a Szent Koronát. A kiállítás tartozékát képezi Mindszenty bíboros stólája. Ezt ereklyeként kaptuk erre az útra a Regőczy-gyűjteményből. Jelentős darabja az Mátyás-oltár, amely Hunyadi Mátyás-

nak készült Pannonhalmán, 2008-ban állítottuk ki a Pannonhalmi Főapátságban. Ez egy kortárs művészeti tárgy, szobormű, amely azért készült, mert él egy hiedelem szerte a Kárpát-medencében, mely szerint Mátyás király nem halt meg, hanem egy barlangban alszik... Ezért formáltuk ládaszerűre, kinyithatóra, hogy hátha fölébred Mátyás király..., és vele az igazság. A ládának szimbolikus a jelentősége, mondanom sem kell, s mivel benne – mindenki bensőjében – rejtezik az igazság, azzal, hogy nyitogatjuk a láda fedelét, remélhetőleg, az igazságot is ébresztgetjük. Van egy magyar csillagtérképünk is, egy grafikai alkotás, amely két évig készült. A csillagképeknek a magyar megfogalmazásait rajzokban jeleníti meg. Így például a Tündérek táncát, a Részög embőr útját vagy a Hattyú és más csillagképet, amelyekkel a magyar népmesékben is találkozunk. Ezek a csillagképek egyszerű szimbólumokként jelennek meg a mesék világában. Nekünk részben vezérlő csillagunk, kalauzunk, mert, mint mondtam, alapítottunk egy Meseházat Visegrádon. Az élő mesei hagyományvonalat, amelyet én örökölttem Pápai Istvánné Páhi Emma (Karcsa, 1932. május 8. – 2012. január 3.) mesemondó asszonytól, a népművészet mesterétől, tovább szeretném adni a fiataloknak. Úgy látom, van értelme a munkánknak. Emma nénitől több mint négyszáz mesét gyűjtöttünk össze, illetve adtunk ki. Még életében megjelent a *Tündértánc* című mesekönyv, amely egyben egy művészeti alkotás is, az ő meséivel. A társaimmal együtt nem illusztrálni próbáltuk, hanem animációs képrenddel fogtuk körbe a meséit, a tündéreknek az előfordulási helyeit... Olyan ez, mint egy varázskönyv. Egyszeriben ott találjuk magunkat éppen annak a mesének a közepén, amelyet olvasunk, nézünk... Emma néni, amikor elment, azt hagyta a magyarságra, ami a tündérmesékben rejtezik. Az ősi mesefának-tudásnak a legősibb ágát: a tündérmesés hagyományt. A tündérmesék főszereplője Tündér Ilona és a hős, aki elindul, mint szegény legény, és végigjárja a mesei utat, és királyfi lesz belőle... Eljut az igazak földjére, ahol Tündér Ilona várja. Az ősmesék hősei, tehát: Tündér Ilona és Árgyélus királyfi. Ezekre rendeződik az összes többi tündérmese, amit Emma néni úgy fogalmazott meg, hogy az özönvíz előtti időkből származnak:

„...elvágtattak kelet felé, fel a Csillagporos ösvényen, végigvágattak a csillagok között., még most is vágtatnak, kurjongásuk hallatszik, meg a szívük dobogása elhallatszik minden felé...” (Tündértánc, 2008)

A szájhagyomány szerint a régiek fölhelyezték a tudást az égbe, és aki ezt a tudást meg szeretné kapni, annak „égenjáróvá” kell válnia. Azért helyezték föl eleink a tudást a csillagokba, hogy itt a földön senki ne kosolja azt össze. Tehát csak az férhet hozzá, aki ezt a hosszú szellemi utat be tudja járni, és így lehet például valaki mesemondó. Az egésznek a képekben való megfogalmazása a népművészet, a népművészetnek pedig a gyermekrajz az alapja. Minden gyermek népművész is egyben. Az ősi lelkét rajzolja ki tisztán, s ezért hoztunk magunkkal gyermekrajzokat is. A visegrádi meseházban a gyermekekkel is foglalkozunk. Sajnáljuk, hogy nem tudjuk mindenütt bemutatni a gyermekek munkáit, a kiállításunk anyagát.

Zarándokutunk során rögtönzünk is, ahová meghívunk, oda elmegyünk. Körbejárjuk a Kárpát-medencét, ezt a karéjt, ezt a koszorút. Nemcsak hegyek, hegyormok, határkövek övezték az óházát, hanem határfolyók is, mint a Duna és a Száva. Vajdaságon át megyünk le a tengerre, mert ott IV. Béla (1206–1270) magyar királyunknak is van emlékhelye. Szarajevóban időzünk egy kicsit, a HUM vendégei leszünk. Mostarban előre megbeszélt programunk lesz, de végül is minden a helyszínen derül ki. Eredetileg úgy is indultunk útnak, hogy rugalmasabban viszonyulunk a lehetőségekhez. Horvátország után Szlovénia, Ausztria, Felvidék, Kárpátalja következik, majd vissza, zarándokutunk kezdetére: Erdélybe. Csíksomlyón, augusztusban kiállítással zárul majd a kör jelképezte utazásunk. Eleinte úgy terveztük, hogy 300 helyre ellátogathatunk, de ez kivitelezhetetlen, főleg így, hogy nincs előre minden megtervezve. Azért úgy érezzük, mintha vezércsillag vezetne bennünket, vagy maguk az ősi mesevilág tündérei... Az is csodálatos, hogy mely helyeken kikkel találkozunk, és hogyan szólalnak meg a magyarok. Mindenről videót készítünk, gyűjtünk régi imákat, ha találunk mesemondót, akkor meséket is. Végül ebből egy mozgóképes anyag áll össze... A párom vállalta: megírja zarándokutunk történetét, feldolgozza a hatalmas élményanyagot.

Nyékincán először járt Huszár Andrea Magdolna és Mile Zsigmond Zsolt. Sajátosan vélekednek az egyre fogyó, kis lélekszámú magyarságról, hogy a gyerekek, a fiatalok közül többen most tanulják újra anyanyelvüket...



„Itt születtem én ezen a tájon...” –
énekli Mile Zsigmond Zsolt

– Nincsenek kevesen, mert nem darabszámra számít a magyar, hanem szívre. Nagyon-nagyon melegszívű, odaadó, vendégszerető, szolgálatkész emberekkel találkoztunk itt, Nyékincán, de ilyenek a herkócaiak, a fényberekiek is. Ha a benyomásunkat kérdi, azt mondhatom: együtt érzünk velük, átérezzük sorsukat. Magyarságunk alapja a nyelv. Ott, ahol nincs lehetőség a nyelv gyakorolására, tanulására az iskolában, ott a legnehezebb a magyarok sorsa. És ott, ahol óriási a szegénység. Jártunk olyan helyen is, ahol se mosdó, se víz nincs, az erdőben laknak szinte, de együtt vannak a magyarok, összetartanak, szépen beszélik a nyelvet, és imádkoznak. Meg-elevenítik, mindennapjaikban megélik az ősirend szerinti magyar lelki életet. Ezek a közösségek bizonyosságot mutatnak, hogy nem(csak) az anyagi jóléten múlik a megmaradásunk, hanem

a nyelvünk bírásán. A nyelv az alapja nemzeti közösségünknek. „Nyelvében él a nemzet.” Ősidőktől tudjuk, mégis nap mint nap tennünk kell érte – határon innen, határon túl. Nyékincán, mint tapasztaltuk, 2002-től, a kultúregyesület újraalakulása óta megpróbálják menteni a menthetőt, működik a tánccsoport, időről időre anyanyelv-ápolás is van. A vezetőség tagjai koruk alapján nem fiatalok, de lélekben abszolút társaink voltak. Kirándultunk, bejártuk a környéket. Együtt lelkesedtünk velük, tehát nagyon jó itt lenni, jól érezzük magunkat.

Már érkezésünk estéjén otthonosan éreztük magunkat, mert minő véletlen, egy élménnyel lettünk gazdagabbak. A Petőfi vendégei lévén, Zsiga gondolt egyet, és gitárján eljátszotta költőnk *Szülőföldemen* c. versét, saját megzenésítésében. János bácsi meghatódva vallotta be: ez a kedvenc verse. Mi más ez, ha nem a lélek útja, amely összehoz bennünket, éljünk bárhol a világban – mondja Huszár Andrea Magdolna.

– Sok mindent nem tehetek ahhoz, amit Ani elmondott – kapcsolódik a beszélgetésbe Mile Zsigmond Zsolt –, íróként inkább gyűjtöm az anyagot, amelyet könyvben szeretnénk publikálni. Zarándoklatunk elsősorban belső, személyes igényünk volt. Utunk felajánlás a Boldogasszony-nak, Babba Máriának Magyarorszáért. Ezért útközben együtt imádkozunk vendéglátóinkkal. Nyékincán külön élmény volt számunkra a templombúcsú, a szentmise a Szent Antal-templomban. Esténként kis összejöveteleket tartunk közösen. Ezekon magyar népdalokat énekelünk, próbálkozunk helyi gyűjtéssel is, hallás után a jelenlévőkkel együtt énekelni, majd énekben imádkozni. A *Szülőföldemen* c. Petőfi-verset János szavalta, én pedig énekeltem, gitárkísérettel.

Csíksomlyó titka nyomában

Írásom véglegesítése, a képek rendszerezése közben február elején egyeztettem Andreával. Készségesen küldött még néhány fotót, és eljutatta a vázlatos, képes naplójukat, mivel a szolgáltató ideiglenesen leállította honlapjuk elérhetőségét. Még egyszer köszöni a látogatásuk lehetőségét Szarajevóban, hogy megismerhették a HUM vezetőségét, Pašić Juhász Éva egyetemi tanárnőt, aki szívbeli hozzáállással segített előadása lefordításában. Ottlétük nagyon

megható volt, a szarajevói magyarok ráéreztek zarándokútjuk lényegére. Felvidék is meglepetés volt számukra, megismerhették Brath Margit néni énekes és virrasztóasszonyt. A Nyékincán rögzített beszélgetésünket pedig kibővítette az alábbi levéllel:

„»Régen Nándorfehérvár, Dnyeszterfehérvár és Gyulafehérvár egy országban volt« – mondja Daczó Árpád Lukács atya, ferences áldozópap, akinek a Csíksomlyó titka c. könyve szerint indulunk el a Babba Országkerülő Zarándokutunkra. A Boldogasszony székelő-csángó neve Babba, a mai fő szent helye Csíksomlyó. Mi is a csíksomlyói pünkösdi búcsú után, dél felé haladtunk a Kárpátok hegyláncai, az ún. ezeréves határ mentén, hogy felkeressük Babba Mária ősi szent helyeit. A mai Belgrádnál Délvidékre értünk, majd kissé északra haladva: az aracsi pusztatemplomban a helyiekkel és lovas zarándoktársainkkal egybegyűltünk, ahol a Szent Korona képeit, Mindszenty bíboros stóláját, a Hunyadi Mátyásnak címzett kortárs oltárművet mutattuk be. Újvidéken tudtuk meg, hogy van 3 falu, melynek lakossága őrzi a magyarságát, ebből Nyékinca vonzott minket, mert az ősi Nyék törzs egyik szálláshelyét sejtettük a névben, és hírt kaptunk az ott működő Petőfi Sándor Kulturális Egyesületről. Az egyesület alapítójával, első elnökével: Hegedűs Jánossal és a mostanival, Anna néniel már az első találkozás is mesés volt, majd egy hetet töltöttünk együtt.

Június közepén jártunk ott, és láthattuk, hogy a faluban és általában Bácskában és Szerémségben serény munka folyik: a földekről hordják be a terményeket: megrakodott pótkocsik hordták a káposztát, az aranyló gabonatóblákról aratták a terményt, bővelkednek friss és illatos zöldségekben, gyümölcsökben. Különös volt azt is látni, hogy mintha a sok szállítmány dél felé haladna... Majd körutunk során – hónapok tapasztalata alatt – beigazolódott a sejtésünk: a gazdag magyar föld ellátja azoknak az országoknak a népét is, melyek politikailag szétszabdalták a Kárpát-medencét. A magyar ember szorgalmas, és mintegy madár, hordja a fiókáknak az eleséget.

Műveltségünk ősi jeleivel is bőven találkozunk: a Dél-Alföld néprajzának szerelmese: Bálint Sándor és Kálmány Lajos is bőven ír az ún. napsugaras házoromzatokról. Szeged–Hódme-

zővásárhely–Orosháza–Békéscsaba vonulatán ez köztudott, de itt, a Délvidéken ezek a népművészeti kincsek szintén figyelmet és védelmet kell hogy kapjanak. Az oromzat típus régi hun motívum, a Kárpát-medence határvidékének szakrális és rangjelző szerepének ősisége az időtlenségbe vész. A Kárpát-medence északi területén, a Dunajec folyó környékén és a goránoknál látunk ilyen sűrűségben napsugaras házoromzatokat az utunk során, másfél hónappal később. Megjegyzendő, hogy a goránok is éltek ősi hagyományait, himzett, tulipános mellényben, fekete kalapban járnak a férfiak, büszkéek a népzenejükre, és kürtös kalácsot esznek ünnepekkor.

A hun halmok (kurgán, kun halom, szkíta halom, tell elnevezései is vannak), az ősi tájépítéssel máig ható jelei is bőven láthatók a tájban. A halmok szerepe többféle lehet: sírhelyek, őrhelyek, tiszteletadó helyek, melyek az Alföld mai síkjából esetenként több méterre kibukkannak. Szintén védelmet igényelnének, mert sajnos a mezőgazdasági művelés nincs tekintettel ezen helyek jelentőségére.

Mégis aminek különleges jelentősége van: az ősi hitvilágunk, pontosabban a Jóistenbe vetett hitünk és a nyelvünk a legnagyobb örökségünk a gazdag föld mellett. A Szerémségben élő magyarok jó szíve, önzetlensége megrázó, mert előfordul még ma is, hogy azért fenyegetik őket, mert magyarok.

A magyar nyelv oktatása, a nyelvhasználat sürgős kérdés, mert a magyarság a nyelvben is rejtezik. A nyékincai búcsún egy 40 körüli fiatalember – horvátul, tolmács segítségével – mondta el nekünk, hogy az apját okolja, amiért nem tanította meg őt magyarul. Miután a társadalmi helyzet mostanság egész Európában, sőt a világban is kiszámíthatatlan, a társadalmi érvényesülés jelenlegi szabályai nem vethetők össze az anyanyelv erejével. Hogy később a szülők, nagyszülők ne hallják ezt a vádat, tanítsák meg gyermekeiket a magyar nyelvre! A magyar ősnyelv, műveltségünk nagyon mély, a forrás tiszta, és ha valaki szomjas, meríthet belőle ingyen.

Nyékinán Hegedűs János bácsi méhészetében is jártunk. A méhkas mint jelkép a középkori Magyarországon királyi jelkép is volt, mert az egy töről fakadó egységes tudatot, magasabb értelemben az Egyisten megnyilvánulását, tevékeny-

ségét jelképezi. A méhkaptár zümmögése egy olyan hanghullámon, olyan frekvencián történik, mely önmagában is gyógyító. Vagyis a méhek szorgos munkájának eredménye a méz, jelenlétük: termékenységet, gyógyulást eredményez. Ennek a 104 éves ősméhészetnek, mely Nyékincán működik, különös jelentősége van, és a méhekkel való munka nagy megbecsülést érdemel.

A zárandoklatunkról hazatérve most az a feladatunk, hogy megosszuk a felismeréseket másokkal is, ezért sok helyre hívnak, hogy csoportos foglalkozásokat és vetített képes előadásokat tartsunk.

Mi az ország szívében, a Pilisben, Visegrádon egy olyan meseházat, alkotóműhelyt vezetünk, amely a magyar tündérmesés hagyományra alapul. Felnőttek és gyerekek egyaránt jöhetnek, hogy az alkotásban, mesehallgatásban, mesetanulásban belső, alkotó önmagukra ismerjenek. Lehetőség nyílik itt közösségi találkozókra, és szívesen fogadunk olyan csoportokat is, amelyek a műveltségünk jelképei által igyekeznek visszatalálni a hagyományainkhoz, vagy szeretnék közelebből megismerni a gazdag történelmi tájat, Mátyás király hagyományát, és történelmünk legfontosabb pilisi helyszíneit.”

»A keskeny ösvényen kell menni. Bármilyen rögzös, bármilyen nehéz, akkor is az igaz úton kell járni.« Emma néni tanítását követve.”

„Lóháton a Kárpátokon át és vissza”

A három biatorbágyi lovassal való találkozásról, amelyről Andrea is említést tesz, Gergely József kollégám írt a Magyar Szóban (2015. június 20., 21.). A beleegyezésével idézem:

„Aracson, a romjaiban is tekintélyt parancsoló pusztatemplomnál június 10-én találkoztunk három ló nélkül maradt lovas »betyár« zárandokkal. Erdélyországot végiglovagolva Zsombolyánál a szőrös szívű vámosok nem engedték át a lovas zárandokok lovait a szerb határon.

A faluturizmussal is foglalkozó törökbecsei Link Lajos és felesége, Krisztina sietett a segítségükre. A több mint négyezer kilométeres zárandokúton levő csapat vezetője Chemez Farkas hagyományörző lovas zárandok, néprajzkutató és fafaragó mester, őseink útját kutatva lóháton már megjárta Kazahsztánt is. A hagyományörzés jégében a mostani utat három lovas,

Chemez Farkas mellett Hották Attila és Faragó István – mindhárman biatorbágyiak – betyárruhában teszi meg, így emlékezve a nép igazságtévő hőseire.

– A múlt megőrzésének egyik útja, hogy ne csak a múzeumokból ismerjük meg hagyományainkat, hanem valamilyen formában meg is éljük – kezdte beszámolóját az aracsi pusztatemplom boltívei alatt Chemez Farkas.

– Négy lóval indultunk útnak, hogy ha ne adj’ isten valamelyik lesántul, legyen váltás lovunk. A kiindulópont az ausztriai Máriazell volt, innen rajtoltunk el április 12-én azzal céllal, hogy körbejárjuk a történelmi Magyarország határait. Vállalkozásunk egyik indíttatását az ismert Kossuth-nóta adta:

*Kossuth lova megérdemli a zabot,
kétszer körüljárta Magyarországot,
ha még egyszer körüljárhatta volna,
Magyarország ilyen gyászban nem volna.*

*Kossuth Lajos ha felvettél huszárnak,
lovat is adj, hogy én gyalog ne járjak,
adj jó lovat, lóra való szerszámot,
hadd kerüljem körül Magyarországot!*

A másik motiváló erő, a régi faluhatár kerülésének hagyománya, amelyet a székelyek ma is ápolnak. Lovon körbejárják a falujuk határát, miközben a körülkerült határra az égiek áldását kérik, és oltalmat a természeti csapásokkal szemben. A mi lovas zárandoklatunk is egyfajta határkerülés, a történelmi Magyarország határainak a megkerülése.

Igyekeztünk útipoggyászból minél kevesebbet magunkkal cipelni. Utunk nagy részén barátsággal fogadtak bennünket, igyekeztünk útba ejteni magyarlakta vidékeket. Estére, ha beértünk egy kis faluba, biztosak lehettünk benne, hogy találunk szállást éjszakára, és ennivalót is adnak a vándornak. Az erdélyi magyarok nagyon segítőkészek, befogadtak bennünket, enni adtak nekünk és a lovainknak is. Ha éppen úgy adódott, egy kerítés tövében kifeszítettük a sátorlapot, és ott éjszakáztunk, míg a lovaink a környéken legeltek. A Kárpátok lankáin kiváló minőségűek a legelők. Naponta 60-70 kilométert is haladtunk, főleg Dél-Erdélyben.

Az ausztriai Máriazelltől a Székelyföldre át a csíksomlyói zárandokhelyet is érintve és vissza a szerb határig már mintegy kétezer kilométert tettünk meg, bejártuk Erdélyt. A Bőjte Csaba által alapított dévai Szent Ferenc Alapítvány befogadott bennünket, az atyától sok hasznos útmutatót, telefonszámokat kaptunk, hogy hol kinél tudunk megszállni útközben, hiszen nemcsak magunkról kellett gondoskodni, hanem a négy lovunkról is.

Nagyon nagy távolságokat kellett leküzdenünk, a lovak fáradtak voltak, de az emberek barátsága és a táj szépsége minden fáradtságért kárpótolt bennünket. Lóhátról van idő nézelődni, magunkba szívni, átélni a hely szellemiségét, a sok-sok magyar történelmi emlék, a régi épületek látványa nagy élmény volt.

Az útvonalat előre megterveztük, négy és fél hónapot szántunk az útra, de ezt kitolhatjuk akár egy hónappal is. Menet közben gyakran változtatni kellett az útiterven, attól függően, hogy hol találunk befogadó magyar közösséget. Nemcsak arról van szó, hogy ők bennünket vendégül lássanak, hanem, hogy mi meglátogassuk őket, beszélgessünk, megismerjük az életkörülményeiket, hogyan élnek, kapcsolatokat építsünk ki velük.

Volt olyan útszakasz, amikor két napon át lovagoltunk, de magyar szót nem hallottunk, kinn aludtunk a réteken. A nem magyar vidékeken is örültek a megjelenésünknek, kíváncsian vettek körbe bennünket. A régi szász településeket lelakták, nem is értették, hogy mi tetszik nekünk a romos régi házakon.

A váltás lóra nagy szükségünk van, mert a hosszú lovaglás lovast és lovat egyaránt megvisel. Feltörök a ló háta, ezért málházzuk a lovakat, amelyik lovon ülünk, arra teszünk egy nagy nyeregűt, a hálósákokat és egyéb felszereléseket, és mindig van egy ló, a gyógyuló, amelyik kímélve van.

Távol hónapokig a családtól, feleségtől nem könnyű annak sem, aki elmegy, és annak sem, aki otthon marad. Volt egy nagy lovas túram Kazahsztánba 2012-ben, amelyre ráment a házasságom, a feleségem megelégedte a hosszú távollétet, elváltunk. A mostani barátnőm szakított velem, amióta ezen az úton vagyok. Attilának szerencséje van, az ő felesége az én húgom, ő

meg fogja várni. Otthon ő szerkeszti a Facebook-oldalt, rakja fel az út során általunk továbbított információkat. Ahonnan van lehetőség jelentkezni, küldjük a híreket.

Zsombolyánál szerettünk volna belépni Szerbiába, de nem engedték át a lovakat. Az állatorvosi bizonylat nem elég, hogy egészségesek a lovak, még minisztériumi engedély is szükséges. Itteni barátaink meg is szerezték nekünk ezt az engedélyt Belgrádból. Hiába a papírok, ha a határátkelő szerbiai oldalán nincs hatósági állatorvos, aki megnézte volna a lovakat. Elírányítottak bennünket a verseci határátkelőre, ami viszont óriási kerülő lett volna, lelovagolni Versecre, és onnan vissza Törökbecsére.

Északnak vettük az irányt, vissza Magyarországra, ahol azután a barátaink autóra pakolták a lovakat, és elfuvarozták őket Mohácsra, mi pedig, ahogyan terveztük is, lejöttünk ide, Aracsra. Igencsak kacsaringósra sikeredett a vajdasági túra, pláne, hogy ló nélkül »lovagoltunk be« a Délvidékre. Törökbecséről autóbusszal megyünk fel Mohácsra, ahol újra nyeregbe szállunk, és irány Horvátország. Terveink szerint Bélavárra (Bjelovar) megyünk, majd onnan északra vesszük az irányt Őrvidék felé, majd a Pozsony–Zsolna–Eperjes útvonalon járjuk be az egykori Magyar Királyság északi területeit, és ha a körülmények engedik, Kárpátalját is útba ejtjük. Ezután Magyarországon belül folytatódik a zárandoklat, augusztusban már szeretnénk részt venni Bösztörpusztán egy Nagyboldogasszony-napi ünnepségen. Az út várhatóan augusztus utolsó napjaiban ér véget Budapest közelében. Eredetileg Fiuméig akartunk lovagolni, de arra felé nincsenek biztos kapcsolataink, hogy egy ilyen komoly utat biztonsággal (főleg a lovak szempontjából) be tudjunk vállalni.

A biatorbágyi önkormányzattól kaptunk félmillió forintot, egyéb kisebb támogatóink is voltak, a patkoltatás, a lovak abrakolása, a felszerelés javítása, mind-mind költséges, de sikerült eddig valahogy kitartanunk, még ha napközben nem is ettünk semmit, estére befogadókra találtunk. A lovak patkolásával sem volt gond, Székelyföldre minden faluban találtunk patkoló kovácsot, régi eszközökkel, de nagyon ügyesen dolgoznak.



Közös fénykép a vendéglátókkal
(Fotó: Gergely Árpád)

Nekem a legkellemesebb, legmaradandóbb élményt Székelyföld nyújtotta, ott nagyon sok lenyűgöző emberrel találkoztunk, varázslatos a vidék és magyarsága, a nyitottságuk, amit irányunkba mutattak, és ez nem színlelt kedvesség, tiszta szívből jövő barátsággal fogadtak bennünket az első pillanattól kezdve, ahogy megérkez-

tünk, végig ezt éreztük utunk során. Róluk példát vehetnénk mindannyian – mondta a többi között Chemez Farkas.

Az aracsi pusztatemplom meglátogatásakor alkalmi kiállítás keretében az ódon falakat, ha csak rövid időre is, de a magyar Szent Koronáról készült képek díszítették, amelyeket Szelényi Balázs fotózott. A képeket Huszár Andrea Magdolna visegrádi szobrászművész és társa Mile Zsigmond hozta el Aracsra, ők ketten ősi magyar zarándokhelyeket keresnek fel a Kárpát-medencében. Egy vándorkiállítást visznek magukkal, amelynek részét képezik a Szent Koronáról készült fotók, Mindszenty bíboros stólája stb., útközben pedig népdalokat, népmeséket, archaikus imákat gyűjtenek.”

Huszár Andrea Magdolna a hozzám írt levélben még kiemeli, hogy szeretnének velünk lenni Nyékincán március 15-én, ünnepünkön, a dombozmű leleplezésén. Ha másként nem, lélekben mindenképp itt lesznek. Annuska és János is hívott, jelezve, hogy készülnek a nagy eseményre. Örömmel újságolták, hogy csütörtökön (február 4-én) kísérték ki Alsónyékről és Felsőnyékről a polgármesteri hivatalból érkezett vendégeiket. Három évvel ezelőtt is voltak náluk, és szereték volna, ha a Nyék nevet viselő vagy erre utaló helységek küldöttségei találkozzanak. Akkor nem kaptak támogatást, az idén viszont pozitívan bírálták el pályázatukat. Így Felsőnyéken május, Alsónyéken pedig június végén jöhet létre egy Kárpát-medencei nagy találkozó.

Fotók: Stanyó Tóth Gizella

2015 júniusa – 2016 februárja



Mária kisdeddal

Ünnepelt gyász

Kilencvenöt éve írták alá a trianoni diktátumot – Lehet-e ellenségből barát a magyar kisebbség? (2.)

Ószlovákok? Ó, szlovákok!

Mottó: „Nem minden magyar tehet arról, hogy magyar.”

(Jaroslav Hašek: Švejk)

A magyarok, akik „nyílvesszőként fúródtak” a szlávok testébe, más és más kihívásokat jelentenek északi és déli szomszédainknál. Sebzett magyarságképünkben azonban sok a hasonlóság is. Hogyan támadnak a szobrok Szlovákiában, és hogyan menekül nyugatra a magyarok lakta Délvidék? Erről szól riportsorozatunk befejező része.

Szenyifolt Európa térképén. Lakói vérengző fenevadak, akik ma is a középkorban élnek, éppen csak csecsemőket nem sütnék grillen. Történelmük ezeréves szemenszedett hazugság. Amire olyan büszkék, a honfoglalásuk valójában csavargók rabló hadjárata. Legnagyobb uralkodókat, költőket, zeneszerzőket szomszédaitól lopták. Mindenki jól járna, ha fővárosukat tankok törölnék el végre a föld színéről.

Nincs több mankó, ennyiből már illik kitalálni! Úgy van, a feladványra a válasz: Magyarország. S népe, a magyarok.

Egyszerre szórakoztató és elgondolkodtató a származásoknak és a gyűlölködéseknek az a szökeárja, amely elborítja az embert, ha a szlovákiai könyvpiac magyarokkal bíbelődő pamfletjeit böngészi. *Magyarizálás – Szlovákok kinszenvedései; Polgárok a magyarizálás ellen; Magyar képzelgések – Ősidőktől itt élünk; Magyar csalások – A „magyar történelem” gyártása. Trianoni trauma – Összeesküvés a köztársaság ellen?* Csak néhány visszafogott cím, amely lerántja a leplet a magyarok történelemhamisító ármányairól – amint ez olvasható több felháborodott honi internetes oldalon is. Kétségtelen, hazánkban is akad könyvkiadó, amely nem ismer lehetetlent abban, hogy bizonyítsa: a világ minden bajáért egyetlen kisebbség, történetesen a zsidók a felelősek. Netán a biciklisták. Úgyhogy a szlovák és a magyar szélsőségesek valójában édesde-

den megférnének egy lövészárkban – már ami alapelveiket illeti. Trianon, határainkon innen és túl, vonzza a történelmi kielégületleneket, akik – innen – „Idősebb vagyok, mint Szlovákia” feliratú, végtelenül szellemes pólóban masíroznak, s nem győzik szajkózni, hogy a „bűdös tótok” nemcsak címerünk kettős keresztjét és halmait lopták el, de még a himnuszuk is magyar népdal nótájára épül. Odaát pedig a nyolcezer éves Szlovákiáról, a magyarokat civilizáló szlovákokról és a folyamatos kisebbségi hazaárulásról látnak szép délibábokat. Ám úgy tűnik, Szlovákiában mintha néhány fokkal nagyobb igény lenne az ámokfutók téziseire...

A magyar etnikum a trianoni döntés után jelent meg Szlovákia területén – vallotta a megkérdoztetek hét százaléka a Pozsonyi Magyar Intézet megbízásából készített, 2013-as közvélemény-kutatás során. Huszonöt százaléka meg volt győződve arról, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában tűntek fel első példányai Szlovákiában, 15 százalék szerint a török hódoltság korában. A Felvidék kifejezést a szlovákok döntő többsége nem ismerte, aki igen, az elutasítóan viszonyult hozzá. Szent István királyunkat a megkérdoztet magyarok 52 százaléka határozta meg pozitív személyiségként, a szlovákoknak azonban csak 26 százaléka. Az mindenesetre derűlátásra is okot adhat, hogy a közösen elszennvedett történelmi katasztrófákat – mint például a tatárjárást vagy a mohácsi vészt – mind a szlovákok, mind a magyarok negatívumként ítélték meg. Még szerencse! Mint ahogy az is, hogy a megkérdoztetek harmada vélte úgy: szlovák nemzetről nem lehet a XIX. század előtt beszélni.

Sajnálatos módon a szlovák nagypolitika olykor másként gondolkodik erről a bizonyos eredet-

kérdésről, Közép-Európa megrontójáról. Hogy tiszta vizet öntsön a pohárba, 2010-ben Robert Fico miniszterelnök Szvatopluk nagymorva fejedelem nyolcméteres bronzszobrát állíttatta a pozsonyi várba, a talapzatra vésetve az „őszlovákok királya” titulust. S hogy semmi kétség ne maradjon, Fico kijelentette: „Szent István nem a mi királyunk.” Szvatopluk előbb volt itt, mint a magyarok Szent Istványa vagy a csehek Szent Vencelje. Ezzel a kormányfő két legyet ütött egy csapásra: kiváltotta a történelmi tisztánlátással rendelkező szlovákok felháborodását, akik szerint őszlovákokat emlegetni abszurdum, hiszen abban a korszakban még nyomuk sem volt, másfelől sikeresen neonáci zarándokhellyé varázsolta a szobor környékét.

Szlovákia legalább olyan kétségbeesett erőfeszítéseket tesz a sosem volt múlt megteremtéséért és a visszamenőleges honfoglalás sikeréért, mint Románia (és persze mint Magyarország kielégíthetetlenjei). Ami a románoknál a dákoromán elmélet, az itt a Nagymorva Birodalom, amely valójában a középkori „Csehszlovákia”, azaz csehek és szlovákok legelső közös birodalma. A vadember magyarok természetesen elragadták a nyájukat gyanútlanul legeltető szlovákoktól, sok évszázados rabigát és leírhatatlan kegyetlenkedéseket hozva rájuk. Úgyhogy ideje volna már, ha a magyarok bocsánatot kérnének mindazokért a rémtettekért, amelyeket elkövettek e föld őslakossága ellen! Mert az egészen biztos, hogy a szlovákok nem fognak bocsánatot kérni a magyaroktól – reagált Kövér László szavaira a minap Anton Hrnko, a Szlovák Nemzeti Párt alelnöke. Kövér ugyanis azt merészelte mondani április 12-én, a felvidéki kitelepítettek emléknapján, hogy „ameddig az európai jogrend része a kollektív bűnösség elve, addig Európában senki sem érezheti biztonságban a szülőföldjét” – utalván a mai napig tovább élő, 2007-ben a szlovák parlament által megerősített(!) Benes-dekrétumokra, amelyek kollektív bűnösséget mondtak ki a felvidéki magyarságra és néemetségre a második világháborút követően. Hrnko alelnök szerint mindez csak reakció volt a magyar kormányok több mint százéves politikájára.

Nilván az is csak régi feudális bűneink jogos megtorlása, hogy megfosztják szlovák állampol-

gárságától azt a szlovákiai magyart, aki felveszi a magyar állampolgárságot...

Egyszóval szlovák szomszédainkkal is volna miről beszélgetnünk egy kávé mellett.

„Állj meg, szlovák testvér, elmúlik a veszély, a szlovák ébredés már” – így hangzik Szlovákia nemzeti himnuszának egyik sora, és nem lehet kételyünk, hogy a „veszély” a magyar szinonimája. Elismeri ezt egy rokonszenves, nyelvünkön szépen beszélő szlovák férfiú is, aki Galán Angéla és Zámboreszki Ákos *Szomszédaink, a magyarok* című dokumentumfilm-trilógiájának szlovákiai epizódjában szólal meg. A pozsonyi Galán Angéla Szlovákiában, Romániában és Szerbiában kalandozott, hogy választ kapjon a kérdésre: miként látnak bennünket a környező államok többségi társadalmi, és milyen rossz közhelyek, félelmek, sebek lehetnek a normális együttélés gátjai?

Túl lehet-e lépni a történelmen? Pontosabban mindazokon a sérelmeken, amelyek lövészárkot mélyítenek szlovákok és magyarok közé?

A magyar az az ember, aki idejön, és azt hiszi, ez az ország az övé volt, és vissza akarja kapni – adja a magyarság szabatos meghatározását ugyanez a filmbéli szlovák férfi. A magyarok autonómiája a szlovákok számára azt jelenti, megint magyarizáció jön, megint a szlovákok fognak szenvedni a magyar uralom alatt, s ettől rettegnek az egyszerű emberek – halljuk a másik definíciót. Más, kevésbé pátoszos felfogás szerint a magyar egyenértékű a hülyével és a bénával, aki iskolázatlanabb, vidékiesebb, vicces kis akcentusa van, amelyen nagyokat lehet röhögni. Hallhatjuk az anekdotát is: a trianoni szerződést csehszlovák részről aláíró Štefan Osuský mondta az aktuskor: „Azon a napon aláírtam a végső elszámolást.” Diákkorában ugyanis a tanfelügyelő megkérdezte tőle, milyen nemzetiségű. Az eminens tanuló Osuský természetesen szlováknak vallotta magát. A felügyelő haragosan rávágta: nem, magyar vagy. Mire Osuský: nem, szlovák vagyok. A tanfelügyelő lekevert neki egy pofont. A kis Štefan visszaadta. Ezért kitiltották Magyarországot összes középiskolájából. Trianonnal tehát számára is visszaállt a világrend. (Osuský visszaemlékezéseiben ez a „tanfelü-

gyelő” maga a kultuszminiszter, Apponyi Albert gróf, aki az iskola meglátogatásakor csupán annyit kérdezett tőle, jó magyar lesz-e belőle, mire a szlávérzelmű Stefan néma maradt, bosszúból maga a miniszter tiltatta ki a Monarchia minden tanintézményéből. Ezért jelentette ki Osuský, hogy a trianoni „találkozást” Apponyival különös elégtételnek érezte.)

A végtelenségig, az önfeladásig szelíd, galamblelkű, védekező alapállású, mindig résen van. Van benne büszkeség, de nincs ellenállás. Mindig a saját területén élt, csak jöttek a hódítók – ilyesféleképp gondolkodnak saját „néplelkükről” a szlovákok, akik a magyarokat előszeretettel látják agresszornak napjainkban is. Nehezen szabadulnak a kényszerképzettől – akárcsak a románok –, hogy Magyarország ugrásra készen várja, mikor kebelezheti be ismét Szlovákiát. Hogy a történelem „visszafoglalása” semmiképpen ne történhessen meg, a talpáról a feje tetejére állították a térség históriáját is, és figyelemre méltó fogalmi csúsztatással elnevezték a régi Magyarországot Uhorskónak, a trianoni országunkat pedig Magyariskónak az orwelli duplagondol szellemében. Következésképp, aki Trianon előtt élt, azt uhorskynak mondják már Árpád vezértől kezdve, ami afféle „hungarusként”, de semmiképpen nem magyar nemzetiségüként fordítható. Így szlovákosodik el Felső-Magyarország történelme Szvatoplukig visszamenőleg, s lesz Stefan Secéni a legnagyobb magyarból vagy Ludovít Kosut a magyarok Mózeséből.

„A szlovák történelmi tudat pedig azzal, hogy – önálló nemzeti mivoltát alátámasztandó – különállásának hamis történelmi perspektívát adott, éppen valódi múltját lökte el, önmagát [...] történelem nélküli néppé tette. A 900 éves elnyomás zavaros teóriájának pedig az lett az eredménye, hogy szlovák részről máig beteges, komplexusos védekezési kényszer uralja a magyarokhoz való viszonyulást – mutat rá a *Szlovák–magyar kiegyezés, tizenkét pontban* című cikkében Kollai István, a Pozsonyi Magyar Intézet igazgatója, aki a szlovák társadalom magyarságképét és emlékezetpolitikáját kutatja. – A közép-európai népekre egyébként általánosan jellemző félelemérzetet a szlovák köztudat különös erővel táplálja, és miközben »galamblelkű pásztornép«-nek tartja magát, galamblelkűségét óvando emberiség

elleni bűnöket volt képes elkövetni a szlovákiai magyar közösséggel szemben.”

Kollai azonban azt sem hallgatja el: a magyar kollektív emlékezet legalább ennyire figyelmen kívül hagyja a szlovákságot, számára „a szlovák nép mintha a semmiből jött volna elő 1918-ban”. A kiegyezéshez elengedhetetlen lenne, hogy a magyar társadalom elfogadja: az ezeréves Magyarország történelme nem a magyar nép kizárólagos tulajdona, hanem minden nemzeté, amelynek ősei a natio hungaricához tartoztak. A szakértő szerint a magyar önképnek gyökeresen meg kell változnia ahhoz, hogy a szlovák társadalom kérdéseire pozitív választ tudjunk adni. Jóllehet: „Egy magyarnak feladni a »Kárpát-medencei kizárólagosságába« vetett hitét olyan, mint tévének átlépni a tű fokán, és még a Mennysors sem garantált utána” – fűzi hozzá Kollai István.

„A magyar kisebbség tagjai [...] nem analfabéta drogárusok, mint az iraki kurdok vezetői, vagy terrorista forradalmárok, mint az IRA-tagok, hanem könnyen megérthető civilizált európaiak, akik békés és ésszerű eszközökkel próbálják elérni reális politikai céljaikat” – ezt pedig Miroslav Kusý szlovák politológus írja *A magyarkérdés Szlovákiában* című könyvében (Kalligram Kiadó, 2002).

Ezek a nyomvonalakon valóban lehetne Dunának, Oltnak, Poprádnak egy a hangja.

– A magyarság mentalitását nagyban befolyásolja viharos története, valamint az a terület, amelyet ez a nép elfoglalt a Pannon-síkságon. A magyarok az utolsók közé tartoznak azon népek körében, amelyek 300-tól 900-ig betelepedtek Európa területére, amikor nagy hullámokban érkeztek Ázsia harcias népei a kontinensre. A magyarok által elfoglalt terület éket vert a keleti és a déli szlávok közé. A magyarok e népek között találták magukat, ami megerősítette éberségüket, de félelmüket is a szláv népek nagy csoportjaitól.

Milovan Balaban újvidéki történész, a Vidovdan szerb történelmi lap vezető szerkesztője így vezeti fel válaszát arra a kérdésünkre, hogyan látja a magyarokat.

– E félelmek valamelyest természetesek is voltak, hiszen a magyarok „idegen testként” je-

lentek meg a szlávok tengerében. A magukat magányosnak érző magyarok csak magukra támaszkodhattak olyan környezetben, amelyet nem tartottak barátságosnak. Amikor csatlakoztak a nyugati kereszténységhez, az akkori európai államok által létrehozott rendszerhez tartoztak, ami felerősítette a meg nem értettséget az ortodox szlávokkal és Bizánccal szemben. De akárhogy volt is, ez a viszony javult, és valóban beszélhetünk olyan időszakról, amikor a közép-kori szerb és magyar állam együtt tudott működni. Mégis úgy gondolom, hogy sosem érkeztek el a közelséghez. A magyarok félelmének oka a szlávok, de különösen a szerbek hegylakó mentalitása is, amelyet kissé nyersnek nevezhetünk, legalábbis magyar nézőpontból. Ez a lelkület történelmi örökség, a hőstörténetekből táplálkozik, amelyek szerint a szerb a legnagyobb és legerősebb – ez a szerb nép mítoszához tartozik, azonban a másik félben gyanút ébreszt. A magyarok sokszor óvatosak és távolságtartók a „vad” balkániakkal szemben. Ám a szerbeknek is vannak rejtett félelmeik a magyarokkal szemben. Elsősorban a negatív történelmi tapasztalatok, másrészt a magyarok titokzatossága miatt, akik keveset beszélnek, és nem is mutatnak vágyat az iránt, hogy a szerb társadalomhoz közeledjenek. Személyes véleményem, hogy a magyaroknak ez Nyugat-Európával kapcsolatban sem sikerült teljes mértékben, habár összeköti őket a katolikus vagy a protestáns kereszténység, valamint a több évszázados együttélés a Habsburg Monarchiában. Hogy a legfontosabb oka ennek a finnugor eredet-e, azt nem tudom megmondani. Az a melankólia azonban, amely a magyarok között tapasztalható – legalábbis itt, a Vajdaságban, ahol élek –, olyan érzést kelt bennem, hogy sosem illeszkedtek be a többi európai nép közé sem, és hogy a mai napig magányosnak érzik magukat. Számomra ez jelenti a legnagyobb problémát a magyarokkal.

Milovan Balaban úgy véli, minden magyar kormánynak, a magyar elitnek dolgoznia kellene azon, hogy ez megváltozzon. A történész szerint a szerbek sokkal becsületesebbek és jóindulatúbbak a magyarok irányába, mint ahogy azt ők érzik, de ugyanígy a magyarok is sokkal jobb emberek annál, mint ahogy a szerbek körében tartják őket.

Szerbiának persze ma sokkal súlyosabb gondjai is vannak annál, hogy a magyarok lelkivilágán és magányán töprengjen. Gazdasági helyzete nem éppen rózsás, és az egykor virágzó, nagy jólétben élő Vajdaságnak azt kellett megérnie, hogy a hajdani ágrólszakadt szomszéd, Magyarország messze túllépjen rajta. „1912, 1923, 1967 és 1991 után napjainkban zajlik az elmúlt egy évszázad során a délvidéki magyarság ötödik nagy exodusa. Ott tartunk, hogy a Facebookon tíz ismerősünk közül immáron nyolccal úgy kommunikálunk, hogy mi magunk még itt – ki tudja, meddig –, ők viszont már távol, valahol Európában vagy a messzi Amerikában válaszolnak leveleinkre, vagy látjuk viszont arcukat és halljuk vissza hangjukat a Skype-on. Csak az elmúlt három hét során a tágabb ismeretségi körünkből hárman távoztak Leedsbe, Stuttgartba és Budapestre...” – összegezte a Délvidék helyzetét Dévavári Zoltán idén márciusban Zentán, újságírói díjak átadásakor. Döbbenetes képet festett: az egyik szabadkai iskola 43 magyar végzős diákjából 41 azonnal külföldre távozik tanulmányai befejeztével, egyelőre még Magyarországra, de feltehetően onnan tovább Nyugatra. „Az anyagi nincstelenségben, a totális légszomjban, kilátástalanságban és jövőkép-nélküliségben nincs már hova hátrálniuk sem nekik, sem szüleiknek, ennél fogva vesztenivalójuk sincs. [...] Városaink és falvaink látképe, állapota és állaga konstans romlik; a múltunkat, az emlékeinket és az identitásunkat jelentő épületek naponta tűnnek el. Gyermekkorunk szép utcái és terei kiüresednek és átalakulnak, helyüket, szerepüket, szellemiségüket egy másik, számunkra ugyan ismert, de mégis idegen és távoli kultúra, mentalitás veszi át véglegesen” – mutatott rá Dévavári.

Szerbiának ugyanis magyarjainál jóval komolyabb fejtörést okoznak menekültjei: a darabjaira hullott Jugoszlávia zugaiból a „magterületre” szivárgó szerbek. Mostanság különösen a háborúk dúlta Koszovó van napirenden. Ha úgy tetszik, Koszovó elvesztése a szerbek Trianonja, ahogy mostanság többen fogalmaznak; mindenesetre tény, hogy a szerb történelem kiemelt emlékei kerültek a határ túloldalára, „cserébe” frusztrált, féltelmekkel és gyűlölettel teli koszovói szerbek érkeztek a magyar Délvidékre, akik úgy ékelődnek be a fogyatkozó magyar tömbökbe, mint ahogy a

szerb felfogás szerint egykor a magyarok a szláv tömegbe. Más mentalitást, reflexeket, kultúrát és sérelmeket hurcolnak magukkal betyárbútor-ként, és gyakran feszültséggel, haraggal töltik meg az évszázadok óta kialakult délvidéki szerb-ség és magyarság közösségeit. Megjelennek a „Halál a magyarokra” feliratok a falakon, a szerb csetnikkultusz virágzik, a magyar beszéd ökölcsapásokat is kiválthat, és a telepések a magyarok felé fordítják félelmeiket, hogy ami Koszovóban megtörtént velük, az talán újra megtörténhet itt is, és újra földönfutóvá válhatnak...

Nem beszélve azokról a történelmi terhekről, amelyeket együtt vonszolunk a török hódoltságtól, azaz a Délvidék „magyartalanításától” egészen 1942-ig, a „hideg napokig” és 1944–45-ig, a magyar atrocitásokra következő szerb vérboszúig. S Trianon természetesen itt is – legalább – két térfélre osztja a történelmet:

– Közvetlenül a trianoni békeszerződés után a két nép kapcsolatát alaposan megterhelte az a tény, hogy a magyarok úgy érezték, olyan területet vesztek el, amely történelmi jogon hozzájuk tartozik. A szerbek azonban – különösen a Vajdaságban – úgy látták, olyan területet kaptak, amely az övék az etnikai és történelmi jog alapján – magyarázza Milovan Balaban történész. – Trianon előtt a szerbek érezték magukat sértve és megalázva, 1920-tól pedig a magyar nemzeti közösség vélekedett úgy, hogy súlyosan megsértették őt az újonnan létrehozott versailles-i rend érdekében. A két világháború között – habár hivatalosan jók voltak a viszonyok – az ellentétek továbbra is fennálltak, amire már az első adandó alkalommal, vagyis a második világháború idején fény derült. Ha most eltekintünk attól, hogy a békeszerződéssel magyarok milliói maradtak az ország határain kívül, tény az, hogy a magyarországi szlávok olyan államban éltek, amely nem ismerte el politikai jogaikat, sőt a kétosztatú Monarchiában még államalkotó nemzetnek sem számítottak. A mai világtrendek már elfűjték az olyan állammodelleket, mint amilyen az Osztrák–Magyar Monarchia volt, a globális folyamatok pedig más irányba vitték Európát és az egész világot. Így a Trianon előtti világ visszahozatala ma már anakronisztikus lenne még akkor is, ha ez igazságtalannak hat a magyar nemzet számára.

– Feldolgozhatók-e ön szerint a két nép egymás ellen elkövetett agresszív tettei?

– Igen, amennyiben elitjeink azon dolgoznának, hogy megtalálják a kapcsolódási pontokat a szerbség és a magyarság között. Sokkal több közös rendezvényt kellene szervezni, hiszen azok a népek, amelyek nem ismerik egymást, sokkal könnyebben fordulnak a gyűlölködés irányába. Ilyen módon bizalom is kialakulhat, és megérthetjük egymás múltját. A szerbek megérthetnék, hogy Trianon katasztrófa volt a magyarság számára, a magyarok pedig azt, hogy mit jelentett Koszovó elcsatolása a szerbeknek. Ez már csak azért is fontos, mert mind a szerbség, mind pedig a magyarság keresztény nemzet, ami kötelez bennünket. Kötelességünk, hogy a következő nemzedékeknek ne hagyjunk hátra bűnöket, ahogy olyan irracionális terveket se, amelyek csak gyűlölködéshez vezetnek – feleli Milovan Balaban.

A Balkánon, ahol a nemzetek népi hagyományt csinálnak egymás körbegyűlöléséből, az egyszeri szerb mindenesetre jobb szomszédnak tartja a magyarokat, mint az „usztasa” horvátokat vagy a skiptárokat, azaz az albánokat. A történelem azonban hektikus pont maradt a két nép kapcsolatában, és ezen az eltelt idő sem segített. Az első világháborús centenáriumi megemlékezéssorozatnak például erőteljes politikai céljai is vannak: Szerbia többek között Olaszországban lobbizik nagy erővel, hogy nyilvánvaló történelemhamisításának érvényt tudjon szerezni. Az úgynevezett balkáni halálmars – az 1915 őszen-telén a Balkánon végigterelt osztrák–magyar hadifoglyok megpróbáltatása – ma már kizárólagosan szerb szenvedéstörténetként van tálalva, és a szardíniai (asinarai) haláltábor, ahová megérkeztek a túlélő foglyok, köztük több ezer magyar katona, mint a szerb mártírok egyik központi emlékhelye épül ki jó ütemben, hogy mire eljön a százéves évforduló, ebben az évben minden készen legyen egy újabb délibáb beiktatására.

„Legkedvesebb szomszédaink a magyarok” – olvassa a Večernji list című horvát napilap vastag vörös betűit a címdalán Kiss Gy. Csaba a zágrábi vasútállomáson, amint nemrégiben megjelent könyvében, a *Budapest–Zágráb: oda-vissza* című művelődéstörténeti esszégyűjtemé-

nyében beszámol erről (Nap Kiadó, 2015). Mint Kiss Gy. írja, a horvátok ma a magyarokat teszik rokonszenvlistájuk élére. „Persze: a szomszédok közül” – fűzi hozzá, ami szerint már nem olyan nagy dicsőség. De az irodalomtörténész úgy véli, összességében nem rossz magyarnak lenni Zágrábban. Tehát nem örök életűek a negatív sztereotípiák.

Hogy a környező országokban – a régi Magyarország területén osztozkodó „utódállamokban” – milyen változásoknak kellene bekövetkezniük, hogy az avas közhelyek végre a süllyesztőbe kerüljenek, és néhány szélsőséges magyar randalírozó ne hitethesse el velük, hogy Magyarország éppen tankhadosztályait vonultatja a határok mentén? Mi kell ahhoz, hogy a múltat és a jövőt tisztán érzékelő román, szerb, szlovák, ruszin, ukrán, horvát, szlovén, osztrák és más egyéb nációjú értelmiségnek a hangja legyen az uralkodó? Ne pedig mindazon erőké, amelyeknek érdekük folyamatosan politikai hisztériát gerjeszteniük? És nekünk miben kellene változnunk ahhoz, hogy traumáinkat megértsük, és borzasztó gyorsasággal fogyatkozó kisebbségeinket is megvédelmezhessük?

Már az is kérdéses, van-e válasz ezekre a kérdésekre. Az utolsó azért kerül:

„...a magyar politikai szemlélet egész Magyarország felosztását egyszerűen brutális erőszaknak és a győzők hipokrizisének tulajdonította, és nem volt képes disztinkválni a leválásra érett másnyelvű területek elcsatolása és az oktalanul és igazságtalanul elszakított magyar nyelvű területek elszakítása között. Ennek következtében nem tudott elszakadni a történeti nagy Magyarország ábrándképétől, és még inkább abba a lelkiállapotba került, hogy Európa neki egy súlyos

igazságtalansággal adósa” – írja Bibó István *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága* című örök érvényű elemzésében. Hogy mi lehetne a megoldás szerinte? Annyiszor csépették el már ezt a mondatot, de ritkán a megfelelő helyen: „Demokratának lenni mindenekelőtt annyit tesz, mint nem félni: nem félni a más véleményűektől, a más nyelvűektől, a más fajúaktól, a forradalomtól, az összeesküvésektől, az ellenség ismeretlen gonosz szándékaitól, az ellenséges propagandától, a lekicsinyléstől és egyáltalán mindazoktól az imaginárius veszedelmektől, melyek azáltal válnak valódi veszedelmekké, hogy félünk tőlük.”

Nem félni. Sem a másik néptől, sem a kultúrájától, nem félni a történelmi belátástól – viszont rettegni a tudatlanságtól. Biztató, hogy Románia a napokban mégsem erőltette Trianon nemzeti ünnepé avatását. Mint ahogy az is, hogy június 4. számunkra egyre inkább az összetartozás napja lesz, mint a feneketlen gyászé. S hogy is mondta a szlovák férfiú a magyarokat elemző dokumentumfilmben? „Mintha elváltuk volna a köldökzsinórt, amely a közös szlovák–magyar történelmünkhöz fűzött minket.” Amit elváltak, annak összebogozásához valóban nem kevés bátorság kell. Még több: hétköznapi félelemmentesség. Az idézett Miroslav Kusý is erre ösztökéli a szlovákokat: „Ez a nemzet azonban csak akkor érik komplexusoktól mentes, modern európai néppé, ha képes lesz elszakadni az általa kitálat szlovák igazságtól, és elfogadja az egyszerű, ideológiamentes, jelzők nélküli igazságot.”

Ez lehetne mindnyájunk igazsága.

Vége

(Margittai Gábor esszéje a Magyar Nemzet Magazin 2015. június 13-ai számában jelent meg.)

Autonómiakutatási esszé-tanulmány IV.

Autonómiák Közép-Európában

Két titoista (Koszovó és Vajdaság) autonómia Jugoszlávia Szerbia tagköztársaságában (vázlat)

A koszovói autonómia: Koszovó¹-Metohija Szocialista Autonóm Tartomány (Vázlat)² (1974–1989)

A ma már Koszovó Köztársaság nevet viselő, egykori jugoszláv autonóm tartomány sorsa nem 2008. február 17-én dőlt el, amikor kikiáltotta függetlenségét, hanem 1690-ben, mikor is Arsenije Černojević (Csernojevics Arzen) ipeki (Peć) szerb pátriárka 37 000 szerb családdal – mintegy kétszázezer fő – önként vándorolt ki, zömében a Magyar Királyság területére. Ezzel saját egyháza visszavonhatatlanul változtatta meg a szerbség kárára a terület etnikai összetételét, arculatát. Az első balkáni háborúban győztes Szerbia a londoni egyezmény (konferencia) alapján 1913-ban megkaparintotta Koszovót, s azonnal megkezdte az albánok üldözését. (Ekkor az albán etnikum 60%-a nem Albániában élt.) Csuka János *A délvidéki magyarság története* c. monográfiájában pontos adatokat közöl az SZHSZ Királyság (összlakosság: 11 984 911 fő) albán és magyar etnikumáról az 1921-es népszámlálás adatai alapján: 467 658 fő³ magyar és 439 657 fő albán (66%). A királyi diktatúra (1929) sem kedvez az albán etnikumnak, amely ennek ellenére tíz év alatt 630 000 főre nőtt. Az 1937-ben megjelent *Isterivanje Albanaca* (Az albánok kiűzése) c. Vaso Čubrilović-memorandum már nyíltan megmutatja Belgrád szándékait, amelyeket a második világháború akadályozott meg. A háború ideje alatt, ugyan olasz protektorátusként, egy fedél alá kerültek az albániai, a koszovói, a ma-

kedóniai, a montenegrói és a görögországi albánok a történelem folyamán először (de a dolgok mai állása szerint, nem utoljára). A rekonstruált vagy második (kommunista) Jugoszláviában a terület (Koszovó: 10 887 km²) elnevezése a következőképpen alakult (miközben folytatódott a népességgrobbanás, amely 1948-ban már 730 000 főt és körülbelül 70%-os etnikai arányt mutatott): autonóm terület, autonóm tartomány, 1974-től szocialista autonóm tartomány. Az év(tized)ek múlásával sem sikerült semmit változtatni a terület fejlettségén, az autonómia alatt is Jugoszlávia legfejletlenebb része maradt, miközben az albán lakosság 1971-re meghaladta az egy és negyedmillió lélekszámot, ami 75%-os albán túlsúlyt jelentett. Az első nyílt lázadások 1968-ban törtek ki:

Pristinában az emberek Enver Hodzsát éltették. Tito páncélos hadosztályok bevetésével és tömeges letartóztatásokkal „konszolidálta” a helyzetet, amelyen az új, 1974-es alkotmány utáni státus is enyhített valamit, de csak időlegesen. A '60-as évektől nyugatra tartó jugoszláv milliós vendégmunkás-áradat egyik jelentős etnikuma az albán, közülük mindenki(!) hazaküldi keresete meghatározott részét (10–15%-át), amelyből a helyiek fölvásárolják a szerb kézen lévő földeket, kisboltokat, kisiparosok üzleteit, pékségeit stb., ezzel is elősegítve a szerbség távozását a tartományból. Így a szerbek és albánok aránya ismét változik, 1981-re az albán népesség jóval meghaladja a másfél millió főt (1 584 441), s az etnika arány 22:78-ra módosul.

Egy évvel Tito halála után újabb, az eddigieket mindenben meghaladó lázongások kezdődnek Pristinában, a stabilitást veszélyeztető epicentrummá válva. A követelések lényege, hogy Koszovó legyen tagköztársaság, s váljon ki Szerbiá-

¹ Koszovó magyar neve: Rigómező

² A rövid áttekintés elkészítéséhez önmagamát „plagizáltam”, korábbi, már publikált kutatásaim alapján.

³ Nem egészen kilenc évtized (három emberöltő) alatt a délvidéki magyarság negyedmillió főre esett vissza, a jugoszláviai albánság létszáma pedig megközelítette a kétmillió főt.

ból (de még nem Jugoszláviából). Belgrád lépése ismét a rendőri és katonai brutalitás, amelyre a válasz is az. 1986-ban megjelenik a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia hírhedt memoranduma, amely vadsovén-irredenta alapon mocskolja az albánokat (is), ami újabb olaj a tűzre. Ezen évtized alatt távoznak (részben meghalnak) azok a koszovói albán vezetők, akik még hittek Titóban, a szocializmusban, a kommunizmusban, az internacionalizmusban. Utolsónak, 1987-ben az autonómia első embere, Fadil Hodzsa, akit Milošević szorít ki a hatalomból, pedig vele lehetett (volna) tárgyalni. Mérsékelt volt, és elutasította a „Koszovó Köztársaság” jelszót és célkitűzést. Megkezdődik Belgrád és Pristina között a kétszázalékos vita, hogy a koszovói albánság 90, 92 vagy 94%-ban népesíti-e be szülőföldjét. (Ami tény, hogy a helyi albánok lélekszáma ekkor már majdnem kétmillió fő). 1989-ben a rigómezei csata évfordulóján, gazimestani beszédében Milošević már nyíltan megfenyegeti az ellenségnek tartott albánokat: „Hatszáz évvel a rigómezei ütközet után újra harcban állunk. E csatákat egyelőre fegyvertelenül vívjuk, de nincs kizárva, hogy más eszközökhöz folyamodunk.”⁴ Ez évben szünteti meg Sloba vezér a koszovói (és a vajdasági) autonómiát, s a szerb parlament direkt irányítása alá vonja a tartományt. Bebörtönözteti még a Belgrádhhoz hű, Tito-kedvenc Azem Vllasi albán kommunistát is. Rahman Morinát (1943), az ifjúkommunista nemzedék utolsó tagját – aki a béke érdekében egy szerb–montenegrói–koszovói államszövetségben gondolkodva, még mindig hajlandó lett volna tárgyalni a szerbekkel – pedig a koszovói Szocialista Párt alakuló ülésének elnökségi asztalánál érte a halál. (Belgrádban temették el, az albánok bojkottálták a szertartást.)

Az autonómia végóráiban és megszüntetésének idején nemzedékváltás zajlik le a koszovói politikusok körében. Megjelenik az a generáció, amelynek kiemelkedő alakja Ibrahim Rugova⁵,

⁴ Szlavoljub Gyukics: *A Miloševics-klán*. Athenaeum 2000 Kiadó, é. n. 73. old.

⁵ Ibrahim Rugova (1944–2006) dr., „a koszovói Ghandi”. Irodalomtudós, a legismertebb politikus. A pristinai Albanológiai Intézet munkatársa, az albán irodalom professzora. A Sorbonne-on doktorált (1984). A passzív, erőszakmentes ellenállás apostola. 2002 és 2006 között a Koszovói Köztársaság elnöke. Bár muzulmán családban született, élete utolsó éveiben áttért a római katolikus vallásra. A legenda szerint az öltönye fölött hordott sál arra emlékezteti, hogy

aki még akkor is hisz a tárgyalásos-békés rendezés lehetőségében, amikor egyre nyíltabb célként fogalmazódik meg a független Koszovó megteremtésének igénye, akár fegyverrel is. De ennek már semmi köze a tizenöt évig létezett autonómiához, amely csak része volt a párhuzamos nemzetépítésnek, amelynek alapját az Európában egyedülálló koszovói albán népsza-
porulat biztosította.

Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány (vázlat)⁶ (1974–1989)

„Tudom, hogy Horvátországban valamiféle délszláv birodalomról álmodoznak. [...] Ha ez valaha is megvalósul [...] annak központja nem Zágráb, hanem Belgrád lesz.”

(Deák Ferenc, 1868)

A XIX. század '60-as, '70-es éveiben az illirizmus lassan átalakul jugoszlávizmussá. Magát a térségben egyre jobban terjedő jugoszláv, Jugoszlávia (délszláv) kifejezést I. Garašanin szerb miniszterelnöktől eredeztetjük. Az ekkori állam-
álmok a Zágráb–Belgrád-tengelyt egészítették ki Bosznia-Hercegovinával, Crna Gorával (Montenegró, azaz fekete hegyek), Dalmáciával és a Vajdasággal (szerbül Vojvodina). (Példaként a német és az olasz egységmozgalmak állhattak a romantikusnak tűnő földrajzi elképzelések előtt!)

Az 1849-es magyar szabadságharc bukása után a szomszédos területeket a Habsburgok (Ferenc József császár) Szerb Vajdaság és Temesi bánság néven egyesítették 1860-ig. A kiegyezés (1867) után, 1872-ben szűnt meg a katonai közigazgatású Határőrvidék. A Magyar Királyságon belül a régió „visszakerült” Bács-Bodrog, Torontál és Temes vármegyékhez, illetve Horvát–Szlavónországhoz (1868-tól Mo. társországa) tartozó Szerém vármegyéhez. Így a magyar közgondolkodásban a Délvidék elnevezés honosodik/honosodott meg.⁷ 1918 decemberétől a frissen alakult Szerb–Horvát–Szlovén

1945. január 10-én a kommunista partizánok meggyilkolták apját és négy bátyját.

⁶ Részben a tanulmány *Mozgástér* c. fejezete is tartalmaz a VSZAT-ra vonatkozó információkat.

⁷ Napjainkban már a helyi magyarok is egyre többen használják a történelmi magyar Délvidék elnevezést a szerb tükörfordítás (Vajdaság) helyett. Sajnálatos kivételt képeznek vezető politikusaik.

Királyság és a Román Királyság „osztozott meg” a területen, de még közöttük is feszültség támadt az arányokon. Nikola Pašić szerb miniszterelnök „lemond” Temesvárról és környékéről, és ezért a „nagyvonalú gesztusáért” az antanthatalmak a Muravidékkel (Muraszombat, Alsólendva [ma Lendava] és környéke) jutalmazták. Az 1920-ra kialakult állapotokat a trianoni békediktátum június 4-én szentesítette. A megalakulásától kezdve belső etnikai, gazdasági, társadalmi, vallási és civilizációs feszültségekkel küzdő délszláv állam 1929-ben, a királyi diktatúra bevezetésének évében fölveszi a Jugoszláv Királyság nevet, s belül „újraszabja” önmagát. A vizsgált terület a Dunai bánság része lesz.

A második világháború alatt, 1941 áprilisa és 1944 októbere között a Bánát német megszállás alá kerül, a Bácskába magyar csapatok vonulnak be, a Szerémség egy része az ún. Független Horvát Állam része lesz. A Délvidékre a szovjet csapatokkal együtt bevonuló kommunista jugoszláv partizánhadsereg vérfürdőt rendez a helyi német, magyar és horvát lakosság körében – az áldozatok pontos száma a mai napig ismeretlen.

A második, immáron a kommunista-partizánmarsall Tito vezérelte, balról rekonstruált Jugoszláviát a párizsi békekonferencia legitimálja 1947-ben. A Délvidékből újra Vajdasággá váló területről „lecsatolják” a Drávaszöveget (Dél-Ba-
ranya), amely a Horvát (tag-) Népköztársaság része lesz. A horvátországi magyarság kilenc évtized alatt nyolcadára zsugorodik.⁸ 1948-ban a Tájékoztató Iroda Jugoszláviát elítélő határozata miatt befagynak a szocialista országok és a balkáni Napóleon (Márai Sándor nevezi így Titót) vezette Jugoszlávia kapcsolatai. A vasfüggöny módosított változata a Drávára, a Dunára és a Tiszára is leereszkedik, s szinte bezárja a Vojvodinát/Vajdaságot, amelyet keletről a szintén ellenséges Románia határol. (A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája Belgrádból Bukarestbe költözik!) 1955-ben megindul a Canossa-járás Belgrádba, amelyet Hruscsov kezd és *Gheorghiu-dej*, illetve Gerő Ernő fejez be, de miután J. B. Tito 1958-ban elítéli Nagy Imréék kivégzését, a magyar–jugoszláv kapcsolatok csak

a '60-as évekre enyhülnek. Eddigre a Vajdaság már Autonóm Területté, majd Tartományvá válik, s részben magyar lakossága (25%) szusszanásnyi időhöz jut, ami durván húsz évig (1965–1985) tart. 1974-től az új és megnövekedett jogú, önálló költségvetésű terület neve: Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány. A Szocialista Autonóm Tartomány parlamentje 150 fős volt, a magyarságot 37-en képviselték. Kiszélesedtek a magyarság nyelvi, kulturális, oktatási stb. jogai, de arról, hogy önálló érdekképviselői szervezete jöjjön létre, nem született megállapodás, miközben többször fölmerült a '70-es években egy „Csemadok-szerű” ernyőszervezet létrehozásának lehetősége. (Korábbi kutatásaim szerint ezt Budapest[!] sem támogatta.) Jutott még magyar képviselő a Jugoszláv Szövetségi Parlamentbe is, ahol a mahomet intézmény 110 vajdasági képviselőjéből 26 (jugó) magyar volt.⁹ Megállapítható, hogy a '70-es évek második fele, a szocialista öngazgatás liberalizált változata a délvidéki magyarság fénykorának nevezhető. Helyzete, lehetőségei (hitelfelvétel, devizaszámla), körülményei (világútlelél), életszínvonala (tengerparti és külföldi nyaralás, gépkocsivásárlás stb.) messze meghaladták az erdélyi, felvidéki és több esetben még az anyaországi magyarok jogait és lehetőségeit is, természetesen az egypártrendszerű ideológia keretein belül. A viszonylagos jólét és annak látszata jelentős nyomokat hagyott a nemzeti identitás és karakter meggyengülésében – ez megmutatkozott a vegyes házasságok nagy számában, az anyanyelv pongyola használatában és az etnikai koherencia fellazulásában. A Vajdaság területi autonómiája nyitott volt „dél felé” (szerb többség), a koszovói területi autonómia azonban etnikailag zárt, végóráiban tömörszerűen. A vajdasági autonómia tizenöt éve két szakaszra osztható. Az első, a fölívelő, hat évig, Tito haláláig (1980. május) tart, majd 1-2 év stagnálás után megindulnak – ugyan ekkor még jogi, (ál)alkotmányos csomagolásban – a belgrádi támadások Újvidék és Koszovó ellen (Szerbia alkotmányos jogállása), amelyet még egy-két évig a Zágráb–Ljubljana-ellenpólus, melyhez itt-ott Szkopje is

⁸ Bőbben: Juhász György: Célfotó – 2441:2296 arányban választott képviselőt a horvátországi magyarság. In: *Hitel*. 2012. március

⁹ Ezen adatok megtalálhatók egyetemi jegyzetben is. *Nemzetpolitikai alapismeretek – Közzolgálati tisztviselők számára*. Szerkesztette: Kántor Zoltán, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013, 25. old.

csatlakozik, egyensúlyban tart. Ennek a kényes egyensúlynak a „terméke” az 1984-ben Szarajevóban megrendezett XIV. Téli Olimpiai Játékok, amely még egységes országgént tükrözte vissza a szövetségi Jugoszláviát.

1986 őszén robban be a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia memoranduma, amely már nyílt belgrádi támadás az autonómiák ellen (is). Míg pl. Szlovéniában „áramütésként” értékeli a memorandumot, s a már így is félig „harcban álló” Koszovóban is értékén kezelik, addig a vajdasági vezetőség nem veszi komolyan a „Ćosić-brigád”¹⁰ intelmeit. Azt sem igazán veszik észre, hogy 1987. szeptember 23-án, egy szép őszi szerdai napon új férfi kerül a Szerb KSZ KB élére, bizonyos Slobodan Milošević, akinek ambíciói az eget ostromolják, s minimum Tito akar lenni. Arra se nagyon figyeltek Újvidéken – Novi Sadon, hogyan távolítja el az energikus-harcos új ember korábbi belgrádi ellenfeleit, vetélytársait, és rostálja meg a vénülő partizángeneráció utolsó tagjait pár hónap alatt. A szerb nép szinte isteníti gátlástalan (amúgy montenegrói)¹¹ fiát, aki egy év múlva lecsap az autonómiákra is. A vajdasággal végez a legsimábban, az ún. „antibürokratikus forradalom” keretében. A vajdasági vezetőséget egyetlen attackkal söpörte el, Újvidéken a hatalmat könnyedén vették át 1988 nyarán, és cinikusan zavarták el a *Stevan Doronjski* halála után első számú vajdasági politikussá pár éve előlépett *Boško Krunicót*, aki magával rántotta az egész vajdasági vezetőséget, benne a legnagyobb magyar sarzsival, Major Nándorral. (M. N. napjainkban békés nyugdíjasként Magyarországon él, és a Népszabadságban publikál.) A vojvodinai/vajdasági/délvidéki

¹⁰ Dobrica Ćosić (1921–2014) akadémikus, író, szerb teoretikus-politikus, volt köztársasági elnök (1992–1993). Mezőgazdasági tanulmányait nem fejezi be, partizánnak áll, Tito feltétlen híve. Az '56-os forradalom alatt, tisztázatlan státusban, Budapesten tartózkodik. A '70-es években ellenzi a vajdasági és a koszovói autonómiát. Erősen szerb nemzetközpontú regényei miatt hívják (ironikusan) a „nemzet atyjának”, mint ahogy atyja és szerzője a szerb akadémiai memorandumnak. Támogatja Miloševićet és Boszniában Karadžićot. Elnökségét Miloševićnek köszönhetette, aki le is váltotta. Visszavonult, de mindenhez hozzászólt: Szerbia mai helyzetét hasonlónak tartotta az 1914-essel és az 1941-essel.

¹¹ „A XX. századi »legnagyobb orosz« grúz, a »legnagyobb német« osztrák, a »legnagyobb szerb« pedig montenegrói” – írtam 2004-ben a *Jugoszlávia foglya* című, Horvátországról szóló tanulmányomban. In: Juhász György: *Utak és útvesztők – Délszláv körkép*. Budapest, 2006, 26. old.

bukást talán az minősíti a legjobban, ahogyan az 1988. október 6-ai újvidéki eseményeket a szerbek minősítették: „joghurtforradalom”. (A Belgrádból és Koszovóból autóbusszal Újvidékre szállított szerb hazafiak [fizetett tüntetők] szendvicseket és joghurtot kaptak, az előbbieket megették, az utóbbiakat nekivágták a vajdasági pártbizottság épületének, s ennyi elég volt a bátor vezetőknek a lemondáshoz.) Ennél százalmasabban, gyávábban és nevetségesebben politikai vezetőség még nem bukott meg, s ez elég volt egy autonómia fölszámolásához, amely de jure 1989-re esett, alkotmánymódosítás formájában.

* * *

Az 1989 és 2012 közötti délvidéki politikai helyzetet önálló tanulmányban foglaltam össze *Autonómiát, de milyet?* címmel.

Megjelent a Magyar Nemzetben 2012. december 10-én. A tanulmány teljes szövege:

Autonómiát, de milyet?

A kilencvenes évek elején szétesett államok nyomán öt új szomszédunk keletkezett. Ám a Kárpát-medencei magyarság anyaországán kívül státusa – gyöngye autonómia kíséreltek ellenére – a mai napig változatlan. Közben eltelt húsz év.

„én lenni
elnökök vezérek
mi meghalni mindnyájan
úgyis téves csatatéren”
(*Domonkos István: Kormányeltörésben*)

A Kádári–Aczéli művészet- és sajtópolitikát a három T (tűrt, támogatott, tiltott) gyakorlata jellemezte. A felsorolás azonban hiányos. Létezett negyedik T is: a titkolt, legalább ekkora súllyal. Ebbe a kategóriába esett az azonos rendszerű, de nem a KGST és a Varsói Szerződés országai közé tartozó, az öngazgatási szocializmusra és a személyi kultuszra fölesküdt Janus-arcú diktatúra, Jugoszlávia is. Elsősorban azért, mert bár szocializmust hirdetett, eltért a szovjet típusútól. Ezen belül még titkoltabb volt a jugoszláviai magyarság helyzete. Nem értesülhetett a magyar közvélemény az Újvidéki Egyetemen 1959-ben alapított legendás Magyar Tanszékről és a tíz évvel később létrehozott, Európában egyedülálló Hungarológiai Intézetéről. Suba alatt tiltották be délvidéki írók, köztük *Gion Nándor* könyveit, és tiltották ki

Magyarországról az Új Symposion avantgárd folyóirat szerkesztőit – évekre. Aczél György megakadályozta, hogy Európa legjobb magyar nyelvű napilapja, az újvidéki Magyar Szó, hozzánk is eljusson, miközben a standokon virított a Scintea, a Trybuna Ludu, a Pravda...

Jugoszláviában a legnagyobb tömegmegmozdulására '71-ben került sor. A zágrábi Horvát Tavasz mozgalmat Belgrád katonai erővel verte le, ezt később többször alkalmazta Koszovóban is. A társadalmi erjedés azonban nem állt meg, amire a „délszláv monarchia” '74-től új alkotmánnyal válasszolt. A szocialista föderációt hat tagköztársaság: Szlovénia, Horvátország, Montenegró, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Szerbia és két autonóm tartomány, Koszovó meg Vajdaság alkották. Ám a két autonóm terület a szövetségi állam belső erőviszonyai termékeként jött létre. Nem a szerb Belgrád, hanem a szövetségi Belgrád fabrikálta, a pánszerb etatizmus és hegemonizmus korlátozása céljából. Egyes nacionalista szerb körök – a fiatal *Vojislav Koštunica* és elvbarátai – azonnal támadást indítottak az autonóm Vojvodina (Vajdaság) ellen. Koszovó-Metohija fölfogható albán etnikai-területi autonómiaként az albán lakosság már akkor a 80%-ot meghaladó számaránya okán, a Vajdaságban (Bácska, Bánát, Szerém-ség) azonban szó sincs magyar autonómiáról. Kizárólag területi autonómiáról beszélhetünk, ahol a lakosság húsz százaléka magyar.

Ugyanebben az időben jött létre a máig példaértékű, etnikai-területi autonómia Dél-Tirolban (Alto-Adige), amely rendezte az olaszországi osztrákok helyzetét, s Bécsnek védhatalmi (értsd: beleszólási) jogot is biztosított. Erről az aczéli titkolt magyar tájékoztatásban elvéve jelent meg hír. A két autonómia összehasonlító elemzése a mai napig sem készült el, de annyi megállapítható: Dél-Tirol a többpárti demokratikus Itália produktuma, a Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány egy több (nem tévedés!) kommunista párti diktatúráé. A jugoszláv kommunisták szövetségbe tömörültek (JKSZ), melyet kilenc pártból ötvöztek, a hat tagköztársaságból, a két autonóm tartományból és... Szinte hihetetlen, de Európa negyedik haderejének, a Jugoszláv Néphadseregnek saját kommunista pártja volt. Egyformának tűntek, de ma már kijelenthetjük: például a szlovén kommunisták inkább hasonlítottak egy európai szociálde-

mokrata párthoz, mintsem a bolsevikokhoz, kivált az ortodox szerb, montenegrói vagy a „katonapárttal” összehasonlítva. Az autonóm Vajdaságot is „élcsapat” vezette, etnikai (szerb–montenegrói) alapon. Nehezítette az autonómiában a délvidéki magyarság erőteljesebb szerepvállalását, hogy a háromosztatú jugoszláviai magyar etnikum (Szlovénia, Horvátország, Szerbia) legnagyobb egysége, a vajdasági semmiféle érdekképviselői szervezettel nem rendelkezett. Szlovéniában működött a Muravidéki Magyar Érdekközösség (elnöke, *dr. Hajós Ferenc* lett Szlovénia első budapesti nagykövete), Horvátországban pedig a Horvátországi Magyarok Szövetsége. A '70-es évek elején a délvidéki magyar értelmiség, főképp az újvidékiek, a Csemadok mintájára akartak magyar érdekvédelmi szervezetet létrehozni, Belgrád tárgyalta is volna, Budapest azonban nem támogatta az elképzelést. E minősített nemzetárulás ellenére nem maradtak el Kádár vadászatai Titóval, és ultipartijai sem Aczél Györggyel. Kéken ragyogott az Adria Tamáska Mária (Kádárné) és férje előtt Brionin, s csak a próbababa hízott kicsit, ha a gyakori vendég, Jovanka Broz (Titoné) fölkereste a váci utcai (Rotschild) Clara szalont. A vajdasági autonómia kiteljesedése a '70-es évek második felére és a '80-as évek elejére tehető. Elsősorban azért, mert a terület önálló (adó, vám, illeték stb.) bevételekkel rendelkezett. Így az alapvetően mezőgazdasági tájegység a fejlesztési-beruházási programokat képes volt finanszírozni, s nem szorult rá – mint manapság – Belgrád visszaosztó költségvetési kegyeire. Jutott pénz az útépítéstől a legnagyobb „kulturális programig”, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia megalapításáig (ma a belgrádi alosztálya). Ennek a folyamatnak volt a részese a délvidéki magyarság, bővítve oktatási hálózatát, sajtóját, könyvkiadását. Életszínvonala is meghaladta az anyaországiakét. Az odautazók erről a helyszínen győződhetek meg, mert a negyedik T, a „titkolás” hatékony volt. Ezúttal a szomszéd szőleje bizonyult savanyúnak, mert *Márkus Gyula*, az MTI örökös belgrádi (félre)tudósítója gyöngécské cikkeiben megcsipkedte és kioktatta Jugoszláviát, Kranjska Gorától Ohridig, úgy, hogy ki sem tette a lábát a fővárosból.

A vajdasági autonómia az első léket Tito halálával (1980) kapta. Ezt még sikerült túlélne, de

Slobodan Miloševićtel nem boldogult. A Szerb Művészeti és Tudományos Akadémia memoranduma 1986-ban már nemcsak Szlovéniát és Horvátországot mocskolta, célpontja volt a vajdasági és a koszovói autonómia is. Az iromány mindkettőt az egységes Szerbia elidegeníthetetlen részeként jelenítette meg. Az évtized végére Milošević, minden szerb *Slobója*, megszüntette a vajdasági és a koszovói autonómiát, vezető politikusait leváltotta, a média munkatársait kiebrudalta. Belgrád úgy szippantotta magába az országrészt, hogy központosította a bevételeket. Erre akkor csak a ma már történelminek nevezett Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége tudott válaszolni. Meghirdette a kettős autonómiát, ami a visszaállított vajdasági területi autonómián belül a szabadkai központú magyar etnikai autonómiát célozta. A pán szerb vezetőség a magyarok elképzelését elutasította, majd 1991-ben megtámadta Szlovéniát és Horvátországot, 1992-ben Bosznia-Hercegovinát, végül 1998/99-ben Koszovót. Belgrád négy háborújából négyet veszített el. 2008 februárjában még Koszovó is kikiáltotta a függetlenségét.

Az elmúlt két évtized a délvidéki magyarság sorsát alapvetően megpecsételte. Szerény becslés alapján több mint nyolcvanezer magyar (2001–2011 között 39 400) távozott. A maradék is délről északabbra, a magyar határ közelébe költöztek. Korfánk is tragikusan alakult. Sokan az esztelen háborúk áldozatai lettek, mások azért nem térnek vissza, mert Európát is elhagyták. A népszámlálás friss adatai szerint 254 ezren vallották magukat magyarnak. A húsz évvel ezelőtti körülbelül 400 ezer fős népcsoport szinte megfeleződött, Szabadkán is kisebbségbe szorult. Eközben a vajdasági szerbség több százezer fővel gyarapodott a betelepítések (Bosznia, Horvátország, Koszovó) folytán, jócskán és erőszakosan megváltoztatva a térség nemzetiségi arányait és összetételét. Ó-Szerbia – Belgrád tudatos intézkedései nyomán – nem fogadta be azokat, akiket korábban Jugoszlávia-szerte fölláztatott. A szerb menekültek halvány jelét sem adják annak, hogy egy hagyományosan síkvidéki kultúrába hajlandóak beilleszkedni. Eszük ágában sincs átformálni hegylakó sajátosságaikat. A jogaitól megfosztott Vajdaság olyan problémákkal küzd, amelyeket ön-

erőből nem képes megoldani, s ez az évtizedek óta tartó ex lex állapot minden tekintetben súlyos kárára van.

Az újvidéki kvázi parlament 120 képviselőjéből csak hét magyar, az országrész pedig hétszázalékos kegyelemkenyéren tengődik. S még ezt sem kapja meg. Ennyi jár(na) a Vajdaságnak a szerb költségvetésből. A Báni Palota első embere ma a VMSZ vezetője, *Pásztor István* (elődje *Egeresi Sándor* volt), köszönhetően az egykori szövetséges *Tadić*, ma *Đilas* vezette, 58 képviselőt adó Demokrata Pártnak. Fia, *Pásztor Bálint* a 250 fős szerb szkupstina (parlament) ötfős magyar frakciójának vezetője. *Pásztor István* küzd a vajdasági autonómiáért, s valamiféle megfoghatatlan, képlekeny észak-bácskai magyar perszonális-oktatási-művelődési önkormányzatért. Föltételezve a legjobbat – ami Koszovó elvesztésével kizárt – Belgrád könnyezve borul Újvidék nyakába, és újra valós autonómiát biztosít a tartománynak. Akkor szerb autonómia lesz Szerbián belül. Ennek vajon részévé tízszázaléknyi magyar? Mi a garancia arra, hogy a majdan autonóm Vajdaság biztosítja a mintegy felére fogyatkozott magyarság megmaradását? A világon semmi. Ám egy pár tartományi cím (elnök, alelnök, miniszter, tanácsos) jut a politikusoknak, hadd lássák a tévénezők Európá-szerte, hogy boldogul a magyarság „Noviszádon”.

Nem inkább egy olyan etnikai-területi-gazdasági autonómia lenne a magyar megmaradás záloga, amely ott – Adán, Csókán, Kishegyesen, Magyarkanizsán, Zentán, Szabadkán, Óbecsén, Törökkanizsán – jönne létre, ahol még magyar többség és jelentős kisebbség van a Ferencsatornáig? Érdemes Újvidéken küzdeni, ahova százezer szerb települt be, s ahol ősszel három magyar első osztály indult, öt, nyolc, illetve tíz tanulóval?

Budapesten van Külügyi Intézet, az MTA-nak Kisebbségkutató Intézete, *Szász Jenő* vezetésével vadonatúj nemzetpolitikai műhelye. Egyetemeken és főiskolákon számos balkanisztikai tan-szék működik, nem szólva az egyetemes magyar hungarológia koronázatlan királynőjéről, a Balassi Intézetről. Ilyen tudományos háttérrel bátran követelhetjük: autonómiát! De melyet?

Cédulák X.

– ha van európai korhangulat, akkor a mostani rémisztő. Az itt lakók személyes érintettségük kényszeréből, netán a közügyek „szagából” megérezték, valami baj van, aminek kirobbantását a beözönlőknek „köszönhetjük”. Korábbi életünk állóvize olyan mértékben posvánnyá lett, amelyben egyedül a pénz maradt felszínen. Semmilyen más érték nem bírta ki ezt az európai méretű képmutatást, minden elsüllyedt. A migránsok jelenlétük tömegével rákényszerítették a kontinens vezetőit, foglalkozzanak valami valóságos problémával is. Megszokott hazugságaik fedezékéből ki kellett jönniük a való világba, s megmutatni a kínos igazságot – a király megint meztelen, mint rendesen. Emberi jogok, emberi méltóság, európai értékek, demokrácia – fényűző díszlet és kellék, semmitmondó szavak. Helyben járás, addig is kezdődjék előlről, az előző öt éves terv...

– a darázs, a hangya és a keselyű árnyéka... Mesét mondasz gyerekeknek? Kinek beszélsz? Aki erre jár, s pár percet figyel? Bolondság. Manapság egyetlen perc közfigyelemért akár életet áldoznak, nincs üres járat! Szóval a darázs, de előbb a keselyű tűnt föl! Amerika, Ukrajna, Izrael és az arabok! Te meg mit kavarsz itt a lüke bogarakkal? Ezek mindig lesznek, ha emberek már nem, ha a háborúk kitombolják magukat, akkor is, még utánunk is. Megkönnyebbülten, hogy nélkülünk. Örök túlélők. És tudsz róluk valamit, hogy emlegeted őket? A pintyekről többet, mert idejárnak az erkélyre, etetem őket. A zöldikéket is, amelyek kezdetben sárgák. A zöldikék sárgák? A keselyű árnyéka tűnt föl először a brazil vb-n, amint a madár körözött Manaus egén, de sötét árnyéka a foci pályán kanyargott. Kicsit rémisztő volt, mert a közvetítő nem látta, én meg azt gondoltam, hogy bekattantam. Aztán később más is mondta, látta ő is. A keselyű nem ereszkedett lejjebb, csak fölülről figyelte az embereket. Jó, hogy

nem lőtték le! A stadion kapujánál mindenkit ellenőriztek, fegyvert nem lehet bevinni! Az óriási, fekete árnyékú madár csak körözött odafönt, de nem bántott senkit. Manapság ennyi bőven elég a kilövéshez. Lehet, nem volt gyanús, csak olyan fura... És a darázs? Az erkélyen röpdösött. Amikor az ajtó felé szállt, megijedtem, szerencsére köztünk volt az üveg. Miért zavart, hisz az csak egy darázs? Sárga, fekete és zúg. Félelmetes. Még a hangya is? Egy virág kelyhéből bukkant elő. Nem nyúltam volna oda, pedig ha valamilyen rámászik a kezemre, és elérem, összemorzsolom. Gyilkos. Inkább én pusztítom el őt, mint hogy ő csípjen meg engem! Még jó, hogy nem vagy paranoiás! Ma már nem foglalkozom a gilisztákkal, ami gyerekként mindennapos volt. Különben is, ez a három lény valahogy összezsúfolódott, tán két napon belül kerültek eléem, nem szeretem az ilyet. – És ne remélj enyhülést későbbre sem – ezzel eltűnt a Nyelvelő, mint akit a föld nyelt el ...

– szavaimmal segíthetek másokon – bizonyosan kitüntetés...

– N. Sarkozy még elnöksége idején egy interjúban kifakadt, mondván, nem tartja normális dolognak azt, hogy francia városok erkélyein birkát vágnak. Megjegyzése természetesen pórias, miként a balkoni birkavágás. Kijelentéséből nem lett ügy, erről a tapintatos francia média gondoskodott. Valamiként erre a bonyolult nyugat-európai helyzetre rímél, amelyről egy Belgiumban szolgáló magyar jezsuita pap beszélt a minap: cikkek jelennek meg a lapokban olyan belga állampolgárokról, akik közel-keleti államokba, Szíriába, Irakba, Líbiába utaznak a felkelők katonai támogatására. Ehhez hasonló szándékkal mennek a térség államaiba angol, francia és holland fiatalok. A kiutazók másod-, olykor harmadgenerációs, született európaiak. A vén Európa, a demok-

rácia hazája mind sokszínűbbé lesz. És jövője is multikulti...

– ha valamilyen láthatatlan kezek forgatják a zsinórpadról a világ eseményeinek díszleteit, akkor ezt mesterien teszik. Európát megint elrabolták, ezúttal azonban nincs semmilyen bika és szép lány, csak a fölhalmozott vagyon lenyúlása az elhízott kontinensről... és most még Oroszország meglegyintése is, nehogy már elfeledje, hol a helye, és mi minden történhet büszke sólymaival... A németeket bevitték az erdőbe, mire onnan kitalálnak... Természetesen azt kapták, amit a legkevésbé szerettek volna. Weimar nyugtalanító kísértetei ismét földerengnek... Amerika közben elnököt választ, mondhatja: oda sem tud figyelni, nemhogy kavarjon! Vagy éppen ilyenkor kap szabad utat a sok láthatatlan kéz... Kína még mindig messze van. Az ideözönlő migránsok azonban már köztünk. És még csak a szereplők bevonulásánál tartunk, bár már felgördült a függöny, a játszma éppen csak elkezdődött. Semmi remény, minden bizannyal sokan megérik a kibontakozást. Számos képernyőn (mint régen terepasztalon) már nagyban folyik az ütközet. Különben mindenki ártatlan, sorozatos véletlenek vannak, a rendezők ingerültek, a mesterek sápadtan hallgatnak. Az úri közönség már a nyáron bevásárolt, az előkészületek megtörténtek. Senki sem boldog, de sokan élvezik – végre történik valami.

– Ausztrália „halott szíve”, a földrésznyi sziget belső vidéke az ősi kontinens tán 4/5 része, mintegy 50 mai Magyarországnyi terület, amelyet körülvesznek a hazájukból elűzöttek utódaitól lakott tengerpartok. És mintegy félmillió, szabadon garázdálkodó, nemzedékek óta vadon élő teve,

a betelepült fehérek elhagyott állatsordái. Az őslakosok évek tízezreideit élték le ezen a halott vidéken, ahol eső olykor évekig nem zuhog, és aki nem ismeri e vad vidék törvényeit, elmenekül vagy szomjan hal... Akiknek e föld sajátjuk volt, az őslakók nem ismerték Kant magasztos nézeteit, de kiállták a legszigorúbb s legfőbb vizsgát, diplomát szereztek túlélésből ott, ahol mindenki más megbukott. Ők tudták a törvényt, ismerték világukat, tisztelték vörös fényben pompázó Varázshegyüket, áldoztak isteneiknek, s vigyázva a Földre, megmaradtak minden körülmények között. Gyarmatosítók lerabolták földjüket, majd miután az erősebbnek bizonyult, sorsára hagyták a vidéket, megrontották az ott élők világát. És már a fehérek sem ismerik Kantot, csak úgy tekintenek rá, mint a bennszülöttek...

– nincs pánik! Kis szorongás, az igen, de különben minden rendben. Középkorú asszony vásárol tejet az áruházban, ezért a ládába nyúl, melyben halomban hevernek a zacskós tejek. Amint odafordul karjával a tejhez, észleli, egy fekete bőrű férfi (ez esetben nem biztos, hogy jó az afroamerikai jelölés, nem tudjuk, hogy onnan jött) szintén rámozdukt a fehér italra, így az asszony velejéig toleráns, liberális magatartása által vezérelve azonnal hátralép, kezét elkapja a tejtől. A fekete bőrű férfi meglepődik, szintúgy elugrik, és ékes magyarsággal odakiált, nem kis figyelmet keltve a boltban... „Nem vagyok ebolás!” A félreértett asszony mélyen megbántódva, lehajtott fejjel elhárít a tejtől. Ő már nem látja, csak később mesélte el neki a szomszédasszony, hogy a pénztárosnő külön tette a fekete vevő ezresét, és nem is fogta meg... Nincs pánik.



Keresztút

Prokopp Mária professzor asszony laudációja

– a 2015. évi Márton Áron-émlékérem átadása alkalmából*

Igen Tisztelt Tanárnő! Tisztelt Elnökség! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt szeretném a Tanárnő és mindannyiuk bocsánatát és megértését kérni, hogy laudációm nem személyesen mondom el Önök előtt, de mivel most november elején ért véget 36 éve tartó római egyetemi tanári munkám, a magyar tanszék átadásának és nyugdíj-ügyeimnek intézése nem tette lehetővé, hogy a Bethlen Gábor-díjak és a Márton Áron-émlékérmek átadására hazajöjjek.

Pedig ennél szebb lezárását igazán nem tudtam volna elképzelni római küldetésemnek, hiszen 1996-ban én kaptam meg az emlékérmét, annak elismeréseképpen, hogy minden hazai támogatás nélkül „ellenszélben” sikerült megrendeznünk a Római Tudományegyetemen a IV. hungarológiai világkongresszust, melynek témája *A magyar kultúra és a kereszténység* volt, hiszen mit is választhattunk volna a honfoglalás 1100. évében az örök városban rendezett konferencia témájának, ha nem az ezeréves európai magyar kultúra és művészet éltető elemét jelentő kereszténységet.

Ennek a római kongresszusnak két megrendítő eseménye volt, az egyik az idő közben szentté emelt II. János Pál pápa zárófogadása castelgandolfói rezidenciáján, a másik pedig az, amikor a konferencia kihelyezett nápolyi ülésén, a Santa Maria di Donnaregina templomban Prokopp tanárnő magyarországi Mária királyné gyönyörű, Tino da Camaino által 1325-ben készített síremléke előtt és Pietro Cavallini Szent Erzsébet életét és halálát ábrázoló freskóciklusa alatt tartotta meg előadását több száz magyar, olasz és 36 országból érkezett kongresszusi résztvevő előtt. Prokopp tanárnő előadásában

szenvedélyesen bizonyította, hogy az Anjou királyok idejétől, a XIV. század elejétől kezdve a XVI. század közepéig Magyarország milyen fontos szerepet játszott az európai történelemben, és ebben milyen nagy szerepe volt a magyar szentek Mária királyné által terjesztett olasz és európai kultuszának. Már akkor úgy éreztem, hogy ezért a szenvedélyes kiállásáért a kongresszusért kapott emlékérem legalább annyira illette volna meg őt, mint engem, a kongresszus rendezőjét. Ezért is örülök, hogy a múlt karácsonykor sikerült megjelentetnünk a Romanika Kiadó *Olaszországi magyar emlékek* sorozatában Prokopp tanárnő *Nápoly középkori magyar emlékei* című könyvét, és annak is, hogy most én írhattam meg a tanárnő laudációját a Bethlen Gábor-díjak és a Márton Áron-émlékérmek átadásának ünnepségére.

Prokopp Mária életművét, kutatásait, tanulmányait, könyveit nemcsak a magyar és nemzetközi művészettörténész szakma ismeri el és tartja nagyra, hanem az általa immár majdnem 50 éve tanított diákok ezrei és a szélesebb nagyközönség is, hiszen ő nemcsak a XIV–XVI. századi magyarországi művészet, mindenekelőtt a középkori Magyarország templomai faliképeinek egyik legmélyebb ismerője, az esztergomi várkapolna történetének és művészeti értékeinek őrzője és kutatója, hanem a magyar kultúra és az európai (ezen belül is mindenekelőtt az olasz) művészet közti organikus kapcsolatok egyik legelkeszebb propagálója és hirdetője. Aki Prokopp Mária tanárnő könyveit olvasta, vagy előadásai egyikének hallgatója lehetett, többé nem szabadulhat attól az érzéstől, hogy a magyar kultúra és a magyarországi művészet minden pusztítás és rombolás ellenére az európai művészet élvo-

* Elhangzott Budapesten 2015. november 14-én.

nalához tartozott, és tartozik ma is, és nem kell „kicsinek” éreznünk magunkat, ameddig – ahogy Babits írta – „»Kicsi az én szobám, kicsi, de nem börtön!«”.

Prokopp Mária Esztergomban, az első szent királyunk városában nőtt fel, a bazilika védőszárnya alatt, igen nehéz időkben, amikor a város romokban hevert, szegény, kifosztott és megalázott volt, akár az egész ország, lebombázott hidakkal, házakkal, templomokkal, a bazilika alatt elszállásolt idegen katonákkal. De Prokopp Máriának elég volt, hogy szemét a várhegyre emelje, és tudta, hogy akkor „kinyúlhat édig a / lélek, mint dómjával ott a bazilika” (ahogy Babits írta *Dal az esztergomi bazilikáról* c. versében). Nem véletlen, hogy első nagy munkáját az esztergomi várkápolna művészeti emlékeiről írta, és művészettörténeti formálódását a Keresztény Múzeum csodálatosan gazdag képtára határozta meg.

Kutatásai az esztergomi várkápolna Anjou-kori freskói után az Anjou-kori hazai és itáliai festészet főbb alkotásaira vonatkoztak. Több alapvető tanulmányt írt a hazai trecento falfestészet európai kapcsolatairól és jelentőségéről, az esztergomi Keresztény Múzeum itáliai táblaképeiről, feldolgozta a hazai középkori falfestészet európai helyét és jelentőségét, különös tekintettel az egykori Gömör vármegye templomaira, de hasonlóképp kutatta és mutatta fel a szakma és a nagyközönség számára a keszthelyi és a budapesti belvárosi plébániatemplom faliképeinek művészi értékeit.

2001-től máig folytatja kutatásait Wierdl Zsuzsanna festő-restaurátor művésszel való szoros együttműködésben az esztergomi várkápolnában, ennek során sikerült meghatározniuk a vár magas színvonalú reneszánsz falképeinek mesterét Sandro Marianóban, aki Esztergomban Vitéz János primás megbízásából festette fel a tudós érsek, Mátyás király kancellárjának dolgozószo-

bája falaira a hét erény allegóriáját, a hét bolygó diadalmenetét, a zodiákus csillagképeket. Ez a reneszánsz Európa egyetlen XV. századi humanista főpapi studiolója, amely ugyan csak töredékesen maradt fenn, de így is bizonyítja és hirdeti a Mátyás-kori magyar művészet európai rangját. A négy erényt ábrázoló freskósorozat most folyó restaurálásának nagy felfedezése, hogy az egyik erény szerzőjeként a festőgyakornoki pályáját Mariano festőműhelyében kezdő fiatal Sandro Botticelliben sikerült meghatározniuk, aki ezek szerint Magyarországon kezdte festői pályáját. (Számomra igazi megtiszteltetés volt, hogy ezt a tudományos felfedezést külföldön elsőképp az általam szerkesztett olaszországi hungarológiai folyóiratban, a Rivista di Studi Ungheresiben sikerült megjelentetnünk.)

Prokopp Mária tanárnő európai jelentőségű művészettörténeti munkáját ma már egész Európában ismerik és elismerik, Ő azonban többre tartja tanári munkáját, a magyar kultúra évszázados értékeinek a nagyközönség számára való felmutatását. Erről a Napút c. folyóirat 2008. évi számában így vallott:

„Az oktatást tehát negyven éve végzem töretlen lelkesedéssel. A műalkotás meghatározása, titkainak megfejtése, üzenetének meghallása és a mások számára való közvetítése a hivatásommá vált. Nagy örömet okoz a hallgatók szemének felnyitása a művészet csodájára és a művészettörténeti munka nagyszerűségére.”

Adjon a Jóisten erőt és kedvet Prokopp Mária tanárnőnek, hogy még sokáig folytathassa munkáját, hogy felnyissa szemünket a művészet csodáira és a magyar múlt nagy értékeire. Ehhez kérjük boldog Márton Áron püspök égbeli közbenjárását – az ő arcképével ellátott érmét most veheti át Prokopp Mária tanárnő.

Róma, 2015. nov. 4.

A Csillagösvényről*

BÖJTE CSABA erdélyi ferences szerzetes, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány alapítója és a Déva városában 1992-ben megnyitott árva-menhely első gondozója, nevelője.

Böjte atya, Csaba testvér ebben az évben már krisztusi kort ért el, 33 éves volt. A keresztény hagyományok szerint 33 évesen a legtöbb ember életében sorsfordító esemény következik be. Nos, a 33 éves Csaba testvér életét is új irányba terelte az 1992-es esztendő, amikor védelmébe és gondozásába vett szülői háttér nélküli, csellengő utcagyerekeket, és leszerelte azt a nevezetes lakatot egy, már évtizedek óta üresen álló ferences kolostor kapujáról. Ide költözött be védenceivel. A román hatóságok – finom lesznek – rosszalották ezt a szerintük önkéntes beköltözést. Ne feledjük, ferences rendi kolostorban keresett menedéket a ferences Csaba testvér! A hivatal emberei többször felszólították az épület elhagyására. Böjte atya válasza az volt, hogy kilakoltatásuk esetén hajlék, felügyelet és gondozás nélkül maradnak a gyermekek, és ennek a következményeiért ország-világ előtt a román hatóságoknak kell vállalniuk a felelősséget.

Böjte atya vállalta az összeütközést a román hatalommal. Hitének szilárdsága mellett mi adott neki még erőt? Erőt adott neki szüleinek hányatott sorsa, édesapja korai halálának drámai története. Csaba testvért ez nem megalkuvóvá formálta, hanem megacélozta jellemét, és emiatt döntött a papi hivatás mellett is.

Böjte atya édesapja költő volt, és írt egy allegorikus verset, majd terjesztette a barátai, ismerősei között. A költemény mai szemmel nézve ártatlannak tűnhet: a vers egy hideg télről szól, amikor a kemény fagyoktól szenvednek az emberek, és a világot üvöltöző farkasok uralják. De ki kell tartani, mert hamarosan és elkerülhetetlenül jön a tavasz – zárta versét bizakodva a költő.

A román kommunista rendszer bírái a vers rejtett tartalma miatt hét esztendő börtönbüntetésre ítélték a vers íróját, Böjte atya édesapját. Ebből négy és fél évet letöltött, de a hírhedt szamosújvári börtönben elszenvedett kínzások és az ember-telen fogvatartási körülmények miatt a szabadulás után másfél hónap múlva meghalt.

Csaba testvér kitanulta az autóvillamossági szerelő szakmát, majd szakmunkásként dolgozott. Később egy bányába került, és a kegyetlenül nehéz munka mind a testét, mind a lelkét erősen megedzette.

1982-ben titokban jelentkezett a ferences rendbe. Felvették, és a teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, majd Esztergomban végezte el. 1989-ben szentelték pappá. Széken és Dézsen szolgált, majd a krisztusi életkorban, 1992-ben Dévára került.

Amikor pappá szentelték, ezt a jelmondatot választotta: *„Isten azt akarja, hogy az emberiség egy nagy családot alkosson, s mindannyian egymásnak testvérei legyünk.”*

A kilencvenes évek elején összeomlott a romániai ipar, építőipar, százezrek váltak munkanélkülivé. A kenyérkereset kényszere miatt milliók vállaltak munkát Nyugat-Európa országaiban. Az elvándorlás, a létbizonytalanság, a szociális válság miatt családok ezrei estek szét, és egyre több gyermek került az utcára, és vált otthontalan csavargóvá. Krassó és Hunyad megyék a különösen súlyos szociális válságot elszenvedő területek közé tartoztak a bányászati és a kohászati vállalatok tömeges bezárása miatt. Csaba testvér a kellő időpontban és a kellő helyen – a Hunyad megyei Déván – üzent hadat a gyermekek nélkülözésének. Szeretettel és megértéssel közeledett a gyakran éhhalállal küzdő gyermekek felé. Ahogyan megírta: *„Megtapasztaltam, hogy az elvadult, utcára került gyerek nagyon goromba,*

* Elhangzott a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségén, 2015. nov. 14-én, a Pesti Vigadóban.

gonosz tud lenni, és ha az ember őket elűzi, akkor nagyon kegyetlenekké válnak, de ha befogadom, és szépen megfürdetem, megetetem, majd iskolába viszem, akkor megnyugszik, és megérti, hogy mindaz, amit neki kell tanulnia, az az ő javát szolgálja. Hihetetlen gyorsan fel tudnak zárkózni ezek a gyermekek, és azt látom, hogy az »elveszett gyermek«, aki a társadalom számára probléma volt, a képzés által a társadalom gondjaira válasz lesz! Igen, bátran állítom, hogy képzés, nevelés által, ajándékká válik az árva gyermek!”

Az árvákat befogadó ferences rendi szerzetes hamarosan ismert lett Erdélyben, majd Magyarországon, a Kárpát-medencében, Nyugat-Európában és a tengeren túli magyar közösségekben. Az adományok megteremtették annak a lehetőségét, hogy Szovátn is megnyíljon egy új gyermekotthon, majd újabbak további településeken. Számadataik szerint az elmúlt két évtized alatt a Dévai Szent Ferenc Alapítvány 72 otthonába körülbelül 7000 gyermeket fogadtak be. Sokan közülük már felnőttként távoztak.

Jelenleg 82 helységben kétezer-háromszáznál is több gyermeket gondoznak. Az alapvető életfeltételek – a szállás, fűtés, étellemezés és ruházkodás – biztosításán túlmenően a Dévai Szent Ferenc Alapítvány a taníttatásukkal, a pályaválasztásukkal is foglalkozik, amibe természetesen beletartozik a keresztény erkölcsi nevelésük is. Bőjte atya két évtized tapasztalatait így összegzi: *„Több mint húsz éve árva gyermekeket nevelek, megtapasztaltam, hogy Isten selejtet nem teremt, ezért most is hiszem, hogy van jó megoldás. Hiszek a szeretet végső győzelmében.”*

Hogy mi a szeretet? Erről Csaba testvér így vall: *„A szeretet olyan, mint a gyógyszer. Nem jutalom. Nem annak kell adni, aki megérdemli, hanem annak, akinek szüksége van rá.”*

Csaba testvér azt is érzékeli, s ezt a rendszerváltó évtizedek hazai európai élményeivel most is megerősítjük, hogy a szeretetre nem csak az árváknak, a fenyegetett létsorsban vergődő gyermekeknek van szükségük. A szeretet valamennyiünk gyógyító erőforrása.

Ezzel a missziós küldetéssel járja a történelmi hazát, a Kárpát-medence településeit, és jut el a világban szétszórta magyar közösségekhez, hogy

szentbeszédekben, előadásokban mondjon igent az életre, hogy legyen már elég az önsorsrontó siránkozásból, hogy ne jajongjunk, ne keseregjünk, hogy merjük mi magunk önmagunkból, környezetünkől előhívni a jót, a jó szándékot, a jóakaratot, amely forrása a sikerélménynek, amely életre segítheti a közösség, a nemzetközösség, a keresztény európai közösség erkölcsét, az igenekből építkező jövőjét.

Magyar nemzetünk határok feletti egyesítésének történelmi pillanata volt, amikor 2013. december 5-én (december 5-én!) az Országház kupolatermében országunk vezetői előtt tette le állampolgársági esküjét édesanyjával együtt az ötszázazredik külhonban élő magyar, Bőjte Csaba ferences szerzetes.

A Szent Korona jelenlétében Csaba testvér a Bethlen Gábor által megálmodott és megvalósítható Tündérkertről, a Kárpát-medencei népek, nemzetek együttműködéséről, Isten országáról beszélt. Az aranykor nem mögöttünk, hanem előttünk van, és ennek az igenekből kell megépülnie.

Ki gondolta akkor, amikor Csaba testvér a határok átjárhatóságáról beszélt, hogy másfél esztendő múlva, az idei esztendőben, nyár elején a Heti Válasz riportere ezt kérdezi tőle: *„Építene kerítést a magyar–szerb határon?”*

Csaba testvér válasza: *„Most lehet, hogy építenék, de jó nagy kaput tennék rá, hiszen tudatosan kell fogadni az érkező életeteket, mint ahogy a gyermeket is.”* Arra a kérdésre pedig, hogy a migrációs áradat miatt veszélybe kerül-e kereszténység, Csaba testvér így válaszolt: *„Hogy külföldről, Afrikából, Ázsiából rombolnák le a keresztény kultúrát? A történelem során mindig a belső bűnök bomlasztották szét a kultúrákat. Európát az itt élő megkeresztelt, de kapzsi, hitetlen, önző emberek től féltém.”*

Köszönjük, Csaba testvér, ezeket a fegyelmező és figyelmeztető, gyógyító mondatokat is. Köszönjük iskolateremtő, nevelő munkásságodat, nemzetünket erősítő missziós útjaidat!

Állandóan úton vagy. Máskor is, most is elgondolom: honnan is érkezettél közénk krisztusi korban, Bőjte atya, ferences szerzetes, székely ember? Honnan is érkezettél, Csaba testvér?

Bizony mondom: a Csillagösvényről.

Az Aracs 2015-ös évfolyamának repertórium

Tanulmányok, esszék, publicisztika

1. ÁCS Margit

„Jó a világ!” / Ács Margit = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 47–48.

2. ANDÓCSI János

A horvátországi magyarság a rendszerváltásban / Andócsi János = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 107–110.

Elhangzott a *Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl* című, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet által rendezett konferencián 2014. október 17-én, Budapesten.

3. ANDRÓCZKY Csaba

Kőszikla, vagy homok és vihar? : az Emberi Jogi Központ állásfoglalása / Andróczky Csaba = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 73–75. – Illusztrációkkal.

4. APRÓ István

Média és nemzeti identitás / Apró István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 68–86.

5. BAKAY Kornél

A táti Isten-pár / Bakay Kornél = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 134–135.
Szervátiusz Tibor szoboralakjairól. – Illusztrációval.

6. BAKOS István

Álmok és remények kiállítása / Bakos István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 105–107.

7. BARTUSZ-Dobosi László

Laudáció Iancu Laura életművéről / Bartusz-Dobosi László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 72–74.
Magyar Művészeti Akadémia, 2014. június 6.

8. BODÓ Barna

A demokrácia kapujában / Bodó Barna = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 111–115.

Elhangzott a *Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl* című, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet által rendezett konferencián 2014. október 17-én, Budapesten. – Illusztrációval.

9. BORSÁNYI Katinka

Ahogy Krisztus Pilátus előtt / Borsányi Katinka = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 81–84.

Az *Illusztrált ösvényeken* c. kiállításról Pordenonében. – Illusztrációkkal.

10. „Áldjanak téged a népek, Isten – áldjon meg minket Isten” (Zsolt 67, 6.8) / Borsányi Katinka = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 12–14.

Tartalmazza még: Égi leányka : [vers].

11. CZAKÓ Gábor

Menekültgyártás / Czakó Gábor = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 52–54.

12. CSÁKY Pál

A felvidéki magyarok és a rendszerváltás / Csáky Pál = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 126–128.

Elhangzott 2014. október 17-én Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl c. műhelymegbeszélésen.

13. CSAPÓ Endre

Európa elárasztása – lehet szándékos / Csapó Endre = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 53–57.

14. Ki a gazdája a kommunizmusnak? / Csapó Endre = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 24–29.

15. Korszakováltás és külpolitika / Csapó Endre = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 55–59.

16. DIÓSZEGI György Antal

Bibliafordítások a Szerémségtől Vizsolyig / Diószegi György Antal = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 28–37. – Illusztrációval.

17. Magyar áldomásunk ősi gyökerei a Szerémségtől Tokajig / Diószegi György Antal = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 97–109. – Illusztrációval.

18. Szentföldi zarándokút apostolkirályunk akaratából / Diószegi György Antal = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 33–41.

19. DOMONKOS László

Goli život / Domonkos László = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 51–56.
Rade Panić és Dragoslav Mihailović írásai Goli otokról.

20. Táj és lélek / Domonkos László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 110–118.
Részlet a szerző Arad-Hegyaljáról szóló szociográfiájából.

21. DURAY Miklós

Előszó hosszabban / Duray Miklós = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 136–138.

Szervátiusz Tibor szobrászatáról. – Illusztrációval.

22. Mikor és mivel kezdődött a kommunista egypártrendszer megszűnése? / Duray Miklós = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 112–120.

23. ERDEI Iván Márk

Elfeledett Szent István-szobor a Délvidéken : beszámoló márciusi szerémségi és valkósági látogatásunkról 1. / Erdei Iván Márk ; fényképek Hetzmann Róbert = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 96–105. – Illusztrációkkal.

24. GÁLFALVI György

Közölhetetlenek vagyunk? / Gálfalvi György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 108–111.

Elhangzott a *Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl* című, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet által rendezett konferencián, Budapesten 2014. október 17-én.

25. GUBÁS Jenő

Egy száműzött irodalomtanár emlékére : (Tomán László az idén lett volna 85 éves) / Gubás Jenő = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 45–46.

26. Falurombolás szerbiai módon / Gubás Jenő = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 44–47.

27. Identitászavar / Gubás Jenő = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 7–10.

28. Szerbiai magyar politikai kor- és kórkép / Gubás Jenő = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 44–47.

29. GYURKOVICS Hunor

Egy szenvedélyes üvegfestő / Gyurkovics Hunor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 123–124.

Bráda Tibor festészetéről. – Illusztrációval.

30. HÓDI Éva

Kulturális értékörzés és értékrombolás / Hódi Éva = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 50–52.

31. Nyelv és önépítés : bevezető előadás a magyar nyelv napjára 2014. november 13. / Hódi Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 80–82.

32. HÓDI Sándor

Egy bőrrönd könyv : Vajda Gáborra emlékezve / Hódi Sándor = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 6–11.

33. 25 év után : a rendszerváltozás néhány társadalom-lélektani sajátossága / Hódi Sándor = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 119–125.

Készült a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum által 2014. október 17-én szervezett Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl címmel rendezett műhelybeszélgetésre.

34. Lesz-e nemzetben gondolkodó magyar értelmiség? / Hódi Sándor = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 60–69.

35. JUHÁSZ György

Akkor most inneni vagy túli? : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesü-

let Báro Eötvös József-sajtdíjának átdójáról] / Juhász György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 145–146. – Illusztrációval.

36. Autóndómiakutatóási esszé-tanulmány : 1. / Juhász György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 101–104.

37. Autóndómiakutatóási esszé-tanulmány : 2. / Juhász György = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 98–106. – Illusztrációkkal.

38. Autóndómiakutatóási esszé-tanulmány : 3. : autóndómiák Közép-Európában / Juhász György = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 111–122. – Illusztrációkkal.

39. KABDEBÓ Lóránt

Egy „alapregény” : (Száráz Miklós György prózaírói világa) / Kabdebó Lóránt = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 116–122. – Illusztrációkkal.

40. „Vert hadunk csonthalmain” : (Margittai Gábor: Szamár-sziget szellemkatonái – A nagy háború eltitkolt halálmarsa. Szerkesztette Major Anita, Külső Magyarok Kft., Budapest, 2014) / Kabdebó Lóránt = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 135–141. – Illusztrációkkal.

41. KLAMÁR Zoltán

Ilyenek volnának a románok? – gondolatok Lucian Boia Miért más Románia? című esszéje kapcsán / Klamár Zoltán = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 91–100.

42. KOLTAY Gábor

Nemeskürty István : (1925–2015) : búcsú a nemzet Tanár urától / Koltay Gábor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 5–8.

43. KÖRMENDY Zsuzsanna

Fázsy Anikó pályája, küldetése : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesület Báro Eötvös József-sajtdíjának átdójáról] / Körmendy Zsuzsanna = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 142–143.

44. KUNKOVÁCS László

Ősépítmények – templommá nemesedve / Kunkovács László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 83–88. – Illusztrációkkal.

45. MARGITTAI Gábor

Ünnepelt gyász / Margittai Gábor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 37–42. Ez az esszé a Magyar Nemzet Magazin 2015. június 6-ai számában jelent meg.

46. MIRNICS Károly

Egy geopolitikai stratégia követői és a mai magyar külpolitika / Mirnics Károly = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 36–46.

47. Fialat nemzedékek elrablása – az euroatlanti bárgúnár ellenállhatatlan vonzereje / Mirnics Károly = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 58–66. – Illusztrációkkal.

48. A hatalom ellenállhatatlan varázsa : puccskísérletek időszaka / Mirnics Károly = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 67–72.

49. István király országlásának néhány tanulsága / Mirnics Károly = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 27–32.

50. NAGY Ervin

Hamis toposzok nélkül : (Kovács Dávid: Szabó Dezső nemzetszemlélete, Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2014) / Nagy Ervin = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 121–123. Könyvismertető. – Illusztrációval.

51. A természetes közösségek válsága a liberális demokráciákban / Nagy Ervin = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 76–80.

52. PAPDI Izabella

Az Aracs 2014-es évfolyamának repertóriuma / Papdi Izabella = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 147–156.

53. PROKOPP Mária

Köszöntés Szervátiusz Tibor 85. születésnapjára / Prokopp Mária = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 123–131.

54. Szent István tisztelete a képzőművészetben egy évezreden át / Prokopp Mária = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 7–26. – Illusztrációkkal.

55. SÁGI Zoltán

Akik elmennek, mindig visszatérnek / Sági Zoltán = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 43–45.

56. Egyéni és közösségi nárcizmus / Sági Zoltán = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 39–43.

57. Elvándorlás – a beilleszkedés viszontagságai / Sági Zoltán = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 48–51.

58. A tekintélynélküliség következménye / Sági Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 74–79.

A gyermeknevelésről.

59. SZABÓ Ferenc

Megjelent Mindszenty bíboros emlékiratainak teljes változata : Giovanni Cheli (1918–2013) és a „Mindszenty-ügy megoldása” / Szabó Ferenc = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 87–95.

Mindszenty József *Emlékirataim* c. könyvéről.

60. SZAKOLCZAY Lajos

„Halottakat bejelenteni!” : Debreczeni József: Hideg krematórium / Szakolczay Lajos = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 49–52.

61. TÓTH Gy. László

Felszólalás a kötelező holokausztoktatás ellen / Tóth Gy. László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 93–94.

62. VÁRNAGY Márta

Hittel írt könyv : (Dobos Marianne: Rózsablak. Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság, Budapest, 2014) / Várnagy Márta = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 129–130. – Illusztrációval.

63. WODIANER-Nemessuri Zoltán

Megyeri Dávid dicsérete : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesület Bárány Eötvös József-sajtódíjának átadójáról] / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 144.

Az Aracs szerkesztőségi közleménye

64. Dr. Gubás Jenőnek ... / a szerkesztőség = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 133.

Egy szabadkai emlékmű kezdeményezéséről.

65. PAÁL Tamás Kiegészítések '56 történetéhez című írását, amely az Aracs 2014. október 23-ai számában jelent meg, a közlés előtt elmulasztottuk a szerzővel autorizálni, így abban esetlegesen előforduló értelemzavaró részek is találhatók. Emiatt mind a Tisztelt Szerző, mind a Tisztelt Olvasóink elnézését kérjük. / szerkesztőségi közlemény = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 2.

Versek

66. BOBORY Zoltán

Újra idézik szellemét / Bobory Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 35.
Tartalmazza még: Nyomorultak!

67. DÖBRENTÉI Kornél

Őrangyalom halála / Döbrentei Kornél = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 27–28.

68. IANCU Laura

Árnyékaim / Iancu Laura = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 15.
Tartalmazza még: A sorból írok.

69. Tétován / Iancu Laura = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 75.
Tartalmazza még: Füst ; Szélben.

70. MADÁR János

Vérünkre tetovált / Madár János = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 32.

71. NAGY Ágnes

Vasárnap / Nagy Ágnes = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 42–43.
Tartalmazza még: Húsvét ; Álom ; Hídon túl.

72. RADNAI István

Naiv kérdés / Radnai István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 67.
Tartalmazza még: A valóság felett ; Medenceérzés.

73. SAITOS Lajos

Mályvavirág / Saitos Lajos = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 38.
Tartalmazza még: Imatöredék ; Morse.

74. SERFŐZŐ Simon

Mint minden reggel / Serfőző Simon = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 36.
Tartalmazza még: Már megint.

75. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 6.
Tartalom: 32. ; 36. ; 43. ; 46.

76. Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 5.
Tartalom: 49. ; 59. ; 68. ; 69. ; 72.

77. Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 5–6.
Tartalom: 73. ; 79. ; 80. ; 84. ; 87 ; 91.

78. Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 11.
Tartalom: 98. ; 102. ; 111. ; Könyörgés.

79. SZIKRA János
Mikor még villamossal zötyögtünk Pálcsfürdőre / Szikra János = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 20.

80. SZIVERI János
Egy körmönfont Heroldhoz / Sziveri János = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 19.

81. TELEKI Levente
Vers-képek / Teleki Levente = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 70–71.
Tartalom: Ez a kezdet ; Hit ; [Összepakoltál?...] ; Szeretők ; Átok.

Regények

82. SZABÓ Frigyes
A holló / Szabó Frigyes = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 48–49.
Részlet a *Városszélén* című kisregényből. – Illusztrációkkal.

83. SZÁRAZ Miklós György
Anyám apja és a köd / Száraz Miklós György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 131–133. – Illusztrációkkal.

Elbeszélések, novellák

84. TRÁSER László
Cédulák : 7. / Tráser László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 53–55.

85. Cédulák : 8. / Tráser László = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 87–90.

86. Cédulák : 9. / Tráser László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 95–97.

Levelek

87. ÁCS Károly
Ács Károly levelezése Tomán Lászlóval / Ács Károly, Tomán László = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 47–50.

88. GUBÁS Jenő
Két dokumentum egy szabadkai emlékmű kezdeményezéséről / Gubás Jenő = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 132–133.
Tartalom: [Kucsera Géza polgármester úrnak...] ; Emeljünk kegyhelyet a '44-es ártatlan áldozatainknak!

89. KEMÉNY András
Levél horgosi barátomhoz / Kemény András = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 33–35.

90. NEMESKÜRTY István
Nemeskürty István levelei az Aracs–Főnix-díj kapcsán / Nemeskürty István = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 9–10.
Egy-egy levél dr. Vajda Gábornak, Hajnal Jenőnek és dr. Gubás Jenőnek. – Illusztrációkkal.

Interjú

91. ANDRÁSI Attila
„Bennünket a nemzettudatunk tart egyben” / [beszélgetőtárs] Demus Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 11–15.
A Szabadkai Rádió 2015. január 21-ei *Alkotó* című művelődési magazinműsorában elhangzott beszélgetés szerkesztett, rövidített változata.

92. Mint az ördög a tömjénfüsttől : Andrási Attila esete a délvidéki magyarság potenciális nemzeti színházával / [beszélgetőtárs] Gubás Ágota = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 16–19.

93. HAJNAL Jenő
Soha nem éreztük ennyire a széthúzás romboló hatását / beszélgetőtárs Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 57–66. – Illusztrációkkal.

94. IANCU Laura
A szeretet a titka mindennek / [beszélgetőtársak] Bata János és Bencsik István = 15.

évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 16–19. – Illusztrációkkal.

95. KOZMA Imre

Egy új életértelmezésre van szükség : meg kell tanulnunk közösségben, nemzetben gondolkodni / beszélgetőtárs Mihályi Katalin = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 20–27.

96. PROKOPP Mária

Csodálatos szellemi tartalékaink vannak / Molnár Pár [!Pál] interjúja = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 85–86.

97. STREJN Oszkár

Elhallgatott múlt – Málenkij robot : beszélgetés Strejn Oszkárrel a szovjet lágerben töltött négy évről / [beszélgetőtárs] Erdei Kvasznay Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 21–23.

98. WITTNER Mária

Iránytűk 1956 / [Mihályi Katalin interjúja] = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 12–16.

Tartalmazza még: 56 szelleme : [vers] / Wittner Mária. – Zétényi-Takács-féle igazságtételi törvényjavaslat.

Önéletrajz, napló, emlékezések

99. BENEDIKTY Tamás

Szegeden kezdődött / Benedikty Tamás = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 17–26. Részlet az író a *Proféták* című memoárkötetéből.

100. JUHÁSZ György

Marxista alapon... : nővéremnek, Juhász Juditnak ajánlom / Juhász György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 30–34.

101. KABDEBÓ Lóránt

Helyzetjelentés Csorba Simon művészetéről / Kabdebó Lóránt = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 106–110. – Illusztrációkkal.

102. STANYÓ Tóth Gizella

Évek hordalékainak örvényében : a megszólalás küszöbén – naplótöredékek / Stanyó Tóth Gizella ; fotók Stanyó Gábor és Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 56–73. – Illusztrációkkal.

103. A Mária Valéria híd ismét összeköt : jegyzetek Mátyusföldről / Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 76–92. – Illusztrációkkal.

104. TRÁSER László

Szegedi utcaképek 1956-ból / Träser László = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 29–31.

Műmellékletek, illusztrációk

105. BRÁDA Tibor

[Bráda Tibor alkotásai] / [Bráda Tibor] = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.)

Tartalom: Egy mímus anygala (a címlapon) ; Egy mímus anygala : (részlet) (4) ; Virágzó fák (26) ; Izvora (28) ; Bogner Mária ; Salve! (35) ; Gránitz Miklós anygala (36) ; Seregély (42) ; Felsőbánya látképe (44) ; Szigetcsúcs (46) ; Borok királya (50) ; Vörös sziklák : (India) (56) ; Boldog Özséb (66) ; A gótika tisztelete (80) ; A hullám (86) ; Zápor Vidikovacnál (95) ; A fehér diadala (122) ; A viharfelhő árnyéka (126) ; Grablje (126) ; Labirintus macskával (127) ; A Szent György-hegyen (127) ; Forró táj (128). – Melléklet: Corpus (129) ; Mária, a magyarok Nagyasszonya (130) ; Tűztörténet (130) ; Borvirág (130) ; Szent Lukács, a festők védőszentje (130) ; Vajk megkeresztelése : (részlet) (130) ; Gesztenyés Felsőbányán (131) ; Rododendronvirágzás (131) ; Közöttünk van (131) ; Alsógrablje (131) ; Kilátás a kocsmától (132) ; Maros völgye (132) ; Holdfény (132) ; Vörös út (132) ; Zöld öböl (132) ; EsTibor (132) ; Kakastaréj (133) ; Kilátás a kápolnától (133) ; Ökörmező Felsőbányán 2. (133) ; Izvora napsütésben (133) ; A nagy látvány (133) ; Öböl lépcsővel (133) ; Dionüszosz (134) ; Noé (134) ; Család (135) ; Noé (136) ; Kádár Kata balladája (136) ; Gödény és az angyal (136) ; A jó bor ünnepe (136) ; Rododendronok fenyőkkel (B3) ; Spanyol táj : (Casares) (B3) ; Nagy arcok a tihanyi Belső-tónál (B3) ; Ökörmező (B3) ; Versailles (B3) ; Páva (a hátlayan).

106. ERDEI Kvasznay Éva

[Erdei Kvasznay Éva munkái] / Erdei Kvasznay Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 23.

Tartalom: Földre szálló angyal ; Angyalok a romok felett ; Örangyalok ; Genocídium.

107. FEKETE György

[Fekete György képzőművészeti munkái] / Fekete György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.).

Tartalom: Golgota (a címlapon) ; Krisztus Jézus (B2) ; Nagymamám tekintete (B2) ; Szőlőskertek égi madara (B2) ; Könyvillusztációk I. (4) ; Lelkész apám emlékére (11) ; Interiőr – exteriőr (14) ; Egyiptomi emlék (15) ; Rétegvonalak tánca (27) ; A nemzetiszmén újraszűletése (38) ; Egyetlen portrém (43) ; Könyvillusztációk II. (47) ; Gyermekkor – felnőttkor – öregség (57) ; Sylvia hegedűje : (részlet) (86) ; Könyvillusztációk III. (90) ; Könyvillusztációk IV. (100) ; Pillantás a mennyországból : (részlet) (104) ; Könyvillusztációk V. (107) ; Az idő mérhetetlen : (részlet) (111) ; Életjelek : (részlet) (120) ; Idézetek fiam édesanya életéből (124) ; Mi ketten (125) ; Az idő mérhetetlen (125) ; Korpusz (126) ; Ítélezett a kommunizmus (126) ; A test halandó (126) ; Erdei pietà (126) ; Koronák a koronában (127) ; A lepke két élete (128) ; Életjelek (128) ; Családi kép (129) ; Elválasztatott (129) ; Sylvia hegedűje (129) ; Pillantás a mennyországból (129) ; Textil kisplasztika (130) ; Antialkoholista italkínálója (130) ; Angyalok hozták (131) ; Hangulatváltozatok (131) ; Elnémított harangok (132) ; Édesapám első sírjele (132) ; Képfestők bűvöletében (B3) ; Apokalipszis (B3) ; Magam börtönében (B3) ; Jákob lajtorjája (a hátlapon).

108. KUNKOVÁCS László

[Kunkovác László munkái] / Kunkovác László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.). Tartalom: Csőszkunyhó (a címlapon) ; Csete György „56-os hősök emlékkápolnája”, 2001–2002-ben épült (B2) ; Pásztor szállás a Hortobágy folyó partján (4) ; Mágikus jelek a baromfiól és az istálló ajtaján az állatbetegségek elhárítására (10) ; Szárnyék (15) ; A legegyszerűbb fajta hodály – szinte egybeolvad környezetével (29) ; Hajdani nagygazda kukoricagóréja (46) ; Paprikás (52) ; Kerekől egy elhagyott tanyán (55) ; Juhhodály a tavaszi „reparálás” előtt... (73) ; Kemence a tanyaudvar hátuljában (79) ; Kőlábas kukoricagóré Hódmezővásárhely határában, a békéssámsóni út mentén (82) ; Tyúkól a bajai szőlőkben (85) ; Tanyai galambdúc (86) ; Csete György alkotásában az ősepmény templom-

má nemesedik (88) ; Formája megismétlődik a kéményben, elfordítva (89) ; Beveti a kenyeret (89) ; Téglából készült, a sárépítéssel gömbölyded formáit követi (89) ; Kültéri kemence (89) ; A pásztorszállás építményei... (90) ; Juhbőrszáritó állvány (90) ; A dinnyetermelő kunyhója – szezon után (90) ; Kunyhó és tyúkól nádból (90) ; Tőzeg kutyaól (90) ; Menedék a baromfiknak (91) ; A nádból „ültetett” szárnyék a hideg szélről védi a jószágot, mellette a juhász (91) ; „Kontyos” nádkunyhó a legelőn (91) ; A pásztorkunyhó mögé épített főzőhely, a „vasaló” (91) ; Ezt én csináltam! (92) ; Füstölőre is alkalmas kemence... (92) ; Tanyaudvar (92) ; Kemence katlannal (92) ; A tanya mögött épült kemence (92) ; Egy emberpár és a tűz szentélye (92) ; Kerekől a Törökkanizsa melletti Szaján faluban (93) ; Még a tyúkolat is szeretve építik... (93) ; Téglakupola a tyúkoknak (93) ; A télen is meleg kerek disznóól (93) ; Tufakőzetbe vájt alkalmi pásztorhajlék (94) ; Drámai látvány az elhagyott tanya pusztuló kemencéje (94) ; Kerekől és kukoricagóré (94) ; Cölöpépítmény, ahol a kenyeret sütik a szőlőben (94) ; Tyúkolak Nagyfény faluban (94) ; Kerek tyúkolak (94) ; Van-e vágni való galambfióka? (95) ; A Lévai-tanya (95) ; Galambdúc (95) ; Húvösölő lovaknak vagy teheneknek (96) ; Kacsaól (96) ; Terménytároló a szalmakazal alatt (96) ; Rogyadozó juhhodály... (96) ; A juhász nyári szállása baromfióllal (96) ; Juhhodály... (96) ; Nyári konyhához illesztett kenyérsütő kemence (109) ; Műhely (118) ; Daráló (125) ; Ekézők (128) ; Az ócsai pincesor (143) ; Tornácon (144) ; Öregember (156) ; Tehénfogat (157) ; Cséplőgép (157) ; Emlékezzünk 1956-ra! (B3) ; Kültérületi harangláb (B3) ; Kemence a csárdakertben (B3) ; Kenyérsütő a hortobágyi fogadónál (B3) ; Húvösölő a juhnyájnak (B3) ; Tyúkolak Szabadka tanya világában (B3) ; Galambdúc a parasztportán (a hátlapon).

109. NEMESKÜRTY István : 1925. V. 14. – 2015. X. 8. : [fénykép] / fotó MTI = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 5.
In memoriam.

110. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter : (Budapest, 1945. I. 07. – 2014. X. 20.) : [fénykép] = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 5.
In memoriam.

111. SZERVÁTIUSZ Tibor

[Szervátiusz Tibor alkotásai]/[Szervátiusz Tibor] = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.)

Tartalom: A szabadkai emlékmű terve (a címlapon) ; Magyar Oltár, részlet, Szent István király (B2) ; A Boldogasszonykő első terve (4) ; Kolozsvári Krisztus ; Boldogasszonykő, Győr, Püspöki palota (26) ; Boldogasszonykő, részlet (32) ; A táti Ister-pár, részlet (43) ; Kalevala-illusztráció (59) ; Csángó menyasszony (75) ; Boldogasszony (92) ; Szülőföldem: Erdély (94) ; Szent László (terv) (110) ; Erdélyi sirató (Apám sír-emléke) (115) ; Kicsi bálvány (122) ; A táti Ister-pár, részlet (135) ; Székely Pietà (Mádéfalvi veszedelem) (139). – Melléklet: Bartók (141) ; Petőfi, részlet (141) ; Bartók 2. (141) ; Dózsa halála (141) ; Csongrádi életfa (142) ; Altatódal (142) ; Kalotaszegi Madonna (142) ; Csángó ima (142) ; Hídtaltalmazó Boldogasszony (143) ; Csíkmadarasi emlékmű (143) ; Magyarok Nagyasszonya (143) ; Budafoki 56-os emlékmű (143) ; Nagymarosi Pietà (144) ; Móricz (144) ; Körösi Csoma Sándor (145) ; Szabó Dezső (145) ; Kós Károly (145) ; Székely Pietà (145) ; Napisten rendje (146) ; Napisten szerelme (146) ; Angyal (147) ; Nagymarosi emlékmű, részlet (147) ; Rajeczky Benjámin (147) ; Magyar Oltár, részlet, Árpád fejedelem (147) ; A táti Ister-pár (148) ; Tüzes trónon (B3) ; Trianon (a hátla-
pon).

Névmutató

Ács Károly 87
 Ács Margit 1
 Andócsi János 2
 András Attila 91, 92
 Andróczky Csaba 3
 Apró István 4
 Árpád fejedelem 111
 Bakay Kornél 5
 Bakos István 6
 Bartók Béla 111
 Bartusz-Dobosi László 7
 Bata János 94
 Bencsik István 94
 Benedikty Tamás 99
 Bobory Zoltán 66
 Bodó Barna 8
 Bogner Mária 105

Boia Lucian 41
 Borsányi Katinka 9, 10
 Bráda Tibor 29, 105
 Cheli, Giovanni 59
 Czakó Gábor 11
 Csáky Pál 12
 Csapó Endre 13–15
 Csete György 108
 Csorba Simon 101
 Debreczeni József 60
 Demus Éva 91
 Dionüszosz 105
 Diószegi György Antal 16–18
 Dobos Marianne 62
 Domonkos László 19, 20
 Dózsa György 111
 Döbrentei Kornél 67
 Duray Miklós 21, 22
 Erdei Iván Márk 23
 Erdei Kvasznay Éva 97, 106
 Fázsy Anikó 43
 Fekete György 107
 Gálfalvi György 24
 Gránitz Miklós 105
 Gubás Ágota 92
 Gubás Jenő 25–28, 64, 88
 Gyurkovics Hunor 29
 Hajnal Jenő 90, 93
 Hetzmann Róbert 23
 Hódi Éva 30, 31
 Hódi Sándor 32–34
 Iancu Laura 7, 68, 69, 94
 Juhász György 35–38, 100
 Juhász Judit 100
 Kabdebó Lóránt 39, 40, 101
 Kádár Kata 105
 Kemény András 89, 90
 Klamár Zoltán 41
 Koltay Gábor 42
 Kós Károly 111
 Kovács Dávid 50
 Kozma Imre 95
 Körmendy Zsuzsanna 43
 Körösi Csoma Sándor 111
 Kucsera Géza 88
 Kunkovács László 44, 108
 Madár János 70
 Major Anita 40
 Margittai Gábor 40, 45

Megyeri Dávid 63	Szabó Dezső 50, 111
Mihailović, Dragoslav 19	Szabó Ferenc 59
Mihályi Katalin 95, 98	Szabó Frigyes 82
Mindszenty József 59	Szokolay Lajos 60
Mirnic Károly 46–49	Száz Miklós György 39, 83
Molnár Pál 96	Szent György 105
Móricz Zsigmond 111	Szent István 23, 54, 111
Nagy Ágnes 71	Szent László 111
Nagy Ervin 50, 51	Szent Lukács 105
Nemeskürty István 42, 90, 109	Szentmihályi Szabó Péter 75-78, 110
Noé 105	Szervátiusz Tibor 5, 21, 53, 111
Paál Tamás 65	Szikra János 79
Panić, Rade 19	Sziveri János 80
Papdi Izabella 52	Takács Péter 98
Petőfi Sándor 111	Teleki Levente 81
Prokopp Mária 53, 96	Tomán László 25, 87
Radnai István 72	Tóth Gy. László 61
Rajeczky Benjámin 111	Tráser László 84–86, 104
Sági Zoltán 55–58	Zétényi Zsolt 98
Saitos Lajos 73	Vajda Gábor 32, 90
Serfőző Simon 74	Vajk 105
Stanyó Gábor 102	Várnagy Márta 62
Stanyó Tóth Gizella 93, 102, 103	Wodianer-Nemessuri Zoltán 63
Strejn Oszkár 97	Wittner Mária 98



Feszület

A remény jelképei

Akadnak kivételes talentumok, személyiségek, akiket nemcsak a nevük – *nomen est omen* – predesztinál kivételes sorsra, de a születési helyük is; többrétegű, képzeletelindító, végzetbeteljesítő gondolatok elgondolására sarkallhatnak. Mintha betekinteni engednének az Isten titkaiba, amelyeknek egyik legnagyobbika maga a kezdet. A honnan hová kérdése, amely – meggyőződésem – egyenértékű a hamleti „lenni vagy nem lenni” dilemmájával. Természetesen, azért egyértelmű: inkább lenni, a magyarság helyzetében kíváltképpen. És önértékünk se felejtse: mindegyikkel egyenrangúak vagyunk a teremtésben.

„Születtem a Bakó megyei Diószénben, Romániában. Édesapám Petrás Vazul, édesanyám Miklós Nyica. Mindketten tősgyökeres moldvai csángó földművesek. Nyolcan vagyunk testvérek” – vallja önéletírásában Petrás Mária legidősebbként a nyolc közül. (Ezek után nem értem, mitől mitikus a hetes szám.) Mert e nyolcas után, már a pusztá tények tudomásulvétele után is micsoda erőter, sugallatosság keríti hatalmába az embert. Pedig ezek „csak” jelzések – ott és akkor – egy leendő, majdani nagy ívű pálya lehetséges pillérei. Az édesapa annak a Vazulnak a nevét viseli, akit a későbbiekben szentté avatott István király mint a pogány rendet visszaállítani kívánó „herceget” – akiről tudjuk, hogy szintén megkezesztelkedett –, mint az Árpádok legidősebb sarját, megvakíttattott.

S lám egy későbbi Vazul ivadék – még ha névleges is, bár Isten dimenziói rejtélyesek –, Petrás Mária jobban lát a tehetségével és nemesebben keresztény a maga őstermészetességével, mint a meredt szeműek és a felhígított hitűek, a formálisan kenetteljesek. Vagyis a farizeusok. Merthogy ezek sokan vannak! Mostanában pedig különösen nagy a tolongás a damaszkuszi úton. Szerencsére nem mindenki ír ennek kapcsán levelet. Ami onnan jön hitelesen, az viszont

megegyezik Petrás Mária életmeggyőződésével: „Mert ha énbennem nincsen szeretet, olyan vagyok, mint a zengő érc és a pengő cimbalom.” Az más kérdés, hogy az utóbbi zeneszerszámmal kapcsolatban mennyivel különb tudással rendelkezett Rácz Aladár.

Hát igen, senki sem próféta a saját házájában, ám a kiválasztottnak kötelessége megpróbálni, szükség van rá, sőt, itt és most kategorikus imperatívusz ez a vállalás. Ebben való benső engedelmességgel az Isten iránt, ám hajlíthatatlan kíméletlenséggel a sátán ellenében. A kettő tűz és víz. De hogy mennyivel hatalmasabb az Isten, bizonyítja, éppen ezáltal, hogy minden eszköz az övé, mert van olyan dimenzió, amelyben kibékíthető és egy cél szolgálatára fogható a két őselem. S ez a sík a tisztaság, a megtisztulás, a tisztítás a tűz, avagy a víz ereje által. Máglyatűz és kereszttvíz! Nézzük a tüzet mint a legősibb ábrándozás szakrális közegét, nézzük a születés helyét s nevét: Diószén. Elsőként a szelíd faszénparázslás – sajátos illatú örökmécsvillogás jut eszembe. Aztán a földmelyi magma elemésztő szenvedélye, amely kiégeti az esendő materiából a salakot, és a tűz tisztító ereje által megszületnek a Babba Máriák: a remény és a folyamatosság kikezdehetetlen, berekeszthetetlen jelképei. Mert szülnek. Édesanyák úgy tűndökölnek itt a falakon, oly erővel tapadnak meg, mint csírasejt a méhfalon, megtartanak magukat akkor is, ha nem volna rögzítésre szolgáló szög, fonál. Ott vannak, ahol a hazának kellene lennie, és a mi emberi minőségünknek: a magasban!

Micsoda szakralitáson és a nemesen emberi őspogányságon túli delej tartja meg ott ezeket a szobrokat, kinyilatkoztatott magyarázatra nem szoruló, ám eligazító jelképeket. És mi tartja őket meg bennünk, a lelkünkben, mihez érnek, mit horzsolnak meg? Ki ad erre választ? Ki tudja vagy merészeli felfejteni a titkot, amely egysze-

rűségében, sallangmentességében az emberi talentum segédletével, „közbenjárásával” egyféle isteni megnyilatkozás. Tényleg: vegyének és egyének – de ne fogyasszatok!, mert az más – azt a létezésen túli lényegét, amely azért jelenítetik át, hogy a mindennapi élet jelenvalóságát szolgálja.

Ennek a misztériumnak papnője, titokhordozója – előidézője –, oka és következménye Petrás Mária. Aki a mélységekből – de profundis – kiáltva hozzánk, föld- és embertörténeti korszakok megszűrő rétegein át jött, fakadt fel, mint a tiszta forrás, éppen a tisztulás, a tisztítás szándékával, amelyre akár istenáldotta hangjával vagy Isten vezérelte keze munkájával, vagy egyéni életpéldájával a szelíd szeretet, az együttérzés ítélet előtti egyetemességével mozgósít.

Ám amikor a mezítelen tisztasággal találkozunk, mint eme művekben is, az életpéldát tettekben is fényességesen felmutatóval, magunkba kell szállnunk, szembesülnünk kell bűneinkkel, mert vannak olyanok is, amelyeket nem kellett, nem lett volna szabad elkövetnünk.

A katolikus vallás – idézve Benda Kálmánt – „egyszerre testesíti meg a hitet és a magyarságot a csángókban, ez tudatosította a görögkeleti románoktól eltérő kultúrájukat és lehetővé tette, hogy megőrizték hagyományaikat”. Ilyen hagyományőrző – ez művészi életprogram is egyben – Petrás Mária munkálkodása. Pontosabban az Isten által rátestált tehetség összes energiájának egy célra, a kihalás, a pusztulás ellen összpontosított, felsőbbrendű dimenziókból áradó akarata. Az eredendő igazság képviselője, megjelenítése az eredendő szépség felmutatásával.

Dosztojevszkij szerint a szépség váltja meg a világot. Keats azt mondja: ami igaz, szép, s ami szép, igaz. Régebbi, romlatlanabb korok emberarányú álmodozásai, idealizmusa. Mintha nem tudnánk, tapasztalnánk napjainkban, hogyan és hányszor kísért a sátán, a démon a szépség maszkjában. Vezet félre, taszít szakadékba, bénítja meg a lelki felemelkedés felhajtóerőit. Elhitet és kifordít. Elválaszt önmagunktól, a mennytől, megtartó eszméinktől. Megoszt, atomokra szaggat szét, és egy feketébb, alvilági minőségű egésszé tákol össze. Pontosabban: az önámítás szintjéig elhiteti, hogy az a valódi. Egész, amit ő

teremtett meg. Valójában az nem más, mint erkölcsi fekete lyuk.

És akkor nézzünk menekülve, vezekelve, védekezően Petrás Mária kerámiáira. Belőlük az integráló, egységesítő erő árad, ránk szakadó, megújhodást kísérő bodzavirágillattal. S az ismét fellelt önazonosság-tudat mámorával. És a tiszta forrás utáni elementáris szomj keltette vágygal. Mert a tisztaságból mint eredendő újrakezdésből következik a benső harmónia, és a kettős együttállásból egy új minőségű, ronthatatlan szépség születik, amelyet már nem kísérhet az ördög, mert ez az Isten hímpora. Ezt hirdetik hamvasai, a művek a legegyszerűbb kinyilatkoztatás erejével. Mert itt már egybeesik talentum, jellemerősség, hit, tisztaság, kiválasztottság, és ami mindebből következik: a rendíthetlenség. Bár korunkban – sajnos – az a ritkább eset, amikor ezek a nemes tulajdonságok egy alkotóban összegződnek.

Hány, de hány nagy művész jellem- és erkölcsgyöngeségét, hogy ne mondjam, eltévelyedését vagy árulását tapasztalhattuk meg kiábrándító módon – főként, mikor a gyökerekről vagy a hazáról volt szó. És az, hogy ilyen, ekkora disszonancia létrejöhetett a népből vétetett értelmiségiekben, e kis lélekszámú országban életveszélyes lehet, merthogy az „idegen vircsaft” a lakosok életébe kerülhet. Hosszú távon feltétlenül. A rontásnak, az önsorsrontásnak szörnyű pompájú fényűzése ez.

Ezt a gyilkos disszonanciát, gyötörtető és öngyöttrő hiányérzetet oldják fel a Petrás-alkotások, egy mágikusan gyönyörű rét önfeledtségével, virágzanak feltartóztathatatlanul, rajtuk s általuk bennünk is valóban Isten hímpora a szépség, amely – a konokul újránövő füvek példájára – a világba beleterebélyesedő szabadság. Az efféle szabadságot érzékeljük olykor némely öreg arcokon, történelemviseltes kezeken, merthogy ez nem korfüggő.

Aki tehát, mint Petrás Mária, ilyen mindenki által érthető, de rendkívül sokrétűen értelmezhető műveket alkot, az magát az emberi szabadság méltóságát védi. Egy oly korban, amely ezt a szabadságot – intézményesített, tehát állami formában is – szét akarja zúzni, fel akarja számolni mint a végső ellenállást. Ezt a minőségi létezésünkért dacolást, értékmegőrzést szol-

gálja magas lelkesültséggel, de mély művészi alázattal Petrás Mária az Istentől fakadó emberszeretet, a krisztusi együttérzés jegyében. Naponta gyakorolja – önégétőként is akár – a szent fehér mágiát, a Jó erőinek megidézését, hadrafoghatóságát. Mert vissza akarja foglalni

a lelkünket, és így a hazát, vissza a Földet a gonosztól.

Amit művel szelíd életében, mint kegyelmi pillanatok összességében, mindennapi kérlelhetetlen ördögűzés. Segitse a Fentvalót!

(2008)



Babba Mária (részlet)

Petrás Mária laudációja*

Névtelen szentek között nőttem fel – ez a címe Petrás Mária székfoglaló előadásának. A névtelen szentek csángó honfitársaink, akik bár kívül éltek és élnek Magyarország földrajzi határain, lélek- és értékörző életükkel a XIX. század közepétől egyre többször kerültek az utazók, majd az őket megismerni kívánó tudósok érdeklődésének a középpontjába.

A hazai és a csángó magyarok között az első Döbrentei–Petrás-találkozó 1841-ben Borszéken esett meg, ahol Döbrentei Gábor költő, nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia titoknoka, titkára, a többi között történelem szavunk alkotója, találkozott Petrás Incze János minorita szerzetessel. Utóbbi 1813-ban Forrófalván született, Egerben tanult, 2 évig pusztinai, majd 44 éven át klézsei plébánosként élte le életét, amelynek 75 éves korában rablógyilkosság vetett véget. Ő adott Döbrentei Gábor – a csángók történelmére és életére vonatkozó – 38 kérdésére kimerítő, pontos válaszokat, amelyekhez még 20 népéneket is csatolt. Lelkipásztorként máig hatóan sokat tett a klézseiek magyar öntudatának, anyanyelvének és néphagyományainak megőrzéséért. Isten malmai ha lassan is, de ma is szüntelenül őrölnék. Petrás Incze János születésének két-századik évfordulóján, az elmúlt évében mutatta be az egri Gárdonyi Géza Színház a magyarfalui lancu Laura *Petrás Incze János* című drámáját.

Mindazok a tudósok, utazók, kutatók, akik megismerték a moldvai csángók árvaságát, kiszolgáltatottságát, s azt, hogy milyen hűségesek anyanyelvükhöz és hagyományaikhoz, megbecsülésben részesítették és szeretetükbe fogadták őket. Így Domokos Pál Péter, akit máig a csángók apostolának emlegetnek, Mikecs László, Lükő Gábor, Faragó József, Jagamas János,

Szabó T. Attila, Kallós Zoltán, hogy csak néhányat említsek közülük.

Petrás Mária keramikus, énekes ennek a nehéz sorsú magyar népcsoportnak a szülőtte. A csángó magyarok benne váltak művésszé. Mária méltatása nagyon nehéz, hiszen talán a legmesszebből érkezett a magyar művészetbe, ám mindenki másnál fentebbre ért benne. Könyvek, filmek, újságcikkek, CD-k sokasága őrzi vallomásait az életéről és a művészetéről, mégis amikor elének kerülnek alkotásai, és bennünket is befogadnak szakrális terükbe, minduntalan feltör bennünk a kérdés: ki vagy te Petrás Mária?

A legszebb választ erre a Magyar Művészeti Akadémia alapítója, Makovecz Imre adta 2009 májusában a Petrás Mária – Döbrentei Kornél *Zsoltáros ultimátum* című könyv előszavában: „Bár más-más műfajokban munkálkodnak, egyben azonosak, ami a befogadásukat illeti: nem kívánatosak a »trendinek«. Ennek ellenére – vagy, csak azért is – egyikük kell a megnyomorodott indulatoktól sápadt magyar férfiaknak, a másikkal meg a hitetlenségtől és az elmaradt szerelem-től szenvedő nőknek meg a hívő édesanyáknak. Más szóval a darabjaira szakadt, szomorú Magyarországnak van rájuk szüksége.” Végül így fejezi be: „Két művészembernek egymást ihlettel telítő szimbiózisát, közös törekvéseit ismerheti meg, aki kezébe veszi ezt a könyvet és szeretné megérteni a megváltás képzeletén és minden reményen túli világát.”

A *Zsoltáros ultimátum* egy különleges, a művészetek egységét is jelképező album, amelyben Petrás Mária mintegy másfél száz alkotásának fényképeit látjuk Döbrentei Kornél hatvan versével. A kötetet a Tatros együttes CD-je egészíti ki Mária énekeivel. Ez a kötet a második, immár a 21. századi Petrás–Döbrentei-találkozás okmá-

* Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémián 2013. február 7-én.

nya, avagy életkötelékük pecsétje, amint az az *Énekek énekében* megíratott.

Petrás Mária 1990-ben krisztusi korban települt át két gyermekével Magyarországra, hogy itt bővítsa a brassói Képzőművészeti Népfőiskola grafika szakán szerzett ismereteit. Nem fiatalkori kalandvágy, hanem küldetéstudat vezérelte. A beolvasztás poklából kívánta átmenteni a csángó magyarok életkultúráját Magyarországra. Annak értékeit szerette volna megmutatni és betakarítani a magyar nemzet jelképes kincstárába.

Aki meg akarja érteni Petrás Mária művészetét, annak ismernie kell a beolvasztás poklát és a csángó magyar életkultúra értékeit. Mi itt az idegen szavak folyamatos honfoglalása következtében, a beolvasztás szót csak a nemesfémtolvajok tevékenységéhez kapcsolva ejtjük ki, minden más esetben asszimilációt, integrációt emlegetünk. Bizony félünk kimondani a beolvasztás szót, mert embereket, népcsoportokat tűzzel-vassal, nagy testi-lelki, szellemi fájdalmakat okozva megfosztani öntudatuktól, bizony rettenetes bűn.

A magyarság nagy tömegei éltek és élnek meg ezt a csángókat évszázadok óta kísérő sorsot. Legigazabban és legfájdalmasabban ezt Kovács István magyar költő fogalmazta meg *Beolvasztás* című versében:

*Előbb a regölést
aztán a regét*

*Előbb a földet
aztán az otthont*

*Előbb az iskolát
aztán a nyelvet*

*Előbb a fejfát
aztán a hitet*

*Előbb a jövőt
aztán a múltat*

és

*mindezt
egyszerre
jelenidőben*

A csángó magyarok életkultúráját nem lehet elsajátítani, bele kell születni, bele kell nőni és benne kell élni. Alapja a megvallott, vállalt hit, a vallásos élet. Amint többször hallottam Máriától, ők sohasem hagyták el a Szűzanyát, sohasem tagadták meg Jézus Krisztus intelmeit, s imádság és ének által buzgón igyekeztek kapcsolatba kerülni Istennel.

Egy csángó legenda szerint az aszú, avagy száraz Szeret partján állt egy óriás szürke nyár, melyet még Szent László király ültetett, hogy a fa tetejébe elhelyezett haranggal létrejöjjön egy összeköttetés az Ég és a Föld, a fölöttünk lévő Isten országa és földön élő csángók között, akik a legenda szerint a nevüket is ekkor kapták, hiszen a földre leérő harangkötéllal lehetett csángatni, ahogyan a harangok félreverését a moldvai, gyimesi csángók nevezik.

Petrás Mária a magyar művészeti örökség védelmében veri félre a harangot, a nemzeti művészet életre keltéséért csángat!

Ezt az örökséget néhány megmaradt középkori apátságunk, egyházunk és ezernyi elpusztult templomunk maradványai, kőtörédei éppen úgy őrzik, mint a sírleletek csont- és ötvösremekei, avagy a népművészeti tárgyak múzeumokba került emlékei. Közöttük vannak a színes csángó szöttek is. Készítésüket a csángó magyarok a viseletből való kivetkőzés folyamataként napjainkban hagyják el. Ha ott is a lábbelin kezdődik és a fejfőn ér véget a kivetkőzés, akkor a kerpáknak még megkegyelmezhet az idő, és életben maradnak az anyagkészítés hagyományai is: a selyemgubófozás, a selyemhernyó-tenyésztés és az eperfák, amelyek néhány évtized múltán már csak Arany János versében bólingatnak feketén.

Mária már gyermekként vonzódott a templomok műtárgyaihoz, később felfedezte rajtuk a Jóisten üzeneteit, a szellemi, lelki megújulást kínáló erőt. Képességeit az anyagformálásban, a rajzolásban, a művészi látásmódban Istentől kapott talentumnak tekintette, amelyet kötelességének érzett kiművelni. Ezért jött Budapestre tanulni. Itt az Iparművészeti Főiskolán szembesült először a magyar valósággal. Az álmok ez esetben hazudtak, vagy nem váltak valóra? Bármilyen sokan reménykedtek odaát és ideát a politikai változásokban, a nemzetépítő művészet megte-

remtése nem indult el. Nem jött el a lelki megújuláshoz oly szükséges vallási reneszánsz, a lelki hasadás pedig egyre nagyobbodott a művészek és a társadalom között. Az alkotók egy része üzleti vállalkozássá züllesztette a művészetet, s olykor pusztán önmaga gátlástalan megvalósítására törekedett. Az intrikákkal, szeretetlenséggel terhelt főiskolai légkörben valóságos csodaként, ám tegyük hozzá, egyszerűen a Jóisten gondviselő szeretetéből, akadt egy tanár, Csekovszky Árpád, aki vállalta Mária pasztorálását.

Amikor 1997-ben kitüntetéssel befejezte a mesterképzést, s megnyíltak első kiállításai, ő is hazaküldhetett volna egy olyan levelet, amelyet Bartók Béla küldött édesanyjának 1903. szeptember 8-án Gmundenből. Érdemes néhány részletét felidéznünk:

„Isten áldd meg a magyart! (Lám, lám, nem csak az Alaptörvényünk kezdődik így!)

Kedves Mama,

Újság tulajdonképpen most nincs, így legfeljebb szociálpolitikai értekezést írhatnék arról, hogy mi lesz a magyarok romlásának oka. [...] Igenis az hogy a magyar nemzet [...] tagjainak, elenyészően csekély kivétellel, oly bántóan nagy a közönye minden iránt ami magyar. [...] Nem a magas politikában; ott tudunk lelkesedni nemzeti ideálokért, hanem a mindennapos életben, minden jelentéktelennek látszó csekélységben szüntelenül vétkezünk a magyar nemzet ellen [...] Kell, hogy minden ember midőn felnőtté fejlődött, megállapítsa minő ideális cél érdekében kíván küzdeni, hogy e szerint alakítsa egész munkálkodásának, minden cselekedetének mineműségét. Én részemről egész életemben minden téren, mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni a magyar nemzet és a magyar haza javát.”

Elmondhatjuk, 1997-ig alig változott a társadalom állapota, talán csak a közöny növekedett minden iránt, ami magyar.

Petrás Mária – mint egyik vallomásában mondta – akkoriban úgy látta, minden, ami emberi, minden, ami emelkedett, átalakulóban, szétesőben volt. Meg volt győződve arról, hogy az egész társadalomnak regenerálódni kellene, hiszen az istenhit nélküli ember maga is töredékes, sérült, sohasem lehet egészséges családja, értékes közössége, emelkedő nemzete. Művészetét közösségi szolgálatnak tekintette, amely-

lyel a magyarság lelki és szellemi megújulását és a csángó magyarok lelkiségének felmutatását kívánta szolgálni.

A porból és porszemekből varázsolt agyag-szobraival és domborműveivel Isten világának üzeneteit kívánja közvetíteni. Az izzó kemencéből kiégetve, megedzve születnek meg műhelyében a Babba Máriák, Szent Családok, Feszületek, Vizitációk, Betlehemesek, Keresztutak. Őrzők a strázsán, a hit, remény és a szeretet őrzői.

Petrás Mária kortalan művészete egyszerre vallásos és magyar. Mintha alkotójuk génjeiben, akár csak a génbankokban, összegyűlt és megőrződött volna a középkori mesterek formavilága, a reneszánsz koriak színei és virágos díszítményei, valamint a népművészet megannyi motívumkinccse: a hímes tojások karcolataitól a széky kapuk jelképrendszeréig. Alkotásaiban évezrednyi művészeti örökség emlékei kelnek életre. Néha a jáki templom kapubéllétét látom egy-egy domborműve keretén, olykor egy Krisztus-arcban vélem felfedezni az esztergomi királyi palota egyik oszlopfőjében megörökített XIV. századi kőfaragót. Mintha a tatár, török, német által elpusztított magyar művészeti örökség támadna fel tetszhalott állapotából. A Babba Máriák a magyar hitvilág ősanya-, majd Szűzanya-kultuszát élesztik újjá, az Isten csendjét, a mi életünket őrző angyalok pedig a szeretet gyakorlására figyelmeztetnek. Minden szoborból, domborműből árad a szeretet, a gyengédség és a harmónia.

Petrás Mária munkássága megkerülhetetlen jelentőségű a nemzeti művészetben. Tematikájában, formavilágában, technikai jegyeiben egyedi, utánozhatatlan.

Ehhez hasonlóan különlegesekek üvegplasztikái, korpuszai, amelyek a sötétség és a világosság különös fényeibe helyezik a kiszenvedett Krisztus alakját. A tiszta, letisztult, fénylő anyagba. Üvegedényeit gyakorta díszíti nemzeti jelképeinkkel, alakos ábrázolásokkal. Üvegművészetéből kiemelkedik a Kölcsény Ferenc földi maradványait őrző szatmárcsekei temető bejáratához meghívásra készített Himnusz-obeliszkterve, egy tíz méter magas, váltakozva egymásra rakott kerámia- és üveggyűrűkből felépített, süveg formájú kúp. Az agyaggyűrűk, amelyeken megelevenednek a magyarság cselekedetei, egyre alacsonyabbak lesznek az ég felé emel-

kedve, az üveggyűrűk pedig egyre magasabbak. Nappal az üvegkúpot szinte befogadja az ég, összemosódik annak színével, az éjszakai megvilágítással viszont egy égből jövő fényt sugároz. Szimbolizálja fohászkodásunkat: Isten, áldd meg a magyart!

Petrás Mária vallásos és magyar művészete nem nélkülözi a szépség mellett a bölcsességet sem, amely képes a művészet és a társadalom közötti lelki hasadást beforrasztani. A széthúzó, öntudatra éppen csak ébredező magyarságnak meg akarja mutatni, hogy a magyar művészet itt, a felejtés hazájában, mindig újjászületik, ha van alkotó magyar, aki feltámasztja, és vannak művészetszerető magyarok, akik megértik, hogy a nemzeti művészet alkotásai nélkül nem lehet a házat otthonná, az országot hazává, a népet nemzetté nemesíteni.

Nem lenne teljes ez a laudáció, ha nem szólnék az énekes Petrás Máriáról.

Kodály Zoltán 1906-ban írta a magyar népdalról: „Találnának bár népünk lelkének ezek a sokszor őseredeti megnyilatkozásai fele annyi szeretetre, mint amennyit érdemelnek. Eltart még soká, míg elfoglalják az őket megillető helyet házi és nyilvános zeneéletünkben. A magyar társadalom túlnyomó része még nem elég magyar, már nem elég naiv és még nem elég művelt arra, hogy ezek a dalok közelebb férközzenek a szívéhez. A magyar népdal a hangversenyteremben – különösen hangzik ma még!”

Végre egy valóra vált álom! 108 év múltán – sok nagyszerű magyar művész összehangolt munkája eredményeként – a magyar népének

a budapesti Művészetek Palotájától a New York-i Carnegie Hallig hatalmas sikerrel hangzanak fel. Előadók közül is kiemelkedik Petrás Mária, aki ősi erővel szólaltatja meg a magyar énekkincs gazdagon díszített, legrégibb stílusú dallamait. A Muzsikás együttes karácsonyi koncertjein már az is megtörtént, hogy csángóul mondvá, a közönség kivette Mária szájából az éneket, azaz együtt énekelte azt vele. Ez is egy stáció a nemzetté válás útján.

Döbrentei Kornél 2009-ben a Hitel decemberi számában *Mária földje: dacföld* című versciklusával adózott a kertjükben „temetésre váró” műhelyből kivetett, selejtté vált kerámiaremekeknek. Ahogy leírja sérüléseiket, azok akár mi is lehetnénk, 21. századi magyarok. Mi is sebzettek és töredezetek vagyunk, így mi is reménykedhetünk a költői biztatásban:

*„mert maradhat, lehet belőletek még romlatlanul ép,
e zúzdaidőben is csorbítatlan cserép,
a dac majolikája melyben megpezsödül a lélek,
ha az egek kárpitját leszakító erő erre téved.”*

Petrás Mária műtermében lelki szemeimmel mindig látok egy táblát: ORA ET LABORA vagy kicsit régiesebben ORANDO ET LABORANDO.

Tisztelt Akadémikus Asszony! Kedves Máriánk! Isten adja, hogy immáron a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjaként legalább egymillió Babba Máriát formálhass meg, és juttathass el a hívő édesanyáknak, ahogyan Makovecz Imre kívánhatta, mert valóban nekik és velük, nekünk, mindannyiunknak van rád szükségünk!



Kisded pásztorokkal (részlet)

Megfeszülésünk emlékműve

A Petrás Mária által fölöttébb becsült Domokos Pál Péter könyve, a csíksomlyói kiadású *A moldvai magyarság* (1931) mottójaként olvasom: „Aki az európai népek legelhagyatottabbja – a moldvai magyarság – kérdésével akar foglalkozni, az a kutatás eddig használt módszerét fordítsa meg. Menjen közéjük. Járja meg falvait, házaikat. Saját szemeivel győződjék meg állapotukról.”

Petrás Máriának, a csodálatos csángó aszszonynak – népdalénekesnek, kerámiaművésznek – nem kellett a legelhagyatottabb népcsoport közé mennie. Nem kellett, mert onnan jött. Fölvértvezve avval a tudással – a nyelven messze túlmutató élettapasztalattal és az ősök csaknem golgotai útját bizakodással, életerővé átfordító, *cselekvő* szeretettel –, amely az „idegen” környezetben is képessé tette arra, hogy megőrizze a születés adta csodát.

Sőt, azt megtetézve visszaadja – visszaadjon valamit belőle – az övéinek.

Ha a Muzsikás együttes szólóénekeseként a Zeneakadémia színpadán áll, akkor is *őket* látja, ha kerámiaszobrait mintázza, akkor is az ő testük fájdalmát avatja egyetemes sorssá. A magyarság (az erkölcsi vállalás révén *örömös*) szenvedésélményévé. Mert csángó magyarként is – a művész idestova húsz éve Magyarországon él – az emberiség ügyes-bajos dolgai izgatják. Közülük is a minden népcsoport számára kiküzdhető – kiküzdendő! – emberhez méltó élet.

A rá mért *balladai* sors tonnái nem rogyasztották meg – valójában már elmúlt harminc, amikor megtanulta (magához édesgette) a magyar nyelvet; a honunkban magyarként is érzett idegenségélmény, a művészi pályakezdést nehezítő intrika, a párkeresés gyötrelme (hajdani román férjétől alig tudott szabadulni) szintén nyomta a vállát –, hanem kiegyenesítették. Bár a szülőfalu, Diószén és az édesanyját dajkáló

bölcső, Klézse – itt lelte meg Kallós Zoltán az *Új guzsalyam mellett* halhatatlan balladamon-dóját-énekesét, Miklós Gyurkáné Szályka Rózsát – rajta van a térképen (megannyi szenvedés keréknyoma hasít a szinte élhetetlen földbe), de népköltészeti varázslatai nyomán ott van a mennyben úgyszintén.

Máriának csak *Máriát*, nagyasszonyunkat kell képzeletben fölidéznie – ilyesfajta teremtsűnepeiben a *bibliai történetek* leköltöznek a földre –, hogy maga előtt lássa a Fiú kálváriáját; hogy a kereszt jelképisége ne csupán bűnmegvalló gesztus legyen, hanem az átvállalt szenvedéssel a megigazulást hozó tisztítóútz is. A Németh Miklós Attila által készített beszélgetésportré (*Petrás Mária, a hitbeégető*) szépen és az *otthoniasság* bölcs derűje ellenére is helyenként megrendítően vall erről a küzdelmes – az önépítés folyamatát szinte a gyónás szintjére emelő – állapotról.

Miért akarta szülőfaluját a testben elszakadt, ám lélekben minduntalan visszajáró művész út menti feszülettel, az Iparművészeti Főiskola *beszédes* diplomamunkájával megajándékozni? (Az ottani pap ellenkeze miatt semmi sem lett belőle.) Hogy a holtan is *élő* anyag tanúként szolgálhasson. „Azért szerettem volna a keresztet, mert ha azok ott Moldvában el fognak pusztítani bennünket, legyen a megfeszülésünknek emlékműve.” Az útkereszteződés vértanúságát hirdelve – de a *keresztút* gyötrelmét a Megfeszítettel találkozó szempár (a fájdalmában megszépült Anya) bizodalmaivá emelve – létezhetnék az a szobor, amely a *táj* és a figyelmeztetően rászakadt ég oltáraként vigaszt kínálhatott volna a földi munkából hazatért vándornak.

Mert az *emlékmű* a csángók földjén leszentült nap és a minden igazat vecsernyére hívó harang megcsendesülése, *piros álma* is. Aki hinni tud – hinni mer – az égnek támasztott *létrában*, az nem csupán az imák katedrálisát építvén ér

a magasba, hanem emberségét működtetve is. Petrás Mária – ahogyan már otthoni segítségkérő hívásként megszokta – mindig az imából merített erőt. „Az imából! Az Istennel való kapcsolatból. Ahogy mámikámtól tanultuk. Mi otthon mindig imádkoztunk. Azzal kezdtük a napot. Fölkeltünk, »vizet dobtunk az arcunkra«, és imádkoztunk. – *Akkor éppen miért?* – Az előttünk álló nap teljességéért. Hogy Jézus nevében kezdődjön.” (Talán ennek a cselekvő zsolozsmának volt köszönhető az is, hogy a szülőfalu papja által még az elkészülte előtt kiebrudált feszület – most már valóságos oltárként – otthonra lelhessen a dévai gyermekek otthonában.)

A *hit*, miként a már említett beszélgetésportré címe mondja, Petrásnál agyagba van égetve. Nyilván nem műhelyfogás és technikai elem – jóllehet a keramikus a kemencében végső formát nyert agyag-samott minden titkát ismeri –, hanem olyan, inkább az alkotáslélektanhoz tartozó benső *motor*, amely csendes pörgésével is teremő állapotba hozza a képzeletet és a *kezet*. A művész eme *szellemi* és *anyagi* összetevőből álló formázást – több oldalról indítatva – elleshetette a természetben is megglehető *teremő hit* (az évszakokat forgató isteni ringlispil) megnyilvánulásaiból, de az ennél is nagyobb – mert *gyakorlatias* – erővel rátörő mesteri irányításból.

Mert ha kompozíciós rendről szólnunk – márpedig Petrás Mária nagyon is földközeli, ugyanakkor az égi csatornákkal is érintkező plasztikai világában rend van –, akkor nem hagyhatjuk említetlen a főiskolai tanár, a betegsége utolsó pillanatában is tanítványát bátorító Csekovszky Árpád nevét. (Aki egyszer is látta a mester *Golgotáját*, *Ecce homóját*, és átérezte a didergő *test* végzetetlen fájdalmát, az tudja, kiről és miről beszélek.) És mindazon, a vizsgamunka minél sikerültebb megvalósításáért *szurkoló* szimpatizánsokét (például az üveg szerelmesének ismert, embernek és tanárnak is nagyszerű Horváth Mártonét és az ugyancsak ilyen értékekkel bíró, a kérő szóra opponenssé avanzsált szobrászművészt, Kő Pálét), akik ösztönzésükkel, biztatásukkal tüzet gyújtottak a bőjtölve is egész napon át dolgozó, fáradtan sem lankadó keramikusban.

Ha a kulturális antropológiából írott, az eltűnőben lévő kis népek kapcsán a csángók sorsát tárgyaló dolgozat – *Panaszkodás Istennek* – szob-

rászi megfelelője nem készült is el (ahol a keresztben nem a korpusz, hanem a szomorú népcsoport megannyi elveszőben lévő motívuma lett volna megjelenítve), a diplomamunkának fölöttébb becses, mi több, megrázó *Krisztus a keresztfán* (1997) bőven kárpótol e hiányért. A három és fél méter magas és két méter széles – a dévai ferences kolostor kerengőjét díszítő, *oltárnak* ugyancsak elmenő –, csaknem életnagyságú szoborcsoport (ötalakos, máz nélküli kerámia) a mitológiai-bibliai eszköztárat és a jelképiségében is döbbenetes eseményeket mutatja. Átszellemülten, ugyanakkor a korpuszban rögzült, embert próbáló *kínt* és az anya fölvetett fejű – minden halállal szembeni – *tiltakozását*, leszállítva hétköznapi valóságunkba, a földre.

Szó se róla, Petrás Mária eme példázatos – az emberiségért könyörgő – plasztikai remekében szakrális mezőkön lépdél (innen az égett agyag és embereinek *reneszánsz mosolyú* sugallata), ám a szoborcsoport profán vonulata éppoly izgalmat kelt. Leginkább azzal, hogy a művész néhány élő személyt költöztetett az Olajfák hegyére. Saját magán kívül fiát (Jézus), lányát (Mária Magdolna) és mestereit (az angyal képében megjelenő Csekovszky Árpádot és Kő Pált) tisztelte meg azzal, hogy örökérvényű *jelenté*t teremtett számukra. Az ismert, modellként közreműködő alakok *jelentőségükkel* simulnak bele a kétezer éves – ám az egyetemes szimbólumvilág révén *kortalan* – történelembe.

A plasztikai háttér, mint viharzó tenger, két figurát emel ki különösen: a Megfeszítettet, és minden eddigi ábrázolással szembeni unikumként az önportrénak sem utolsó Máriát, a Fiát sirató édesanyját. Különösen az utóbbi alak – a Megfeszítettet valaminő *mégfeszüléssel* búcsúztató, ugyanakkor a gyalázat ellen *életességével* protestáló nő – kihívó gesztusa árulkodik eme szoborcsoport maiságáról. Miért? Mert a mérhetetlen fájdalmat többnyire lehajtott fejjel viselő, a Mindenség-katedrális boltozatát hitükkel tartó anyákkal ellentétben Ő inkább lázad. Amikor a riporter-író, Németh Miklós Attila megjegyzi, hogy „az előtérben térdelő Szűz Mária egyik kezével a hosszú haját simítja hátra...”, a művész azonnal rávágja: „Ez az elkeseredett kétségbeesés mozdulata.” Majd így folytatja: „Amikor a nő erőteljesen hátraveti a fejét, megfeszül a teste, mint egy

ij. A melle szinte szétveti az ingét. És nem a haját borzolja, hanem a fejét kényszeríti le a nyakáról, hogy fájdalomba meredjen a teste, mert a kín olyan nagy, hogy közel a pusztulás.”

Ilyen elementáris erejű, az igazmondó dacával sokkoló, ugyanakkor a *nőiségét* is hangsúlyozó alakot – pedig a kerámiareliefek számtalan Mária-ábrázolásról, Mária-arcról tanúskodnak (*Mária angyalokkal* – 1999; *Szent Család* – 2004; *Kendős Mária kicsi Jézussal* – 1999; *Mária Jézussal* – 2002) – nem nagyon találhatni az életműben. Kivételt képeznek azok a kerámiaszobrok, amelyek egyetlen gesztussal – a profán voltában is *szentséges* szoptatással – az ég harmóniájából kiszakadtat, hiába a méltóságot jelző korona, a mező egyszerű, *életet* tápláló parasztszönyrává teszik (*Szoptatós Madonna* – 2002; *Babba Mária* – 2004). A művész, nem véletlenül, odáig eljut az alak stilizálásában – a Szentírás szentjét a zsendülő vetés, a föld asszonyává téve –, hogy a testével szinte egygyé forró gyermek már csupán az asszociációs háló révén idézi a Bibliát. Amit látunk, az az *anyaság* által átszellemült arc jövőbe révedése (?), melynek *várakozó bizonytalanságát* az asszony testéből kiszakadt kisedd valaminő megnevezhetetlen bizodalom irányába fordítja (*Mária gyermekével* – 2006).

Elég a húsvéti Csíksomlyó hegykoszorújára pillantani, hogy lássuk eme számtalan variációban megjelenő Babba Mária – közülük is újdonságnak hat az anyag sokszínűsége folytán érdekes (fazekas agyag üvegbetéttel) 1996-os és 1997-es két kis szobor – átszellemült szépségét. Az üveg – itt éppen melegen mintázott formában – valamely szakrális tárgynak éppúgy anyaga lehet (*Kehely* – 2000), mint a kereszt híján is megjelenített, a testet görcsbe rántó szenvedésnek (*Korpusz* – 1998). De nemcsak az anyaggal és színnel való kísérletezés ragadja magával a kerámiaszobraival – a színezettekkel éppúgy, mint a natúrokkal – a rusztikus alakformáláson túl valaminő szépségeszményt is tudatosítani akaró művészt, hanem az *időutazás* fensége is.

Ahogy Babba Mária mélyen a magyar (azon belül a csángó) mitológiában gyökerezik – szentséget adván eme különös hiedelemvilágnak –, úgy a *Keleti Mária* (2003) című színezett samottrelief-gyönyörűségben (megengedem, több minden balkáni és keleti „ékszer” mellett) a

rubljovi ikon áhítatos zártsága – a föld mélyéből kisütő nap – dominál. Az ünnepélyes pózt fölvevő test, valamint az artisztikus fej (a hosszúkás arc) a befelé néző szemekkel azt sugallja – ellentétben a petrászi átszellemítés folytán is parasztmadonnáknak maradó anyák kicsattanó életességével –, hogy nem gyermek, nem is puttó ábrázoltatik a „szentséges szűz” ölében, hanem – az ortodox lénia rendjét követve – egy világra nyitott kicsi *szent*. Akinek sosem a *búza* fogja hozni a megváltást, hanem olyasféle szellemi „kockák”, mint – valamely orosz vallásbölcsele szavával – „az emberisten univerzális” volta.

Az eddigiekből is látható, hogy a krisztusi szenvedés megidézése – a kivetett ember és népcsoport sorsát szimbolizálva, ugyanakkor jelképeiben *egyetemes* igazságokat hangoztatva – mennyire fontos (egyedülállóan fontos!) a művész életében. Noha az otthoni idillt, a találkozás örömét is fölvilanthatják némely munkák – a gótikus fülkében a mosoly természetességével beszélgető két alak maga a hitben fogant s általa megdicsőült nyugalom (*Mária látogatása Erzsébetnél* – 2003); s ezt az érzést sugallja az örömhír jegyében alakuló *Angyali üdvözlés* (2005) is –, jobbra mégis a *drámai sors* áll az életmű fókuszában. A művész sűrűn nyitogatja a *jelkép-tár* és azon belül is a *Biblia* ajtait, hogy érvényt szerezhesen – több áttételen keresztül – gondolatainak.

Petrásznál a gondolat – szobor. A megszelídített és kemencében izzított agyag – végső fázisa után: műtárgy – mázatlan (*Mária Kisjézussal* – 2001) és színezett voltában is (*Világ királynője* – 1998; *Tulipános kereszt* – 2006) ugyanakkor az *álomnak* a kivetítője. Az egyénnek és a közösségnek is meg kell járnia a maga keresztútját, hogy megtisztulván egyetlen fegyverével, a humánussal leírhatta az életét megnyomorító hatalmakat. Persze ez a „humánus” erkölcs is, bátorság is, a szabadságot minduntalan kereső fátyla is. Az anyagba – agyagba! – oltott eszme azonban mit sem ér, ha kifejezője, a *forma* sekélyes, semmitmondó. Ha a szoborból, reliefsből hiányzik az invenciózus megjelenítés, a különleges – a szerkezetet, a forgástengelyt, a palástot, az alak egyediségét, illetve több figura esetében az összekapcsolódás ritmusát meghatározó – plasztikai nóvum.

Petrás Mária életművében mindez megvan. Anyagszelídítő, az agyagot átszellemítő bőséggel.

Az önkifejező lelemény egész tárházát fedezhetjük föl sokalakos (Csíksomlyói *feszület* – 2005; *Betlehem* [2006]; „Ó, áldott Szűzanya” – 1999; *Mária, asszonyokkal* – 2002) vagy egyetlen figurában is a valódi és mítoszi világ bőségét meglelevenítő szobrain-reliefjein (*Virágzó feszület* – 2001; *Korpusz*; Babba Mária-változatok [1996–2006]; *Szent István* – 2003). A kereszt mint Krisztus szenvedésének és halál feletti győzedelmének a szimbóluma a maga csupasz voltában is megrendítő, hiszen egyszerre halál- és életjelkép. Hát még ha – ikonosztázza emelve? – plasztikája bibliai történetekkel, ese-

ménysorral föl van díszítve! Egészen különös a *Feltámadásos kereszt* (2005) körreliefjeinek a központi, szent magot kiemelő fedettsége; nem beszélve egy másik mű, a vízszintes és a függélyes szárat is a keresztút eseményrészeivel beborító plasztikai elevenségről (*Stációs kereszt* – 1999). Ez utóbbi – középen lévő, fönti – gótikus kápolnájában egy világszem (újabb szimbólum!) vigyázza az égi csatornák – valódi közlekedvényeink – szentségét, emberre kiható: *üdvözítő* szerepét. A Petrás Mária-i stációmegformálások, melyeken plasztika hevülettel újra-éled a sírásból kisarjadt élet (a színezett szári *Keresztút* – 2001 és a natúr samott százhalombattai *Keresztút* – 2000), külön tanulmányt érdemelnének.



Ó, szép Jézus

Népdal és kerámia*

Tisztelt Elnök Úr! Ünneplő gyülekezet! Kedves Mária!

Ez a két, nem is akármilyen művészeti ág, melynek kiemelkedő kortárs képviselője Petrás Mária, csak látszólag áll messze egymástól. Van ugyanis egy súlyos-mély összekötő kapocs közöttük: a lélek, mely nélkül nincs alkotás, nincs művészet, nem szól a dal, és sár lesz az agyagból. Lelkünk egyik speciális formája a kisebbségi, amely az elmúlt mintegy száz esztendőben magyar milliók életérzésévé és életformájává vált, alakult. Petrás Mária kettős nyomás alatt fejlődött, ért, bontakozott ki mint a kisebbség kisebbsége. A csángókkal egyformán ridegen bánt az anyaország és az erdélyi székely magyarság is, hiába adtak Petrás Máriákat vagy lancu Laurákat, akik nálunk oszloposabb magyarok.

Mert ugye „édes Erdély itt vagyunk”? Itt ám, de tovább nem megyünk, egy lépést nem teszünk, a végállomás Brassó, más irányban Újvidék, Eszék, esetleg Lendva, mintha nem is létezne Csángóföld, Szerémség, Szlavónia, és hadd pusztuljon Kórogy, Szentlászló és Diószén. Igen, Diószén, ahol Petrás Mária és hét testvére született. Ezt a nyolc testvért jól jegyezzük meg, mert ezért nevet évtizedek óta Európán Koszovó. Petrásék nemcsak nevettek otthon, Moldvában, hanem a család és az Úr ígézetében magyarul-csángóul, hitben erősen és megingathatatlanul nevelték a gyermekeiket. Mária azon a nyelven énekel és tanul, amely ezer éve érthető, az *Ómagyar Mária-siralom* és a *Tihanyi alapítólevél* magyar sorai óta, ellentétben a némettel, ahol Goethe *Faustját* örökké „fordítani-frissíteni” kell, németről németre, mint ahogy a francia szövegértési időhatár sem több mint kétszáz év.

Petrás Mária azonban nem tudott tovább várni ránk, mert Ady soraival élve: „Mi mindig mindenről elkészünk, / Mi biztosan messziről jövünk”, inkább ő jött el közénk 1990-ben, tanulva tanítani. Szerencsésnek mondhatjuk magunkat. Az Iparművészeti Főiskolát és annak mesterkurzusát már Budapesten végzi a csángó menyecske, de Istennek hála, nem válik pestivé. A fiatal művészt zavarja a lárma, a zajos pesti nyafogás és ajvékolás, valamint a budai pöffeszkedés és gőg. A Pilis-hegység lábánál, annak kapujában fekvő, dimbes-dombos Pomáz helyettesíti számára a Keleti-Kárpátok lankáit, pontosan a Mesélő nyugati lejtője. Itt talál otthonra és társra, Döbrentei Kornél költő személyében, mert azért együtt mégiscsak könnyebb és jobb. Helyben van a műterme, a csodák szülőszobája is, ahonnan a bibliai témájú, ősi csángó kultúrával átszőtt, ihletett líraiságú szobrai, domborművei származnak. Magyarországon egyre ismertebbé és népszerűbbé válik. Petrás Mária neve, hangja és kerámiái magát a tiszta minőséget és embert jelentik. A nagyvilág is fölfedezi, s a művésznő viszi hírünket New Yorktól Amsterdamig és Dél-Koreától Szatmárnémetiig. Ha kell, egyedül, énekes nyelven, szólóban, ha kell, bandában, szaknyelven a Muzsikás együttes szólistájaként, mindig és mindenütt telt ház előtt. 2013-ban lesz a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, réggen megérdemelten.

Korábban lassan tanultuk meg Farkaslaka nevét, de Tamási Áron segített, ugyanúgy, mint később Pusztakamarás esetében Sütő András. Az irodalmi térképen Gion Nándor terelgette tovább olvasóit Szenttamásra, Petrás Mária pedig fölénekelte rá az ő szülőfaluját, Diószént.

* A Márton Áron-emlékéremmel kitüntetett Petrás Mária laudációja. Elhangzott Budapesten 2015. november 14-én.

Azt hittük, szépen haladunk, de nálunk Magyarországon senki és semmi nem lehet szent. Mert van ám népünknek alja, salakja is. Korábban megtapasztalhatta ezt Szabó Dezső, Németh László, Illyés Gyula, Czine Mihály, Püski Sándor, Csoóri Sándor, Wass Albert, Nyíró József, és sorolhatnám még a neveket, akik ugyanis hol Berlinben, hol Moszkvában, hol Brüsszelben, hol Washingtonban följelentik a magyarságot, azok lakóhelyükön meg antiszemitáznak. Miközben dicsérik a homoszexualitást, a leszbikusságot és a szingli létet, támadják a családot és Petrás Máriát. Emlékezzünk csak a megtámadottak névsorára, no, meg egy picit az albánokra!

És tegyük föl a kérdést, hogy van-e mocskosabb, kirekesztőbb, aljasabb dolog az antiszemitizmusnál? A válaszom: igen, van! Tételesem az antiszemitizmussal való alaptalan vádaskodás és fenyegetőzés, főleg egy asszony ellen.

De mintha itt is elmozdulni látszana valami, mert a magyar társadalom egészséges része kiállt/kiálltunk Petrás Mária mellett, aki bölcsen, okosan és oly sok szeretettel, kenyérrel dobott vissza az őt követő dobálókra, miközben énekelt és formázott tovább. Neki tényleg ez a feladata, mert nemcsak Diószén van, hanem itt van Pomáz is. A Győrben született Kovács Margit Szentendrét gyúrta rá a kerámiatérképre, a Szatmárnémetiből induló Kiss Roóz Ilona pedig Zuglót, s ezek után miért ne lehetne az oly sok lélek mellett kemény, férfias, fizikai erőt is igénylő kerámia „fővárosa” Pomáz, ahol Mária él és alkot. Az lesz!

Tisztelt Akadémikus Asszony! Kedves Petrás Mária! Számomra megtiszteltetés, hogy elsőnek gratulálhatok a Márton Áron-émlékérméhez, még ha ezt a Magyar Örökség és a Prima Primissima díjak meg is előzték.



Szoptatós Madonna

Fák, Petrás Mária

A moldvai magyar ember élete kissé hasonlatos az árnyékba ültetett fa sorsához, Isten tudja, mi végre van, s viszi-e majd valamire? A nyavalyás szükségét úgy viseli magán, mint urak a szépen vasalt fehér inget. Még szerencse, hogy a Jóisten gazdag, ad a szegénynek is. Egy kis élő napot. Mert annak, aki oda, Moldovába születik, mindössze ennyi adatik. Élő nap... Árnyékolt élő nap.

Az élő naphoz világot kell teremteni, benne fényből építeni otthont, és házörző békeangyalt állítani az ajtóba, ki a tolvajt, a támadót elvakítja, valahogy úgy, miként Saul Istennek anygala.

Nem járhattam Petrás Mária útját, otthonát nem láthattam, de úgy képezem, efféle utat járt be, házat efféle „elemekből” építette. Képezem – írom, mert tudni, nem tudom. Lassan két évtizede hallom, hallgatom énekét, zsoltáros vallomása- it, és nézem, csodálom műalkotásait, mindben, mindegyik mögött pedig látom a moldvai magyar ember hitét, az égis emelt hitlétrát, a létra csúcsán a tűfoknyi rést... Szóval látom, hogy amerre Petrás Mária mutat, ott van, Akire mutat. Ritka, futó szóváltásaink egy csonka szót sem töltenének ki. Afféle szerzetesi magányban élünk, kívül inkább, mint a világban, s nemcsak a színpadon, hanem gyér találkozásainkon is a hallgatás, a botorkáló szavak közötti hosszú-hosszú csend a közös nyelv, mellyel egymáshoz fordulva „beszélünk”... De hát beszéltünk volna mi már valaha? Aligha... Lám, a szülőfölddel sem beszél az ember, csak hallgatja, hallgatná, ha szólna. Istennel sem beszél, csak mondja a magáért, mondja, ahelyett, hogy hallgatna, hallgatna Istenre...

A megszólaltatott népdal, népének, a kerámiákban megidézett szent világ mégis mindent elmond az emberről, aki énekel, alkot, aki magáról hallgatni szeret. Aki csendjével van jelen a világban.

Talán az orosz folklórból jegyezték fel egy közmondást, mely arra int: Imádkozzál, mintha a munka nem segítene, és dolgozzál, mintha az imádság nem segítene. Ha a mondás találós kérdés volna, s a végén azt kérdezné: Ki az? Az én válaszom: Petrás Mária! – volna. Megtette a visszautat a kiűzetésig, hogy a bűnt s a belőle sarjadó félelmet valami másra, valakikre cserélje. Az Istenszülőre. S az öléből elmaradhatatlan Kisjézusra. Aki szentekkel népesíti be a világot, ott nem marad hely a rossznak. Csakhogy a rossz nem szeret kívül lakozni... Az ember legbelsőbb rejtekébe húzta meg magát, hogy ne lássák, ne érezzék, ne tudják... Nem elég, hogy nem állítunk neki szobrot, hogy bálványaink között nincsen helye. Istennel kell válaszolni megannyi kísértésére. Erre példa számomra Petrás Mária egész élete és életműve.

A bibliai példaképekből épülő művészi világban az árnyékba ültetett fa alatt megpihenő menekülő Szent Család, Stabat Mater, korunk üldözött, kisémmizett, meggyalázott embere, ki így is, ennek ellenére is Isten képmása. Ki ne ismerne magára bennük?

S ki ne tudná, ki ne tapasztalta volna már, hogy minél nagyobb, minél magasabb a kereszt, annál közelebb van az ég! Ezért szaporodik a sok-sok kereszt Petrás Mária műalkotásai között.

2016, nagyböjt



Petrás Mária



Műhely

Helyreigazítás

Az Aracs 2015. évi 4. számában a 45. oldalon az *Egy száműzött irodalmár emlékére c.* írásban Ács Károly neve helyett Major Nándor nevének kellene állnia. A cikk szerzője az olvasók és az érintettek elnézését kéri.

Tisztelt Olvasóink! Ha Önök 2016-ban az Aracs Alapítvány munkáját 1200 dinárral támogatják, akkor mi a továbbiakban is eljuttatjuk Önökhöz az Aracs ez évi négy példányszámát.

		НАЛОГ ЗА УПЛАТУ	
уплатилац		шифра плаћања	износ
		189	1200,00.- din
сврха уплате	Уплата donacije	валута	DIN
прималац	FONDACIJA „ARACS” HORGOS	рачун примаоца	160-352841-17
		број модела	позив на број (одобрење)
			2016
печат и потпис уплатиоца		датум валуте	
место и датум пријема			



Babba Mária

E számunk szerzői

Apró István	író, médiakutató, Gomba
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Czakó Gábor	író, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Döbrentei Kornél	költő, Pomáz
Erdei Iván Márk	szórványkutató, Szabadka
Hódi Éva	író, könyvtáros, Ada
Hódi Sándor	író, pszichológus, Ada
Iancu Laura	költő, néprajzkutató, Velence
Juhász György	író, hungarológus, Budapest
Juhász Judit	újságíró, író, Budapest
Klamár Zoltán	néprajzkutató, Magyarokanizsa
Kovács Gergelyné Szabó Irén	kultúrtörténész, Budapest
Lezsák Sándor	író, költő, politikus, Lakitelek
Margittai Gábor	író, Budapest
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Milován Sándor	politikus, jegyzetíró, Nagyszőlős
Mirnics Károly	demográfus, Szabadka
Papdi Izabella	könyvtáros, Szabadka
Radnai István	költő, Budapest
Sárközy Péter	irodalomtudós, Róma
Sági Zoltán	pszichiáter, Szabadka
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Szabó Ferenc SJ	költő, teológus, Budapest–Róma
Szokolczay Lajos	művészeti író, Budapest
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Utasi Jenő	plébános, Tóthfalu



Angyali üdvözlét

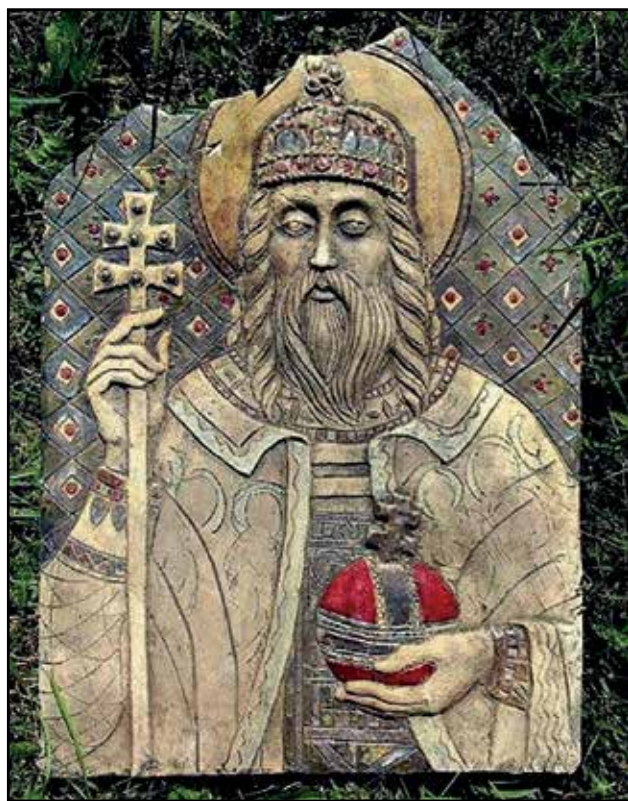
Melléklet



Szent Imre



Szent Erzsébet



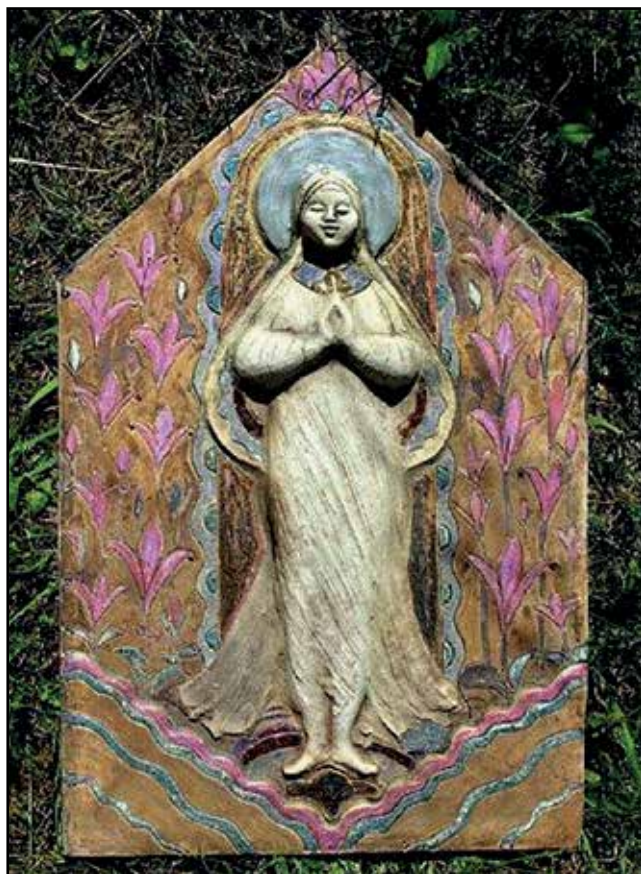
Szent István



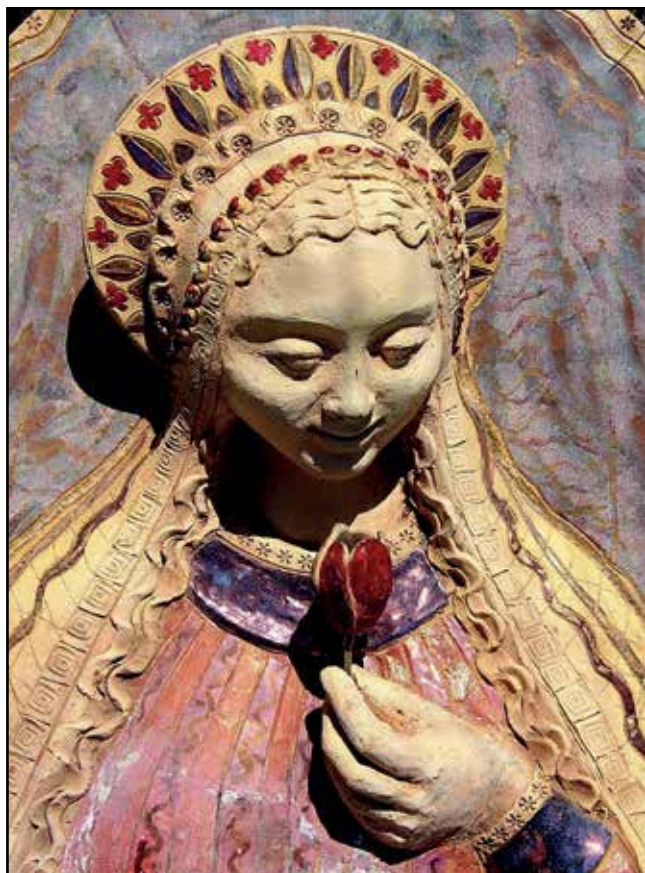
Szent László



Angyali üdvözlés



Szent Margit liliommezőben



„Szépséges Szűz Mária” (részlet)



Vizitáció



Kendős Mária



Csángó Szent Család



Babba Mária, Szent Koronával



Mária, Mária



Székes Madonna



Csángó Szent Család



Babba Mária



Ó, szép Jézus (részlet)



Szent Család



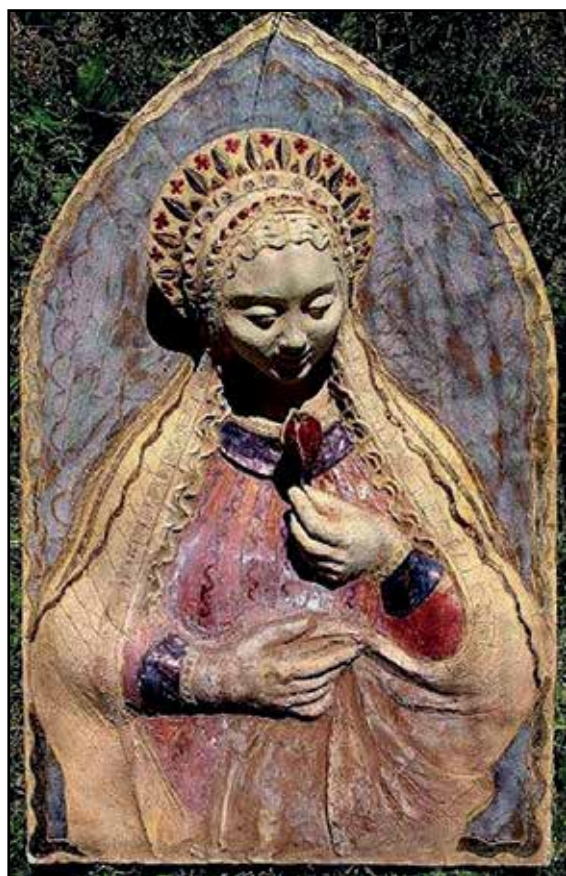
Vizitáció



Bettlehemes



Csángó Szent Család



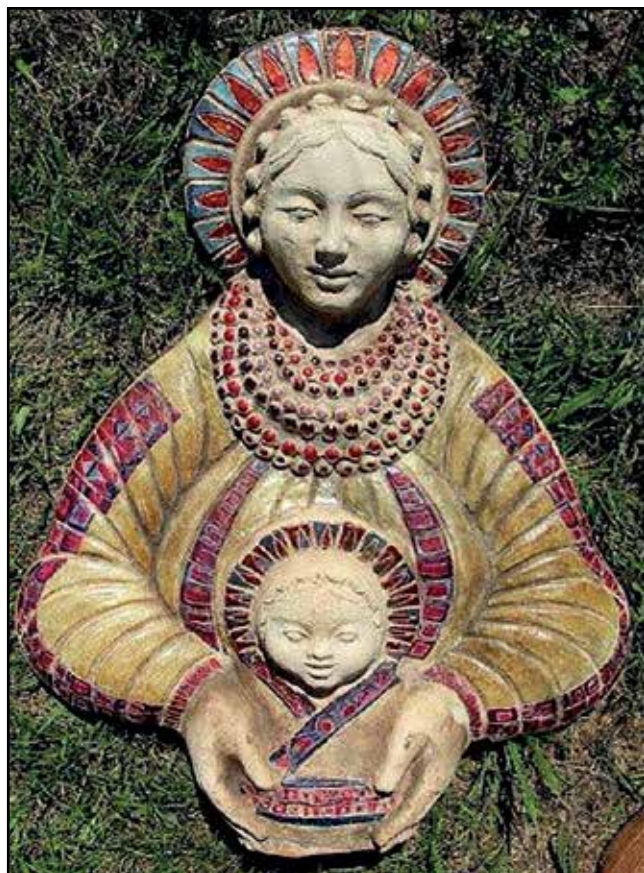
„Szépséges Szűz Mária”



Babba Mária



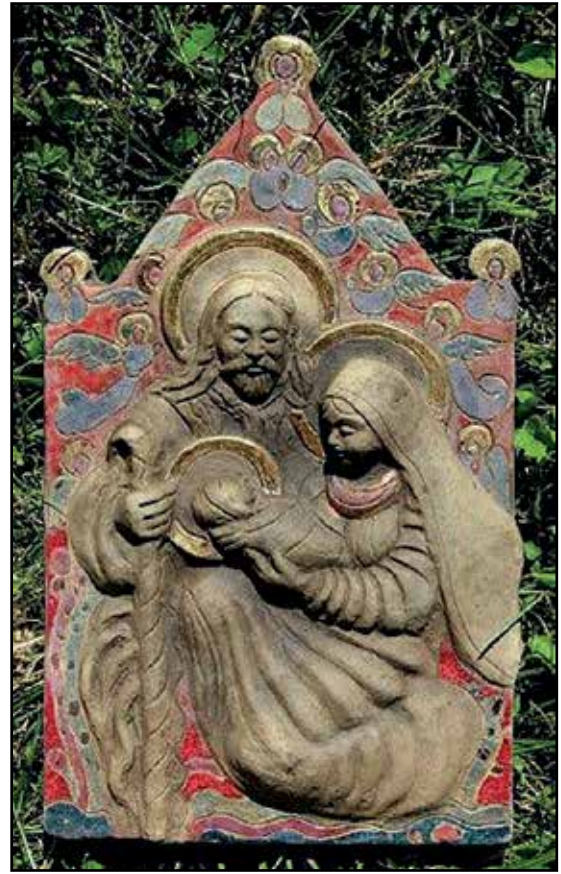
Mária, Szent Koronával



Babba Mária



Szent Imre (részlet)



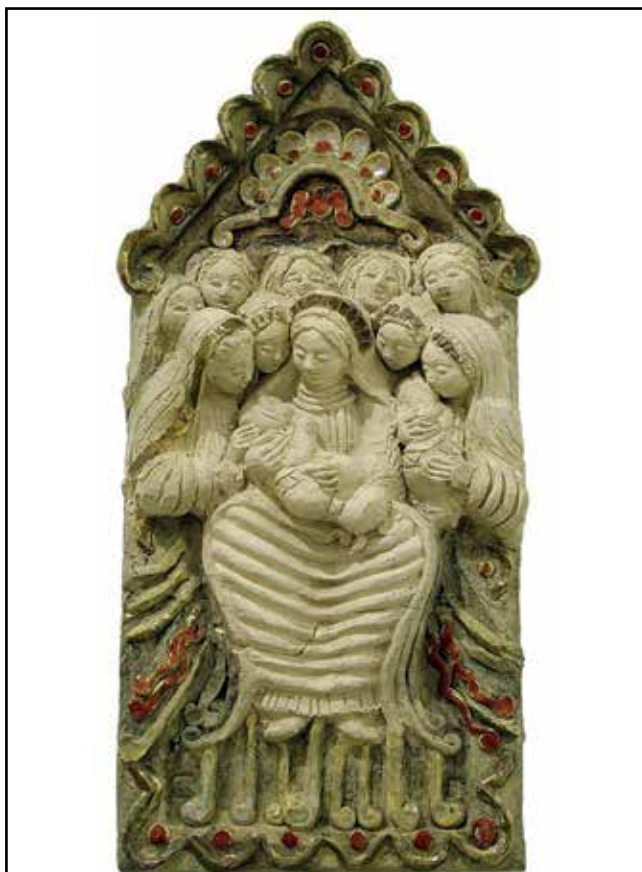
Szent Család



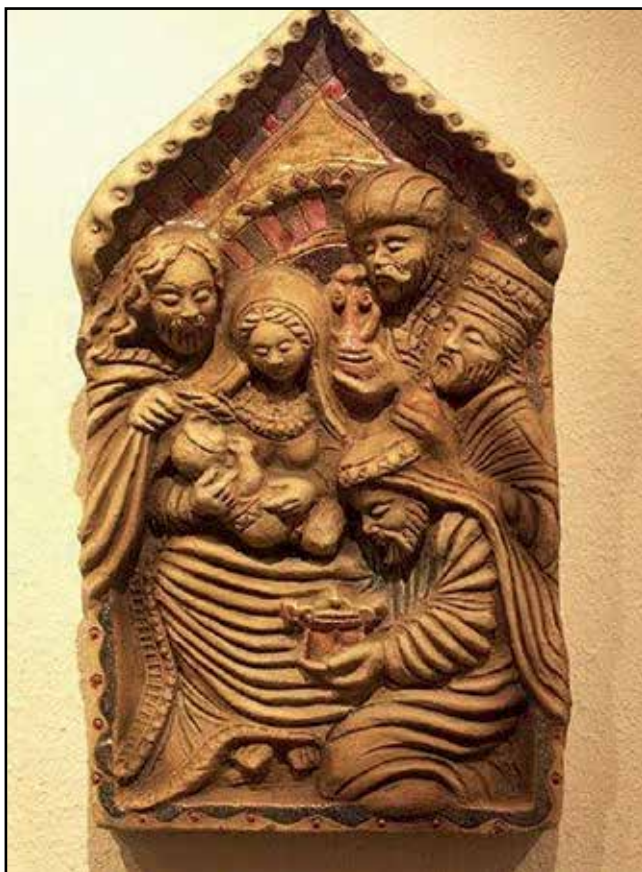
Angyali üdvözet



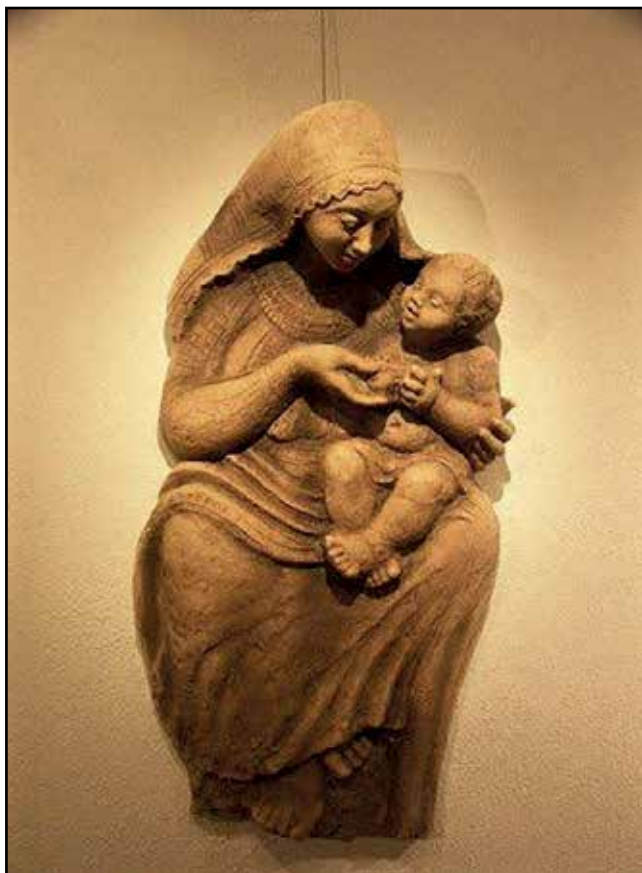
Angyali üdvözet



Áldott Szűzanya



Betlehemes



Mária kicsi Jézussal



Angyalos Mária